

განათლება

(წელიწადი მკრეფე)

V-VI

მ ა ი ს ი და ი ვ ნ ი ს ი

1915 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან.
ნახევარი წლით 3 მან.
ახალბო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
3 მან.

ცალკე ნომ-
რის ფასი

40 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ აღ-
რესით: Тифлисъ. Дворянская Грузинская
Гимназия. Л. Г. Бочвадзе.

ოტტო ლიზმანი

ფსიხოლოგია პედაგოგთათვის

V

გრძნობათა ბიოლოგიური მნიშვნელობა. გრძნობითი კილას ცვლა. როგორი
ხელმძღვანელობა უნდა გრძნობათა სიტაცხლეს. გრძნობა და მკესიერება.
გრძნობათა პედაგოგიკის მიზანი, გრძნობითისი გრძნობანი. უმადესნი
გრძნობანი. ეთიურნი გრძნობანი. სიმპატიისა და ანტიპატიის გრძნობანი.
თავისი თავის გრძნობა. აფექტების დახასიათება. აფექტების თვისებანი.
აფექტების პედაგოგიკა. ვნებანი.

ქვეყნიერება და ყველაფერი, რაც
მასში ხდება, სრულიად უმნიშვნელო იქ-
ნებოდა ჩვენთვის, თუ რომ ჩვენი სულიერ-
ი ცხოვრება მხოლოდ შემონახვენებ
ელემენტებისაგან, შეგრძნობათა და წარ-
მოდგენებისგან ყოფილიყო შემდგარი;
მაგრამ ქვეყნიერება ჩვენთვის საინტერეს-
ოა და ჩვენც მისს მოძრაობას მიყუევებით
მხოლოდ იმის გამო, რომ ჩვენი შეგრძნო-
ბანი და წარმოდგენანი შეფერადლებულია

განსაზღვრულის გრძნობადი ელფერით,
რადგანაც ჩვენი განცდანი ბევრს შემთხვე-
ვაში ან სიამოვნებას ან უსიამოვნებას,
ლკმარობას გვაგრძნობინებს. ამ სახით
ჩვენ ვუახლოვდებით ჩვენი სულიერი
ცხოვრების ემოციონალურ მხარეს.
ემოციონალური მხარე არაოდეს არ
არის განცალკევებული, იგი ყოველთვის
დაკავშირებულია მსჯელობის, გონების
და საზოგადოთ ინტელექტუალურ მხა-

რესთან. არიან, რასაკვირველია, შეგრძობანი და წარმოდგენანი, მოკლებულნი გრძობადს ფერებს, მაგრამ გრძობანი თავისთავად, გარეშე მათ გამომწვევ შეგრძობათა და წარმოდგენათა, არ არსებობენ. იმ შემთხვევაში, როცა გრძობანი გრძელს „გრძობით მდგომარეობაში“ (Gefühlslage) ან სულიერ განწყობილებაზე, გუნებაზე გადადიან, ეს იმაში გამოიხატება, რომ ყველა შეგრძობანი და წარმოდგენანი უკმაყოფილებისა და კმაყოფილების ელფერით შეხავდებიან, ან მიმღობაში უპირატესად ისეთი შეგრძობანი გადადიან და წარმოიშვებიან ისეთი წარმოდგენანი, რომელნიც შეესაბამებიან ამა თუ იმ გრძობადს მდგომარეობას, გუნებას. იმ ადამიანებს, რომელთაც მეტი მიდრეკილება აქვსთ სასიამოვნო გუნებაზე ყოფნისა და რომელთაც განსაკუთრებით სასიამოვნო წარმოდგენები აქვსთ მომავალზე, **ოპტიმისტებს** უწოდებენ; მოპირდაპირე ბუნების ადამიანებს-**კიპესსიმისტებს**.

მაშინ, როცა, როგორც შეგრძობათ ისე წარმოდგენებსაც ობიექტიური ხასიათი აქვსთ, გრძობანი სრულიად **სუბიექტიურია**, შეგრძობანი და წარმოდგენანი გარშემო ქვეყნის სურათის თვისებებს გვაძლევენ, გრძობანი-კი აღნიშნავენ ჩვენს განცდასთან დამოკიდებულებას.

Wuudt-ი და მისი მოწაფეები გარდასიამოვნებისა და უსიამოვნებისა აღნიშნავენ კიდევ აღძვრასა და დამშვიდებას და აგრეთვე ძალასა და გადაწყვეტას, როგორც გრძობათა ცალკე კლასებს. სხვა ფსიხოლოგებს-კი, რაც-კი შეესაბამება ფსიხიურ მდგომარეობის ამ ოთხ სახეს, ჰგონიათ, რომ იგი დამოკიდებულია არა სპეციფიკურ გრძობებზე, არამედ შეგრძობათა და წარმოდგენათა ხასიათზე.

საზოგადოთ და უპირველეს ყოვლისა ჩვენთვის ის შეგრძობანი სასიამოვნო, რომელნიც აღძვრისათანავე განსაზღვრულის ძალით მოქმედებენ შესაფერ ორგანოზე; პირიქით, არა სასიამოვნოა ის შეგრძობანი, რომელნიც აღძვრისათანავე ძლიერის ან სუსტი მოქმედებისათვის ძალას ატანენ შესაფერ ორგანოს, მოკლედ რომ ვსთქვათ: შეუფერებელის ხარისხით. საჭიროა დაეუმატოთ „გაჩენის თანავე“, რადგანაც რომელიმე გაღიზიანება, შეიძლება სასიამოვნოც იყვეს, მაგრამ **ბოლოს** ორგანიზმს ვნება მოუტანოს. იგივე შეიძლება ვსთქვათ, მაგრამ უკუტყვევით, სასიამოვნო გაღიზიანების შესახებაც: არის გემოთ უსიამოვნო წამალიც და გემრიელი საწამლაიც.

შეგრძობათა გრძობადი ელფერის მსგავსად, შეიძლება ბიოლოგიურად ავხსნათ გრძობადი ელფერი წარმოდგენათა, კომბინაციები წარმოდგენათა—ურთიერთშორის და შეგრძობასთან, და გრძობადი ელფერი ასოციაციებისა.

განსაკუთრებულ როლს სიამოვნების გრძობანი ასრულებენ, რომელნიც დაკავშირებულია ცალკე ერთ რიგზე გამწკრივებულ გაღიზიანებათა მიმღობასთან; იგი ორნამენტებისა და რიტმის **ესთეტიურ** მნიშვნელობის საფუძველია. მათი სასიამოვნო თვისება, ბიოლოგიურის თვალსაზრისით, უეჭველია, იმით აიხსნება, რომ შემადგენელ ნაწილების სიკადადე ხელს უწყობს კერძო შთაბეჭდილებათა ერთ მთლიანად შეერთებაში. სხვა კულის რიტმიული მოძრაობანი (ცეკვა, სიარული) უფრო სასიამოვნოა, ვიდრე არა რიტმიული, ამიტომაც ფიზიკური მუშაობაც რიტმის დაცვით უფრო სასიამოვნოა, როცა გარეგანის მხრით ცალკე მოძრაობანი ემორჩილებიან მთელს მუშაობას, მის მიზანს.

გრძნობანი ისე მტკიცედ და განუყრელად არ არიან შეკავშირებულნი შეგრძნობებთან, წარმოდგენებთან და ასოციაციებთან, რომ რომელიმე შეგრძნობა, რომელიც ოდესღაც სასიამოვნო იყო ჩემთვის, სხვა ყოველგვარ გარემოებაშიაც უსათუოდ ასეთი იქნება. ჩვეულებრივად წყალსა ვსვამ ზნდომლად, ან და მისი გემო ჩემთვის განუჩვევლია; მაგრამ ზაფხულში, ხანგრძლივის სიარულის შემდეგ, ერთი ყლაპი ცივი წყლისთანა სასიამოვნო სხვა არ არის რა; განსაკუთრებით თუ გრძნობადი ტონი შეგრძნობისა ან წარმოდგენათა ძლიერ იცვლება მასთან დაკავშირებულის წარმოდგენათა გრძნობად ტონად, ეს აგრეთვე უაღრესად ცნობილს ესთეტიურს გრძნობებს ეხება. განსაკუთრებით სწრაფი და უეცრივი ცვალებადობა ბავშვებს ეტყობათ, არამც თუ პატარებს, არამედ „მოზრდილ“ ქალებსაც—14 წლამდის. ეს გამოიხატება არა მარტო იმაში, რომ ერთი და იგივე ნივთი, ან რამე სამუშაო, თამაში ამ წამს სიამოვნებას აგრძნობინებს, ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ კი მოსაწყენია, არამედ გუნების სწრაფად შეცვლაშიაც, რომელიც აღტაცებულ სიამოვნებიდან „გულსაკლავ სევდად“ გადაიქცევა ხოლმე.

გრძნობათა ასეთი სუსტი კავშირი სხვა ფსიხიურ ელემენტებთან ჰქმნის გრძნობაზე შთაგონებით მოქმედების პირობებს. შეიძლება ზოგიერთებს ჩააგონო, რომ ესა თუ ის საქმელი, რომელიც მათ არ მოსწონთ, სხვებს ყველას მოსწონს, მაშასადამე მათაც გემრიელად უნდა ეჩვენოს. დიდი სიამოვნება, რასაც ბევრი თამბაქოს წვეის დროსა გრძნობენ, თავდაპირველად იყო მღოღოლად შედეგი ძლიერის შთაგონებისა; პირველი სიგა-

რა, ჯექველია, ისეთი სასიამოვნო არ იყო, მაგრამ სხვების მაგალითმა, მოდამ მაინც ჩააგონა, რომ თამბაქოს წვეა სასიამოვნოა, და ბოლოს მართლაც მისთვისაც სასიამოვნო შეიქმნა. საზოგადოთ მოდის არსებითი მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ სხვისი მაგალითი ჩვენს გრძნობაზე და, როგორც შემდეგაც დავინახავთ, ჩვენს საქციელზედაც ისე მოქმედებს, როგორც შთაგონება.

ამ სახით ჩვენ შეგვიძლია შთაგონებით აღზრდელობითი გავლენა მოვახდინოთ გრძნობაზე; მაგრამ თითქმის თვითოეულს მაგალითსაც კი, თუნდაც ცხადად არეტყობოდეს მას ნიშანი შთაგონებისა, მაინც აღზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს. ადამიანის საქციელს რომ მივსდით, რაოდენადმე შეგვიძლიან დავასკვნათ, თუ რა გრძნობანი აქვებდნენ მას, რა ვვარ გრძნობითს ფერებში გამოისახა მიმღეობა და წარმოდგენანი, რომელთაც მოქმედება გამოიწვიეს. თუ ეს ადამიანი—როგორც აღზრდელს შეეფერება—საიდევლოდ მიაჩნია მოწაფეს, მაშინ იგივე მიმღეობანი და წარმოდგენანი მოწაფეში ძლიერ აღვილად იღებს ისეთს გრძნობადს ტონს, როგორსაც აღზრდელში ხედავდა მისი მოქმედების მიმხედვით. შემდეგ გრძნობათ კავშირი აქვს მათ გამოიხატეველ მოძრაობასთან და მასთანვე ერთნაირი ურთიერთობა აქვს, ასე რომ მოძრაობა, რომელიც გრძნობასა ჰხატავს და გამოწვეულია სხვა და სხვა მიზეზის გამო, მაგ. მიბაძვით, იწვევს თვითონ გრძნობას. აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მოძრაობათა ამოფხვრაც, რომელიც ეხება მაგ. ტკივილს, ყვირილს, აგრეთვე ამკირებს ტკივილს. აქედან ცხადია თავის შეკავების აღზრდის მნიშვნელობა, რომ არა ესთქვათ რა

ეთიურს მოტივებზე, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ საკუთარს პირად საქმეს სხვას თავს არ უნდა ვახვევდეთ. უსიამოვნო გრძნობის თავიდან ასაცილებლად სხვა საშუალებად გულის ყურის განრიდებაა: როცა უსიამოვნო შეგრძნობა ან წარმოდგენა გვმორღება, შემეცნებიდან ჰქრება უსიამოვნების გრძნობაც; ხან და ხან მხოლოდ გუნება რჩება. საჭირო პედაგოგიური მნიშვნელობა აქვს გრძნობის **მეხსიერებასთან** დამოკიდებულებას. ამის შესახებ უნდა შევნიშნათ: ა) შთაბეჭდილებანი, შეფერადებულნი განსაზღვრული გრძნობადი ელფერით—როგორც სასიამოვნოთი, ისე უსიამოვნოთი, უკეთ და უფრო დიდხანს რჩებიან მეხსიერებაში, ვიდრე განურჩევლნი და ბ) როცა გრძნობადი ელფერით შეფერადებულს ჩვენს განცდათ გამოვსთქვამთ, ხელახლად ჩნდებიან შესაბამი გრძნობადი ნაკვთები; მაშასადამე ამ აზრით მაინც არსებობს გრძნობათა მეხსიერება. პედაგოგიურად გამოყენება ამ ორი ფაქტისა შემდეგში გამოიხატება: პედაგოგი უნდა ცდილობდეს, რომ მოწაფის განცდა, რომლის დახსოვნებასაც დიდს მნიშვნელობას აძლევს, განსაკუთრებით სასწავლო მასალა, რაც კი შეიძლება ძლიერ გაფერადებული იყოს განსაზღვრულის გრძნობადი ელფერით,— და უკავშირებოდეს რაიმე სასიამოვნო წარმოდგენას, მაგალ., ბავშვის თამაშობას, და ამ სახით ბავშვს სასწავლო საგნისადმი ხალისს უღვიძებდეს. მეორე დებულება გვაძლევს ფსიხოლოგიურს საფუძველს ქებისა და ძაგებისას, საჩუქრისა და დასჯისას ამ სიტყვების სრული მნიშვნელობით. თუ ხელახლად წარმოვიდგება, ან ხელახლად ჩნდება საქციელი, რომლის გამო ვინმე ოდესღაც

უქიათ კიდევ, ან — შეცდომანი, რომელთა გამო დაუსჯიათ, მასთან ერთად ერთსადე იმავე დროს შემეცნებაში მასთან შეერთებული პედაგოგიური ზემოქმედებით მიღებული გრძნობადი ტონიც ჩნდება ხოლმე.

ჩვენ განვიხილეთ, რომ შესაძლებელია აღმზრდელითი გავლენა გრძნობათა სიკოცხლეზე, ახლა შეუდგეთ გრძნობათა აღზრდის მიზნებს. პირველი მიზანი გრძნობის **სიძლიერეს** ეხება: ერთი მხრით გრძნობის სიკოცხლე არ უნდა იყვეს ძლიერ სუსტი, რადგანაც გრძნობის სიკოცხლეში ინდეფერენტიზმს, როგორც შემდეგშიც დავინახავთ, საქციელშიც განურჩევლობა (ინდეფერენტიზმი) მოჰყვება; იგი ადამიანს **ფლეგმატიურად, უმოქმედოდ** და **ზარმაცად** ჰხდის. იგი გულ-გრილად უტკერის მის გარშემო ქვეყანას, ცოცხალსა და მკვდარს. მეორე მხრით გრძნობის სიკოცხლე არ უნდა სკარბობდეს გონებას. მეტის-შეტად **მახვილი** სიკოცხლე გრძნობისა ჰბადავს **ოცნებობას** და **სანტიმენტალობას** და ასუსტებს შებრძოლებას ცხოვრების უკუღმართ პირობებთან. რასაკვირველია, ადამიანთან სიმპატიისა და ანტიპატიის გრძნობის ამოფხვრა ჩენში არ შეიძლება: მაგრამ იგი პირველ რიგზე არ უნდა იდგეს იმდენად, რომ არ შეგვეძლოს დამშვიდებითა და გონების თვალთ დავაფასოთ მოყვასი. ხშირად მოხდება, რომ თუ კაცი გვიყვარს, მისი საქციელის შესახებ სულ სხვანაირად ვსჯით, თუ მეგობრული განწყობილება გვაქვს, ან ჩვენს სიმპატიას წარმოადგენს, ვიდრე იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე ადამიანი ჩვენთვის უსიმპატიოა ან საზიზღარიც. ამ შეცდომას, რომელიც ყველას თანდაყოლილი აქვს, **უსამართლობას** ვუ-

წოდებთ. აღმზრდელი, რომელსაც სურს განუვითაროს ბავშვს **სამართლიანობის** გრძნობა, რასაკვირველია, თვითონ უნდა ცდილობდეს ამ გზას არ გადაუხვიოს, რაც ყოველთვის ადვილი არ არის; მაგრამ პედაგოგიკის არც ერთს დარგში მაგალითი. იმდენად სასარგებლო და მანებელი არ არის, როგორც ამ შემთხვევაში.

შემდეგი დანიშნულება პედაგოგიკისა— არის განსაზღვრა გრძნობის მიმართულებისა, ე. ი. იმოქმედონ მოწაფეზე იმ აზრით, თუ რომელი ჯგუფი წარმოდგენათა არის მისთვის სასიამოვნო და რომელი—უსიამოვნო.

წარმოდგენათა და შეგრძნობათა მიხედვით, რომელთანაც გრძნობას კავშირი აქვს, მათი დაპყობა რამდენსამე კლასად შეიძლება. თავდაპირველად ჩვენ ვარჩევთ გრძნობადს (sinnliche Gefühle) და მაღალს გრძნობებს (höhere Gefühle). **გრძნობადთა** შორის ვარჩევთ: სპეციალს, რომელიც დამოუკიდებლად შეკავშირებულია ცალკე გრძნობად შეგრძნობასთან (Sinnesempfindungen) და მის შესაბამ წარმოდგენებთან, და საზოგადოს, რომელსაც მიჰყვება დიფუზიური (შერეული) ორგანიზული შეგრძნობანი, სხეულის შინაგან ორგანოებიდან გამომდინარე. უკანასკნელ გრძნობათა შეერთება არის გრძნობის სიცოცხლის საფუძველი (Lebensgeföhls), ჩვენი ორგანოების საღ ან სწეულ მდგომარეობისა, ძალისა ან საზოგადო მოქანცულობის გრძნობა და სხვა. ეს სიცოცხლის გრძნობა, უქვევლია, შეადგენს აგრეთვე შეტად არსებითს ნაწილს იმისას, რასაც ჩვენ გუნებას ვეძახით. გრძნობადი გრძნობის (des sinnlichen Geföhle) ცალკე კლასს შეადგენენ ხშირად გრძნობითად წოდებული, ამ სიტყვის ვიწრო მნიშვნე-

ლობის—**სქესობრივი** გრძნობანი, რომელნიც უერთდებიან სქესობრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას და მის შესახებ წარმოდგენებს. თავდაპირველად ეს გრძნობანი, როგორც სქესობრივი მოთხოვნილებაც, ბავშვებს არ აქვსთ და კარგიც იქნება, რამდენადაც მისი განვითარება გვიან მოხდება. როცა ბავშვი წამოიზრდება, ჩვენებურს კულტურულს პირობებში საშიში ის არის, რომ ჩვეულებრივად დაფარვას არა სასურველი შედეგი მოჰყვება ხოლმე—სქესობრივი პროცესები, როგორც ყველაფერი აკრძალული, ძლიერ აღძრავს ფანტაზიას. ამიტომ, როცა ბავშვი საკმარისად მომწიფდება, რაც სხვა და სხვა ბავშვებს სხვა და სხვა წლოვანებაში შეეცემათ,—აღმზრდელი კარგად მოიქცევა, თუ შესაფერისი განმარტებით სქესობრივს საკითხს საიდუმლოების ფარდას ახდის, არ მისცემს ბავშვის ფანტაზიას მასალას და სწორის გზით წარმართავს მას, აუხსნის გააგებინებს, რომ ეს პროცესები სრულიად ბუნებრივია და თავისთავად საგულისხმოც—თუ მშობლები, რომელთა მოვალეობასაც შეადგენს თავიდანვე ამ საკითხის განმარტება, ვერ იკისრებენ სქესობრივი საკითხის განმარტებას, ეს შეიძლება სკოლაშიაც ბიოლოგიის შესწავლასთან დაკავშირებით.

უმალღეს გრძნობებს ეკუთვნის ინტელექტუალური, ეთიური და ესთეტიური გრძნობები.

ინტელექტუალური გრძნობები ჩვენი სულიერი ცხოვრების საინტელექტუალო ფუნქციებს უერთდებიან, მიმღეობის, წარმოდგენისა და ასოციაციის პროცესს; მაგრამ უფრო კი აზროვნებას. ასე რომ სიამოვნების გრძნობა შედეგია ჩვენთა მიმღეობათა და წარმოდგენათა სიკმაღლი-

სა, ნათლად გარკვეულობისა, თუ კი შევიძლებთ უფრო ვრცელისა და კავშირიან მთელისადმი დამორჩილებას; სხვანაირად რომ ვსთქვათ — გავიგებთ მათ ყოველ ამოცანისა და ჭეშმარიტების შეგნების გადაწყვეტის დროს. უსიამოვნების გრძნობას თან დაჰყვება გაურკვეველი და არეული მიმღეობანი და წარმოდგენანი; უსიამოვნების გრძნობა ეჭვს ჰბადავს, თუ ცოდნის წყურვალნი არ იქნება დაკმაყოფილებული (**ცნობის მოყვარეობა**). ბავშვის ინტელექტუალური გრძნობა სიამოვნებისა უჩნდება აგრეთვე ესრედ წოდებულის ექსპერიმენტების დროს თამაშობის სახით (**Experimentierspielen**), რომელნიც მეტის-მეტად უმდიდრებენ ცოდნას.

ესთეტიური გრძნობები უმეტესად მხედველობისა და სმენელობის მიმღეობათა ცნობილ ჯგუფებს უერთდებიან, ისინი უმთავრესად სიმშვენიერისა და საზიზღრობის გრძნობაში გამოიხატება. ჯერ ჩნდება სიამოვნების გრძნობა რიტმის დროს, შემდეგ — სიმხიარულე მუსიკით. შედარებით ადრე სიამოვნება სიმეტრიისაგან ჩნდება, მხოლოდ შემდეგ ცოცხალ ფერადებისაგან. მაგრამ ესთეტიური გრძნობის შესახებ, ე. ი. განსაკუთრებით პატარა ბავშვების ესთეტიურად „განმსქვალვაზე“ (**Enföhlung**) ხელოვნებაში ლაპარაკიც არ შეიძლება. ამიტომ სიმშვენიერის შეტანას ბავშვის ცხოვრებაში აზრი აქვს იმდენად, რამდენადაც იგი ეხება მხატვრულ ხელოვნებას, იმიტომ რომ რაც-კი მიზან შეწონილია და იმავე დროს ლამაზიც, მაგ. ლამაზი მორთულობა გემოვნებას უვითარებს ბავშვს, მაშინ როცა, პირიქით, არა ესთეტიურ მორთულობას ადვილად შეუძლია ბავშვს გემოვნება სრულიად დაუმხინჯოს.

ეთიური გრძნობანი იმდენად დაახლოვებულია სხეულის გრძნობასთან (**Körperliche Geföhle**), რამდენადაც ისინი განისაზღვრებიან მოყვასთა სახიერებისა და ტანჯვის ღირებულობით: ან მასზე დაბლა, თანასწორი ან მაღლა; ვიდრე თავისი საკუთარი მე-ს კეთილმდგომარეობა. თუ საკუთარი სიამოვნება და უსიამოვნება მეტს როლს ასრულებენ, ვიდრე სხვა ადამიანთა გრძნობა, მაშინ ჩვენ ვაბობთ **ეგოიზმის** შესახებ; ეგოისტიური გრძნობანი — უმთავრესად ისინია, რომელთა შინაარსი საკუთარი სხეულის დაფარვა და კეთილმდგომარეობაა, ის გრძნობანია, რომელთაც მუცლის პატივისცემა, ანგარება, სიძუნწე მოჰყვება ხოლმე და სხ. ეგოისტურთ გრძნობათ პირის-პირ უდგას ალსტრუისტული გრძნობანი, რომელნიც იწვევენ ჩვენში სხვა ადამიანთა გრძნობებს და რომელნიც, მაშასადამე, დაკავშირებულნი არიან ჩვენს მიმღეობა — წარმოდგენებთან მოყვასთა და მათ ჯგუფთა საკეთილოდ. თუ ეს გრძნობანი ეხებიან სოციალურს ერთეულს, რომელსაც მე ვეკუთვნი, ჩემს შთამომავლობას, საშობლოს, მამულს, მაშინ ვაბობთ — ეს სოციალური გრძნობაა.

რამდენადაც ჩემი „მეა“ ჩართული ამ გრძნობებში, იმდენად ეს სოციალური გრძნობები წარმოადგენენ ეგოისტურ გრძნობათა სხვა და სხვა სახეს, იგივე ეგოისტური გრძნობაა მხოლოდ ფართე მოცულობით. სოციალურ გრძნობათა პედაგოგიური განვითარებაც ეგოისტურ გრძნობებიდან უნდა გამომდინარეობდეს, წმინდა ბავშვის ეგოისტური სიყვარულიდან (**Kindesliebe**) ოჯახის სიყვარულზე გადასვლით (**familienliebe**) და სხ. წმინდა სოციალური გრძნობის თავდაპირველ განვითარე-

ბისათვის არსებობს **საბავშო ბალი**, რადგანაც იქ ბავშვი ისეთს სამუშაოს აკეთებს, რომელიც სასარგებლოა არა მარტო მისთვის, არამედ მთელი საზოგადოებისათვის, რომელშიაც თვითონ ცხოვრობს. იგივე შეიძლება ვსთქვათ **კოლექტიურ თამაშობის** შესახებაც. სამწუხაროდ სკოლა ან არ მისდევს მსგავსს მიზანს, ან ძლიერ სუსტად ასრულებს მას. მაინც თუ კი სკოლაში საქმე სოციალურ განვითარებას ეხება, რაც **ამხანაგობაში** გამოიხატება, ეს მრავალ შემთხვევაში მასწავლებლის სურვილის წინააღმდეგ ხდება. მხოლოდ ზოგიერთი ახალი სააღმზრდელო დაწესებულებანი წარმოადგენენ გამონაკლისს, სადაც ამხანაგური გრძნობა იმდენად განვითარებაშია, რამდენადაც მასწავლებელსა და მოწაფეთა შორის კარგი განწყობილება სუფევს. სოციალურს გრძნობებს ჩვენ შეგვიძლია ვუწოდოთ **მორალურიც**, რადგანაც ყოველგვარი მორალი მხოლოდ საზოგადოებაშია შესაძლებელი, და ამნაირად მორალურ გრძნობას ის განიცადის, ვინც საზოგადოების წევრად ითვლება.

თუ ალტრუისტული გრძნობანი ვრცელდებიან კერძო ინდივიდუუმებზე, ან რომლისამე ჯგუფის ინდივიდუუმებზე, ან მთელს ჯგუფზე, რომლის გარედ ვდგევართ, მაშინ ჩვენ **სიმპატიის** გრძნობაზე ვლაპარაკობთ (*Sympathische Gefühle*); ეს სიმპატიური გრძნობებია **გულშემატკივრობა** და **თანაგრძნობა**. თუ ეს გრძნობები განსაკუთრებულის ძალით მუდმივ ეხება კერძო განსაზღვრულს პირებს, მაშინ ჩვენ ვამბობთ, რომ ამ ხალხთან გვაქვს კეთილი სურვილი, მეგობრობა და სიყვარული.

სრულიად განსაკუთრებულ ჯგუფს

შეადგენენ ის ზნეობრივი (უფრო უზნეო) გრძნობანი, რომელთაც სიმპატიური გრძნობის საპირდაპიროდ ანტიპატიური გრძნობა ეწოდება. მისი დამახასიათებელი თვისება ის არის, რომ მოყვასთა ვება და მწუხარება კმაყოფილებას, სიამოვნებას იწვევს, მხიარულება კი—უკმაყოფილებას, უსიამოვნებას; მაშასადამე ეს გრძნობაა **ძვირისნდომობისა, მტრობისა**. თუ ვისმე შესახებ განვიციდი ძვისნდომობასა და მტრულ გრძნობას, მაშინ ვამბობ, ის კაცი **მეზიზღება მეთქი**.

გრძნობას, რომელიც შეიძლება ჩავთვალოთ სხეულის ყველა გრძნობის ჯამად (*Körpergefühle*), რასაც ერთსა და იმავე დროს განვიციდით, ინტელექტუალურს, ეთიურსა და ესთეტიურს გრძნობებს, ჩვენ ვუწოდებთ **თავისგრძნობა**, **გუნება** (*Selbstgefühl* oder *Jehgefühl*) და ეს თავის გრძნობა შეიძლება სასიამოვნოც იყვეს და უსიამოვნოც; შეიძლება თავისი თავის კმაყოფილების გრძნობა გამოწვეული იქმნეს საკუთარის ჯანსაღობით, სილამაზით, ძალით, გარშემო არსებულთა მიზან-შეწონილობით, საკუთარის ჭკუით, განათლებით, სიკეთით ან მოკლედ რომ ვსთქვათ საკუთარის ღირსებით, რასაც გვისახავს აწინდელი იდეალი. რამდენად თავს დაშორებულად ვგრძნობთ ამ იდეალზე, იმდენად ჩვენი თავის გრძნობა უფრო ძლიერ უსიამოვნო ელფერით წარმოგვიდგება.

ადამიანის თავის-გრძნობის დაფასება (*Selbstgefühl*) (და პედაგოგიური გავლენა) ორნაირად არის შესაძლებელი. პირველად შეიძლება მსჯელობა ვიქონიოთ ამ თავის-გრძნობის **შემადგენლობაზე**, ე. ი. იმაზე, თუ რა ძალას შეიცავს გრძნობათა კერძო ჯგუფები, ან როგორ შეგვიძლია ვსთქვათ, თუ რას წამოად-

გენს ამა თუ იმ კაცის იდეალი. მეორედ, თავის—გრძნობის დამახასიათებელია, სწორედ არის დაფასებული მანძილი ამ იდეალისა, დაფასებულია მეტად თუ ნაკლებად იმაზე, რაც უნდა ნამდვილად იყოს. რაც შეეხება მსჯელობის პირველ პრინციპს, ისეთს ადამიანს, რომელსაც სხეულის გრძნობა სჭარბობს თავის-გრძნობაში, ჩვენ ვუწოდებთ გრძნობადს, ამასთან ვგულისხმობთ გრძნობადი ტონის მეტად გაძლიერებას სიმდიდრისა და გარეგნულის პატივისცემასთან. მაშასადამე, გრძნობადი ადამიანი ბევრ შემთხვევაში ეგოსტია. აგრეთვე ალტრუისტულ გრძნობებში, თუ სოციალური გრძნობები გადაჭარბებულია სიმპატიურ გრძნობებთან შედარებით, ჩვენ შეგვიძლია მსჯელობა ვიქონიოთ ერთ გვარის ეგოიზმის შესახებ (ოჯახური ეგოიზმი, შოფინიზმი).

თუ ვისმე ესთეტიური გრძნობა მეტად განვითარებული აქვს (ეს იმ გრძნობათაც ეხება, რომელნიც აღიძვრიან თავისი საკუთარის სხეულით), ასეთს კაცს ესტეტს ვუწოდებთ. მსჯელობის დროს ისეთის ადამიანის შესახებ, რომელშიაც ინტელექტუალური ან ეთიური გრძნობები უსათუოდ სჭარბობს სხვებს, ყოველთვის ჩავერთავთ საძრახავ სიტყვებსაც; სრული არ ყოფნა სხეულთა გრძნობებისა, უმაღლეს გრძნობებთან შედარებით, აბსოლუტური არ არსებობაც გრძნობიერობისა არ ეგუება ჩვენს იდეალს დღევანდელის ადამიანის შესახებ (Vollmenschen). იმისთვის, რომ სხეულის გრძნობებმა გადაჭარბებული ადგილი არ დაიჭირონ შემეცნებაში, უკვე ურჩევნ ბავშვთა სხეულის მოთხოვნებიანი აღრე დააკმაყოფილონ, ვიდრე გაძლიერდებოდეს: არ შეიძლება მშვიტის მოსახოვო, რომ მისს

შემეცნებაში პირველ რიგზე ინტელექტუალური ან ეთიური გრძნობები იყოს. უკუქცევითი ზომების ხმარებით სხეულის გრძნობებს საპატიო ადგილს უთმობენ თავის—გრძნობის აგებულობაში: მაგალითად თუ არსებულს (შემცდარად წარმოდგენილს) ინტელექტუალურს ან ეთიურს გრძნობებს რითიმე სასუსნავით აჯილდოებენ. გრძნობიერობის ქარბად განვითარებას (Sinnlichkeit) მოჰყვება თავის-მოყვარეობა (Selbstsucht). თავის—გრძნობის შემადგენელ ნაწილებს, შეჯკუფებულს წარმოდგენათა კომპლესის გარშემო სოციალურს მთელში საკუთარი მდგომარების შესახებ, ან განგებ წარმოდგენათა გარშემო მომავალ მდგომარეობის შესახებ, ჩვენ ვუწოდებთ პატივის-მოყვარეობას; ჩვენ მას ვუწოდებთ ზომასზე მეტს და მეძიებლობად (Streberei) გადაგვარებულს, თუ შედარებით ამ თავის—გრძნობის ნაწილს მორილური გრძნობანი შორს უდგანან.

აღმზრდელითი გავლენა თავის-გრძნობის არსებითს მხარეზე უმთავრესად იმაში უნდა გამოიხატებოდეს, რომ მოწაფეს წინ დაუყენებენ რაიმე იდეალს; ეს იქნება თვითონ აღმზრდელი, რომელიც ღირსია ბავშვისთვის საიდეალოდ გახდეს თავისი ყოფაქცევითა და აზრით, რასაც ის იტყვის, ან რომელიმე ისტორიული პირი, ან მხატვრული სახე, ან მრავალ პირთა კერძო თვისებანი.

მეორე ზემონაჩვენებ მსჯელობის პრინციპისა თავის-გრძნობის შესახებ, მსჯელობისა მისი გრძნობადი ტონის შეწონილობის შესახებ, ჩვენ უნდა გავიგოთ; სასიამოვნო იგი, თუ არა, და შეესაბამება თუ არა იგი რომელიმე პირის იდეალზე დაშორებას, ე. ი. როგორ უკუტრება ეს პირი თავის მდგომარეობას იდე-

აღთან და როგორს მოქმედებას იჩენს ამ მდგომარეობის გზო. იმ ადამიანზე, რომელიც თავის თავს ძლიერ ახლო გრძნობს იდეალთან, ვამბობთ დიდგულა, ქედმაღალი, მედიდური, გორაზიარა. გორაზი თავის თავში იდეალის განსახიერებას ხედავს! თუ ადამიანი ნაკლებ ფასს ხედავს იდეალიდან თავის დაშორებაში, ჩვენ მას მშვიდს ვუწოდებთ. სწორ დაფასებას ჩვენ თავის—შეგნებას ვეძახით (Selbstbewusstsein), იმედს თავის დროზე იდეალისადმი მიახლოებისას— თავის რწმენას გულდაჯერებულობას (Selbstvertrauen, მისს განშორებას, სულ მოკლებობას და გაუბედაობას. სურვილს სხვის თვალში ეთიურად მაღლა ეკავოს თავი, ვიდრე ნამდვილად არის, ჩვენ ვეძახით ცბიერებას, ფარისევლობას, მუხ-მუხელობას (Scheinhiligkeit); მისწრაფებას ნაკლებ ღირსეულად უჩვენოს თავის-თავი ვისმესთან შედარებით (რომ გააძლიეროს უკანასკნელის ღირსება და ამით აამოს მას), ჩვენ ვუწოდებთ თავის დამდაბლებას (Kriecherei). წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ ჩვენს ღირსებას სწორედ აფასებენ სხვები, აკმაყოფილებს ჩვენს სიამაყეს (Ehrgefühl); დაუკმაყოფილებელი სიამაყე შეიძლება გაჩნდეს, როგორც შედეგი ქედმაღლობისა ან უფლების-მოკვარეობისა; ჯიუტობა ხშირად წარმოსდგება იმის გამო, რომ საკუთარ ინტელექტუალურ ნიჭს მეტს ფასს სდებენ სხვების ნიჭთან შედარებით.

ბავშვს, რადგანაც ჯერ კიდევ იგი სრულიად დამოუკიდებელი არ არის, არ აქვს თავის თავისადმი საკმარისი რწმენა; თავისი მოქმედების შედეგები (Leistung) უმაგრებენ მას თავისთავისადმი რწმენას და თანდათან ხელს უწყობენ გრძნობის თავის „შემიძლია“-ს შემუშავებას (das

eigen Könnens). ამაშია თამაშობის მაღალი აღმზრდელი მნიშვნელობა, რამდენადაც ეს თამაშობა თვითმოქმედებას შეიცავს. ამიტომაც საჭიროა, რომ, შეძლების დაგვარად, ბავშვმა სათამაშოები თვითონ შექმნას. სწავლის დროსაც ამ მხრით სანაქება ის პედაგოგიური ზომა, როდესაც მოწაფეს თვითონ შეამღწავებინებენ იმას, რაც უნდა ისწავლოს. (ამასთან ზემონაჩვენების მიზნების მიხედვით, ისე უნდა მოაწყონ საქმე, რომ ბავშვმა არ შექმნას უსწორ-მასწორო ასოციაციები).

მეორე მხრით ბავშვს ისეთს ამოცანას აძლევენ, რომლის გადაწყვეტა მას არ შეუძლია, ეს ჰბადებს სულმოკლებასა და გაუბედაობას.

თუ იმ განცდაში, რომლის შესახებაც ვმსჯელობდით აქამდინ, ადვილად შესაძლებელია ინტელექტუალურისა და ემოციონალური ელემენტების გაცალკევება ერთმანეთისაგან, მეორე მხრით არსებობს გრძნობათა და შეგრძნობათა ისეთი მტკიცე კომპლექსები, უფრო ორგანიზულს შეგრძნობაში, კუნთებსა და სახსრებში, რომელთა გაცალკევება არამც თუ ძნელია, შეუძლებელიც არის. მათი დამახასიათებელი ნიშანი ის არის, რომ მეტად ძლიერ უფლობენ ჩვენს შემეცნებაზე, მათ აფექტებს უწოდებენ. ასეთი აფექტებია, მაგალ., ნეტარება, ალტაცება, წყრომა, სიფიცხე, მწუხარება, ელდა, იმედი, (Hoffnung), შიში, გაოცება. აფექტების კლასიფიკაცია უძნელესი ამოცანაა ფსიხოლოგიაში, ამიტომ ჯერჯერობით საკმარისადაც არ არის გამოკვეთული.

ასეთი დანაწილების არის მაგალ., როცა ერთის მხრით გრძნობადი ტონის მიხედვით არჩევენ სასიამოვნოსა და უსიამოვნო აფექტებს, მეორე მხრით შეგრძნობათა ელემენტების კვალობაზე—აღმ-

ძვრელსა და ჩამქრობ აფექტებს. მაგრამ, როგორც სჩანს, ასეთს ოთხნაწილოვან სქემაში ყველა აფექტები ვერ მოთავსდებიან.

აფექტების დამახასიათებელი თვისება, როგორც ვსთქვით, ის არის, რომ სანამ იგი გრძელდება, მთლად იპყრობს ჩვენს შემეცნებას. აფექტები იმით განსხვავდებიან სხვა ძლიერ გრძნობისაგან, რომ უკანასკნელი შემეცნებაში სრულიად განცალკევებული არ არის, მისი შეკავება შეიძლება, მაშინ როცა აფექტი შეკავებულია, იგი მაშინვე ჰკარგავს წმინდა აფექტის ნიშანს.

ყოველ გვარს გამოცდებზე, რომელზედაც დამოკიდებულია რამე საყურადღებო, შიშისა და იმედის აფექტები, შეერთებული გამოცდების დასასრულის შედეგის წარმოდგენასთან, რასაკვირველია, დიდს როლს ასრულებენ. ზოგიერთების შემეცნებას ეს აფექტები ისე შეიპყრობს, რომ გამოცდის დროს ნაკლებ ცოდნას იჩენენ, ვიდრე ნორმალურს პირობებში, რის გამოც, რასაკვირველია, ასეთი გამოცდების მნიშვნელობაც თავის მოტყუებაა.

აფექტის დროს შემეცნების ავსება ხდება:

ა) იმის გამო, რომ შეგრძნობა და წარმოდგენა, რომელნიც აფექტის შინაარსს შეადგენენ, მთელს ყურადღებას თავისკენ იზიდავს და

ბ) იმის გამო, რომ წარმოდგენათა წარმოება, რომელიც აფექტს წინაღულდგებოდა, ჩამქრალია, ხოლო გამაძლიერებელ წარმოდგენათა წარმოება გააძლიერებულია.

ამ სახით აფექტურ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი ერთი რომ ნაკლებ დეზულობს იმას, რაც მის გარშემო ხდება,

ვიდრე მშვიდი ადამიანი და მეორე განმარტავს იმას, რასაც იღებს თავისი აფექტის მიხედვით. თუ რისმე იმედი მაქვს, მიღრეკილებაც მაქვს არ გავაჰკაპანო შემეცნებაში ისეთი მიზეზები, რომელიც უსაფუძვლოდ ჰხდის ჩემს იმედს. თუ შიში მაქვს რისმე, მაშინ მოვლენაც უსაშინლესად მომეჩვენება, ვიდრე ნამდვილად არის. ამისდაგვარად წარსულ შემთხვევისა და მის გამომწვევი აფექტის მოგონება, თუმცა მკვიდრია, მაგრამ მეტისმეტად საეჭვოა სინამდვილის მხრით. აფექტის მდგომარეობათა განთვისებულება იმაში მდგომარეობს, რომ შესაბამი წარმოდგენები მეტის-მეტად მკვიდრად არის ერთმანეთზე გადაკვანძული, ასე რომ თითო მათგანს ძლიერი მიღრეკილება აქვს წარმოშობის დროს მეორეც თან გაიყოლიოს.

როგორც ყოველ-ღლიურ გამოცდილებით ვიცით, აფექტები ძლიერ ცხადად ადამიანის ფიზიკურ მოვლენებში იჩენს თავს, აფექტი თავის არსებობას გვამცნევს ადამიანის მიხრა-მოხრით და სხვა გარეგანი ნიშნებით. აღძვრის აფექტები ხასიათდება კუნთების ტონის ენერჯის ამალღებით და სპეციალად კანის ძარღვების დაქიმვით, გულის ცემის მოცულობის გახშირებით, ზედა ტანის, უფრო თავის კაპილარების გაფართოებით. აფექტებისათვის დებრესიები—(დაწვევა) მნიშვნელოვანია—გულის-ცემის მოცულობის შემცირება, სისხლის დაკლება ძარღვებსა და კანში. სხვა და სხვა აფექტისათვის დამახასიათებელია კიდევ შემდეგი მოვლენანი: გაჯავრების დროს—მუშტი, მხიარულობის დროს—სიცილი, მწუხარების დროს—ტირილი, მოლოდინის დროს—თვალის გაშტერება.

აფექტებისადმი მიღრეკილებით და სა-

ზოგადოთ იმით, არსებობს თუ არა ამა თუ იმ აფექტისადმი მიდრეკილება, ჩვენ აღენიშნავთ ადამიანში ამა თუ იმ ტემპერამენტს. ტემპერამენტსაც ისეთი დამოკიდებულება აქვს აფექტთან, როგორც გუნებას გრძნობასთან.

ის ადამიანი, რომელსაც მიდრეკილება აქვს ხშირისა და ძლიერის აფექტისადმი, სდგას კულტურის დაბალს საფეხურზე. აღზრდის მიზანი უნდა იყოს ხელი შეუწყოს აფექტების დაცხრომაში, მის განულებაში და ამით თვით აფექტების შესუსტებაშიც. ეს აღზრდის იდეალი არაოდეს არ უნდა აურიონ გრძნობის ფარგლების გულგრილობაში (Gefühlsindifferenzismus).

ვისმე შეუძლია მეტის-მეტად ცოცხალი და ძლიერი გრძნობა გამოიჩინოს ჰემოზორიტებისა და სიცრუისადმი, კეთილისა და ბოროტისადმი, მშვენიერისა და საზიზღრობისადმი, გულით მხიარული იყვეს და ღრმად მწუხარეც უიმისოდ, რომ ეს გრძნობანი გადაგვარდენ წარმტაც ალტაცებად ეკზალტაციად, ან მწუხარე დაცემად, დეპრესიად და სხ. რომლის დროსაც სულის ცხოვრების ნორმალური მიმდინარეობა სრულიად ირღვევა. მეორე საკითხია, რა საშუალება აქვს პედაგოგიკას ამ იდეალის განსახორციელებლად: ბავშვებს, რომელთაც მიდრეკილება აქვსთ აფექტებისადმი და რომელნიც ადვილად აღიძვრებიან, მოაშორებენ აფექტების მიზეზებს; მათ უფრო მყუდრო და ერთგვარ სადგომში ათავსებენ, იფარავენ და აშორებენ ყველაფერს, რასაც აღმძვრელობითი

გავლენა აქვს, მაგ. ერთის მხრით მაგარი სასმელი, და მეორე მხრით აღმძვრელი კითხვები, ძლიერი და ცხადი გაღიზიანება გრძნობათა. შემდეგ, თუ საჭირო იქნება, წინ აღუდგებიან აფექტის აფეთქებას, ეს მისი გამომხატველი მოძრაობა იქნება, თუ საქციელი; ერთიც და მეორეც იმდენად შემაღგენელი ნაწილია აფექტისა, რომ მათის გაქრობით ჰქრება თვით აფექტიც. ადვილად წარმოსადგენია, რომ ნათქვამი აღძვრის აფექტებს ეხება, როგორც არის გაჯავრება და სიფიცხე; მაგრამ ასეთს აფექტებსაც, როგორც ალტაცებაა, იმედი, შიში, მწუხარება, ადამიანი მთლად ვერ მიეცემა, რომ მთლად დაჰკარგოს უფლება თავის სულიერს ძალაზე. შიშისა და გაოცების აფექტებისაგან უზრუნველყოფილ ადამიანებს ჩვენ ვაფასებთ გულმაგრობისათვის.

თუ აფექტები და გრძნობანი, რომელნიც წარმოდგენათა თუ მოქმედებათა რომელსამე ჯგუფთან არიან დაკავშირებულნი და ისე ძლიერნი არიან, რომ ადამიანის ცხოვრებაში თვალსაჩინო როლს ასრულებენ, იმდენად, რომ ადამიანს სურს უარჰყოს სხვა ყველაფერი, ამისთანა ადამიანს ვნება, წყურვილი აქვს ამ გვარის მოქმედებისადმი. ასე ამბობენ ნადირობის, თამაშობის ვნებაზე და სხვა, როგორც არა საზნეობრიო თვისებაზე, მაგრამ მეორე მხრით, მაგ. ამბობენ ცოდნის წყურვილის ვნებაზედაც.

ლ. ბოცვაძე.

სატვპ-საზვპ

(საკუთარის გამოცდილებით)

„Сложивши руки лежать
предъ пими на столѣ“...

Видеманъ.

ამ უმაღლესი წერილის აზრს შეადგენს, რაც შეიძლება, მოკლეთ შეგნო ხატვა-ხაზვის შესწავლას სემდამი რწმუნებულ ერთ-ერთ სკოლის გამოცდილება დაკვირვებიდან. ამ საგანზე წერა, რაიმე აზრის გამოთქმა, გამოცდილება, დაკვირვება, მგონია მეტი არ უნდა იყოს. რამდენათაც ეს ხაზანი თავის შინაარსით და ღირსებითა სინტერესოა, იმდენად ის აბუჩათაა ატლებული და უმნიშვნელოთაა მიტოვებული მისი სწავლება სკეს სკოლებში.

ეს კი იმის ბრალია, რომ რასაც ჩვენ ვერ ვცნობთ, იმას სხვისთვის საყურადღებოდ ვერ გავხდით; რასაც ჩვენ თვას არა ვცდებთ, იმას ჩვენ არაფრად ვატლებთ, აი სწორედ ამ საგნის სწავლებას ჩვენ სკოლებში ჯერ კიდევ საზოგადოებრივი სახე არ მიუღია.

ჩვენ რომ „ხატვა-ხაზვის“ დიდი მნიშვნელობა გათვალისწინებულია გვეჩვენებს, კვიზი-დავებს ცხოვრებისეულ მისი აუცილებელი საჭიროება ჩვენის სკოლების სასიკეთოდ, მაშინ საქმისადმი სიუფარული შეგვაქმენიგობდა ჩვენ უგულაფერს და სულ მოკლე ხანში, ორი-სამი თვის სწავლების შემდეგ, „ხატვა-ხაზვის“ შემოდებით, ჩვენს სკოლებში ისეთი ახალნი, გამაღვლებლებელს სიიფობის შეგქმნიდით, რომ ბავშვთა მთელი გრძობა-გონება, ესთეტიური მისწრაფებანი დაგვეტობ და მათის შემოქმედებითი ნიჭისთვის ფრთხილი შეგვესხა. სულ მოკლე ხანშივე, ერთის წლის შემდეგ, სკოლის კედლებსაც კი დაფარებენებლით მათის სახატებით. ასეთი დიდ

მნიშვნელოვანია „ხატვა-ხაზვა“ და ამას კი გვერდს უხვევენ. და რომ შემოვიდეთ ამ საგნის სწავლება ჩვენს სკოლებში და საზოგადოებრივი სახე მივცეთ, განა ძნელია? სრულიადაც არა. სადაც სურვილია, იქ უგულაფერი იქნება. მით უმეტეს „ხატვა“ თავისი სინტეზით ისეთი კონკრეტული და რეალურია, რომ იმისი სწავლება არც ისეთი ძნელი გახლავთ, რაც გარე სხეებსა ჭკონიათ. მასთან „ხატვა“ ეს ხომ შეტნიერება არ არის, რომ რთული, გაუკებარი, მიუწოდებელი და ფილო-სოფიური იყოს ბავშვთათვის, ეს არის „ხელოვნება“ დამყარებული ვარჯიშობაზე და დაკვირვებაზე. და თუ სხეები ამ საგნის სწავლებას სხვა სახით ჭხსნიან, სწორედ იმის გამოც უძნელებათ ამის სწავლება და სწორად კიდევ იმიტომ. გაიძახიან ხალხი: „მინდა ვასწავლო „ხატვა“, მაგრამ მე თვითონ არ ვიცი და როგორ ვასწავლო“. ბევრი იმასაც ამბობს: ვასწავლიდი, მაგრამ ბავშვები მეტის-მეტად სულაბნიდნენ, სახატი სახატის არა ჭგვანდა, უძნელებოდათ და თავი გავანებე, მიხანს ვერ მივასწავლიდი. ბევრ ამ ვერ მიხეცებს სახელებს ამ საგნის სწავლების შესახებ, რომელთაც მე აქ არ ხამავთვლი და არც ადვილი აქვთ. მაგრამ უფრო-კი უმთავრეს მიხეცად იმას ადიარებენ, რომ „თვითონ მე არ ვიცი ხატვა და როგორ ვასწავლო“. ამ ვერათ თავის მართლებაც დიდ შეტდომად უნდა ჩაითვალოს და აი რათა:

ნათქვამია: „სწავლა კაცს სიბერემდის არ

მოსწარბებოა, ,,თუ გული გულობს, ჯაღა
ორი ხელით იწმუბოა“. თუ მასწავლებელს
შეგნებთა აქვს გათვალისწინებული ამ საგნის
მნიშვნელობა, მერწმუნოს, რომ სულ მოკლე
ხანში შეისწავლის მშვენიერს ხატვას.

მხოლოდ აქ უნდა მასწავლებელს ვარჯიშო-
ბა; მუდამ სიღამითი, რომ თითო საათი
ივარჯიშოს, ორი-სამი თვის შემდეგ შესაფე-
რისი ხატვა ეტოდინება, ბოლოს-კი ისე მი-
იზიდავს მას ეს საგანი, რომ სახალისოდ-კი
შეიქნება მისთვის.

მე თვითონ არ შეხერხებოდა ხატვა, მაგ-
რამ ბოლოს დროს ისე უხრუნველ ვუყვი
ჩემი თავი, რომ სწავლის დროს ბავშვთა უო-
ველ მოთხოვნებებს სიამოვნებით ვაკმაყო-
ფებდი. საქმე ასე განვავით, ხატვა დიდ ნიჭს
არ მოითხოვს, ამის შესწავლა დაქარბუ-
ლია მხოლოდ ვარჯიშობაზე და დაკვირვება-
ზე. ეს კი ადვილად შეგვიძლიან შევასრუ-
ლოთ ჩვენ ვეცლამ. მით უმეტეს ბავშვთა
ხალისიანი და დაუდგომელი ბურება ამასვე
მოითხოვს, რის შემდეგაც დანაშაულად უნდა
ჩავკეთოვალის, თუ ამით ამ მისწრაფებაში
ხელს არ შეუგწყობთ.

მიზანი ხატვისა.

ხატვა ეს ისეთი რამ ხელმოგნება; რომელიც
ვეცლა ბავშვის იზიდავს თავისკენ. ბავშვის
ფერ კიდევ ნორჩი ბუნებაც ისეთი ფატნას-
ტიურია, რომ ხატარობიდანვე მასში თვით-
მწყქმელების და რაღაც მიზნადველობითი ნიჭი
ჩვენს ხელში თავს. ხშირად შეგვიმჩნევია
ბავშვში, რომ რაღაცას ჩხირკედელაობს, რა-
ღაცას ასუქებს, ვითომ ღუქანს, ხიდს, წის-
ქვილს, სახლს და სხვა მრავალ ამგვარს.

ვამხნევთ მასში რაღაც საქმიანობას და
შოკსეგნობას. მან ხაზა რაღაცა, განიძრახა
მისი შესრულება, შესარულა კიდევ და მის
სიხარულს საზღვარი არა აქვს.

ანა ვცადოთ და ხელა ქადაღდი და ფანქა-

რი მივცეთ ბავშვს. ის მაშინვე რაღაცას დაპ-
ხატავს. რომ შეგვეკითხნეთ რა დაჭხატეო,
მიუხედავთ იმისა, რომ ხაზატს არც თავი
უჩანს და არც ბოლო, გვიმასუხებს: სახლიო,
ცხენიო და სხვა, მან თავისი ფანტაზია ამი-
თი დაიკმაყოფილა. ზოგი ბავშვი ქადაღდსაც
არ საჭიროებს. ხაზა ხის სახლი, ან ბედუ-
ლი, მოსდგება და ხაზშირით აჭრელებს მის
კედლებს. ჭხატავს: კაცს, სახლს, ცხენს და
სხვა მრავალს ფანტასტიურს. ვეცლა ბავშვში
არის ხატვის ამგვარი ნიჭი, მისწრაფება, და
თუ ჩვენ მასში განვავითარებთ, ამით ჩვენ
ბავშვში უხრუნველ ვყოფთ უოველ ხატობას
გრძობის და შემოქმედებითი ნიჭის განვითა-
რებასაც.

აი რასა სწერს ხატვის შესახებ გამჩინი-
ლი პრფესორი რენი: ,,აღზრდის მიზანია
მომზადება ზნეობრივ-სარწმუნოებრივი ხასია-
თისა. გემოვნების გრძობათა განვითარებით,
იზრდება ადამიანში სიმშატური გრძობა
მშვენიერებისადმი. ამ მიზანს კი ვახსენებთ
განვითარებულ და შეგნებულ მხედველობის
შემწყობით.

ამიტომ აღზრდა განვითარებულ გემოვნე-
ბისა, არის ამავე დროს აღზრდა და განვი-
თარება შეგნებულ მხედველობისა. შეგნებულ
მხედველობის განვითარებისთვის-კი ხატვის-
თანა უკეთესი საშუალება არა არის რა.

ხატვა ავითარებს ბავშვში საზოგადოებრი-
ვი სულის განწყობილებას და სიყვარულს სამ-
შობლოსადმი“.

გიორგი ასეთისავე აზრს დაასკვნის: ,,სამ-
ყარო, ეს განხორციელებული ერთეულია,
რომელიც თხოულობს შესწავლას დაკვირვების
მხრით“.

ხატვას ბევრი ამგვარი მიზანი აქვს, რომ-
ელიც ავითარებს თითქმის ადამიანის ხუთსა-
ვე გრძობას. ხატვის დროს დიდს მონაწი-
ლეობას იღებს თვალები და ხედები. ამით
ორივეს მწყობრი მოქმედება-კი ავითარებს

ბავშვი დავერგებას, სრულ წარმოდგენას ნახს რომელიმე საგნისს. დავერგება კი ავითარებს ბავშვში ესეთიერთ გრძობას, სიუფარულს, თვით მოქმედებას და შემოქმედებით ნიჭს.

ხატვას უკანასკნელად იქმდის მიჭყავს ბავშვის გრძობა, რომ ბოლოს ის ისეთს ფანტასტიკურ სურათს ქხატავს, რაზედაც კარგად ვერცედი ამბავი დაიწერება. ხატვის მარტომ ამ გვარს შედეგებს ნუ ვივარებათ. ბავშვი, რადეც რომელიმე საგნისა ქხატავს, ამ დროს ის მასზე უფლაფერს განიცდის, მის თვალწინ ამ საგნის მთელი ისტორია იხატება.

ხატვა ეს ბავშვის სულსიკვეთების დიაგნოზია, ამის შემწობით ჩვენ შეგვიძლია გამოვიკვლიოთ ბავშვის მთელი წარმოდგენა რამე საგანზე, მისი სული: კვეთება, ნიჭიერობა და უნიჭობა, ამით-კი საშუალება ეძლევა მასწავლებელს ადრევე გამოარკვიოს ბავშვის გონების ფიზიოლოგია.

მასთან ხატვას ბავშვში სულ ახალი, აღმოფრთხვანებული სიტყვები შეაქვს. ვისაც განუცდა ეს წუთები, ის დამეთანხმება, რომ ბავშვი არც ერთ ტაქტიკურად ისე თამაშად და მხიარულად არა გრძობას თავს, რაგორც ხატვის ტაქტიკურად. ამ დროს მთელი მისი გრძობა-გონება მთლად ამოარაგდება, მხალხლად მამინ განიცდის ტებილ წუთებს, მხალხლად მამინ ფიქრობს და მოქმედობს თავისუფლად.

ხატვა აუვარებს ბავშვს საგანს, ბუნებას, წაკითხულ მოთხრობათა გვირგებს, ასურათებს მათ, შეაქვს შიგ თავისებურობა და სხვა. აი ასეთი მამოარაგებელი და გამოამოფიხილებელი ძალა ხატვა ბავშვთათვის და ამას კი ჟერმანი ურადლება არა აქვს მიტეხული ჩვენს სკოლებში.

რა უნდა უძლოდეს ხატვის წინ

ბუნება თავისი სინანტით და სიკეთელოთ მრავალფეროვანია, ამიტომაც მისი თანდათან

რობითი შესწავლაც ურველ ნაბიჯზე სრულს დავერგებით უნდა სწარმოებდეს. სინქარით ვერაფერს გავაკეთებთ. ბავშვის წინ ბევრგვარი სურათები და საგნები იხატებიან. მას უფლაფერი იზიდავს, ცნობის მოუვარეა, უნდა უფლაფერი გაიგოს. მაგკამ მას ამგვარ ცნობის მოუვარეობაში ერთი რამ ნაკულუქანება სდევს. უთურებს საგანს, ატეხდება, ითვისებს მის გარეგნულს ფორმას, სჭკრდება მას. რაც შეეება იმას თუ, რას გვაგრძობინებს, რას წარმოგვიდგენს, რას განიცდის მის თვალწინ გადასვლილი სურათი. ამას ვერ ამჩნევს. ეს კი ხდება იმიტომ, რომ მას განვითარებული არა აქვს შეგნებელი მხედველობა და დავერგება.

საგანი მარტომ იმას კი არ მითხნავს, რომ თვალთ დაგნახნით და შევითვისოთ მისი გარეგნული ფორმა ისე ზერელოთ. ეს სავარისი არ არის. მას სული უნდა ჩაუფლოთ, შევითვისოთ. თუ საგნის მარტომ გარეგნულ ფორმას ვერცხრებით და ისე ჩვენ არათერს გვაგრძობინებს, მამინ ჩვენ წარმოდგენა მასზე ხორც შეუსხმელ ჩინჩის წარმოდგენს და ჩქარაც ქტება ჩვენის წარმოდგენიდან.

და თუ ჩვენ მასზე დავერგებას განვიცდით, შექქმნით მას არსებითად, ის მამინ გვაგრძობინებს კიდევ თავის ნამდვილს რეაღერს სახეს.

საზოგადოთ ხატვის დროს უბრალო საგნებიც-კი ხე, ვაშლი, სოკო, მსხალი, ბოლოკი, სტაფილო და სხვა ამგვარნი სრულს თავის ფორმის გამოხატვას და რეაღერს სახეს მითხნავენ, თუ სრულს არა ნახევრობით მინც. და რომ ხატვის დროს საგნის სრული სახე დავიცვათ და დავერგებაც ვიქმნით, ამ შემთხვევაში ხატვას უეჭველოთ წინ უნდა უძლოდეს შექმნება თინისაგან დასახატვას საგნებისა. შექმნება ადვილებს ჩიღვას, რეაღერს სახეს აძლევის საგანს, ავილოთ მათგალითისათვის თუნდა ვაშლი. ის ჩვენს წინა

ბავშვების ნახატის ნიმუშები.

დევს, გუუერებთ, გათვალერებთ მის ფორმას. ის ჩვენ შევსჯამეთ, გაჭკრა ვაშლი. ჩვენს მუხისიერებაში დარჩა იმაზე მხოლოდ მარტონის, რომ ვაშლი აქ იღო, ქქანდა მოწითალო ფერი და მორგვალო ფორმა.

ჩემთვის კი რომ ეთქვით შექერწვე თიხისა შენს წინ მდებარე ვაშლით, მაშინ ვაშლს ბი-რისაკენ-კი არ ვუკრავდი თავს და კბილების მსხვერპლს-კი არ გახდიდი, არამედ მას უურადლებით ვიგეტირებდი, დავაკვირებოდი სრულ მის რეაქურს ფორმის და სრულის ჩემის მოთბეჭდილებით უბრალო თიხის შემ-წვობით ისეთსავე ვაშლს შევქერწვდი, როგორც ჩემ წინ იღო. შემდეგ შევადარებ ორივეს. აქ დავკვირებუა მეო უნარს იჩენს. ვაშინვე,

რომ ორივეს სრული მრგვალი ფორმა აქვს, თავში და ბოლოში შედრეკილებია, ბოლოში ოდნავ, თავში უფრო დრმად; ორივე კუნწი ერთ გვარი აქვს, ბოლოში აქვთ მატარა კუ-ჭი. ორივე მიემსგავსება ერთმანეთს. თუ ამ შექერწვიდეს თიხის ვაშლს გაცხობ, გამო-წვევ და ვაფურადებ თანდათანობით ნამდვილი ვაშლის ფერით, მაშინ-კი სტენები რეაქურის სახით უახლოვდებიან ერთმანეთს. ამ სახით, შექერწვის შემდეგ ჩემწის მდებარე ვაშლი განუერებულ ფორმით კი აღარა მატებს წარმო-დებნილი, როგორც მეჭმის შემდეგ, არამედ ხორც შესხმულად, კატონსლებულად. ამის შემდეგ, რაკი შექერწვის დროს ივარუიმა ხელმა, თვალმა, დავკვირებუა, გრძობამ და

გემოვნებამ (სიმშენიერისამ), დახატვა ვაშ-
ლისა მიაღვივდება, საგანი ჩემ თვალებს მთე-
ლი სიღვანით იხატება. აქ კი შეგნებულ
მხედველობა შეტს უნარს იხენს. აქ ვაშლის
შესახებ უბრალო. მაგალითი იმიტომ მოვიუგა-
ნე, რომ ცხად შეუო თუ რამდენათ რეალურ
სახეს იღებს საგანი და თვალსაჩინო ხდება
შეძერწვის დროს და ის თუ რამდენათ დამ-
ხმარე საშუალებაა შეძერწვა ხატვის დროს.

შეძერწვით უველა საგანი ამას განიცდის,
რაც ზემოთ მოვიუგანე და ხატვაშიაც კანკრე-
ტულია გარეგნობით. მას თუ გვინდა, რომ
ხატვა შეტი მიმზიდგული გაგზადოთ ბავშვთა-
თვის და მათს ფანტაზიას შეტი სიტყვების
ძალა მიეცეთ, ხატვას წინ უნდა უძღოდეს
შეძერწვა, როგორც დამხმარე საშუალება. შე-
ძერწვა შეიძლება უველა საგნებისა, შეიძლება
შეძერწვითვე დასურათება მოთხრობის გმირე-
ბისა და სხვა. შეძერწვის შემოღება ადვილია,
უველა მასწავლებელს შეუძლიან შემოიღოს,
მხოლოდ მას შეტი უნარი მართებს და უხდა
იზიდავდეს, როგორც არის თითხვნა თიხისა.
ამაშიაც ჭმარებებს ვარჯიშობა.

რაც შეეხება მომზადებას შეძერწვისთვის,
ადვილია. საჭიროა კარგათ ახელილი თიხა,
თიხა უნდა ბოლო დაბოიანი; საჭიროა თხელი
შატრას ბუტრები, სიგრილო ექვსი გერმკისა,
სიგანით გერმკისა; საჭიროა ხის დანები,
მავთულის ხრიკები, ამოსაჭრელ-შესადამაზებ-
ლათ; ამეებს მოწაფეები გააკეთებენ. ზირვე-
ლად უბრალო ფორმის საგნებს სძერწვავენ,
შემდეგ ცოცხა მოძრელობა. თუ საგნის შეძერ-
წვა უძრელობა მოწაფეს, შესაძერწავი საგანი
წინ დაეუბნება, ან სურათი საგნისა. უფრო-
კი საგანი სჭობია. ასეთს საშუალებას იშვიათად
უნდა მიეძღვროს მასწავლებელმა. მოწაფეებ-
თან ერთად მასწავლებლებიც უნდა სძერწვდეს
უჭველათ, ეს ატხორელებს ბავშვთა მოქმედ-
ბას. რისაც შესძერწავს მასწავლებელი, მოწა-
ფეთ მხევენებს სრულს ფორმით; ეს უნანას

კნელი მოწაფეთაც უნდა ეხმარებოდეს შეძერ-
წვაში.

მასთან მასწავლებელს წინათვე ხამოწერილი
უნდა ჭქონდეს რიგზე შესაძერწავი საგნების
სია, ასე უოველ გავევთიღის წინათვე. ზირ-
ველ ხანებში ისეთი საგნები უნდა შეძერწვონ
ბავშვებმა, რომელიც ადვილი და სახალისო
იქნება. თუ ბავშვმა ვერ მოიგონა შესაძერწავი
საგანი, მასწავლებელი მოაგონებს. უოველ
გავევთიღს დროს მასწავლებელმა წინათვე
უნდა იცოდეს თვითვეული მოწაფე რას შეს-
ძერწვას.

თუ განზრახული საგანი მოწაფემ ვერ შე-
ძერწვა, მასწავლებელი უნდა დაეხმაროს და
უძველათ უნდა დაათვაობინოს დასახელებული
საგანი, თუ იმ გავევთიღზე ვერა, შემდეგზე
მინც. ბავშვი ამით ეწვევა მუუათობას. კარ-
გათ შეძერწვილი საგნები მასწავლებელმა უნ-
და მიიღოს და კლასშივე ჭქონდეს დალაგებუ-
ლი განსაკუთრებულ ამისთვის დამზადებულ
თარახზე. კარგი იქნება, თუ ბავშვთა შეძერ-
წვილი საგნები გამოიწვევას და შემდეგ აფე-
რადდება. ეს საგნები ხატვაში დიდ საშინსურს
უწევს მოზარდ ბავშვს.

მაგალითად: თუ ჭხატავს შეძერწვილს
საგანს და უძრელობა, დროგამოშვებით მას-
წავლებელი ხსენებულს საგანს თვალსაჩინოდ
გაჭხდის მის წინაშე.

ხატვას თუ ამ მხრით დაეწვევებთ, მიზან-
საც მივახწვევთ.

მომზადება ხატვისთვის.

სახტვადოთ ზედაკატორი ზრინციშია, რომ
რადესაც ბავშვებისთვის რაიმე ცოდნის გა-
დაცემა უნდა მასწავლებელს, ხსენებულ საგან-
ში წინათვე უნდა მოემზადოს ხოლმე. მით
შეშეტს ხატვა ისეთი რამ ხელმოყნება, რომ
თუ ზირველათვე თანდათანობა. არ დაიცო მას-
წავლებელმა ამ საქმეში, შეიძლება ზირველი
უხერხულობა ბოლომდის სენათ გარდაიქცეს.

და ხსნა არსაიდან ექმნეს. ეს რომ არ მოხდეს, მასწავლებელი, როგორც სხვა საგნებში წინასწარ გეგმავდა, ამ საგანშიაც სითურთ ხილვით უნდა მოიჭრეს და მოემზადოს. მომზადება კი მდგომარეობს შემდეგში: ხატვის დაწესებულების ბავშვებმა უნდა იცოდნენ მის ახლო მეოთხე საგნების ჩამოთვლა, მათი კონტრასტული დალაგება, შედარება და განსხვავება, მასთან უნდა იცოდნენ საგნების ფორმები: მრგვალი მოყვანილობისა, წოწოლა, ოთხკუთხიანი, სამკუთხიანი, კონუსისა და ცილინდრის მსგავსები *). ამ გვარ ფორმის საგნების ჩვენება თვალსაჩინოთ უნდა სწავრობდეს.

შემდეგ ბავშვები დასახელებენ რამდენსამე ამგვარ ფორმის საგნებსა. გამოხატვა ამ გვარ ფორმებისა დაფაზე მასწავლებლის მიერ, შემდეგ მოწაფეებზე გამოხატვენ ამასვე დაფაზე და შემდეგ ჭერში—როდესაც მოწაფეები ზეზოხსენებულს ტიპებს შეითვისებენ, შემდეგ ხატვაში მასწავლებელმა სამ გვარო წესი უნდა დაიცოს: მიმბაძველობითი ხატვა, ხატვა თვალსაჩინო და თავისუფალი ხატვა. მიმბაძველობითი ხატვა საჭიროა იმიტომ, რომ აჩვენებს ბავშვს ხატვის ტექნიკას თუ როგორ უნდა დახატოს რომელიმე საგანი. მიმბაძველობითი ხატვის დროს მასწავლებელი უხატავს მოწაფეებს დაფაზე რაიმე ადვილი ფორმის საგნებს; თვალსაჩინო ხატვა საჭიროა იმიტომ, რომ აჩვენებს ბავშვებს ცხადთ დაუკვირდეს საგანს, მის ნამდვილს ფორმას, რაოდენობას და განსაზღვრას; ხატვა ზეპირი ანუ თავისუფალი აჩვენებს ბავშვებს აზროვნებას,

*) კერძოთ დახატვა სახატავ რვეულებში მრგვალი ფორმისა, ოთხკუთხისა, კონუსისა სამკუთხისა, სწორკუთხ-ოთხკუთხისა, წოწოლა ფორმისა, ცილინდრისა, სწორე ხაზებისა უმნიშვნელოა; ამეების ხატვა ბავშვს არაფერსა სძენს. ამ გვარ ფორმის შინაარსი მაშინ ეძლევა, როდესაც საგანის ფორმასთან დამოკიდებულება აქვს რაზე.

კ. ს.

დაკვირვებას და თავის შთაბეჭდილების გამოტყობას სავსებით.

მიმბაძველობითი ხატვა მდგომარეობს შემდეგში: მასწავლებელი ჭეხატავს დაფაზე მაგალითად *) ხეს, ვაშლს, მსხალს, ფოთოლს, ჭიქას, სტაფილოს, ბაღკოს, სოკოს, ბალახს, ბომს, ტატს, ბურთს, სამეღნეს, კიბუს, კვერცხს, საშაქრეს, გირფაქინს, ცუღს, ჩაქუნს და სხვა.

ამ გვარ უბრალო ფორმის საგნებს, რასაკვირველია რომელიმე ერთ-ერთს ჭეხატავს, ეგვლას და ხატვა ერთსა და იმავე დროს არ შეიძლება. ამათში ეგვლასზე ადვილი უნდა ამოარჩიოს მასწავლებელმა, ისეთი-კი, რომ პირველ დახატვითვე მოწაფე არ გატრუფდეს. ამათში ეგვლასზე ადვილი და უფრო შინაარსიანი დასახატავია ჩემის გამოცდილებით ხე. როგორც უნდა უხეიროთ დახატოს მოწაფემ ხე, მაინც მიემტკიცება სოღმე ცოტათი. მას მაგალითად მასწავლებელმა დასახატავთ ამოირჩია ხე. ჭეხატავს დაფაზე კონტათ, მოწაფეთა ურადლება დაფისკენ არის. დახატვის შემდეგ, მოწაფეები შედარებენ სურათს ხეს. შემდეგ მასწავლებელი ამავე სურათს მოწაფეებს რიგათ ახატვინებს დაფაზე; შემდეგ სხვა საგანს ამოირჩევენ **).

თავისუფალი ხატვა, ანუ ზეპირი მდგომარეობს იმაში, რომ მოწაფე თავისი სურვილი

*) არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მასწავლებელი, როდესაც ხატვას პირველ ხანებში მიმბაძველობითი წესით ასრულებს, მუღამ რაიმე საგნის დაფაზე დახატვამდის ეკითხება ბავშვებს; როგორი ფორმა ექნება დასახატავ საგანს.

მოწაფეებს რაკი გაგება ექნებათ საგნების ფორმაზე და მოყვანილობაზე, პასუხს ადვილათ გაუგებენ. ხატვა ამის შემდეგ იწყება დაფაზე.

**) კარგი იქნება თუ მასწავლებელი პირველ ხანებში მრგვალი ფორმის საგნებს დაახატვინებს. ამ გვარი ფორმის საგნების ხატვა ძალიან უადვილდებათ.

კ. ს.

ლით ჰქსატავს რაიმე სურათს, ან მასწავლებლის მიცემულს თემაზე. ამ დროს მოწაფე თავისუფალია, ჰქსატავს ისე, როგორც უნდა და როგორც ეხერხება. მისი ნახატა უნდა გასწორდეს მაშინ, როდესაც დამთავრებს, გადასწორებაც მას თვალწინ უნდა მოხდეს ან მაშინვე ან შემდეგში. ყოველ შემთხვევაში-კი მოწაფის თავისუფალი ნახატის გასწორება უიმისოდ არ უნდა მოხდეს.

აქვე უნდა მოვიხსენიოთ ის გარემოებაც, რომ მიმბაძველობითი ხატვას დროს ზოგიერთი მოწაფეები გამოიჩენენ ხოლმე ნიჭსა და თავიანთის აზრით ჰქსატვენ სხვა და სხვა საგნებს. ასეთს მოწაფეებს ნება უნდა მისცეს მასწავლებელმა ხატონ შეფარდებით მგზავსი საგნები. საჭიროა, თუ ისინი სახატავ მასალას ვერ მოაგონებენ, მასწავლებელმა ამათი ნიჭის და მიხედვით მისცეს სახატავი მასალა. დასახატავ საგნების თუ სურათების სა ბლომად უნდა ჰქონდეს ჩამოწერა მასწავლებელს. ეს აუცილებლად საჭიროა.

მასთან ისიც უნდა მოვიხსენიოთ, რომ როდესაც მასწავლებელი ხატვას ზემო ხსენებულ სამგვარის წესით ასრულებს, ამ დროს უნდა ეცადოს, რაც შეიძლება მიმბაძველობითი და თვალსაჩინო ხატვიდან ჩქარა გადავიდეს თავისუფალ ხატვაზე, ამას თვით მოწაფეთა ნიჭიც აგრძნობინებს მასწავლებელს. რაც შეეხება კერძოთ მოწაფეთა ნახატებს, მასწავლებელი უმჯობესად უნდა ასწორებდეს, გაუსწორებელ რეგულაზე ხატვა არ უნდა სწარმოებდეს, ხატვის ნება არ უნდა მისცეს მასწავლებელმა არც იმ მოწაფეს, რომელსაც მიცემული სამუშაო არ დაუთავებია და მაინც მოითხოვს ახალი რამ სურათის დახატვას. ყველა ნახატები კარგათ იქნება თუ ცუდათ, უნდა დამთავრდეს და მხოლოდ მაშინ მიეცეს ნება მოწაფეს დახატოს ახალი რამ სურათი.

ხ ა ტ ვ ა

ყოველივე ამის შემდეგ, რაკი ხატვას წინ

უძღვის ზემოთ დასახელებულა წესი, ის მაშინ თავის თავად ცხადა ხდება და საქმიანად აღვილდება. შე ჩემის დაგვირგვინით და გამოცდილებით ასე ვასწავლიდა და ახლაც ასევე ვასწავლი და მიზანსაც ვასწავ. მართალია, ხატვა პირველ ხანებში მეტის მეტად უხერხულად გვეჩვენება, ბავშვები უმზგავსოთ ჰქსატვენ, საგანი საგანს არ მიემგზავსება, მაგრამ ამან არ უნდა შეგვაშინოს. მათს ყოველ უმზგავს ნახატს ანგარიში უნდა გავუწიოთ; დეჟ, ჰქსატონ ისე როგორც მათ ეხერხებათ, მასწავლებელმა მაინც განაგრძოს ხატვა, სამაგიეროთ. შედეგი მუდამ და ყოველთვის კარგი მოსდევს. რომ ეს საქმიანად ცხად ვჭეო, აქვე იხილავთ ჩემი მოწაფეების ნახატებს*). რომ დაუგვირდეთ ყველა სურათებს საგნებარ ნამდვილი რეალური სახე აქვთ მიღებული. ცოტადენის განსხვავებით. ყველა ეს ნახატები ბავშვთა ფანტაზიის ნყოფია, ყველა მათ შექმნეს და თავიანთი აზრის და დაგვირგვინის სახე მისცეს. ყველა ნახატები თავისუფალი ხატვის შედეგებია, თვითონ ბავშვები იგონებდნენ რაიმე სურათს და ჰქსატავდნენ ისე, როგორც უნდოდათ; ჰქსატავდნენ ყველაფერს. ზოგს თუ კარგათ, ზოგს უხეიროთ, ჩვენ მაინც ამ ორივე გარემოებას ანგარიშს ვუწევდით. ჩვენ მათი უხეირო ნახატები იმედს არ გვაკარგვინებდნენ, ვიცოდი რომ ამას კარგი შედეგი მოჰყვებოდა. ხატვის კავებით-ლები კვირაში ორჯულა გვექონდა, მუდამ და ყოველთვის ხატვა ბავშვთა მეტის სიცოცხლით, გამომეტყველის სახით და პირზე დამათ მიმდინარეობდა. ზოგჯერ თუ ჰქსატავდნენ დაფაზე მიმბაძველობითი წესით და თვალსაჩინოთ, ჰქსატავდნენ მეტ წილად ზეპირად. ბოლოს და ბოლოს ხატვამ ისე მიიზი-

*) სამწუხაროდ ყველა ნახატების კლიშეების დამზადება ვერ მოვანერხეთ; თუმცა ნახატები, როგორც პირველი ცდა ფრიად საყურადღებოა.

და ემაწვილები, რომ ხატვის გაკვეთილების მიტოვება ცოდვად მიაჩნდათ, ზოგჯერ თვით მე გუნებაზე არა ეოფილვარ, მაგრამ იმათ დაჟინებულ სურვილს მაინც აუძულებოვარ ხატვის გაკვეთილი ჰქონდათ. დასახტავ მასლას მოწაფე წინათვე მოიგონებდა ასე, რომ ხატვის დროს მას გათვალისწინებული ჰქონდა რა უნდა დაესატა. ხატვას ზემოთ დასახელებულის წესით სისტემატიურათ პირველ ოთხ წელიწადს ვასწავლიდი და ამას ისეთი შედეგი მოჰყვა, რომ ბევრჯერ განვცვიფრდი: ნუ თუ პირველ უმზავსობას ასეთი რეალობა მოჰყვა? თვით ის ბავშვებიც კი, რომელთაც უბრალო რამ სავანას დახატვა არ შეეძლოთ, სხვა მოწაფეთა ნიჭმა ისინიც წაითრია და ბევრჯერ მიშენიერს სურათებსაც კი ჰხატავდნენ ხოლმე. ბევრმა მოწაფეებმა ხატვაში ისეთი ნიჭი გამოიჩინეს, რომ მათსობების და ზღაპრების გმირებსაც-კი ჰხატავდნენ და საკლასო რვეულებშიაც მიცემულ სამუშაოებს ასურათებდნენ.

აქ მოთავსებული სურათები განკებ არჩეულები არ გახლავთ, არც რამდენიმე მოწაფის ეკუთვნის; ეს ნახატები ეკუთვნის 2, 3 და მეოთხე განყოფილების მოწაფეთ.

აქ მოყვანილ ნახატებიდან თვითველ მოწაფეს ეკუთვნის ერთი ან ორი სურათი. განკებ ასე იმიტომ მოვიუყანეთ, რომ ნათლად გვეჩვენებინა ყველა მოწაფეთა ნიჭის სახე და ის თუ სადამდის მიჰყავს თავისუფალ ხატვას ბავშვთა ფანტაზია. გვინდოდა მოგვეთავსებინა პირველი განყოფილების მოწაფეთა ნახატებიც, მაგრამ მათი ყველას ფოტოგრაფიულად გადაღება ხარჯს მოითხოვდა, ჯერ ისეც ამას გამო სხვა ბევრი ნახატებიც ვერ მოვათავსეთ, გვინდოდა მოგვეთავსებინა ამასთანავე სურათები მოწაფეთა შეძენილ საგნებისა, მაგრამ ისე ბუნდოვანათ აღმოჩნდა გადაღებული, რომ გადაბეჭდვის შემდეგ მნიშვნელობასა ჰკარგავდა.

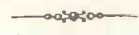
დასასრულ მოგახსენებთ, რომ რაკი ხატვა თავისუფალ ხატვის სახეს მიიღებს, რაც ნახევარი წლის ვარჯიშობის შემდეგ მოხდება ხოლმე, (ზოგიერთი მოწაფე ასეთს ნიჭს ადრეც გამოაჩენს ხოლმე) ამ შემთხვევაში მასწავლებელს სახატავი მასალა ბლომით უნდა ჰქონდეს ჩამოწერილი, აქედან ამოარჩევიანებს მოწაფეს რომელს დაჰხატავს, რომელს ვერა. რომელსაც ერთი ვერა ჰხატავს, იმას მეორე ასრულებს; შემდეგ ასეთსავე სახატავ მასლას თვით მოწაფეებიც იგონებენ.

მოწაფეს ხატვის დროს ძალდატანება არ უნდა, რომ ესა და ეს სურათი ან საგანი უქვეყლად დახატო. ეს იმიტომ, რომ ყველა საგანი ბავშვს ერთგვანათ არ აინტერესებს და არც აკვირდება. იმის ხატვას შესძლებს ხოლმე, რომელმაც ის დაინტერესა. რომ ძალდატანება არ მოხდეს, სჯობს თვითონ ბავშვმა ამოარჩიოს სახატავი საგანი.

თუ ბავშვმა ამოარჩია სახატავი მასალა და ვერკი შესძლო სრული მისი დახატვა, აქ მასწავლებელი უნდა დაეხმაროს და დაათავებინოს, აგრძობინოს ბავშვს, რომ მანანს მიახწია. ყველა ნახატები უნდა გასწორდეს ბავშვის ნიჭის მიხედვით, უტბად მის ნახატს მასწავლებელმა რეალური ფორმა არ უნდა მისცეს. მასთან ყველა ნახატები უნდა აფერადდეს, რომელი ნახატიც უკეთესი იქნება, მასწავლებელმა უნდა მიიღოს და შემდეგ კლასში გამოჰკვიდოს. ამით ბავშვები ეცნობებიან ამხანაგების ნამუშევარს.

ამით ვათავებ ჩემს წერილს ხატვის სწავლების შესახებ. კარგი იქნება თუ სხვა მასწავლებლებიც გამოსთქვამენ თავიანთ აზრს ამ საგნის სწავლების შესახებ თუ როგორ მასწავლიან ხატვას თავიანთ სკოლებში. ამით საშუალებას მივცემთ გავცნოთ ერთმანეთის აზრსა და დავირგვებთ ამ საგანში.

კოტე სენიაშვილი.

ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება

კივიენა

(წერილი მეშვიდე)

მ. ადამიანის მუცლის ჭიები

(Vermes)

ეს საზიზღარი პარაზიტები სცხოვრობენ ადამიანის და აგრეთვე შინაურ ცხოველთა გვამში. უფრო ხშირად ხვდება:

I. ცესტოდესი ანუ გრძელი პრტყელი ჭია. თასმა ჭია.

II. ტრემატოდესი ანუ მწოველი ჭიები და

III. ნემატოდესი ანუ მრგვალი ჭიები. ეს მუქთა ხორა პარაზიტები ადამიანის ძლიერ ხშირი სტუმრები არიან და თუ კი ერთი როგორმე შემოგვეხიზნენ და მოი-

კალათეს, მაშინ თქვენი მტერი, ნამუსზე ხელს იღებენ, ძნელად და მოვიშორებთ ხოლმე თავიდან.

უფრო ხშირად ადამიანს ცხოველები-საგან გადაედება ხოლმე ჭია — უმთავრესად კი ძაღლისაგან და საკლავ საქონელისაგან. მაგალითად როდესაც რომელიმე ცხოველის ხორცსა ვსჭამთ (ძროხის ხორცი, უფრო კი ღორის ხორცი) შეიძლება ამ ხორცში იხსნდეს რომელიმე ჭიის კვერცხები ანუ უკვე ჩასახული ბლარტი ჭიისა. ეს საზიზღრები შეიძლება აგრეთვე ჩავაყოლოთ როცა წყალსა ვსვამთ ამ მწვანოილს და სხვა რამ მოუხარშავ ბოსტნე-

*) ტიღებისა და ჯღიბას შესახებ შეგიტყვას მივიღე: 1) ძუძუთა ბავშვს წამწამებში ჯღიბა გაუჩნდა და საცოდავ ბაღს დეე და ღამ მოსვენებას არ აძლევს. 2) იგივე შემთხვევაა, მხოლოდ ბავშვი თერთმეტი წლისა და სიმწვავით სულ თვალის ქუთუთაებს იგლეჯავს. 3) ჩვენი ჯარის-კაცები შეშეკითხნენ — ისე ახმადა არ გვაწუხებს ზოზიციებზე რაგართაც ამ ტიღებმა გაგვიჭირეს საქმე.

უგელაზე ძლიერ ამ ძუძუთა ბავშვის ყოფამ შეაწუხა, შეამაწუნა. ბუერი ვეძებე, მაგრამ ვერაფერი წამაღი ვერ გამოგნახე სამკურნალო მეცნიერებაში, ჯღიბას მთავლა წამლით ადგილია, მაგრამ იმავე დროს თვალი დაიდუშება.

აი ერთი საშუალება: ჯღიბა წამწამს და წამწამს შუა ზის, ჩაკვდება ხოლმე ქუთუთოს კიდე. უნდა აიღოთ შაწია შინტეტი (ქაღალათინი, მასას ქტავს) და თანთ-თითოდ ამოგლიჯოთ ჯღიბა, თანაც

ეტადეთ ჯღიბა იმ წამსვე დასწვათ ცეცხლში, ან ანთებულ სანთელზე — ეს იმიტომ, რომ სხვას ადარავის გადასდოთ.

რაც შეეხება ტიღებთან ბრძოლას, ამ რამის ნობამ ძლიერ დააფიქრა ჰროფესორები და დოქტორები. — საკითხი მართლაც რა ძლიერ სერიოზულია, — რითი უშველონ ჯარის კაცებს რომელთაც ტიღები მოსვენებას არ აძლევენ არც დეე და არც ღამე.

პარაზიტებთან საბრძოლველად შეუნალ-გა-ზეთებში გამოქვეყნებულია შემდეგი საშუალებანი:

1) დაიზიღეთ ტანი ვასეკლინით. ეს იმიტომ ხოცავს ტიღებს, რომ სასუნთქი მიდებო ეხშობათ ვასეკლინისაგან და უკაეროდ იხრნობიან.

2) აიღეთ რომელიმე ეთერის ზეთი მაგალითად:

- მინაკისა (ol. earyophyll).
- ღარიჩინისა (ol. cinnamon)

ულს ვსკამო. შეიძლება ისეც, მარტო შეხებით შეგვეყაროს ჰია რომელიმე შინაურ ცხოველიდან, რომელიც ზვენთან ერთად სცხოვრობენ—ძაღლი, კატა და სხვ...

ზოგს ადამიანს ისეთს პირობებში უხდება ცხოვრება, რომ აუცილებლად გადაეკიდება ამ პარაზიტ-ჭიებს, მნიშვნელობას არ არის მოკლებული აგრეთვე ადამიანის ჰასაკი, სქესი და მოხელოება. მაგალითად ხშირია ჰია ბავშვებში და სულით ავადმყოფებში, რაც უეჭველია, გამოწვეულია უსუფთაო ცხოვრებით—

ანისუნისა (ol. anisi)

ბერგამოსი (ol. bergamot.)

ლავანდულასი (ol. lavand.)

ამათში რომლის სუნიც უფრო მოგეწონათ და გეშთებოდესთ აიღეთ 10 წილი ზეთი და 90 წილი სშირტი ან არაუი (და თუ გაჭირდა წუალიც შეიძლება) კარგად აურიეთ და ამით ასხურეთ სცეფლები (შერანგი და მისი ამხანაგი) და ქვეშისაგები (ზეწარი, ბალიშის შირი და სხვ.) შეიძლება ტანსუდაც წაისვათ, სრულებით არას გაფეხოსთ და პარაზიტებისაგან კი დაგიხსნით—ადარც ტილი მოგეკარებათ და ადარც რწილი.

მომზადება რომ არ დაგზარდეთ (ვინ იცის ქართული კაცი ხართ), საქმეს უფრო გაკიადვილებთ. აიღეთ მაგალითად დარიჩინის ზეთი ერთი კაფი (შექსმანდისა) ასე 5—6 მისხალი და ერთს ბატარა ბოლო არაუში თუ სშირტში წასხით, მაგრად შეანჯღრიეთ და მხმარეთ. ამით შეიძლება ტანიც კი დაიზიდათ.

აქ სამთაყვანო ზეთები უეჭვად ძვირად ღირს. ზოლო სითაფისათვის შემდეგ რეცეპტებს იძლევიან (თასაც, როცა მთელი ჯარი უნდა გაფეხონათ (100 ან 1000 კაცი) იქ წამალიც ბლომად არის სცქირთ.

ფაქიზად არ ინახვენ ხელებს, თითებს, ფრჩხილებს; საქმლის ავკარგიანობას არ დაგიდევინ და სხვ. და სხვ...

აგრეთვე ყასები, მზარეულები, დიასახლისები თავიანთ ხელობის გამო უნებლიეთ, ხშირათ ხდებიან ჰიების მსხვერპლად.

შენიშნულა, რომ ზოგს ქვეყანაში ანუ პროვინციაში ერთი რომელიმე ჰია (პარაზიტი) არის ხოლმე გავრცელებული—თითქმის ყველანი ერთისა და იმავე ჰიით ხდებიან ავად. ეს აიხსნება იმით, რომ იმ დაბა-სოფლებში უმთავრესად სქამენ ერთსა და იმავე ცხოველის ხორცს (ლორის

აიღეთ: ერთი ბოთლი კუპრი (дегеть) და 9 ბოთლი წუალი. კარგათ აურიეთ, დაანჯღრიეთ და ამ კუპრის წუალში დაალებთ შერანგი და მისი ამხანაგი, გაწურეთ და ისე ჩაიციეთ—ადარაფერი ტილი ადარ მოგეკარებათ.

უკეთესია თუ რომ კუპრის მაგიერ აიღებთ ინგლისურ კრეოლინს (Creolin Pearson), მხოლოდ კრეოლინი კუპრზე უფრო ძლიერია და ამიტომ სკამარისია ერთი ან ორი ჰიქა (საის სტაქანი) კრეოლინი ერთ ვედრა (25 ბოთლი) წუალში გახსნათ. ნამდვილი კრეოლინი წუალს რძესავით გაათეთრებს და თუ ეს არ მოხდა, იცოდეთ, რომ თქვენ ჯალბი კრეოლინი მოგეიდეს.

კარგს იზამთ თუ რომ მთახერხებთ და ამ გარდა მომზადებულ კრეოლინის ან კუპრის წუალში გავლებულ სცეფლებს კვირაში ორჯერ მანც იხმართ. მაშინ სრულებით დაიხსნით თავს პარაზიტებისაგან. მხოლოდ ის არის, რომ კუპრსაც და კრეოლისსაც ცოტა მიძიმე სუნი აქვით, მაგრამ არც თუ საზიზღარია.

ბევრია კიდევ სცეტიდაური რეცეპტები, რისთვისაც შეგიძლიათ ექიმებს და აფთიაქებს მიმართათ. ი. ა.

ხორცი, თევზი, საქონლის ხორცია—იმა-
საც აგრეთვე დიდი მნიშვნელობა აქვს
ამ ხორციელიდან, ვინ როგორ და რა
ხერხით ამზადებს საქმელს.—

ხოლო რაც შეეხება ადამიანის მკამელ
ჭიების გეოგრაფიულ გავრცელებას, ეს,
რა თქმა უნდა, აიხსნება იმ ცხოველების
გეოგრაფიულ გავრცელებით რომელთა
ხორცსაც ადამიანი საქმლად ხმარობს,
იკვებება. რადგან პარაზიტებიც ამათვან
უნდა შეიძინოს.

საჭიროა ისიც აღვნიშნოთ, რომ ცნო-
ბილ მეცნიერის ვ. ლინსტოვის აზრით
ადამიანის მუცლის პარაზიტები (პრტყე-
ლი და მრგვალი ჭია) მანებელნი არიან
არა მარტო იმით, რომ მექანიკურად
გვაწუხებენ და მთელის თავის ტანით
ჯანსა სწოვენ, არამედ იმითაც, რომ ეს
პარაზიტი ჭიები თავის სხეულიდან გამო-
უშვებენ ხოლმე შსამიან წვესს და მით
სწამლავენ ადამიანის ორგანიზმს, სხეულს.

I. ჰრტყელი ჭიები. თასმები.
(Cestodes)

წარმოიდგინეთ გრძელი თასმა ანუ რამ-
დენიმე არშინი სიგრძე თეთრი ლენტვი,
გარდიგარდმო დაქდეული და სიგანით
არა უმეტეს გოგრის თესლისა. მართლაც
და თითქოს ათასამდე გოგრის თესლი
აუკინძიათო პრტყლათ, სიპრტყეზე რომ-
ლის ცალი წვერი თანდათან ვიწროვდება
და ბოლოს თმის სისხოთ თავდება. აი
ასეთი ფორმისაა სრულიად განვითარებუ-
ლი მუცლის პრტყელი ჭია, თასმია. ერ-
თი ბოლო ძაფის სისხოთ აქვს გაწვრილე-
ბული და აქ უზის მრგვალი თავი, იმდენ-
ად პაწია რამ, თუ არ მიკროსკოპით,
ვერც კი შეამჩნევთ.—

ძლიერ გამადიდებელ შუშის ქვეშ კი
სჩანს, რომ ჭიას თავზე აქვს გარსემომი-

წკრივებული (მაგალითად ტენიას) ოთხი
ტუჩი მისწოფებულად, ხოლო ზედ თავზე
ასხია გვირგვინის მსგავსად 26 ჩანგალ-კავი,
რომლებითაც ცხოველი (ჭია) ძლიერ მა-
გრად მოეკიდება ხოლმე ლორწოიან გარსს
ადამიანის ნაწლევში. აქვს აგრეთვე ხორ-
თუმი, რომლებითაც ჭია ამოძრავებს იმ
ჩანგალ-კავეებს.

ნასახი ძლიერ მუცლის პრტყელი ჭია.
გადიდებული

პრტყელი ჭიები ორსქესოვან პარაზი-
ტებს ეკუთვნიან—ერთსა და იმავე ჭიის
გვამში იმყოფებიან ორივე სქესის ორგა-
ნოები და საშვილოსნოც.

მეტად საინტერესოა პრტყელი ჭიის
აღორძინება და განვითარება.

როგორც ვსთქვით, თასმიას, პრტყელ
ჭიას თავი თმის სისხო აქვს და ბოლო კი
გოგრის თესლის სიგანე. ადამიანის ნა-
წლევში მცხოვრები პრტყელი ჭია, რო-
დესაც სრულიად განვითარდება, პრტყელ
ბოლოდან ნაკუწ-ნაკუწებად დაქდეულებ-
ში ადვილად სწყდება და სქელ ნაწლევში
გადადის, საიდანაც განავალთან ერთად
ცოცხალი ნაკუწი გარეთ გამოდის. ზოგს
ადამიანსაც იმდენად განვითარებული ჭია
უზის ნაწლევში, რომ ისეც თავისთვის
არხეინადაც რო იჯდეს (კაცი) და ბაასობ-
დეს; ჭიის ნაკუწები უკან კარიდან გამო-
ცოცდებიან და უბეს უვსებენ.—ერთის
სიტყვით გამოვიდა გარეთ ჭიის ნაკუწი,
გოგრის თესლის ოდენა. ეს მომწიფებუ-
ლი ნაკუწი ცოცხალია ჩაკვერცხილია ან
უკვე ზის შიგ ჭიის ნასახი ზღარტი.—ამ

ნაკუწს პროგლოტიდი ჰქვინან. მოძრაობს, შეუძლიან ბალახზე აცოცდეს, უყვარს თბილი და ნოტიო ადგილი, უწმინდურებაში დაბუდება, ზოგჯერაც შეიძლება სასმელ წყალში ჩავარდეს. ერთი სიტყვით პროგლოტიდებს შეუძლიათ თავისთავად რამდენსამე ხანს სიცოცხლე, ცხოვრება, ასე გასინჯეთ იზრდებიან კიდევ, მაგრამ მალე კვდება პროგლოტიდი და კვერცხებს კი სტოვებს. ახლა საჭიროა რომ ამ კვერცხმა პატრონი იშოვოს — რომელიმე ცხოველის გვამი.

მრგვალი მუტლის ჭია.

საქონელი ბალახს მოსძოვს ან წყალს დაღვეს და კუჭში ჩაგზავნის ჭიის კვერცხებს, აგრეთვე ღორი შესჭამს განავალს (არც თუ ქათამი ერიდება) და ჩაგზავნის კუჭში ჭიის კვერცხებს. განა აღამიანს კი არ შეუძლიან წყალს რო დაღვეს ჭიის კვერცხებიც ჩაყოლოს ანუ მწვანეილის და სხვა ბოსტნეულის ქამის დროს ჩაგზავნოს კუჭში ჭიის კვერცხები*) ერთი

*) აი ამიტომ არ ვარგა მოუდუღარი წყლის დაღვევა და მოყუნაშავი ბოსტნეულის ჭამა. განა არ შეიძლება მწვანეილი ხელად ამოაგლოთ მდუღარე წყალში.

მე არ წამიკითხავს და გამოგონია კი ავლაბარში ერთს სასაფლაოს ქვაზე სწერია: „ჩემი ცოდო მიეცეს, ვინც პრასა ხეფაუსმეფი სჭამოს“ ე. ი. პრასისთვის რაღაც ჭია ჩაუყოლებია და კაცი მოწამლულა, მომკვდარა. აი ესეც ხალხის სიბრძნე.

პრასის ფოთოლი ზზრდება კრძლად ღარივით. აი ამ ღარში გრთავდება, სცხოვრობენ ჰაწია ჭიები, რომელთა შორის შეიძლება შესამიანებიც ერიოს.

სიტყვით ჭიის კვერცხი ეცადა და ცხოველის კუჭში ჩავარდა. წამსვე კვერცხს კუჭის წვენის დახმარებით გარეთა კანი (გარსი) შორდება და ჭიის ნასახი გამოიჩეკა. ეს ბლარტი ჭინძის თესლივით მრგვალია და სამი წყვილი ჩანგალ-კავები ასხედს, რომელთა შემწეობითაც გზას იკვლევს და შედის ცხოველის გვამში. უფრო კი სისხლის ნაკადულის შემწეობით შეესევა ხოლმე უფრო ხშირად ღვიძლს, აგრეთვე ფილტვებს, კუნთებს, ზოგჯერაც ტვინში შედის (ცხვარი). ამ ახალ ადგილებში ჩანგალ-კავებს თავიდან იშორებს, სისქეში მატულობს და გარდაიქმნება ხოლმე ბუშტად. აი ამ ბუშტს ეწოდება ფინია (ბუშტის ჭია). ვიდრე კვერცხიდან ფინია შეიქნებოდეს, რამდენიმე კვირა დრო უნდა, ზოგჯერაც რამდენიმე თვე სჭირდება მის სრულს განვითარებას.

ასე და ამ გვარად ფინიები*) უკვე მზათა გვყავს, აგერ სხედან საქონლის (ძროხის) ხორცში და უფრო ხშირად კი ღორის ხორცში. ახლა ფინია უცდის მოხერხებულ დროს, რომ ახალი პატრონი იშოვოს და მის გვამში პრტყელ ჭიად გარდაიქცეს. აგერ აღამიანმა სჭამა ფინიანი ხორცი და კუჭში ჩაგზავნა თავისდა საუბედუროდ. —

ფინია წამსვე შედის ნაწლავში და ღორწიან გარს ჩაეწმანება, მოეკიდება, ჩააკვდება ხოლმე მაგრად. ზუშტს სრულებით იშორებს, თანდათან უგრძელდება

*) აღარ მახსოვს სად წავიკითხე. იმერეთში იციან სახელი ფინიანი — ფეტვივით რა აყრია ღორის ხორცს. თუ მართლად უკვე სუფიქსს ქართულს ენაზე ფინია-ს ტერმინი, გთხოვთ უმორჩილესად „განათლების“ რედაქციას აცნობოთ. ი. ა.

კისერი, რომელსაც მერმე და მერმე თითო-თითოდ ემატებიან (იზრდებიან) პრაგმატიკები, ჯერ ვიწროები, მერე უფრო და უფრო პრეტყელი ეზდება და ბოლოს კი ქალმნის თასმის სიგანე. ასე იზრდება ქია და ემატება ათასამდე პროგლოტიდი, როგორც ზემოთ ითქვა, სრულიად განვითარებული ქია ბოლოში მოიწყვეტს ხოლმე პროგლოტიდს თითო-თითოდ, რომელნიც ადამიანის უკან კარიდან გარეთ გამოდიან ახალ სიცოცხლის განსავითარებლად.

მაშასადამე ახლა უკვე ვიცით, რომ

ადამიანი გადაეკიდება ხოლმე პრეტყელ ქიას იმ მიზეზით, რომ ფინუბით სავსეს ღორის ხორცსა სჭამს. გარდა ღორისა ფინიანი ხორცი ხვდება ძროხისა, ხარისა, ქათმისა და ასე გასინჯეთ ზოგჯერ თევზსაც უხხედს ფინები. ეს ცხოველები არ არიან დამნაშავე, რადგან იმათ შეეყარათ ფინები, როდესაც სასმელს და საჭმელს ჩააყოლეს პრეტყელი ქიის კვერცხები. —

რამდენი ჯურა პრეტყელი ქია ბუდობს ადამიანის გვამში ამაზედ შემდეგ წერილში ვიბაასათ.

ილ. ალხაზიშვილი.

სქესობრივი ეთიკა ანუ სქესობრივი ზნეობა

(ფორელის წერილიდან)

ზნეობის და უფლების საზღვრები ძნელი აღსანიშნავია. ერთი შეხედვით, ამ საზღვრების გავლება უფრო ადვილი იყო უფლების ძველებურად ახსნის დროს, განსაკუთრებით კი სასამართლოს სასჯელის როგორც სამაგიეროს მიგების აღსარების ხანში. მაგრამ, სწორედ ძველმა უფლებამ მოახდინა სარწმუნოებრივი მეტაფიზიკურ დოღმების საფუძველზე აუარებელი ჩარევანი ზნეობრივ სწავლის სფეროში; ეს იმაში გამოიხატა, რომ იგი სარწმუნოებრივ და ზნეობრივ შეხედულობათა და ცრუ მორწმუნებათა საწინააღმდეგო განძრახვებს დანაშაულად აცხადებდა ხოლმე. პირიქით, ნამდვილ უზნეო მოქმედებათ და კანონებს კი ადასტურებდა (სანქციას უკეთებდა) მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი სარწმუნოებრივ დებულებათ ეყრდობოდნენ; ამის გამო ძველი უფლების წყალობით სავალდებულოდაც კი გადაიქცეოდნენ ხოლმე.

მეორე მხრივ, თუ უფლებას მხოლოდ როგორც საზოგადოებისა და პიროვნებათა მავნებელ განძრახვებისაგან დასაფარ-დაწესებულებას ისე გავშინჯავთ, მაშინ იგი ეთიკასთან მჭიდროთ არის გადაბმული და მისგან, როგორც წმინდა დოღმატიური სკოლა ირწმუნება, მკაფიოდ არ გამოისაზღვრება, რადგანაც, რა არის საკუთრად ეთიკა, ნამდვილი ადამიანური ზნეობა?

ჰაი ჰაი, არსებობს დოღმატიური ეთიკა (სწავლა ზნეობაზე, რომელიც ვითომდა ღვთაებრივ ბრძანებათა კრებულს წარწარმოადგენს. სარწმუნოებანი ხშირად წამოაყენებდნენ ხოლმე ღვთაებისადმი მოთხოვნილებათ, — მოთხოვნილებათ, რომელნიც ზოგჯერ სავსებით არა-ადამიანურს წარმოადგენდნენ. აქედგან წარმოსდგა წინააღმდეგობა ვითომდა ღვთაებისაგან გამოცხადებულსა და წმინდა ადამიანურ ეთიკის შორის. ყოველ სარწმუნ-

ნოვბას მოვპოვება საკუთარი ღვთაებრივი მცნებები. როცა ვხედავთ, რომ მაღალილების ღმერთი მტრების გულების ქამასა ჰბრძანებს; რომ იელოვა შურის მძიებელი და იქვენეულია, გამოსცდის აბრამს შვილის მსხვერპლად მიტანის ბრძანებით, მთელ ერებს ჰტლეთავს თავისი რწმუნებულების იარაღით და საქვეყნო წარღვნის ღროს ადამიანთ სრულიადაც კი ახრჩობს წყალში, ქრისტიანთა ღმერთი კი უფრო გულ-ღმობიერი და უფრო შემწყნარებელია; როცა ვხედავთ, რომ ჰალახი, პირიქით, ფატალურად (წერის რწმუნებით) მართებლობს და ქრისტიანთა ხოცვას უწერს და დასათრობს სასმელეზიდგან თავის შეკავებას აწესებს, ქრისტიეკი მტერთა სიყვარულს ქადაგებს და ღვინის ხმარებას ნებას ჰრთამს—წყალს ღვინოთაც კი გადააქცევს;—როცა ვხედავთ, რომ ინდუსების ღმერთი ქვრივის ქმართან სამარეში ცოცხლად ჩაყოლას უბრძანებს, ბევრი სხვები კიდევ ადამიანთა მსხვერპლად შეწირვას მოითხოვენ,—მაშინ, თქვენ და უნებლიეთ, უნდა დამეთანხმოთ, რომ, სხვა და სხვა სარწმუნოებრივ ეთიკების საფუძველზე, საეკვოა რაიმე კავშირიანის და მწყობრის შექმნა. საკუთრად სქესებრივ საკითხში პოლიგამიის (მრავალ-ცოლობა) და მონოგამიის (ერთ ცოლიანობა) ვითომ და ღვთაებრივი წარმომდინარეობა მკაცრად ეწინააღმდეგება ერთი მეორეს.

ამ უბრალო საფუძვლის გამო სარწმუნოებრივი ზნეობა გამოცხადებისა სხვა და სხვა სარწმუნოებათა და აღსარებათა ქურუმებს დაუთმობთ, რომელნიც ირწმუნებიან, ვითომც მას უშუამყოლოთ ღვთისაგან მიიღებენ, და აქ კი წმინდა წყლის ადამიანური ზნეობა ვიკმაროთ. მაგრამ ეს ზნეობა თავის მხრივ, რაიმე ფორმალურ

დოღმატიკაზე კი არ უნდა ფუძნდებოდეს, როგორც პირველი სარწმუნოებრივზე, არამედ ადამიანთა ბუნებრივ ცხოვრების ურთიერთობათაგან უნდა გამომდინარეობდეს. ეს-ეს არის დავინახეთ თუ როგორ არის იგი უფლებასთან დაკავშირებული. აგრეთვე მკიდროთ უახლოვდება იგი ჰიგიენასაც. სადაც, ტრთის შეხედვით, ეთიკის და ჰიგიენის შორის წინააღმდეგობაა, იქ ეს იმიტომ ხდება, რომ მოსახრებაში მარტო პიროვნულს და არა საჯარო ანუ სოციალურ ჰიგიენას აიღებენ ხოლმე. ჩვენ უკვე დავინახეთ, რომ ექიმი მოვალეა უპირატესობა სოციალურ ჰიგიენას მისცეს პიროვნულს წინაშე, ე. ი. კერძო პირთა ჰიგიენური სიკეთე საზოგადოების ჰიგიენურ სიკეთეს დაუქვემდებაროს. ამ სოციალურ ჰიგიენის და ადამიანურ ეთიკის შორის არ უნდა იყოს და არც შეიძლება რაიმე შინაგანი წინააღმდეგობა.

ახლა შევეკითხოთ ჩვენს თავს, რას ვგულისხმობთ ზნეობის ანუ ეთიკის ცნებებში? რამდენადაც კი შესაძლებელია, ყოველ გვარ ჰიპოტეზებიდგან განწმენდილი ეთიკა გამოკვლევა იმისა, რაც ადამიანთა ყოფაქცევაში კარგი და ცუდია; პრაქტიკულად კიდევ, ზნეობა (მორალი),—*მოვალეობაა ვაკეთოთ კარგი და არ ვაკეთოთ ცუდი*. მაგრამ ეს ცოტას რასმე გვეუბნება, რადგანაც არ ვიცით რას ვუწოდოთ კარგი და რას ცუდი? არამც თუ ერთნი კარგად სთვლიან იმას, რასაც სხვებს ცუდად მიაჩნიათ, არამედ სიტყვეზიც, რომლებსაც გიოტე მეფისტოფელის პირით წარმოსთქვამს:

„მე ნაწილი ვარ იმ ძალისა, რომელსაც მუდამ ბოროტი უნდა, და მუდამ სიკეთეს კი ჰქმნისო“, თავის ღრმა სიმართლეს შეინარჩუნებენ. ამ სიტყვებს თუ

შევატრიალღებთ და ვიტყვით: „რომელიც ხშირად ჰქმნის სიკეთეს, ჰსურს რა ბოროტება“, მაშინ ნამდვილ დახასიათებას მივიღებთ იმისას, თუ ჩვენი საქმიანობის კეთილი ან ბოროტი შედეგები როგორ ნაკლებად შეესაბამება ჩვენი მოტივების (იძულებითი მიზეზი მოქმედებისადმი) კეთილ ან ბოროტ თვისებათ. უკუღმა დებულება ც აგრეთვე მართალია; რადგანაც სიკეთის მსურველი ძალები, როგორც ვიცით, არა იშვიათად ამავე დროს ბოროტებას ჩაიდენენ ხოლმე, ამიტომ მოვალენი ვართ ეთიური მოტივები გულმოდგინებით გამოვყოთ ხოლმე საქციელის კარგ ან ცუდ შედეგებიდან.

ქვევით გარჩევის დროს (ანალიზის) ჩვენ იმასაც კი დავინახავთ, რომ ერთი და იგივე საქციელი შეიძლება ერთისთვის კარგი იყოს, მეორისთვის კი ცუდი. მგელი რომ ბატკანს შესჭამს, მაშინ ეს კარგია მგლისთვის და ცუდია ბატკნისთვის. ჩვენც თვითონ არ შეგვიძლიან ისე ვიცხოვროთ, რომ სხვა, მცენარეთა ან ცხოველთა სიცოცხლე თუ არა ვსპეთ. ფული, რომელიც მუშაობით მოიპოვება, სხვების ჯობებდგან ამოდის, რაიც უკანასკნელთათვის ყოველთვის სასარგებლო არ არის ხოლმე და სხ. მაშასადამე ზნეობა (მორალი) შეტოლებითია (относительное) და ჩვენი შემსწავლელი (კოდნის) ნიჭი რაიმე აბსოლუტურ კარგს ან აბსოლუტურ ცუდს ვერ გამოგვიაშკარავებს. რასაც ჩვენ ადამიანები მივახწევთ, გავუზიარებთ რა ერთმანეთს, სიბრძნეს და კეთილ ნებას, ეს ის არის, რომ ერთმანეთს რამდენიც შეიძლება ნაკლებ ბოროტებას და რამდენიც შეიძლება მეტ სიკეთეს მივაყენებდეთ, ე. ი. ხორციელ და სულიერ ტანჯვათა რიცხვს შევაცოტავებდეთ; ვაუმჯობესებთ რა, შექმნისადაგვარად, ჩვენის მეცადი-

ნეობით ცხოვრების პირობათ, ამავე დროს საზოგადოდ კეთილსაც ვამრავლებთ. ამის ასრულება შესაძლოა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ცნება კეთილს და ბოროტს კაცობრიობით შევზღუდავთ და სხვა არსებათა ცხოვრების პირობებზე და განვითარებაზე, საერთოდ, არამც თუ არა ვზრუნავთ, არამედ, პირიქით, უსინდისოდ ვისარგებლებთ მათით საკუთარ საჭიროებათათვის. როგორც დავინახეთ, პრაქტიკულად სოციალურ სიკეთის ცნების გავრცელება ყველა ეხლა მცხოვრებ კაცობრიულ რასებზე მეტისმეტად ძნელიც კია, რადგანაც ზოგიერთი მათგანნი იმდენად ნაყოფიერნი არიან და ამავე დროს იმდენად დაბალი ღირსებისანი, რომ, თუ ჩვენის გულკეთილობით და სიყვარულობით სრულიად გაუფრთხილებლივ ნებას მივცემთ გამრავლდნენ ჩვენ შორის, მაშინ ისინი მალე გაგვაძევებენ დედამიწის პირიდან. ამავე დროს ხელახლად გაბატონდება ყველაზე უფრო მკაცრი ბარბაროსობა, რომელიც მათ ალღოშია (ინსტიქტშია) ფესვ მომაგრებული. რის მაგალითსაც ზანგთა გაიტის რესპუბლიკა გვაძლევს. ამ რიგად, შემცდარ საფუძვლებიდან გამოზდინარე და ჩვენ მხრივ გარდამეტება ცხოვრებაში გადატანილ ეთიურ გრძნობისა, შემდეგში ცხოვრებაში მეტის-მეტად დიდ ზიანს მიაყენებდა ზნეობას. დაუბოტებთ სისრულისთვის, რომ ერთსა და იმავე საგანს შეუძლიან პირველად წყენა მოგვაყენოს, მეორედ კი სიკეთე, ან პირიქით, როგორც მაგალ. არა სასიამოვნო სიმსუნაგის ვნების ზედ-მეტი დაკმაყოფილება საქნელებში.

ამ მეტად სადა მსჯელობიდან გამომდინარეობს, რომ ჩვენი ზნეობრივი მოვალეობანი მხოლოდ შეტოლებითია და რომ მათ არ შეუძლიანთ ერთნაირის ხა-

რისხით და ერთნაირის ძალით ვალდებულნი გაგვხადონ ყველა ცოცხალ არსებათა, ყველა ადამიანების წინაშეც კი; უამისოდ უმაღლესის მდარესთვის შეწირვა მოგვიხდებოდა. თეორიულად, კაცობრიულ ზნეობის (მორალის) განსაზღვრა, ამ შემთხვევაში, სწორე, ე. ი. სოციალურ სიკეთის და მისგან კერძო პირებისადმი წაყენებულ მოთხოვნილებათა მეცნიერულ განსაზღვრაში მდგომარეობს; პრაქტიკულად კიდეც—სოციალურ სიკეთის მეტ განვითარებაში და პიროვნულ და საზოგადოებრივ მეცადინეობის წყალობით ზნეობის ძლევამოსილ განხორციელებაში. სოციალური სიკეთე უწინარეს ყოვლისა ყველაში კეთილნების და ალტრუისტულ (მოყვასისადმი სიყვარული) გრძნობათა აღზრდას მოითხოვს. არა დარიგებებით და ქადაგებებით, არამედ საქმით, მაგალითით, თვით ცხოვრებით შეიძლება ამისთანა აღზრდის განხორციელება.

ეთიურ მოქმედების უმაღლესი მიზანი მომავალ თაობათა საბედნიეროდ შრომა.

სწორედ გაგებული ეგოიზმი და ალტრუიზმი წინააღმდეგობას არ წარმოადგენს, ან, მიანცადამიანც, მხოლოდ შეტოლებითი წინააღმდეგობას წარმოადგენს. თუ შეცდომა იქნებოდა სოციალურ წესის დამყარების ცდა ყველა ჩვენ ეგოისტურ წადილების მიჩნევაზე და მათთვის შეუზღუდველ თავისუფლების მინიჭებაზე, მაშინ აგრეთვე უგუნურება იქნებოდა გაზვიადებულ და ბუნების საწინააღმდეგო ასკეტიზმის (სხეულის ჩაკვლა) მოთხოვნილება დაგვეყენებინა ამ წადილების პირისპირ, სახელდობრ—ასკეტიზმის, რომელშიაც ალტრუიზმის მხოლოდ გადამაჩინებელი იდეალი გამოჰკრთის. როცა ფურტკარი ან ქიანქველა საკუთარ კუჭი-

დგან ამხანაგებს თაფლით ჰკვებავს, ესმათ სიამოვნებას აგრძნობინებს. შესწირავენ რა თავის სიცოცხლეს საზოგადოებას, ისინი ალტრუისტულ აღლოს იკმაყოფილებენ, რომელიც ვნებად აქვთ გადაქცეული. განა არ შეუძლიანთ ადამიანებსაც ისეთივე სიხარულით მისცენ, როგორითაც მიიღებენ? საზოგადოდ, როგორ შეიძლება წარმოვიდგინოთ თვით შეწირვის, ნებაყოფლობითი გამირობა (ღვაწლი), როგორ ავხნათ მოწამე, რომელიც სამშობლოსთვის, ოჯახისთვის, მეცნიერებისთვის იტანჯება ან კვდება, თუ რომ ადამიანებს გამხნევება—კმაყოფილების გრძნობა—არ წააქვზებდეს სამისოდ, ან საერთოდ თუ ამაში შინაგანი სიკეთის წადილით კმაყოფილებას არ პოულობდეს? ეცდილობთ რა გამოვნახოთ საშუალებანი ადამიანური, ჯერეთ კიდეც მტაცებელი ეგოიზმი, საზოგადოებრივ შეგუების გზით როგორმე გავაკეთილშობილოთ, კანონიერ ე. ი. აუცილებელ ზომამდის ავიყვანოთ და, რამდენიც შეიძლება, უფრო ძლიერად მომქმედ, მსხვერპლისთვის მზა ალტრუიზმით დაკარგ სოციალურ ჩვეულებებით შევამკოთ, ამით ჩვენი ჩამომავალთა ცხოვრებისთვის სააქაო სამოთხეს მოვამზადებთ; მართალია იგი ჭკრედ კიდეც შეტად შეტოლებითი იქნება, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ისეთი, რომელსაც, ინტერესთა თანამედროვე ანარხიულ (უწესრიგო) ბრძოლასთან შედარებით, დიდი უპირატესობა ექნება.

უმეტესად ყოვლისა ერთი რამ გვაკლია,—ჩამომავლობით კარგი ღირსების ადამიანთა პიროვნებანი, რადგანაც ეს ღირსება ახლა შემთხვევითი შერჩევით განისაზღვრება; ამის გარდა ჩვენი ბავშვების ნების და ხასიათის აღზრდა ჩამაფიქრებელი. ჩვენმა სკოლამ და სარწმუნოე-

ზამ ხალხი ბარბაროსობიდან ე. ი. უხალისობიდან (აპატია), უხეშ გრძნობებიდან, უხასიათობიდან და უფიცობის და ცრუმორწმუნოების ქაობებიდან ვერ გამოიყვანა. ცხადია, კულტურამ და ეთიკამ განვითარებამდის მიგვიყვანეს; მაგრამ ზნეთა ცნობილ ეკლესიის და სკოლების მეთოდებმა თავისი დრო მოჰამეს და ჩვენთ დროთ მოთხოვნილებებთან და ცოდნასთან შეგუებულნი აღარ არიან, განსაკუთრებით კი მომავალის მოთხოვნილებებთან.

ზემო გადმოცემულ ბუნებრივ ადამიანურ ზნეობის საფუძველზე გვესაჭიროება სქესობრივ ეთიკის ანუ სქესობრივ ზნეობის აგება, და მისი ნათლად წარმოდგენა სიძნელეს არ წარმოადგენს, თუ, პირველ სამეტ თავში განხილულ ფაქტებს და დამოკიდულებათ ამნაირ შუქით მოვფენთ. საქციელთა მოტივებს რომ ყური არ ვათხოვოთ, ისინი სოციალურად დადებითად შეგვიძლიან ჩავთვალოთ, ე. ი. სასარგებლოდ, სოციალურად ნეიტრალურად ე. ი. ბედნად, და სოციალურად უარყოფითად ე. ი. მავნებლად. ესეც კია, საქციელი უკვე პატარა წრეში შეიძლება ერთ ან რამდენისაშე სხვებისაფის იფოს კარგი (დადებით), ცუდი (უარყოფითი) ან ბედენა. მაგრამ როგორც უკვე ნათქვამი იყო, ეთიკას არამც თუ მარტო საქციელთან, როგორც ასეთთან, არამედ უწინარეს ყოვლისა შინაგან წამქეზებელ მოტივებთან აქვს საქმე. საერთოდ, ადამიანისთვის ძნელია სოციალურად დადებითი საქმეების შესრულება, თუ იგი ეთიურ გრძნობას მოკლებულია, ე. ი. სინილის, შოვალეობის გრძნობას. მეორეს მხრივ ტუტუსს, მოუხერხებელ, შემცდარად მსჯელ, ზნეობრივ წამქეზებელ მოტივების ყურის მგდებელ ადამიანს შეუძლიან სო-

ციალურად მეტად უარყოფითი მოქმედებანი ჩაიდინოს და, პირიქით, ადამიანს, ზნეობრივად უკუღმართ მოტივებით გაგულისებულს, შემთხვევით ან სხვათა შორის, შეუძლიან სოციალურად დადებითი საქციელების შესრულება. მაგ., თავმომწონეობის ან შურისძიების მიზეზით, შეიძლება საერთო სასარგებლო მიზნებისთვის ქონების „მალალსულოვანი“ ანდერძი დაიწეროს, რომელიც ავნებს კერძო პირს და სარგებლობას მოუტანს საზოგადოებას. სრულიად გადაუმახინჯებელი მოტივებიც შეიძლება აგრეთვე ეგოისტურნი, პატივის მოყვარეობითნი იყვნენ და საზოგადოებისკენ მხოლოდ ანგარიშიან ეგოიზმის გამო მიმართულნი.

ალტრუისტ ადამიანებად ისეთ ადამიანებს ჰსახამენ, რომელთაც ძლიერი დადებითი ეთიური გრძნობანი მოეპოვებათ და მათ განხორციელებას კარგს სოციალურ საქმეში ცდილობენ. წმინდა ეგოისტებად ისეთ პიროვნებათ ჰგულისხმობენ, რომელთა სიმპატიური გრძნობები მხოლოდ საკუთარ სანუკველ შესვენაა მიმართული. თავის თავად ეგოისტი ეთიურად ბედენაა, ვიდრე სხვებს არ ავნებს. ალტრუისტს კიდევ თავის მხრივ ეგოიზმის საკმაო ნაწილის უქონლად არსებობა ვერ შეუძლიან. ამ რიგად სოციალურ გრძნობის იდეალი ეგოიზმის და ალტრუიზმის ერთიერთზე ზეგავლენაში მდგომარეობს, რაიც საზოგადოების და მის წევრთა მოთხოვნილებებთან სავსებით შეგუებულია. როგორც ქიანქველლებშია, ისე ადამიანებშიც ეგოისტურ და სოციალურ გრძნობათა და წადილთა შორის სრულიად გამათანასწორებელი მოწესრიგება (რეგულიაცია) უნდა დამყარდეს. ეგოისტის წინააღმდეგს (პირისპირობას) ეთიურად გათანსირებული ანუ-

ეთიურად უარყოფით მომქმედი ადამიანი წარმოადგენს. ჰაი ჰაი, ეგოიზმი ისე შეუკავებლივ აიძულებს ადამიანს სხვას ვნება მიაყენოს, საკუთარ კმაყოფილების გულისთვის, რომ წმინდა წყლის ეგოისტი იშვიათად შეიძლება ეთიურის მხრივ სრულიად ბედენა დარჩეს. უკვე მარტო ამის გამოა შეუძლებელი სოციალური წესი წმინდა ეგოიზმზე დავამყაროთ, როგორც სასურველად მიაჩნიათ ზოგიერთებს.

ამ მოსაზრებათაგან სქესობრივი ეთიკა თავის თავად გამომდინარეობს. სქესობრივი წადილი თავის თავად ეთიურად ბედენაა. მხოლოდ დიდმა, სარწმუნოებრივ ნიადაგზე აღმოცენებულმა, ცნებათა აღრევამ მიგვიყვანა იქნობამდისინ, რომ გამოთქმა „ზნეობა“, საზოგადოდ მორალობა და მორალური (ე. ი. აღებულ დოღმის თვალთა-ხედვით უმწიკვლო) ყოფაქცევა სქესობრივ სფეროში თითქმის ერთ მნიშვნელოვანნი შეიქმნენ. სქესობრივ ანესტეზიის (ცვედნობა) მქონე ადამიანი თავის თავად ცხადია, რომ სქესობრიობის მხრივ უმაღლესად „ზნეობრივი“ ადამიანია, მაგრამ ამასთანავე შეიძლება უდიდესი სალახანაც იყოს მის სქესობრივ გულ-ცივობას და აუღელვებლობას არავითარი ეთიური ღირსებულეობა არა აქვს. თუ ურწინგი ქალწულის ვერ შეაცდენს, ეს ჰაი ჰაი, მის ზნეობრივ სისპეტაკეს არ შეადგენს დასხ. სქესობრივი წადილი ეთიკასთან მკაცრ შეტაკებამდისინ (კონფლიკტამდის) მიიყვანს ხოლმე საქმეს, რადგანაც სიამოვნების საგნად სხვა ადამიანებს მოიხმარს. მხოლოდ ფეტიშიზმს (და ცხადია სოდომოსაც) არ შეუძლიან ამ კონფლიკტამდინ მიიყვანა ზნეობასთან, რადგანაც აქ სქესობრივ წადილი მიმართულია უსულო

საგნებზე ან ცხოველებზე. თუ რამდენად სხვა და სხვა გვარი შეხედულობანია სქესობრივი ეთიკაზე, ამას, მაგალითად, ჩასახვის საწინაშო საშუალებათა ხმარების უზნეობაზე მრავალთა აზრი გვიჩვენებს; ამავე დროს ესევე ადამიანები როსკიპობას ძაან ხშირად დაიცავენ ხოლმე. ის კაცი, რომელიც ქორწილს გარეშე ბავშვის დაბადებას უმაღლესად უზნეოდ სთვლის, დაქორწილებულთა შორის განუწყვეტელ შვილიერებით, ცოლების სიცოცხლის განსაცდელში ჩაგდებას ზნეობრივად სთვლის. ზნეობის სხვა მქადაგებებელნი, სასულიერო პირნიც კი, ჰკიცხამენ ჭაბუკს, თუ თავის საყვარლის შერთვა მოისურვა, და მოითხოვენ, საყვარლისაგან და ქორწილს გარეშე ნაყოლ ბავშვისაგან განსაზღვრულ ფულის რაოდენობით დაახწიოს თავი და სხ. არ გვსურს გამეორება. ადამიანთა უთანდათანობა სქესობრივ ურთიერთობაში, ვითომდა ეთიურ ცნებათა შეტანის ილეთებში, პირდაპირ დაუჯერებელია და ყოველ ნაბიჯზე ეხსნება ხოლმე ფთილა. ამათ თავებში აღირევა პირმოთნეობა, მისტიკა, წვრილმანობა, ცრუ მორწმუნეობა, მოდა, საზოგადოდ მიღებული, ეგრედ წოდებული, კეთილ ზნეობის წინაშე ქედის მოხრა, ფულის წყურვილი და ღმერთმა იცის კიდევ რა, და საღ სოციალურ ეთიკის ცნებას სრულიად აპრეფ-დარევენ. საკმარისია მხოლოდ მშობელთა უსიამოვნება დავინახოთ, როცა მათი შვილები დაბალწოდების ან უფულო პირებს შეიყვარებენ და სხ. ამ დროს ადამიანები სრულიად ვერ გრძნობენ თავიანთ უზნეობას, რომელიც ზნეობის ბაიარლის ქვეშ გამოსქუის. ეთიურის თვალთა ხედვით, მაშ რას უნდა მივესწრაფოდეთ სქესობრივ სფეროში? ასეთია ის

ერთად ერთი საკითხი, რომელიც შეიძლება ცრუ მორწმუნოებათგან თავისუფალმა და, ამავე დროს, ნამდვილ ეთიურ გრძნობის მქონე ადამიანმა დაუსვას თავის თავს.

პირველ მის ძირითად დებულებად ცნობილი საექიმო: „უწინაეს უფლისა არ აწით“, უნდა იყოს, მერეკი: „რამდენადაც შესაძლებელია ზირაფნუფი და სარგადობერიფი სარგებლობა ჰქმენათ.“ ამ რიგად სოციალურ ზნეობის მცნება შემდეგი იქნება: „არც ცაღვე ზირებს, არც განსაკუთრებით კაცობრიობას შენის სქესობრივის წადილით და საკუთარ სქესობრივ მტყულებით არ კი უნდა აწით, არამედ ხედი. უნდა შეუწყო ბედნიერებაში ერთსაც და მეორესაც“.

სქესობრივ წადილით და სიყვარულის ნიქით დაჯილდოვებული, სოციალური ადამიანი მოვალეა ერთიც და მეორეც საერთოს და თვის თავის სასიკეთოდ გამოიყენოს, რამდენადაც კი შესაძლებელია. თუ კაცი ამას პატიოსნურად ჰკიდებს ხელს, მაშინ იგი სრულიადაც ადვილ მიზანს არ ისახამს; სამაგიეროთ მით უფრო სრული იქნება კმაყოფილება, რადგანაც კეთილ საქმეს თვითვე ახლავს თვისი ჯილდო. იგი მოვალეა იქონიოს თვალ-წინ მაგ., შემდეგი სურათები:

1. ღირსებით ცული კაცი ხორციელ ვნების წამში შეაძლენს ქალწულს, დააორსულებს და გაქცევით იხსნის თავს. ამ დროს იგი ავნებს ქალს და თავის თავსაც ვნებას აყენებს და არა სარგებლობას. ასეთი საქციელი როგორც ეთიურად, ისე ეგოისტურად უარყოფითი და დასაძრახისია.

2. ოცნებოვანი, კეთილი ქალიშვილი სარწმუნოებრივ-ეთიურის მოტივების გამო თვალდებულ ლოთს მისთხოვდება,

რათა დაიხსნას იგი. ამისთანა დახსნა იშვიათად ან სრულად ვერ ხერხდება ხოლმე. ეს ეგოისტურად უარყოფითია, ალტრუისტულად კიდევ, თუმცა მოტივების მიხედვით ძალიანაც დადებითია, მაგრამ თავის შედეგებით საზოგადოებრივობის მხრივ უფრო მეტად უარყოფითია. იქნებ ილბლიან შემთხვევაში, ლოთის ხსნა მოხდეს; მაგრამ თუ შვილები დაიბადნენ; მაშინ ეს ქალი შეუზღებლად ჩაიდენს მათს შიმართ მძიმე ცოდვას და მისი საქციელი მის ჩამომავლობაზე იქნება შურძიებული.

3. ცულ ჩამომავლობითი მიდრეკილებით დატვირთული, იმპულსური, სულით აშლილი კაცი, ძრიელ სქესობრივ წადილის მფლობელი, ძან შესაფერისად და მოხერხებულად სთვლის კარგ ოჯახის მშვენიერ ქალწულზე ჯვარის დაწერას და მასთან შვილების ყოლას. ეს საქციელი ეგოისტურად დადებითია, რადგანაც კაცი თავის სანუკარ მე-ს უჭველად ანიჭებს სარგებლობას, ეთიურად კი, პირიქით, დიდათ უარყოფითია, რადგანაც კარგს ქალს უბედურად ჰხდის, და ერთ მხრივ მაინც უბედურ, ცულ მიდრეკილებიან ბავშვებს წარმოჰშობს (ასეთი მოლოდინი სიმართლესთან ძან ახლო იქნება).

4. ნიქიერი, შრომის მოყვარე, იდეალურ შეხედულებების და სხეულით საღი კაცი ეძებს და შეხვდება შესაფერ მეგობარს სიცოცხლეში. ორვე არ ცდილობს ცხოვრება მსუშუქ რამედ გარდაიქციოს. მრავალ მუშაობით იტვირთვენ თავს, განსაკუთრებით სოციალურად სასარგებლო მიზნებით და შესაფერ ხნის განმავლობაში იმდენს შვილებს იყოლიებენ, რამდენიც შეუძლიან წარმოშონ, ცოლის სიცოცხლის და ჯან საღობის

თვის უვნებლად. ეს არის დადებით ალტრუიზმის დადებითი ეგოიზმთან შეუღლების იდეალი.

ჰაი ჰაი, ყველას არ ელირსება უკანასკნელ კომბინაციის ასრულება. მაგრამ ნაკლებ ხელშემწყობ პირობებშიაც შეუძლებელი არ არის დადებითი სქესობრივი ეთიკა. ნერვიან პსიხოპატებს (სულით შერეილებს) და სხეულით მლივ ადამიანებს ზემო ნაჩვენებ იდეით შეუძლიანთ უშვილო ქორწინებანი მოახდინონ და გულ-ნაკლულობა ერთ მხრივ სოციალურ მიზნების გულ-მოდგინე სამსახურით შეივსონ, მეორეს მხრივ — სხვის ობლების აღზრდით. დადებით ეთიკასთან სავსებით შესაფერისად ვთვლი, თუ მახლობელ ან შორს მიმავალში, არა ბუნებრივ პირის ბუნებრივ პირთან შეუღლების შემთხვევაში, უკანასკნელს ნება დართული ექნება შვილები მესამე უზადო პირისაგან იყოლიოს ხოლმე.

ერთი სიტყვით, ის, რომელიც ნამდვილ სქესობრივ ეთიკას შეიგნებს, ყოველთვის იპოვნის გზებს და საშუალებათ განახორციელოს იგი, ე. ი. ერთ მხრივ ჰქმნიდეს დადებითი სიკეთეს, მეორეს მხრივ გაუბრძოდეს დადებით სიბოროტეს; ამავე დროს უფლება აქვს იკმაყოფილოს თვისი ბუნებრივი წადილები, თუ ესენი პირდაპირ ცუდი და დამახინჯებულები არ არიან.

უწინარეს ყოვლისა ასეთი ადამიანი თავის დღეში არ გახდება საზოგადოებრივ ბიწიერების მონაწილედ, როგორც ბიწია საროსკობა სახლები, როსკიპობა და ყველა ის, რაც ამასთან არის დაკავშირებული; პირიქით, ამ ბოროტებასთან იბრძოლებს კიდევ. იგი გაუფრთხილდება სქესობრივობის მხრივ მეორე არსებას ავნოს რამე, და თუ ვნება მოუფიქ-

რებელ საქციელამდის მიიყვანს, მაშინ ყველაფრით ეცდება მისი შედეგები გამოასწოროს.

მოსეს ათ მცნებაში სქესობრივი ეთიკა ორჯელ არის მოხსენებული:

მეშვიდე მცნება: არა იმრეშო.

მეათე მცნება: ნუ გუდი გითქვამს ცოლისა მოყვასისა შენისა, ნუცა გუდი გითქვამს სახლისა მოყვასისა შენისა, ნუცა ქვეყანასა მისსა, ნუცა მონასა მისსა, ნუცა ხანსა მისსა, ნუცა კარაულსა მისსა, ნუცა ყოველსა საცხოვარსა მისსა, ნუცა ყოველივე რაიცა იყოს მოყვასისა შენისა.

მაგრამ ქრისტეს მეთერმეტე მცნების დებულება: „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“, დაახლოვებით იმავე თვალსაზრისს გამოსთქვამს, რომელზედაც თანამედროვე ეთიკა უნდა იყოს. ყოველ შემთხვევაში თანამედროვე სოციალური ცოდნა უფრო სრულ განსაზღვრას მოითხოვს, დაახლოვებით შემდეგს: „კაცობრიობა უფრო შეტად უნდა გიყვარდეს, ვიდრე შენი თავი, და მოვალე ხარ შენი ბედნიერება მის მომავალ ბედნიერებაში სძებნა“. ამ დებულებიდან გამომდინარეობს ჩვენი, ზემო მოყვანილი, სოციალური ეთიკის მცნება.

პირიქით, მოსეს მცნებაში ქალი უწინარეს ყოვლისა, როგორც საკუთრება ისე მიიჩნევა, და სხვის ცალზე ძვირის განძრახვა ღვთისაგან სასჯელის შიშით აღიქრძალება, როგორც მის საკუთრებაზე ძვირის განძრახვა. ამ გვარი ცნებები, თავისთავად იგულისხმება, გულდასმით გადასინჯვის მოითხოვს, რადგანაც დღეს ქალი ითვლება და პატივი ეცემა, როგორც თავისუფალ, კაცის თანასწორ-უფლებიან არსებას. ჩვენ ვნახეთ, რომ ერთთურთის თანხმობით, ზოგიერთ ქორ-

წილის აღთქმის დარღვევანიც კი შეიძლება ეთიურად დადებითი იყოს.

მიუხედავად ამისა სქესობრივ ეთიკის უმთავრეს მიზნად ყოველთვის იქნება კაცის საკუთარ ერთიუფლ-შაღიგამიურ წადილების თავის დაჭერა, რადგანაც მათ სხვის ბედნიერების ვნება მეტის-მეტად შეუძლიანთ. განსაკუთრებული შემთხვევები. რომლებიდანაც ვნება არავის მიადგება, როგორც ნათქვამი იყო, გამონაკლისებად რჩება (იხ., მაგალ., დამატებაში: „Moucle“ და კუვრერის „Lagraire“).

ჩვენი სიტყვა-კაზმული ლიტერატურა, როგორც დავინახეთ, მიდრეკილია სრულიად ექსტრა ორდინალური (არა ჩვეულებრივი), მომეტებულ შემთხვევაში ტრადიკული და საბედისწერო (ფატალური) ეროტიული კონფლიქტები გაარკვიოს, ხშირად მხოლოდ იმიტომ, რომ მკითხველთა მგრძობიერება გააღიზიანოს. საკუთარ სქესობრივ ეთიკის შენობა ამისთანა წაკითხულების საფუძველზე არ უნდა შენდებოდეს. საშუალო და ბუნებრივი, უფრო მაღალ მიდრეკილებიანი კაციც კი, ჩვეულებრივ, სრულიადაც იმდენად ავტორცი არ არის, როგორც რომანების მომქმედი პირნი არიან ხოლმე. იგი არამც თუ უარყოფილ სიყვარულის გამო თავს არ იკლავს, არამედ (ქალებიც კი), რამოდენიმე ხნის შემდეგ, საბადლოს პროლოგენ, რომლითაც თავს ინუგეშებენ. ბოლოს და ბოლოს დაზოასაც აგრეთვე წამალს გამოუნახავენ. გაზვიადებულად გამოდის აგრეთვე, ერთმხრივ ჩაგონებაზე და თვით ჩაგონებაზე დამყარებული, სიყვარულის ეთიკის მოთხოვნილება, რომლის თანახმადაც ორი ადამიანი მოვალეა მთელს სიცოცხლეში და საიქიოსაც-კი სრულიად შეაერთონ თავიანთი „მე“-ები. ჩვენ უკვე დავინახეთ, რომ ამ გვარი

ეთიკა მწყვილის ეგოიზმადის ჩამოქვეითდება და კაცობრიობის ბედნიერების იდეალს სრულიადაც არ წარმოადგენს; რამდენადაც ცოლ-ქრმული ეთიკლება თავის თავად კარგია, იმდენად ცუდია მისი გაზვიადება, რომელიც მხოლოდ კერპთ თაყვანისცემის მაგვარად ერთი პირის, ცოცხლის ან მკვდრის კულტს (თაყვანის ცემის ფორმები) აღიარებს, და დანარჩენ ქვეყნიერებას გულ-გრილად ან ზიზღითაც კი უტყერის.

ჩვენ მიგითითეთ ზევით, რომ ადამიანის ალტრუისტული გრძობანი სქესობრივ წადილს და სპეციალურად სქესობრივ სიყვარულის პირდაპირი ან არა პირდაპირი შტოვებია—მეთქი. მაშასადამე სქესობრივ ეთიკის ნამდვილი საიდუმლოება სქესობრივ სფეროში ალტრუიზმის კულტში მდგომარეობს. მაგრამ ეს კულტი ეთიურ ფრაზებიდგან კი არ უნდა შესდგებოდეს, არამედ ეთიურ საქციელებიდგან. ადამიანთა სისუსტის სავალალო დამტკიცება იმ თანამედროვე ეთიკაშია, რომელიც დარბაზებში (სალონებში) ლაპარაკით ან დაუსრულებელ საჯარო სიტყვებით და ლექციებით სწყდება. იგი მშვენიერად ცხოვრობს მეტად წმინდა წყლის ეგოიზმის გვერდით. სოციალურ მუშაობის გარეშე ეთიკა არ არსებობს.

ცხოვრებისთვის ბრძოლა წინეთ ბუნების, ნადირთა და განსაკუთრებით, მტრულად გაწყობილ ადამიანთა წინააღმდეგ სწარმოებდა ხოლმე. ახლანდელ დროში პირველნი მორეულნი არიან, ომები კი სახელმწიფოთა შორის უშველებელ ბრძოლად გარდაიქცა, რომელმაც თავი თვისი მალე ad *) absurdum-ამდეს უნდა მი-

*) ჭაი ჭაი, შეიძლება ვსთქვათ, რომ ერთ და იმავე სქესის მეგობრული კავშირები ხში-

იყენოს. მარტო ამ საფუძვლის გამო, როგორც ზევით ვსთქვით, ომის ღმერთის ეთიკამ და სამშობლორმა შოვინიზმმა დასაყრდობი ნიადაგი უნდა დაჰკარგოს სამუდამოდ. ნამდვილი სოციალური ეთიკა უკვე კაცობრიობის საერთაშორისო სოციალურ ეთიკად გარდაიქცა და სულ უფრო მეტად და მეტად, უნდა გარდაიქცეოდეს ასეთად. იმგვარადვე, როგორც ძველ დროის გმირი, ვინმე ჰექტორი ან ვინკელირიდი, თავის ცოლისადმი სიყვარულს სამშობლოს სიყვარულს შეუერთებდა, რომ საკუთარ იდეალებისთვის ბრძოლაში ძალ-ღონე მოეპოვებინა, ამ გვარადვე ჩვენი თანამედროვე სიყვარულის იდეალიც სიკეთისთვის სოციალურ ბრძოლაში უნდა იწრთოს. აქ ქალი და კაცი ხელიხელ ჩაკიდებულნი უნდა იბრძოდნენ; ეს ორთავედგან მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ნაწლევებზე ფეხის დადგმით მუშაობას მოითხოვს. მაგრამ სწორედ ეს მუშაობა გადიქცევა მათვე სასიკეთოდ: იგი შეეშველება და ამგვრებს არამც თუ მარტო სხეულს, არამედ უპირველეს ყოვლისა სულს, თავის ტვინის ენერჯიას. სიკეთისთვის სოციალური ბრძოლა უმაღლესს და მეტად იდეალურ სიხარულს განგვაცდევინებს. ადამიანს იგი საკუთარ არსებასთან ბრძოლას ასწავლის, ე. ი. თავის ბუნებრივ სიზარმაცის, სიამოვნები-

რად და აგრეთვე ადამიანთა საზოგადოებათა ფილტვებზე განვითარების საფუძვლეს კურდნობა ხელმე; ამის უარყოფას სრულიად არ განვიძრავთ. მაგრამ თვით სიმშატის გრძნობანი, რომელთა საფუძვლესაც შეესწავთ მარტო მეგობრულ ურთიერთობათ განვითარება, — მხოლოდ შტოებია ჰინჯანდედ, სქესობრივ მისწრაფებაზე დაწყებულ, ერთი პირის მეორისადმი სიმშატის გრძნობისა.

სადმი ვნების, ყოველგვარ ცუდ ჩვეულებათ და დაბალ წადილებისაგან დამონების, მორევნას; აღზრდის ნებას, სუსტ, ცუდ და ეგოისტურ წადილებს ახშობს და სიკეთის და სასარგებლოს შექმნის ნიქსკი, პირიქით, ავითარებს. ამ ბრძოლის წყალობით საშუალო ტვინიც-კი სულ უფრო მეტად და მეტად გამოსადეგ სოციალურ იარაღად ხდება.

ესლა ვკითხულობ, ცხოვრების ამ გვარ პირობებში ადამიანი იპოვნის დროს იმ გვარი სქესობრივი სიყვარულის დრამები წარმოგვიდგინოს, როგორებიც ქუჩურ რომანებით მიეწვდებათ, სულიერ საზრდოს მნიშვნელობით, დღემუდამ ჩვენს ქალებს და კაცებს, — გიპასუხებთ: „თუ ეს ბუნებრივი ადამიანია, — არა!..“

მიუხედავად სიკეთისთვის ენერჯიულ მუშაობისა, მხოლოდ მეტად აღზნებულად მგრძნობიერნი და ავადმყოფურ ვნებიანნი ბუნებანი დარჩებიან საკუთარ ვნებათა შეკავების და დრო-ჟამის განმავლობაში მათი მორევნის ვერ შემძლენი. სხვები კი, სრულიად ან ნახევრად ბუნებრივნი, ხელოვნურად მოიყვანებიან სქესობრივ სფეროში ასეთ ოცნებობამდისინ უქმად ყოფნით, ცუდ, სქესობრივ წადილის აღმძვრელ და სანტიმენტალურ რომანების კითხვით, და აგრეთვე ცალმხრივი მოქმედებით და ქალაქურ ცხოვრების სხვა და სხვა არაბუნებრივობით.

ჩვენ აგრეთვე აღვნიშნეთ, რომ უბრალო მუშაობა საკმარისი არ არის, სოციალური მუშაობა საკმარისი მართლაც, დღიურ ფასის საშოვნელად, სპეციალურ ხელობის ერთგვარ მოსაწყენ მუშაობის მუდმივი ზეგავლენის გამო, ან გინდაც რომელიმე განსაკუთრებულ მეცნიერულ სპეციალობის მეცადინეობი-

სა, თვით თავის ტვინიც ცალ-მხრივი ხდება. ამის გამო ეთიური გრძნობანი იფიტებიან (ატროფია ხდება). შემდეგ ხელ-ფასის აღებისთვის მუშაობის ცალ-მხრივობა ადვილად უკავშირდება სიყვარულში (არა სქესობრივ წადილში) გამო-ნაკლისობას. ამ შემთხვევაში ხშირად ეგოისტების წყვილი (ხანდისხან რამოდენიმე: მთელი ოჯახი) საზოგადოების საექსპლტაციოდ ერთად იღვწის ხოლმე. ამათ შეუძლიანთ ერთმანეთის ერთგულნი იყვნენ და შედარებით ბედნიერად იცხოვრონ, ვიდრე ცოცხალნი და ჯან-მთელნი არიან, ვიდრე საქმეები წარმატებით მისდით, მარცხი არ შეხვდებათ შვილების ცხოვრებაში და სხვების ეგოისტური გეგმები მათს ანგარიშებს არ ჰფუშავს. მაგრამ, შემდეგ? პირიქით, ვინც მჯელ სიცოცხლის განმავლობაში თავის ცოლ-ქრმულ სიყვარულს კაცობრიობისადმი მომქმედ სიყვარულს უერთდებდა, ის ბედის უუსასტიკეს თავ-დატეხის შემდეგაც კი პოულობს მასში მანუგეშებელ ანაზღაურებას. იგი არ გამძვინვარდება, სასოწარკვეთილებაში არ ვარდება, სჯაბნის თავის მწუხარებას, ურიგდება ადამიანთ და არაფერს გამოელოდება მათგან, რადგანაც მთელი თავისი სიცოცხლე მიჩვეულია იზრომოს არა ჰირაჲ მიზნების-თვის.

თუ შემესიტყვებიან, რომ მე მიუწოდომელ ზღვარებზე ვოცნებობ, მაშინ თავ-გამოდებით წინ აღუდგები ამას: კარგნი ჩვეულებანი მიუხწვევლნი არ არიან; მეტად თავ-დაცულ ადამიანებშიც კი, როგორებიც არიან მუშები და გლეხები, ისეთი ალტრუისტულად მცხოვრები პირები მოიპოვებიან, რომელთაც ზემოდახატული იდეალი ესმით და ფაქტურადაც ახორციელებენ კიდევ. მე-XVII თავში

დავინახამთ, როგორ შეიძლება და საკიროც არის ამ აზრით განვაფიქროთ ბავშვის ბუნებრივი ნასახნი. მაგრამ თავის თავად იგულისხმება, რომ ისეთი წმინდა ეგოისტების და ეთიურად ისეთ მომქმედ უარყოფითების, ე. ი. საზოგადოებისთვის შავნებელ ბუნებათა, რომელნიც ასეთები ღრმად ჩანერგილ ჩამომავლობითი მიდრეკილებათა წყალრბით არიან, თავის დღეში არ შეიძლება ალტრუისტულ აზრით აღზარდოთ. საბედნიეროდ ესენი უმეტესობას არ შეადგენენ. მოღუნებულ და გულ-გრილ ადამიანთა უმთავრეს მასას სოციალურ მუშაობის გზით და შესაფერ აღზრდით შეუძლიან შეტოლებით უკეთესს მიეჩვიოს; ეს მოხდება მხოლოდ მაშინ, თუ ცუდისკენ მიმზიდველი გარეშე ძალები, როგორებიცაა ალკოგოლიზმი და ფულის ბატონობა, აგრეთვე მათი წყაროები, მოსპობილი და იმისთანებით იქნება შეცვლილი, რომლებიც კეთილ საფუძვლებს განავითარებენ.

და ბოლოს, როგორც უკვე ნათქვამია, კაცობრიობის მთელი ყურადღება სამართლიან შერჩევაზე უნდა იყოს მიმართული, რომ კარგ და სასარგებლო მიდრეკილებიანი ადამიანები გამრავლდნენ, ცუდნი და სუსტნი კი თანდათან შეცოტავდნენ. მაგრამ ეს მრავალ საუკუნეთა განათლების და მუშაობის საქმეა, საქმე, რომლის ეხლა მხოლოდ დაწყება შეგვიძლიან. აქ ადამიანის ბუნების უმთავრესს სისუსტეს წავაწყდებით: გახალისების და მუშაობის ნიქს მხოლოდ იმისთანა წარმატებათათვის, რომელთა განხორციელებას მოსიყვარულე „მე“ თავისეგოცენტრულ (თავის განდიდება) სიცოცხლეში იმედოვნებს.

თუ ეს პატარა „მე“ დაუყონებელ შე-

დევებს ვერ ჰხედავს თავისთვის, მაშინ იგი მოეშვება, გაცუნდება, ზურგს შეაქცევს რეფორმას და ზანტად წაილულლულდება: „რას იზამ, ადამიანები მეტად ცუდნი არიან“, მხოლოდ ერთი მაგალითი: ერთი ჯიელი გიმნაზიელი ალკოგოლიზმის მოსპობის იდეამ გაიტაცა. ორი წლის განმავლობაში იგი გულამოდგინეთ მუშაობდა, ყოველ შემთხვევით სარგებლობდა, მოციქულად გამოსულიყო. შემდეგ სტუდენტი შეიქმნა. ერთხელ, რამდენიმე მარცხების შემდეგ, ერთბაშად მიატოვა საქმე და განაცხადა: „ვხედავ, რომ სიუხიზლის სასარგებლო მოძრაობას მომავალი არა აქვს“. ამის შემდეგ ამაში მონაწილეობის მიღება მოსპო. ცხადია, მოძრაობა უიმისოდაც თავის გზით მიდიოდა. რამდენისამე წლის შემდეგ, მას ჩააცივდნენ ნამუს ქვეშ ეთქვა, რატომ იანება მართლა თავი საქმეს, და იგი გამოტყდა, რომ იმას არ უნდოდა თავი ი თავი თითოთ საჩვენებელი გაეხადნა. იგი დასთანხმდა, რომ დასათრობ. სასმელებს მორიდების მიზეზით, მშვენივრად გრძნობს თავს. ერთის შეხედვით რამოდენადმე გაოცებული იყო, როცა გაიგო, რომ მოძრაობა უიმისოდაც დიდის წარმატებით მიიწევს წინ; დაინახა, და ბოლოს თავისი შეცდომა, და დაჰპირდა სიუხიზლის სასარგებლო ბრძოლაში ხელახლა მონაწილეობის მიღებას. ამ გვარ ყოველდღიურ, შემძლიან ვსთქვა, წერილმალ ფაქტებშია ჩამარბული კარგ სოციალურ რეფორმების ნელად განხორციელების საილუმლოება. ადამიანები, რომლებიც ადვილად მხნევედებიან ამ რეფორმებით, ყოველთვის ფიქრობენ, რომ სინამდვილეშიაც ყველაფერი ისე ხელე უნდა განხორციელდეს, როგორც მათს ფანტაზიაში; ისინი იბუზებიან და

გულს იცვლიან, როცა დაინახავენ ხოლმე, რომ უმეტესობის აყოლება არც თუ ისე მალე შეიძლება, — რადგანაც მათ არ შესწევთ პირადი გაბედულება და ხასიათის სიმტკიცე უმცირესობაში დარჩენ.

იმავე ხასიათის სიმტკიცის და გამჭვრეტელობის ნაკლებულობას, რომელიც სიუხიზლის ჩვენ ქაბუკ მომხრეში აღმოვაჩინეთ, ვხვდებით, სხვათა შორის, ბავშვების აღზრდის დარეგულირება. მხოლოდ ძაან ნელა ნელა შეიძლება ამ დარეგულირება ადამიანების უფრო უკეთეს და ცხად შეგნებამდის მიყვანა.

ჩვენ, როგორც ეტყობა, გადაუხვივეთ ჩვენს საგანს, რადგანაც სიყვარულის იმ ანარეკნებს მივყავით. ხელი (იხ. თავი V) რომელიც სოციალურ გრძნობათა საგანს შეადგენს, ე. ი. საერთოდ ეთიკისას. თუმცა, ამ სწორედ გაგებულ და სწორედ მომქმედ სიყვარულის სოციალურ ანარეკნიდგან შეიქმნება ჯებირი, რომელიც ბუნებრივ სქესობრივ წადილს სოციალურად მავნე გადამახინჯებათ ხელს უშლის და ბუნებრივ ეთიურ მონიოსკენ (კალაოტისკენ) მიჰმართავს. მას. არც ეგრეთ წოდებულ, მკაცრ ზნეების კანონების გარეგნულ ძალ-დატანებას, არც ჯოჯოხეთის ტანჯვებით მუქარას: და სამოთხის დაპირებათ, არც მღვდლების ზნეობრივ ქადაგებათ და ასკეტიურ ზმანებათ ვერ შეუძლიან სქესობრივ სწორ ეთიკის აშენება. არ მსურს აქ იმის გამეორება, რაც მე-X, XI, XII, XIII თავებში ვილაპარაკე. არა სიტყვებით, არამედ ნაყოფებით უნდა გაიშინჯოს ზნეობრივ სწავლათა ღირსებანი. ყოველ შემთხვევაში შეიძლება მტკიცედ დადგენილად ჩვეთვალოდ, რომ ადამიანთა სქესობრივი ცხოვრება მხოლოდ მაშინ ამალდდება, როცა მისტიურ, სარწმუნოებრივი დოლ-

მატიურ საფუძველზე კი არ იქნება აშენებული, არამედ ნამდვილ ადამიანურ ეთიკის საფუძველებზე, რომელიც კაცობრიობის ბუნებრივ მოთხოვნილებათ ანგარიშს უწევს და ამავე დროს, უწინარეს ყოვლისა, ჩვენი ჩამომავლობის ბედნიერება აქვს სახეში.

ქორწილი ერთ და იმავე დროს უნდა მივიჩნიოთ, როგორც სქესობრივი წადილის ბუნებრივად დაკმაყოფილების საშუალება და იმავე დროს, როგორც ცხოვრების ეთიურ სოციალური სკოლა, და არა როგორც ერთი ან მეორე. შრომის განაწილება, მოვალეობათა გაყოფა, სრული თანასწორ უფლებიანობა და ერთად სოციალური მუშაობა ისეა შეგუებული; რომ მეუღლეთა შორის სქესობრივი კავშირი უფრო მეტად განამტკიცონ. ამაღლებული სოციალურ—ადამიანური შეგნება დაგვეხმარება ეგოისტურ გრძობათა, და უწინარეს ყოვლისა დაზოგს დათრუგვანაში. ბედნიერებისთვის ერთად მუშაობის წყალობით, და სპეციალურად, სხვების ბედნიერებისთვის, ასეთი მეუღლენი ისწავლიან სხვა ადამიანების სქესობრივ სისუსტის შენდობას და პატიებას. ისინი მოსპობენ ქედმაღლობით და ზიზღით მოკიდებას ქორწილ გარეშე შვილ-ნაყოლ ქალწულთან, ქმარ-გაყრილ ქალთან, კონკუბინატთან, საბრალო ურწინგთანაც კი და თავის თანამომე ადამიანების სხვა სქესობრივ სისუსტეებთან და ნაკლებთან; ამის მაგივრად ეცდებიან ამათი ბედ-იღბალი გაუმჯობესონ, ე. ი. უშველონ იმათ, რომლებისთვისაც შველა ჯერ კიდევ ნაყოფს გამოიღებს. ისინა ამაშიაც აგრეთვე უშუალოდ სიხარულს იპოვიან, და თუ მათგანნი ვინმე თვით გამოიჩინს სქესობრივ სისუსტეს,

მაშინ, პირველად—მას ადვილად აპატიებენ ამ სისუსტეს, მეორედ—იგი ადვილად მოუღრეცს კისერს საკუთარს სისუსტეს. დრო აღარ ექნებათ ცუდ გუნებით და წვრილალ ცოლ-ქრმულ ძიძგილაობებით ერთმანეთს სიცოცხლე უწამლონ. ქმარი ბატონისა და მბრძანებელის როლს შეასრულებს, ცოლი კიდევ სიცრუეში აღარ დაიწყებს ხსნის ძებნას და აღარ დამცირდება იქნობამდისინ. სარწმუნოებრივი დოღმები აღარ განაცალკევებს და დაშორებს ცოლ-ქმარს; აღარ იქნება ქორწილში მღვდლების ჩარევა და, ბოლოს, მოიშორებენ სიკვდილის შიშს, სიკვდილს ისე დაუწებენ ცქერას, როგორც მუშაობის გათავების და კარგათ გამოყენებულ სიცოცხლის მოვალეობათა შესრულების შემდეგ სანუკარ მოსვენებას.

არ შემძლიან განუვითარებლობა, პირდაპირ ტუტუტობაც-კი არ უკიჟინოთ იმ ადამიანებს, რომლებიც ამგვარ იდეალს მიუხეველ ზმანებად, გამოუცდელ მეოცნებეთა ბოდვათ სთვლიან. იმ ადამიანთათვის, რომელთაც უკუღმართი განათლება მიუღიათ, რომელნიც ბუნებით ცუდნი არიან, სიზარმაცით, ბიწიერებით და სიამოვნებათა წყურვილით გათახსირებულნი, ვისმა ტვინმაც უკვე დაკარგა, ან არა დროს არ ჰქონია მოქნილობა (ელასტობა) და განათლების ნიჭი, იგი სწორედ რომ მიუხეველია. მაგრამ საუკეთესო ადამიანებს უკვე ხშირად მიუხევენიათ ამისთვის, ამიტომ საჭიროა ბევრ შემთხვევაში მოვახდინოთ გავლენა (იხ. თავი მეშვიდე) და, შერჩევის და აღზრდის საშუალებით, ვეცადნეთ სულ უკეთესი და უკეთესი ახალგაზრდობა წარმოვშვათ:

„ჰადასს აღარ ესაჭიროება ქმნა, ჩვენს ქვეყანას ჩვენ თვითონ შევქმნით.“

მე-XV თავის დამატება.

შემთხვევა.

ამ წიგნის გამოცემის კრიტიკაში (Sob midts Jahrbücher der Medizin, 1905) მიზოგინი (ქალების მოძულე) ექიმი პ. ი. მებიუსი, ავტორი „ქალის ფიზიოლოგიურ სუსტგონიერებისა“, სხვათა შორის, შემდეგს სწერს: „ხანდისხან საფრთხეები იბადება, მაგალითად აბოლიციონების (ადამიანის ღირსების შემლანძღველი კანონის ან დაწესებულების მოსპობის მომხრე ადამიანი) სასარგებლოდ ფორელის გულმოდგინეობის გამო, იმის სქესების „თანასწორ უფლიანობის“ ოცნებებით. ცალკე ადგილები მართლაც რომ განსაცვიფრებელია ამ წიგნში, მაგალითად სქესების პსიხოლოგია: კაცის ინტელექტი (ტვინი) მეტია; სქესთა გრძობანი სხვადასხვანაირნი, მაგრამ თითქმის თანასწორად ძლიერებია, თუმცა ქალის ნება უფრო ძლიერია (რადგანაც ოჯახში მას თავის ნება დღემუდამ ვაჟყავს)“.

აუხვევ რა მხარს გულუბრყვილო დასაბუთებას, ქალის ნების შესახებ ჩემი აზრის გამო მებიუსი მე მაწერს, და რომელსაც ამ წიგნის გულისყურიანი მკითხველი შემეცხეთება, რომ შეჰხედეს სადმე, არ ღაღიციამ თავს ამ კრიტიკისაგან. პასუხის მაგვარად მხოლოდ შემდეგს შემთხვევას მოვიყვან, რომლის სისწორით გადმოცემის თავდები ციური ხელი ბ. იულიუს ფ. ელ. ვუნდზამია. სულით და გულით მადლობელი ვარ ვუნდამისა ამ საგულისხმიერო ამბავის შეტყობინებისთვის და მის აქ მოყვანის ნებადართვისთვის. აქედგან შეგვიძლიან დავინახოთ თუ ჩვენი თანამედროვე სქესობრივ ზნეობის შინაგანი ღირებულება რამდენად დიდია:

„ერთი ჩემი ნათესავი, იმ დროს ავსტრიის საზღვაო ახალგაზრდა აფიცერი, რამდენიმე თავის ამხანაგებით ტუნისის ბორდელში შევიდა. იმის შესვლის თანავე ერთმა ქალთაგანმა შეჰკივლა და თავის ოთახისკენ გაიქცა, ჩაიკეტა კარი და აღარ გამოვიდა, ვიდრე არ დარწმუნდა, რომ კამპანია წავიდა. ამ უცნაურ ამბით განცვიფრებულს, ჩემს ნათესავს, მისი მიზეზის გაგება უნდოდა და მარტოკა დარჩა იქ, მიიმალა უშიშარ ადგილას, ვიდრე ქალი დარბაზში არ გამოვიდა. იგი შეუქმნველად მიუახლოვდა მას და მოულოდნელობით მთლად დაბნეულმა, სამშობლო ქალაქის ერთ კარგ ბიურგერის (მოქალაქის) ოჯახის ქალიშვილი კი იცნო მასში.“

ეხლა დამალვა აღარ მოხერხდებოდა, და ატირებულ ქალს სთხოვა ეამბნა მისთვის, როგორ მოხდა ეს. მხოლოდ დიდის მერყეობის შემდეგ, და როცა აფიცერმა აღუთქვა საიდუმლოება შეენახა, მოახერხა ქალისაგან მის ბედის ისტორიის გაგება.

ქალმა უამბო, რომ მათ ქალაქის გარნიზონში (ქალაქში მდგომი ჯარი) მსახურ ერთ აფიცერთან სასიყვარულო კავშირი ჰქონდა და, დაბოლოს, დაჰნებდა კიდევ მას. შეამჩნია, რომ კავშირი შედეგებით გვირგვინდებოდა, ქალი ჯერ თავის სატრფოს გამოუტყდა, — რომელმაც ამის შემდეგ მალე ტრიესტში გადასვლა გააჩაღხა! მშობელთ მხოლოდ რამოდენიმე ხნის შემდეგ გაიგეს ქალიშვილის მდგომარეობა, რადგანაც იგი მუცლის შეკვრის საშუალებით მდგომარეობის დაფარვას ცდილობდა.

გამოაშკარავების შემდეგ, მამისაგან შეურაცხყოფილი და ოჯახიდან გაძევებული უბედური ქალწული ტრიესტში გაემგზავრა, ჰფიქრობდა თავის საყვარელ-

თან და შემცდენელთან ეპოვნა მფარველობა. აქ მას პირველი და მეტად მკაცრი გაცხუნება ჰხვდა წილად, რამაც მის გულში საწამლაის პირველი წვეთი ჩააწვეთა.—საყვარელმა გამოუცხადა მას, რომ არც დაქორწინება შეუძლიან, არც თავის მზრუნველობის ქვეშ აყვანა, და ფული შესთავაზა იმ აზრით, რომ ქალს ტრიესტისთვის თავი მიენებებინა და „გაქირვებიდგან“ დაეხსნა იგი! საკუთარ მდგომარეობის მიუხედავად, ქალმა ფულზე უარი უთხრა, რადგანაც მიჰხვდა, რომ იმ კაცს, რომელსაც თავბრუ დამხვევ სიყვარულით და უსახლვრო ნდობით მიეცა, შეთავაზებულ ფულის რაოდენობით მომავალ მოვალეობიდგან თავის გამოსყიდვა ჰსურდა.

თვათონაც სახსარი ნაკლებად მოეძიებოდა, შინ დაბრუნება არ შეეძლო და არც ჰსურდა,—ამიტომ ადგილის მონახვა დასჭირდა. მისი მდგომარეობა—ორსულობის ბოლოს მოახლოვება—ამას მეტად საძნელოდ ჰხდოდა. ქალმა მშობელთა ყოფილ მზარეულ ქალს მისწერა წერილი, ის ფიქმელ ტრაქტირის პატრონზე გათხოვდა, გამოუტყდა თავის მდგომარეობაში და ნებას სთხოვდა მასთან მისუღიყო. მართლაც იპოვა მასთან თავშესაფარი—ლოგინობის მოლოდინში სახლოსნობაში ჰშველოდა. ლოგინზე დაწოლა უღროთ მოუხდა,—ბავშვი მკვდარი დაიბადა,—და თვითონაც რამოდენიმე თვე ლოგინად ჩავარდა. თუმც ამ ოჯახმა მეტად გაქირვებულ მდგომარეობაში მიიღო იგი და მთელ ავადმყოფობის დროსაც შეინახა, მაგრამ სამუდამოდ საცხოვრებლად აქ დარჩენა შეუძლებელი იყო; მატროსთა ტავერნაში მოსამსახურის ადგილი ზიზღსა ჰგვრიდა. ერთი აგენტის საშუალებით, რომელიც დღემოდამ ტრაქტი-

ტირში დაძვრებოდა, ქალს იმედი ჰქონდა გენუაში ერთ ნემეცურ ოჯახში კარგი ადგილი ეშოვნა,—სადაც მას შემთხვევად ეძლეოდა აგრეთვე ფრანგული და იტალიური, ენები შეესწავლა. „ნემენცური ოჯახი“ საროსკიპო სახლი აღმოჩნდა, საიდანაც რამოდენიმე თვის შემდეგ ტუნისში ამოაყოფინეს თავი.

უკვე ერთი წელიწადია რაცა სცხოვრობს, გამოტვინებულა, თავის ბედს ნახევრად შეჭრიგებია, რადგანაც სხვა გზაზე გასვლის ყოველი იმედი მოჰსპობია. ამისთანა მდგომარეობაში შეჰხვდა მას ჩემი ნათესავი. შეხვედრამ უბედურში გავლილის მოგონება აღძრა, რომელიც, როგორც თვითონ ამბობდა, რალაც ცივებ-ცხელების ბოდვად წარმოუდგებოდა ხოლმე, და ჩემი ნათესავი ამბობდა, რომ ქალის სასოწარკვეთილება, რომელმაც ამ შეხვედრის წყალობით ერთბაშად შეიგნო თავისი მდგომარეობა, შესაზარი იყოვო.

მან ურჩია გამხნევებულიყო და წინადადება მისცა საკონსულოს დახმარებით დაეხსნა ამ მდგომარეობიდგანო. მაგრამ ქალი თურმე გადაჭრილ უარზე დადგა, მას დაბრუნებისა ეშინოდა, რადგანაც ეშინოდა შერცხვენისა!

ქალის გაუგებრად, ჩემმა ნათესავმა მიჰმართა შემცდენელს, არწუზუნებდა მას, რომ პატიოსნების მოვალეობა მოითხოვდა ქალზე ეზრუნა რამე. შემდეგ ნანობდა ამ ნაბიჯის გადადგმას, რადგანაც წერილის უპასუხოდ დატოვებამ დაარწმუნა თუ რა ჯურის მოყმესთან ჰქონდა საქმე.—მაშინ, ქალს შეუტყობნელად მან ვენაში ერთ ნაცნობ ოჯახს მიჰმართა, და ქალისთვის გამდელის ადგილი გამოსთხოვა. ქალის ბედ-იღბლიდგან მხოლოდ ის შეატყობინა, რომ ქალწული

უბედურ სასიყვარულო ისტორიის გამო სახლიდგან წავიდა და ეხლა, საყვარლისაგან ზელ-აღებული, მეტად გაჭირვებულ მდგომარეობაში არისო, არ მოიხსენია ის თუ უბედური ქალი რამდენად ღრმად არის დაცემული; და ჩაიდინა ეს, როგორც ჩემს საყვედურების პასუხად მითხრა— იმიტომ, რომ ერთ მხრივ ეშინოდა ოჯახის მხრივ დაუძლეველ ცრუმორწმუნოებას არ წასწყდომიყო, მეორეს მხრივ კიდევ, რომ სირცხვილის გრძობა ქალწულს ადგილს ვერ ათავებინებდაო.

ამ დახმარებაზე ქალი ჯერ უარზე იყო, რადგანაც თავს მეტად ღრმად დაცემულად ჰგრძობდა ხელახლად პატიოსან ქალწულის მდგომარეობაში ჩავარდნისთვის. ჩემმა ნათესავმა გულის მომწყვლელ წინადადებებით დამიხატა ქალის სულიერი ბრძოლა, გაღვიძებული იმედი და თავის აწმყო მდგომარეობის გულის მღრღნელი ტყვიასავით მძიმე შეგნება.

დიდის წვალებით მოახერხა მან მომავლის ახალი რწმენა ჩაენერგა ქალისთვის და დაერწმუნებინა, რომ გამობრუნება ჯერ კიდევ შესაძლებელია.

ქალის ბორდელიდგან განთავისუფლებისათვის მისი მეცადინეობა იმ გარემოებით ძნელდებოდა, რომ იგი იძულებული იყო საროსკიპოს პატრონისგან ემაღლა თავის გულწინადადებები, რათა ქალის გადაყვანა სხვა საროსკიპოში თავიდან აეცდინა, რაიც უსათუოდ მოხდებოდა, თუ მის მისვლა-მოსვლის აზრს ნაადრეულად გაიგებდნენ. ეჭვით ადევნებდნენ მას თვალს, რადგანაც, იმის სიტყვით, ამისთანა სახლებში ყოველ ღონეს ღონობენ, რომ ქალმა ძან ხშირად არ იქონიოს საქმე ერთსა და იმავე ვაყებთა-

ნო. უნდობლობა პატრონებისა განსაკუთრებით იმისთანა შემთხვევაში იჩენს ხოლმე თავს, თუ ისინი რწმუნდებიან, რომ დამოკიდებულება ჩვეულებრივ ხორციელების ნიადაგზე არა ხდება.

იმის გამოცხადების შემდეგაც კი, რომ იგი ქალის ყველა ვალებს იხდის, ქალის განთავისუფლებას მხოლოდ მაშინ მიახწია, როცა შეატყობინა რომ იგი ავსტრიის ფლოტის აფიცერია და დაემუქრა, უარის თქმის შემთხვევაში, დახმარებისთვის მთავრობას მიემართავო.

ვენაში ქალი მეგობრულად იყო მიღებული და კარგად ექცეოდნენ. ჩემი ნათესავი ქალს მეტჯერ აღარ შეჰხვედრია. ტუნისში მოგზაურობის შემდეგ, სადაც ერთ საზღვაო ექიმთან უბრალო სტუმარი იყო, იგი შორს საცურავოდ უნდა გამგზავრებულიყო.

თავიდან ქალი საკმაოდ ხშირად სწერდა მას და სამადლოზელ წინადადებებით აღწერდა თავის ბედნიერ, მშვიდობიან ცხოვრებას; მისი მეტად კმაყოფილნი იყვნენ და როგორც ღვიძლ შვილს ისე ექცეოდნენ. წერილებში ჩემი ნათესავის შემთხვევით კითხვებზე ქალწულს დიასახლისიც აგრეთვე მეგობრულ აზრის წინადადებებით იხსენიებდა პასუხებში, სადაც სრულ კმაყოფილებას გამოჰხატავდა ხოლმეო.

სამშობლოდგან შესამჩნევ მანძილს მიზეზით, წერილების მიწერა-მოწერა უფრო იშვიათი შეიქმნა, და უკანასკნელ თვეებში, ევროპაში დაბრუნების წინა ხანში ჩემი ნათესავი სრულიად უცნობო დარჩა. ისიც აღარა სწერდა და, დაბრუნდა რა პოლკში, გადასწყვიტა ვენაში შეველო და თავის მოულოდნელ მისვლით ყველანი სახტად დაენარჩუნებინა. ქალწული ოჯახში ველარა ნახა. იგიც მეტად

ცივად მიიღეს, და მის კითხვაზე, ქალწული ოჯახში რატომ აღარ არის, დიასახლისმა უსაყვედურა მას, რომ ჩიქილა მოხდილი ქალი მოათავსა მათთან, რომელიც—როგორც მან იცოდა—უკვე საროსკიპო სახლში იყო ნამყოფი.

ქალწულს სრულის ნდობით ეკიდებოდნენ, როგორც ღვიძლ ქალიშვილს—და მასზე სამღურავის თქმის შემთხვევა ანა დროს ანა ჰქონიათ. გატარებულ ცხოვრების დაფარვას იგი მშვენივრად ასეჩნებდა, — ვიდრე მისი წარსული შემთხვევით არ გამომჟღავნდა, მას შემდეგ, რაც ქალწულმა ერთი წელიწადი მეტი დაჰყო ამ ოჯახში.

„შემთხვევა“ ასეთი იყო: დიასახლისის ქალი, ტრისტში ნათესავეებთან ყოფნის დროს, კაპიტან ნ. გაეცნო და ხანმოკლე გაცნობის შემდეგ დაინიშნენ კიდევ. ჩამოვიდა რა ვენაში, რათა დანიშნულის მშობლებს პირადად გაჰსცნობიყო, ოჯახში კაპიტანი ჩვენს ნაცნობ ქალწულს შეხვდა და იცნო იგი. როგორც ეტყობა, ქალწულმაც იცნო იგი, რადგანაც აღელვებული იყო და ნებას ითხოვდა თავის ოთახში დარჩენილიყო შეუძლოების მიზეზით. კაპიტანი ნ. ვენაში ერთი დღე დარჩა და ქალწულს აღარ შეჰხვედრია. ნ. წასვლის რამოდენიმე დღის შემდეგ წერილი მიიღეს მისგან ახსნით, ვითომც ის მოვალედ ჰრაცხდა თავის თავს აეხსნა ზოგი რამ იმ ქალწულის შესახებ, რომელსაც სახლში შეჰხვედა, რადგანაც ფიქრობს, რომ მათი ორთავეს შეძრწუნება შეყრის ჟამს, აღბად, შემჩნეული იყო ყველასაგან. იგი იცნობდა ამ ქალწულს რამოდენიმე წლას წინეთ, კაი ოჯახიდან იყო, მაგრამ შემდეგ ქალი დაეცა და ცუდს გზას დაადგა. ის თვითონ შეჰხვედა ერთხელ ტრიესტში

ყავახანაში, შემდეგ კი ერთ მეგობრისაგან ნამდვილი ცნობები მივიღე, რომ ფრ. ხ. პ.-დან ტუნისში საროსკიპო სახლში არისო!.. იგი დარწმუნებულია, რომ ოჯახმა ქალწულის წარსულისა არაფერი არ იცის, თორემ, ცხადია, მას ოჯახში არ შეუშვებდნენ. მაგრამ ამ შეხვედრის შემდეგ საქმის ნამდვილ მდგომარეობაზე გაჩუმების ნებას არ მაძლევს დანიშნულის პატიოსნება, რადგანაც ახალგაზდა ქალწულისთვის, ჰაი ჰაი, სულ ერთი არ არის დღემუდამ ვისთან ექნება თანახმობა.

ჩემს ნათესავს თითონ წაუკითხავს წერილი. კაპიტანი ნ. სწორედ ის აფიცერი იყო, რომელმაც ქალწული შეაცდინა და შემდეგ მიატოვა.

ამ წერილის შემდეგ, იგი კაპიტანის სურვილის თანახმად—მაშინვე მშვიდობიანად დაითხოვეს და ერთი თვის ჯამაგირის წინეთ მიცემა დააპირეს.

თავის წერილში ეს პატივცემული ვაჟბატონი თხოვნას იმ მოსაზრებით—როგორც განსაკუთრებით ხაზს უსვამს ჩემი ნათესავი—ასაბუთებდა, რომ „ყოველ შემთხვევაში ეს უბედური ქმნილებაა და მაინც და მაინც შებრალების ღირსიაო“.

ქალმა ანგარიში მიიღო, მიზეზები არ უკითხავს, იცოდარა თავისი დანაშაულობა, იგი ყოველგვარ ახსნას გაურბოდა, მაგრამ შეთავაზებულ ერთი თვის ჯამაგირზე კი უარი სთქვა „ამპარტავნობისა და ქედ-მაღლობის გამო“...

ამის შემდეგ მასზე აღარავის არაფერი გაუგონია, და არავინ იცის, რა დაემართა.

ჩემი ნათესავის ძებნამ ამაოდ ჩაიარა. ვერ მოუხერხდა საბრალო ქალწულს უბედურ მდგომარეობიდან დახსნა, — სავაგიერო დიასახლისის ქალიშვილის

დახსნა კი... მშვენიერ კაპიტანზე ჯვარის წერილგან მოახერხა“.

აი ბ. ვუნდაზმის ამბავი. ამას ჩვენ დაეუმატებთ: „ღკე უშუკელს ამ უბედურ ქალწულის მოწამეობამ იმას, რომ სქესობ... რვე საკითხში ჩვენმა სამარცხვინო ცბიერმა,

ოფიციალურმა ზნეობამ ადგილი ახალს დაუთმოს“. მიღებულ სქესობრივ ეთიკისთვის ეს შემთხვევა უფლების სქესობრივ საკითხთან დამოკიდებულებათა სფეროში ფრიდა კელერის pseudant-ს შეადგენს.

ლ. ცაგარელი.

კერპები.

რომენ როლანის წერილი

(თარგმანი)

რომაც საუკუნეზე მეტია, რაც დიადი ადამიანები მიისწრაფებოდნენ განეზიარებინათ მოპოვებული თავისუფლება თავის მოძმეებისათვის; მათი სურვილი იყო განეთავისუფლებინათ კაცობრიობა ყოველ მონობისაგან, ესწავლებინათ მისთვის, როგორ უნდა შეეთვისებინათ სინამდვილე შიშსა და ცოპილობის გარეშე; უკუ ეგდო ცრუ ამბობა და ცრუ თავმდაბლობა და ისე შეეხედნა თავის თავისთვის, გაეცნო თავისი სისუსტე და ძალა; რომ ესარგებლნა ამით და უცილობელად განესაზღვრა თავისი ადგილი სამყაროსა შინა. ეს დიადი ადამიანები ანათებდნენ ვარსკვლავისებურად გზას თავის სამაგალითო ცხოვრების და აზრის შუქით.

მაგრამ მათი ცდა დაიმსხვრა. რომაც საუკუნეზე მეტია, რაც კაცობრიობა მონობის ქვეშ იმყოფება; მე აქ ბატონთა წინაშე მონობაზე არ მოგახსენებთ (ეს მონობა ხორციელია და დღეს თუ ხვალ დაინგრევა), მე ვგულისხმობ მონობას თავის ქუთის მოჩვენებათა წინაშე. კაცობრიობის მონობა სწორედ ამაშია. ამა-

ოდ ცდილობენ, დაამტკრიონ ამის ბორკილები. კაცობრიობა ხელახლა ჰქმნის ბორკილებს, რათა უფრო მაგრა შეჰბოქოს თავისი თავი. თავისუფლებისათვის ყოველ მებრძოლს კაცობრიობა ჰხდის თავის ბატონად—და ყოველ იდეალს, რომელსაც იგი უნდა განეთავისუფლებინა, ისახავს ტლანქ კერპად. კაცობრიობის ისტორია—ეს კერპთა და მათი ბატონობის ისტორიაა. შეიძლება ითქვას: რაც უფრო ბერდება კაცობრიობა, მით კერპთა ძალა უფრო ფართოვდება და უფრო მომაკვდინებელ ხასიათს იღებს.

პირველ ხანებში კერპებად იყვნენ ხისა, ან ქვისა, ან ლითონის ღმერთები. ამათი მოსპობა ადვილად შეიძლებოდა ცულით, გინა ცეცხლით. ამათ მაგიერ მოვიდნენ სხვა კერპები; ამათი მოსპობა აღარაფრით არ შეიძლებოდა, რადგან მათი ქანდაკება დაბინავდა უჩინარ ინტელექტში; ამ კერპებმა დაიწყეს მისწრაფება მთელი ქვეყნის დაპყრობისაკენ. ჩვენმა საუკუნემ შეჰქმნა ორი ახალი კერპი.

ერთი კერპი, —რასად წოდებული, და

მეცნიერთა გულ-უბრყვილო ოცნების ნაშობი,—მათ ლაბორატორიაში გარდაიქცა მოლოხად, რომლის სახელით 1870 წლის გერმანია დაეცა საფრანგეთს; მოლოხის სახელითვე ისარგებლებენ გერმანიის მტრები და მოისურვებენ აწინდელ გერმანიის წინააღმდეგობას. უკანასკნელი კერპი არის შეთხზული გერმანიის მეცნიერებისა, რომელსაც ძმურად ხელი გაუწვდენია მრეწველობისა, ვაჭრობისა და კრუპის ფირმისათვის; ეს კერპი კუდტურისა, რომელსაც ჰდარაჯობენ ქურუმები—გერმანიის ბრძენნი.

საერთო თვისება კერპთ-მსახურებისა არის იდეალის შეგუება ადამიანის ქვენი ინსტიქტებთან. ადამიანი ასაზრდოვებს სიბილწეს, რომელიც მას ხელს უწყობს, და ამ სიბილწეს აკანონებს კიდევ; ადამიანს არ უნდა ხელი აიღოს გარყვნილებაზე; მაშ, ერთი-ღა დარჩენილა: სათაყვანებელ საგნად გაიხადოს გარყვნილება. ამის გამო საუკუნეთა განმავლობაში ადამიანი სულ იმის ცდაში იყო, რათა თავისი სიბილწე და თავისი უნიკობა შეეთანხმებინა. ამას ადამიანი ყოველთვის ახწევდა. ბრბო ამას ადვილად ახერხებს,—რადგან თვის სათნობას არ უპირისპირებს თვისივე გარყვნილებას და თვის გმირობას თვისსავე ბოროტებას. ვნებათა ძალა და დროთა მღელვარების ნიაღვარი ლოგიკას უბნელებს ბრბოს.

ხოლო ინტელიგენციის რჩეულ ნაწილს არ შეუძლიან ასეთნაირად დაკმაყოფილდეს. ეს იმიტომ-კი არა, რომ ინტელიგენცია ნაკლებად განიცდის ვნებას; ასე რომ ვიფიქროთ—ეს ღრმა შეცდომა იქნებოდა. რაც უფრო მდიდარია ცხოვრება შინაარსით, მით უფრო მეტი საკვები ეძლევა ვნებათა მღელვარებას.

და ისტორიაც გვიმტკიცებს ამას; განმაცვიფრებელი და უსაშინელესი ვნებათა მღელვარება განუცდიათ სჯულის დიად მქადაგებლებს და არა ნაკლებ დიად რევოლუციონერებს. მაგრამ ეს ის მუშაკნი არიან, რომელნიც თანდათანობით და მეტის სიფრთხილით მსჯელობენ და ზიზლით უყურებენ ბრბოს არეულ-დარეულ აზროვნებას. დიადი ადამიანები ცდილობენ შეჭქნან იმ გვარი მტკიცე ქსოვილი, სადაც ალლო (ინსტინქტ) და იდეია ისე იყოს შეწონილ-შეთანხმებული, რომ მათ შორის არავითარი ნაჩგრეტიც კი აღარ რჩებოდეს. ამ შემთხვევაში ისინი ჰქმნიან შესანიშნავ ნაწარმოებს. როგორც გინდა იდეალი იყოს და რაც გინდა ქვენა ვნება აიღოთ, ინტელიგენტი ყოველთვის გამონახავს საშუალებას, რათა ერთი მეორეს დაუკავშიროს; ღვთისადმი სიყვარული და სიყვარული კაცისადმი ხშირად მოწოდებად ქცეულა ქვეყნის გადაბუგვისა, მკვლელობისა, მტაცებლობისა. 93 წლის ძმობა და წმინდა გილიოტინა ხელ-ჩაკიდებული ჰმოქმედობდნენ. ჩვენ დროშიაც არიან ეკლესიის ისეთი წარმომადგენელნი, რომელნიც სახარებაში ეძებენ ბანკებისა და ომის დასაბუთებას და სამართლიანობას. ამ ერთი თვის წინ ვიურტემბერგის პასტორი ჰქადაგებდა: „არც ივანე—ნათლისმცემელი, არც იესო ქრისტე და არც მოციქულნი მილიტარიზმის წინააღმდეგნი არიყვნენო“*); გაიძვერა ინიტელიგენტი აზრთა ჯამბაზია... „არც რა ხელში, არც რა სახელთებში!“ უუღიღესი

* პასტირ შენკის წერილი: ომი და ახალი აღთქმა; ამ წერილს აღტაცებით მიეგება პასტორ კორნელიუსი „Zwo Journal religieux“ (14-ს ნომბერს).

დამსახურებაა, თუ აღამიანმა შესძლო ყოველ აზრში გამონახოს მისივე მოპირდაპირე დებულება: ძმათა მკვლელობა დაასკენას ქრისტეს ქადაგებიდან; ან არადა, ინტელექტუალურ ინტერნაციონალიზმის ოცნება გაუთანასწოროს კაიზეროს სამხედრო დიქტატურას, როგორც ამას ადასტურებს პროფეს. ოსტვალდი. ამ გვარ რობერტ გულდენებისათვის ეს ხომ ბავშვური თამაშობაა!

მაშ, გავსინჯოთ პროფეს. ოსტვალდის სიტყვები; ოსტვალდი ხომ მესიანიზმის ივანე-ნათლისცემლად გამოგვეცხადა, ხოლო სამხედრო ჩაქანში.

აი უმთავრესი კერპი—კულტურა (made in Germany,) „რომელიც იწყობა დიდი სწორე ასოთით“—მწერს მიგუელ დუნამუნო. ამ კერპის გარშემო ამავე კერპიდან გამოსული პატარ-პატარა ღმერთებია: Kulturstaat, Kulturbund, Kulturimperium (კულტურული სახელმწიფო, კულტურული კავშირი, კულტურული იმპერია)...

„მე ავიხსნით—ამბობს პროფ. ოსტვალდი *)—გერმანიის დიად საიდუმლოს, ჩვენ ანუ, უკეთ რომ ვსთქვათ, გერმანიის რასამ აღმოვაჩინეთ შეკავშირება—შეთანხმების პრინციპი. დღეს სხვა ხალხი ინდივიდუალიზმის რეჟიმის გავლენას განიცდის, ჩვენ კი უკვე მჭიდრო ორგანიზაცია შევქმენით; ხოლო შეკავშირება—შეთანხმება ცივილიზაციის მაღალი საფეხურია“.

აშკარაა—და განა ეს მართალი არ არის?—რომ, როგორც მისსიონერები ფლოტის და ზარბაზნიან ჯარის დახმარებით წარმართთა ქვეყნებში ავრცელებენ ქრისტეს სჯულს და აქვე აარსებენ

სავაჭრო სანახებს,—ასევე ნემენცების ინტელიგენციასაც არ ჰსურს, მთელი თავისი საუნჯე მარტო თავის თავს მოახმაროს: ეს ინტელიგენცია მოწოდებულია გაანათლოს მთელი ქვეყანა... .

„გერმანიას ჰსურს ევროპაში ნამდვილი წეს-წყობილება შემოიტანოს, რადგან ევროპის ცხოვრება აქამდის მოუწყობელი იყო. გერმანიაში ცდილობენ, რომ უფრო აღამიანს, რაც შეიძლება მეტი გააკეთებინონ, რათა სწორედ იმეორებულად შეიძლება მეტი მოგება ნახოს. ამაშია ჩვენი, საუკეთესო სახით გამოხატული, თავისუფლება“, —ასე ბჭობს ოსტვალდი.

როგორ მოგწონთ ასეთი მასლათი კაცობრიობის „კულტურის“ შესახებ? გეგონებათ, აქ ლაპარაკი იყოს ხოლო ისპანახსა და არჯაკელზე! პრ. ოსტვალდს, ვითომ-და, სურვილი აქვს, გერმანიაში შექმნილ კულტურით მოჰფინოს ევროპის დანარჩენი ქვეყნებიც: ბენდიერებაში ამყოფოს ეს ქვეყნები, მიანიჭოს დიდი სარგებლობა, მიახწვივინოს „მწარმოებლობის მაქსიმუმს“ და სხვა. მაგრამ რადგან ეს ქვეყნები იმდენად განათლებული არაა, რომ აღტაცებით მიიღონ ყველა ეს, ამიტომ—ჰფიქრობს პროფ. ოსტვალდი—„ომი თავის მჭიდრო წესთა შემადგენლობის სახით აძულებს ამ ქვეყნებს დაეწაფნენ ჩვენ უფრო მაღალ ცივილიზაციას“.

პოლიტიკოსად და სტრატეგად გარდაქცეული ფილოსოფოსი —ქიმიკოსი (ოსტვალდი) თავისებურად ასურათებს გერმანიის გამარჯვების შედეგებს და თავისებურად სწყვეტს ევროპის მომავალ ბედობას: ევროპის სახელმწიფოებიდან უნდა შესდგეს შეერთებული შტატები; ეს შტატები უნდა დავმოჩილოს შეიარაღებულ კაიზერს; მიწასთან გასწორებული ინგლისი, იარაღ აყრილი საფრანგე-

*) ოსტვალდის საუბარი შეგდურ გაზეთის „Degen“-ის რედაქტორთან.

თი; დანაწილებულ-განადგურებული რუსეთით. (მისი კოლლეგა ჰეკელი ამთავრებს ამ სასურველ სურათს ბელგიის, ბრიტანიის იმპერიისა და ჩრდილო საფრანგეთის დანაწილებით)... ხოლო არც ჰეკელი და არც ოსტვალდი არას გვეუბნებიან იმის შესახებ (ეს-კი სამწუხაროა!), შედიოდა, თუ არა, მათ გეგმაში იპრის ბაზრების მოსპობა, ლუვენის წიგნთსაცავის დაღუპვა და რეიმის ტაძრის დანგრევა? ღირს შესანიშნავია ოსტვალდის სიტყვები: „გმტადინებათ შეხადივისტი ფრაჟ“... ეს სიტყვები ითქვა იმის შემდეგ, რაც ოსტვალდმა აღიარა ევროპაზე გამარჯვების, მის დაყოფის, განადგურების საჭიროება, არ ვიცი, თავის სიტყვების შესამიანობას გრძნობდა თუ არა, ოსტვალდი?...

როგორც გინდა გატაცებულნი იყვნენ მთავარი ქურუმები რომლისავე კულტისა, ისინი—სჯულ-წესების აღსრულების დროს—დიპლომატობას იჩენენ და ფრთხილად იქცევიან, რასაც მოკლებულია დანარჩენი სამღვდლოება. ასევე დაემართა კულტურულად აღმზანისადმი კულტს (Kulturmenschen). მღვდელ-მთავართა გულ-ახილ და თავდაუპყრელ მოკმედებას არა ერთხელ დაუფიქრებია და დაუმთხვია მოსე და ფარონი (იგულისხმება ჰეკელი და ოსტვალდი). შე არ ვიცი, რას ჰფიქრობენ ეს შეცნიერნი შესახებ ტომას მანნის წერილისა, რომელიც დაიბეჭდა Neue Rundschau-ს ნოემბრის წიგნში ამ სათაურით: „ზრები ამის დრას (Gebanken im Kriege). ხოლო ძალიან კარგად შესმის, თუ რას იფიქრებს ამ წერილის შესახებ ფრანგი ინტელლიგენტი; ამ წერილით გერმანიამ თავის წინააღმდეგ საუკეთესო იარაღი მისცა თავის მტერს.

ბრაზმორეული და სიამაყით გატაცებული მანნი ვერაფერ სამსახურს უწევს გერმანიას: მანნი თავის უგნური საბუთებით უფრო დიდ ბრალსა სდებს თავის სამშობლოს, როდესაც ვილაცა ოსტვალდი ცდილობს კულტურა შეუთანხმოს ცივილიზაციას, ამავე დროს გამოტყვევება მანნი და აცხადებს; „კულტურასა და ცივილიზაციის შორის არაფერი საერთო არა არის-რა; ეს ომი ომია კულტურისა (ე. ი. გერმანიისა) ცივილიზაციის წინააღმდეგ“-ო. გაშმაგებული, გონება-დაბნეული მანნი ასე განმარტავს ცივილიზაციას: ცივილიზაცია არის გონიერება, განათლება (Vernunft Aufklärung), სიწყნარე (Sänftigung, Sittigung), სულიერება (духовность) (Aufsung, Geist); ხოლო „კულტურა“—მისი აზრით—ქვეყნის დამაკავშირებელი, წეს-რიგის დამამყარებელი სულიერებაა, რომელიც ბარბაროსულ სისხლის ღვრას აკანონებსო. კულტურა ბატონია ზნეობის, გონების და მეცნიერებისა“-ო.

როდესაც ვილაცა ოსტვალდი ან ჰეკელი მილიტარიზმს უყურებენ, როგორც საშუალებას, იარაღს, რომლითაც კულტურა იმარჯვებს, ამავე დროს მანნი ამტკიცებს: კულტურა და მილიტარიზმი ძმები არიან, მათი იდეალი ერთი და იგივეა და აღიარებენ საერთო პრინციპსო; მათ ჰყავთ საერთო მტერი; ეს მტერი არი მშვიდობიანობა, ეს მტერი არი—გონებო („Ja, des Geist ist zivil, ist brüngerlich). ბოლოს და ბოლოს თავის თავისა და სამშობლოსათვის დევიზად იღებს შემდეგ ტაებს: „კანონი უძლიურთა მეგობართა, იგი აერთიანებს კაცობრიობას; ხოლო ომი ჰქმნის ძალასო“...

Das Gesetz ist der Freund des Schwachen,
Möchte gern die Welt verfläehen,
Aber der Krieg lässt die Kraft erscheinen..

ძალადობის ამგვარ ბილწურ დაფასებაში ტომის მანნსაც-კი გადააჭარბეს. ოსტვალდი ჰქადაგებდა კულტურის გამარჯვებას ძალის საშუალებით, თუ ამას მოითხოვდა საჭიროება. მანნი ამტკიცებდა, რომ კულტურა—ძალააო. აღმოჩნდა სინიდისზე და ნამუსზე ხელაღებული ადამიანი და სთქვა: „ერთად-ერთი ძალაა. დაე ყველაფერი დანარჩენი სდუმდესო!“ თქვენ უთუოდ წაიკითხავდით მაქსიმოლიან გარდენის ურცხვ წერილს, რომელშიაც თავის მთავრობას უსაყვედურებს, რომ მთავრობა უხეირო საბუთებით ცდილობს იმართლოს თავი ბელგიის ნეიტრალიტეტის დარღვევის გამო. გარდენი სწერს:

„რისთვისა მთელი ეს აურ-ზაური?.. ძალა ჩვენთვის უფლებასა ჰქმნის... რადღეს ყოფილა, რომ მძღავრი დაჭმარჩილებოდა უძღურთა ბრბოს მისწრაფებასა და გრძნობას?“..

აი ნიშანი უგნურებისა, რომელმაც გერმანიის ინტელიგენცია გააამყა და ჩაითრია ბრძოლაში; აი ზნეობრივი არევი დარევა იმპერიისა, რომლის აგებულობა მოსწონს თვალს, თუმცა თვითონ ბეცია! ვინ ვერა ჰხედავს თავის მთავრობის სისუსტეს, იმ მთავრობისას, რომელმაც სოციალისტურ პრესას პირში ჩვარი ჩასჩარა და რომელიც ამდენ შეურაცმყოფელ მხილებას ითმენს? და, რაც უფრო სავალალოა, მთავრობა ვერ გრძნობს, რომ მაგვარი სიტყვები მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში სახელს გაუფუჭებენ გერმანიას კაცობრიობის წინაშე? საწყალი ინტელიგენტი ოცნებობს, რომ გაცოფებულ ნიცშების მარკიანობით ის ჰქნის გამირობას და ამ გამირობას ანიჭებს მთელ ქვეყანას! ინტელიგენტი კი მხო-

ლოდ აშფოთებს ქვეყანას. ინტელიგენტს უნდა, რომ ნდობა დაიმსახუროს! მას მეტად ენდობიან კიდევ, სიამოვნებითაც ენდობიან. გონება-დაბნელებულ რამდენიმე მწერლის წყალობით მთელი გერმანია პასუხის მგებელია.

გერმანიას თავის ინტელიგენციაზე უარესი მტერი არა ჰყავს.

წინდაწინვე განზრახულად არ ვლაპარაკობ. მე არ ვამაყობ ფრანგთა ინტელიგენტებით: მათი ბორჯტ-განზრახვითაყვანის-ცემა რასის, ან ცივილიზაციის, ან ლათინობას კერპისადმი მე არ მაკმაყოფილებს, არავითარი კერპი არა მწამს, კაცობრიობაც კი მძულს კერპის სახით. მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ჩემ თანამემალეთა კერპები არც თუ ისე საშიშონი არიან და არც იერიშის მიტანას ჰტიქრობენ სხვებზე; ამასთანავე ჩვენ ინტელიგენტთა ამაყობით გატაცებულ ნაწილს უფრო მეტი გონიერება აქვს, ვიდრე ნემენცის ინტელიგენტს, რომელსაც სრულიად დაუკარგნია საღი აზრი. მაგრამ—სიმაბრთლე რომ ითქვას—ვერც ერთი ქვეყნისა და ვერც მეორის ინტელიგენცია ვერ ისახელა თავი ინტელიგენტობით და ვერ დაახწია თავი ძალადობისა და უგნურობის ქარტეხილს. ამ გზაკვალ დაბნეულ ინტელიგენტს ძალზე ახასიათებს ემერსონის შესანიშნავი სიტყვები:

„Nothing is more rare in any man than an act of his own“. (ადამიანში ისე იშვიათი არა არის-რა, როგორც მოქმედება მისივე სურვილზე დამოკიდებული.)

ინტელიგენტთა მოქმედება და ნაწერები წაბაძეთი თვისებისა: ნაკარნახევი საზოგადოების ბრმა და ქადილ მით-

ქმა-მოთქმისა. მე სრულებით არა მსურს უსამართლოდ მოვექცე მათ, ვინც იძულებით გაჩუმდა: ესენი ან ჯარში მოემწყვდიდნენ, ან არა და ცენზურამ შეუკრა კრიკა. მაგრამ მაინც აზრის წარმომადგენლებმა ყველგან გზა დაუთმეს საერთო უგნურებას და გამოიჩინეს ისეთი გაუგონელი სისუსტე, რაც ხოლო უხასიათობის ნიშანია.

ჩემ წიგნებში სხვა და სხვა ადგილას გაფანტულმა პარადოქსებმა ზოგი-ერთებს საბუთი მისცეს ესაყვედურებინათ ჩემთვის, ვითომ მე წინააღმდეგი ვიყო ინტელექტუალიზმისა. ეს გაუგებრობაა: მთელი ჩემი სიცოცხლე შემეწირნია აზრის კულტისათვის. მართალია, ინტელექტუალიზმი მომეტებულ შემთხვევაში აზრის კარიკატურად მიცვნია, დამიგზავსებია დამახინჯებულ და დასახიჩრებულ აზრს, აზრს გაქვავებულს და იმდენად უღონოს, რომ არა თუ უხელმძღვანელნია ცხოვრებისათვის, არამედ მისი შინაარსის გაგებაც-კი ვერ შესძლებია. ცხოვრების აწინდელმა მდგომარეობამ და ფაქტთა მსვლელობამ უკეთ დაამტკიცა ეს, ვიდრე მე მქონდა წარმოდგენილი. ინტელიგენტი გარდამეტებულად აჩრდილთა და იდეათა სამეფოში ცხოვრობს. იდეას თავისთავად არსებობა არ შეუძლიან, თუ მისი შინაარსი არ შეიცავს ან ცდას, ინ იმედს: ეს ის დასკვნანი ან ჰიპოთეზებია, ან ჩარჩოებია იმისა, რაც ყოფილა, ან არა-და რაც უნდა დამყარდეს; ეს ხელსაყრელი და უსაჭიროესი ფორმულებია, ის ფორმულები, რომლებიც გვიჩვენებენ ცხოვრების და მოქმედების გზას. ხოლო უბედურება იმაშია, რომ ამ ფორმებიდან გამოჰყავთ შემბორკავი რეალობა; და ამას ისე ხელს არავენ უწყობს, როგორც ინტელიგენტი, რა-

დგან პროფესიონალურად დასახიჩრებული ინტელიგენტი ბოროტად იყენებს თავის ხელობას: სინამდვილეს უმორჩილებს ფორმებს. თუ ამას საერთო ვნებაც დაერთო, მაშინ ინტელიგენტი ბრმავდება; ვნება იპრყობს და აცხოველებს იდეას; იდეა საუკეთესოდ ემსახურება ვნებას, რომელიც თავისით სისხლს აწვეთებს იდეაში; ხოლო იდეა ქებათა-ქებას ასხავს ვნებას. ამ რიგად ადამიანში რჩება ხოლო მისი აჩრდილი, შექმნილი მისი ქკუთ და ბოდვა მისი გულის და მისი აზრისა. ამიტომაცაა, რომ ინტელიგენტი ყველაზე მეტად გაიტაცა აწინდელი ომის კრიზისმა და ყველაზე მეტად ხელს უწყობდა ომის საქმეს. დავუმატებ (სწორედ ამაშია მისი სასჯელი), რომ ინტელიგენტმა ყველაზე მკაცრად და ხანგრძლივად უნდა განიცადოს ომის გავლენა. ეს ასეც უნდა იყოს: როდესაც მდაბიო ხალხი ცხოვრების და მუდმივ შრომის უღლის სიმძიმის ქვეშ ერთი მდგომარეობიდან გადადის მეორეში, ეს ხდება ბუნებრივად და მას სინიღისი არა ჰქენჯნის, ხოლო ინტელიგენტი უფრო და უფრო იხლართება თავისივე ქკუის ქსელში და ყოველი მისი ნაწერი მეტი ბორკილია მისთვის... დანამდვილებით შეიძლება ითქვას: როდესაც მდაბიო ხალხში გაჰქრება მენსიერება ამ უგნურ ომის შესახებ, ინტელიგენტის გულში განრისხების ნაპერწკალი კიდევ დარჩება...

ვინ დაამსხვრევს „კერპებს?!“ კერპების ფანატიკოს მომხრეებს ვინ აუხელს თვალებს? ვინ შეაგნებინებს, რომ მათ მიერ შექმნილი ღმერთი—რელიგიური თუ საეროყოვლად შეუძლებელია ძალად შეაწამონ სხვებს, თუ გინდ ეს ღმერთი—მათი აზრით—საუკეთესოც იყოს? ან რა

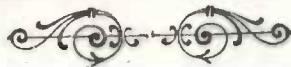
უფლებით უყურებენ სხვებს ზიზლით? ვთქვათ, თქვენ კულტურას შეუძლიან აღზარდოს გერმანიის ნასუქ ნიადაგზე ყოველად ნოყიერი და ყოველად დიდ-მშვენიერი ადამიანური მცენარე (человѣч. растение), მაგრამ საზოგადოდ ადამიანის აღზრდით მებაღეობის უფლება ვინ მოგვცათ? შეიმუშავეთ თქვენი ბაღი, ჩვენ ჩვენსას მოუვლით. არსებობს საღვთო ყვავილი, რომელსაც არ გავცვლიდი თქვენ შუშაბანდებში ნაზარდ ყველა მცენარეებში: ეს ყვავილია თავისუფლების ელური ია. თქვენ არ უვლით ამ ყვავილს, თქვენ ფებ ქვეშ სთელავთ მას. მაგრამ არ მოკვდება ია, იგი უფრო დიდ ხანს იცოცხლებს, ვიდრე თქვენი უმშვენიერესი ყაზარმები და მცენარეთა თავის შუშაბანდები; იას არ ეშინიან ქარისა, მას ბევრი ქარიშხალიც გამოუტლია; იგი იკვლევს ეკლიან გზას და ამოხვითქს დამპალ ფოთოლთა შორის...

გერმანიის ინტელიგენტო, ინტელიგენტო საფრანგეთისავე, მოხანით და სთესეთ მინდვრები თქვენი სულისა! ხოლო პატივი ეციოთ სხვის მინდვრებსაც. მინამ ქვეყანას მოაწუბდეთ, დიდი შრომა დაგვირდებათ, რათა წეს-წყობილება შეიტანოთ თქვენსავე სულიერ საღაროში. შეეცადეთ, თუ ეს შესაძლებელია—დაივიწყოთ ერთი წამით თქვენი იდეები, რომ უფრო კარგათ დაინახოთ თქვენი თავი! და რაც უფრო საჭიროა—დაგვიხახოთ ჩვენ! გერმანიის რასის და ლათინობის გამირებო, გამირებო კულტურისა და ცივილიზაციისავე, მტრებო, მეგობრე-

ბო, შევხედოთ ერთმანეთს თვალეზში... ძმარ ჩემო, ვერა ჰხედავ იმათში გულს, როგორიც შენია, იმავ ტანჯვას, და იმავ იმედებს, იმავ მიკერძობებას (эгоизмъ) და იმავ გმირობას, იმავ ნიქსოცნებისას, რომელიც დაუსრულებლად ჰქმნის ქსელისებურ ქსოვილს?... მოხუცმა გიუგომ ერთ-ერთ თავის მტერს უთხრა: „განა ვერ ჰხედავ, რომ შენ და მე ერთნი ვართო?.“

ქეშმარიტი ინტელიგენტი, ქეშმარიტად განათლებული ისაა, ვინც თავის თავსა და თავის იდეას არა მკითხედ სავალდებულოდ არ უხდის ქვეყნიერებას; ვინც მიმოიხედავს—რა ირგვლივ, დარწმუნდება, რომ ათი-ათასობით პატარ-პატარა ვარსკვლავები ერთად ანათებენ და შეადგენენ ირმის ნახატებს (Млечный путь); ვინც არა თუ ამ მნათობთა გაქრობას შეეცდება და თვით იკისრებს გზის ჩვენებას, არამედ სჯულისაებრ განიმსჭვალება იმ აუცილებლობით, რომ ამ მნათობთა და სხვათა საერთო სინათლე ყოველად საჭიროა. აზრის მუშაობა—თუ გულის მუშაობა თან არ სდევს—არაფერია. აგრეთვე უმნიშვნელოა აზრის მუშაობა, თუ მას სულის თქმა და საღი მოსაზრება არ ემოწმება, ის საღი მოსაზრება, რომელიც ყოველ ხალხს, ყოველ სულდგულს მთელ სამყაროში კუთვნილ ადგილს მიუჩენს, ის სულის—თქმა (духъ), რომელიც მსჯავრსა სდებს მშობლად მსჯელობას და კაპიტოლიის ეტლის უკან მდგომ იმ მეომარს, რომელიც ცეზაროსს მოაგონებს, რომ იგი, ცეზაროსი, მელოტია.

დ. ქადაგიძე.

ომი ებრაელებში და მათი დამოკიდებულება მეზობელ ხალხთან

(წერილი მესამე)

ღაბების ისტორიულ წიგნებშია მთ-
ხრობილი ისტორია ებრაელების საწმინტო-
რიგ-ზნეობრივი და მოქალაქეობრივი ცხოვრე-
ბისა, დაწეებული ქანაანის ქვეყნის დაპურო-
ბიდან ისუ ნავენის დროს (1480—1442 წ.);
თავდება ის ებრაელების დაბრუნებით ბაბილო-
ნიდან ნემის მეთაურობით არტაქსერქის დროს.
ამ ხნის განმავლობაში ხან ამაღლებოდა და
ხან დაეცემოდა პოლიტიკური მათი ცხოვრება.
ათას წლოვანი ხანა სხვა და სხვა მიზეზებისა
გამო რამოდენიმე ცალკე-ცალკე ეპოქებად იყო-
ფეხოდა. ისუ ნავენის დროს ებრაელებმა და-
იპყრეს პალესტინა, ურასტანი; ამ დროს მათ
მატროვეს მოხეტიალე ცხოვრება და გადავი-
დენ მომთაბარებაზე. პირველ ხანებში ასეთი
წესი მტკიცე ნიადაგზე არ მდგარა. ისუნავე-
ნის სიკვდილის შემდეგ, მათ აღარ ჰყოფათ
სარდალი, რის გამო თორმეტ საუთარ ცალ-
ცალკე რესპუბლიკად გაიყვნენ; დაჰკარგეს ერთ-
ნული ერთობის თვითცნობიერება. იგინი თან
და თან დაშორდნენ ერთი მეორეს და სიმძულ-
ვარესაც იხებდნენ ურთიერთ შორის, სცხოვ-
რობდნენ თვითუფლი თავისთვის ისე, რომ საერ-
თს უბედურების დროს შემწეობის ხელს არ
უწოდებდნენ ერთმანეთს. ასეთსავე სავალალო
მდგომარეობაში იყო ზნეობრივ-საწმინტოებრი-
ვი ცხოვრება მათი. ზნეობრივად დაცემა სა-
ზოგადო მოვლენა იყო: სოლომ გომორის ცო-
დეები ცათმდე დაღალებდნენ. ნამდვილ საწ-
წმინტოების აღაგი დაიჭირა ცრუ-მორწმუნოე-
ბამ. მუდმივის სახელმწიფოს უფლებისა და
საწმინტოების დაკარგვით ხალხი უკიდურესო-
ბამდი მივიდა, მაგრამ ამ უკიდურესობამ მოამ-
ზადა ნიადაგი მეფის უფლების შემოდებისა.
სამუელ მსაჯულმა იმდენი იმეცადინა, რომ
გააერთიანა ყველა ებრაელები.

სულის გამეფებით მიეცა დასასრული ტო-
მებრივ მუდლსა და მტრობას მათ შორის:
მისი მოწოდებით იკრიბებთან ამონიტელ კა-
ასთან ისრაელები. სუელი უფრო მეფე კი არა,
მთავარ-სარდალი იყო, და კიდევ გაამართლა
მან ეს სახელ-წოდება: მრავალ გზის გამარ-
ჯვა მეზობელ ხალხზე და როგორც გმირი
სული დაღია თმში გელვის მთებზე. მისი
სიკვდილის შემდეგ კვლავ განახლდა სიძულ-
ვილი ერში: იუდას ტომმა, რომელიც დღემ-
დი განცალკევებული იყო სხვებიდან, თვის
მეფედ აღიარა დავით, დაწარჩენებმა კიდევ
აირჩიეს მეფედ სულის ძე იობესთე. შვიდ
წელიწად ნახევარის შემდეგ ყველა ებრაელებ-
ზე მართვა იგლო ხელში ისევ დავითმა,
რომლის დროს შეერთდა ყველა ტომები ერ-
თად, დავითი მტკიცედ იჯდა თვის ტახტზე.
ამ შეერთებას ხელს უწყობდა აგრეთვე მუდ-
მივი თმები, — როგორც საზოგადო სახალხლო
საქმე, — ამის გამო ერთნულ ერთობის შეტ-
ნებას მათში მტკიცე საფუძველი ჩაეყარა. ამი-
სათვის მან აგრეთვე სახელმწიფო მართვა
გამგებობაში მრავალი რეფორმები შემოიტანა.
მაგალითად, ამ დროს დაარსდა მუდმივი
დაშქარი, თორმეტ ნაწილად გაყოფილი, იგი
უფელ თვრუად ვაღდებული იყო იერუსალიმ-
ემსახურა. ნეიტრალური ქალაქი იერუსალიმ-
გადაკეთდა საწმინტოებრივი და მოქალაქეობრი-
ცენტრად, რომლის კარშემო ყოველი ტომი
თანასწორი იყო. ყველა ხალხს დაენიშნა ერთ-
ნაირი მსაჯულნი — ლევიტელები და თვითუფ-
ტომს დამოუკიდებელი თვითმართველობა ჰქონ-
და. სამართალში გათანასწოებული იყვნენ
ყველანი. თუმცა ტომთა შორის თანასწორ-
უფლებისანობა შეჰქონდა მეფეს, მაგრამ ამ-
დროს შემოსილი იყო იგი თვითპურობის

მონარქიულის უფლებით. მის ხელში იყო: სმსეიდრო და სამოქალაქო უფლება. ჰირველის წარმომადგენელი იყო ჯარის მთავარ-სარდალი იოანი, ხოლო მეორეს მდგელ-მთავარი ს-დოკი, ლევიტელებს — მსაჯულთ უხუცესი.

დავითის მემკვიდრის, მეფე სოლომონის დროს, საქმე სხვანაირად დატრიალდა. სოლომონის სასახლე დიდს ფუფუნება-განცხრომაში იყო, რამაც გამოიწვია აურებელი ხარჯი; ეს მძიმე ტვირთად აწვა ხალხს. ხალხის ნაწიგანადგი საზოგადო-სახელმწიფო საქმეს კი არ ხმარდებოდა, არამედ მეფის და მისი კარის კაცების საჭიროების დასაკმაყოფილებლად მიდიოდა. ამავე დროს დავითის დროინდელი სამართალი გამრუდდა; მოისპო თანსწორობა უკვლასი და თვითუფლის სჯულის წინაშე. ამ ნიადაგზე აღმოცენდა ხალხის უკმაყოფილება, რომელიც გადავიდა შემდეგ აშკარა წინააღმდეგობაზე. თუმცა სოლომონმა ხალხის ამხედრება შეახერხა, მაგრამ რობოამის დროს ამ ამბობებამ კვლავ იჩინა თავი და დაბოლოვდა ამით რომ 10 ტომი გამოეთიშა ცალკე. ჰირველი და უკანასკნელი მიხეუნი ხალხის ამბობებისა იყო მძიმე ხარკი, რომელიც დაადო სოლომონმა მას.

ერთის საშეფოს ორად გაყოფით, — ისრაელებისა და იუდეელებისა — შეიმუხრა ებრაელების ძალა, რომლის შედეგი იყო ათ ტომის საშეფოს ბედკრული ისტორია. იუდეასთან ომმა ამას ძალ-ღონე გამოჰყოფა. ეს ომი დაიწყო რობამის დროს, გაგრძელდა აბას დროს, რომელმაც გასწვიტა 500,000 ისრაელი და აიღო რამდენიმე ქალაქები; ომი შესწვდა დროებით ასას დროს, რომელმაც სირიელ ბენადანის შემწეობით ამოჰელიტა ახნუსა, და ნასა, აბელ-ბეთ-შაქისა და ნეფთუელი მას ქვეუნი მკვიდრნი. ამ 60 წლიან ომის ცხადი შედეგი დაბოლოს ორივე მხარემ შეიგნო: აქაბი და იოსიფატო ერთი მეორეს დაუკავშირდებიან, იორდანის ძემ შეერთო აქა-

ბის ასული გოთოლია. მაგრამ ჯერ კიდევ არ მოშუშებულიყო ომისაგან ჭრილობები, რომ იფეთქა ომმა ისრაელებსა და სირიელებს შორის. ეს ომი გაგრძელდა აქაბის, იორამის, იუიის, იოაქაზის და იოასის დროს და იმდენად შესუსტა ისრაელები, რომ იოაქს შერჩა მხოლოდ 50 ცხენოსანი ჯარი, 10 ეტლი და 10,000 ქვეითი ჯარის კაცი. დანარჩენი მთლად მტკრად აქცია სირიის მეფე აზაილმა. ამავე დროს ისრაელები ეომებოდნენ იუდეელებსც და იორამ II-ის დროს წართმეული ადგილები დაიბრუნეს უკანვე. გამუდმებული ომებისაგან იფაჟ გამოჰყუდმა ისრაელებმა დაბოლოს ვეღარ გაუძლეს კარზე მომდგარ მტერს ასირიელებს და კიდევ მოისპო ათ ტომის საშეფოს არსებობაც. ეს საშეფო დაემხო. სხვანაირ მდგომარეობაში დარჩა ორი ტომის საშეფო, იგი არამც თუ დაუძლურდა, არამედ გაძლიერდა კიდევ. წინაპირველად მათ ჰუფ-დათ 180,000 მეომარი და ასეთი ცოტა ძალით ვერ შესძლეს შეებმა ეგვიპტელ ფარანს-სუხსამკიმს, რომელმაც აიღო იუდეების გამაგრებული ქალაქები, გაძარცვა თვითონ იერუსალიმი, და გაიხდა იუდეელები თავის ქვეშევრდომებად...

შეიარაღებული და საომრად გამოსადეგ ჯარისკაცთა რიცხვი გადაიდა იორამამ I-ის სარწმუნოებრივი რეფორმით უკმაყოფილო ისრაელებით, რომელნიც გადავიდნენ რამბის მხარეზე, გაამაგრეს და დაიკავეს მისი საშეფო. ამავე წანათვა იორამამ I ბეთილი, იეშონი და ეფრონი მკავშირე ქალაქებიანად და მისმა მემკვიდრემ ასამ ზარამ ეთიოფიანეს წინააღმდეგ გამოიყვანა 580,000 მეომარი. სისუსტე ასასი გამოიხატა მხოლოდ იმაში, რომ ერთმა ვერ შესძლო ეომნა ბასთან და შემწეობა სთხოვა სირიელი ბენადანს. იოსიფატის დროს ორტომიანი საშეფო კვლავ გამოტყიდდა. იოსიფატი არ გაუტანია

რის, მას სურდა შინაური სახელმწიფო საქმეების მოწესრიგება, უნდოდა გაუმჯობესობა ერის ზნეობრივ-სარწმუნოებრივი ცხოვრებისა, ზრუნავდა ერის განათლებისათვის, აშენებდა ახალ-ახალ ციხე-სიმაგრეებს და სხ. ასეთი დიდი საქმეების ცხოვრებაში კასატარებლად საჭირო იყო მშვიდობის ჩამოგდება მეზობელ ერებთან, ათ ტომიან სამეფოს კი დაუკავშირდა ზოლიტიკურად და ნათესავურად. ასეთს კავშირს მოჰყვა დიდი უბედურება. ამ დროს ჩამოშორდა სამეფოს იდუმეია, იუდეია და თვით იერუსალიმი გაიძარცვა ფილისტიმლანელებისა და არამელებისგან. ქალაქ ლივნის მკვიდრნი გაიფიცნენ, სირიელებთან ომში უშედეგოთ ჩაიარა. ამ ორ ტომიან სამეფოს დაქტვვა შეჩერა მღვდელ-მთავარმა იოდაიმ, მაგრამ მისი სიკვდილის შემდეგ კვლავ ახსრდა იგი. მეზობლები ხშირად ეცემოდნენ და იულებდნენ მას. სახელდობრ, ფილისტიმლელებმა ტუვედ ჩაიგდეს იუდელები და განჭვიდეს, როგორც მკნები; იდუმელინელები ხშირად შეესვენდნენ ხოლმე იუდეის და სასტიკად ეპურობოდნენ ტუვეებს; უკანასკნელად, სირიანაიძმა ადო გეთი, მიაქცია მახვილივით იერუსალიმზე და კვლავ იუდელების სამეფომ გამოიყიდა თავისუფლება მეფის სახელისა და ტაძრის სამკაულის გაყიდვით. ამასთან დროს დამყარდა მშვიდობა, ხოლო იზიარდ იოთამის დროს ორ-ტომიან სამეფოს კვლავ დაუბრუნდა ის ბრწყინვალე ხანა, რომელიც შიენიჭა მას დავით და სოლომონის დროს. იზიამ სამხრეთით იდუმელები დაიპურო და ხელთ იგდო ნავთოს კლათობი, დასავლეთით შემუსრდა ფილისტიმლიანელების ძალა, აღმოსავლეთით ამონიტანელებს დაადო ხარკი. ოზი ისეთი ძველამოსილი იყო, რომ იგი თეკლათ ფელასარ III-ს გაუმჯავდა. გარდაცემი რომ ძალა მოიხვეჭა, ის შერმე შიენით შეეცადა ეკონომიური ცხოვრების გაუმჯობესობას, რისთვისაც ზირველ უოვლისა შეიქნა სასტიკი

და მხურვალე დამცველი ხალხის შეურნეობა სა. ვაჭრობა-მრეწველობაც აყვავდა ამ დროს. როგორც თვითონ იყო დიდებულნი, ასეთივე შესანიშნავი იუოოზის შემკვიდრე იოთამი. იმათ დროს იუდელების სამეფომ მოიკრიფა ძალა და დონე ასირიელებთან საბრძოლველად. აქაქმა მოიწოდა თეკლათელასარი, რომ დაეცო იგი რეცინის, ფაკიას, იდუმელანელებისა და ფილისტიმლიანელებისგან. თეკლათელასარმა აქაზი განათავისუფლა მტრებისგან, მაგრამ ამავე დროს მას დაადო ხარკი. სამარია დაემხო, ეზეკიამ უარი უთხრა ასირიელების ხარკის გადახდაზე, იგი კადავიდა ეგვიპტელების მხარეზე. ამის შემდეგ ადვილად შესაძლო იყო სამეფოს დაპურობა. ეგვიპტესთან კავშირის გამო შეიქმნა ომი ჯერ ასირიასთან და შერმე ბაბილონთან. ასირიელებთან ომში დაუძლეურა იგი, ხოლო უკანასკნელებთან-კი საშუალოდ მოხდა. იუდეისა შეესია სენაქერიმში. მას დაიპურო 46 ქალაქი, ხელთ იგდო მრავალი სურსათი, სამხედრო ნადავლი და ტუვედ წაიყვანა 200,150 კაცი. გარდა ამისა დაადო აუარებელი ხარკი იუდელს. მანასია შეეფე ეგვიპტესთან კავშირს მანინგ არა სწუვეტდა. ამისთვის ასარგალონის შემოსუვის დროს, იგი შეიქნა მოხარკე მისი, ფესებში ბოროტივ გაურილი გავზავნილ იქნა ბაბილონს. ასურშანიშელის დროს ასირია დაუძლეურდა. იოსიამ შეჩერა ეგვიპტის ფარიონის ნესხოს მისწრაფებანი, მაგრამ მეგიდონთან ომის დროს დაიდუმა. მისი სიკვდილის შემდეგ იუდეია ეგვიპტის ვასალური ქვეშევრდომი შეიქნა. ამ უკანასკნელმა გარემოებაში აიძულა იგი შებრძოლებოდა ბაბილონს. ნესხომ, ისარგებლა რა ნინევიის დამხობით, მოინდომა ეფრატის გარშემო მდებარე ადგილებში ჩავდობა, მაგრამ ნაბუქოდონოსორმა აოტა იგი. 604 წ. ქრისტეს დაბადებამდე ნესხო დაიჭრა. ოთხი წლის შემდეგ ნაბუქოდონოსორმა გაილაშქრა ეგვიპტეში და, რომ

გაემარებასა ზურგი, დამოწმება შეუფერებელი; მათ რიცხვში იოაკიმე იუდეელი. ეგვიპტიდან იუდეის გადავიდა ბაბილონელების ხელში. იოაკიმეს შემკვიდრემ სედეკიას ნახუქადონს იხსოვს გაუდგა, რის გამო ბაბილონელები

შეესივნენ მას და, რადგან შემწეობა არ მიიღო ეგვიპტის ფარაონ აფრისაგან, ომში მკვლელ იქმნა და მთელი მისი სახელმწიფოც დაემხო. (Толковая Библия).

მღვ. კ. ანთაძე.

კ. მ. მ. ლ. ლ. II.
 იასამნის ბუჩქი

(კადმოკეთებულის)

იასამნის ბუჩქში რაღაცა არაჩვეულებრივი ამბავი ხდებოდა. მართალია ქარი არა ჰქროდა, მაგრამ ტოტები წამდაუწუმ ირხეოდა, ფოთლები თრთოდა: სწორედ თავ-ბრუს ახვევდნენ ადამიანს. პატარა ნიბლია ჩამომჯდარიყო იასამნის ბუჩქზედ, უნდოდა ცოტა თვალი მოეტყუებინა, მაგრამ ტოტი ისე იხძრევა, რომ თვალიც ვეღარ მოხუჭა და შეშინებული გაფრინდა ბუჩქნარში.

— რა დაემართა იასამნის ბუჩქს? — ჰკითხა მან თავის მეუღლეს. მაგრამ მას პასუხისათვის არა სცალოდა: კვერცხებზედ იჯდა. ნიბლია ახლა თავის მეზობელს ღობემძვრალას შეეკითხა; ღობემძვრალამ ქოჩორი მოიფხანა და მრავალმნიშვნელოვნად უპასუხა:

— ბუჩქების ენა შე არ მესმის, მაგრამ ვგრძნობ კი, რაღაც მომხდარა. ეს დილასვე შეენიშნე, როცა მის ტოტზე ვიჯექ და ვკიკიკობდი. სთქვა ეს თუ არა ორნივე კუნელის ტოტზე წამოსკუპდნენ და გულ-მოდგინეთ თვალყურს ადევნებდნენ იასამნის ბუჩქის ყოველ მოძრაობას.

უბედურება ის იყო, რომ ბუჩქის ფესვები გაჯავრებით ბურტყუნებდნენ:

— იჯექი აქ, ამ ჯურღმულში და გამოჰკვებე მთელი ოჯახი“, მთელი საქმე ჩვენ გვაწევს კისრად. ჩვენ უნდა გამოვკვებოთ ტოტებიც, ფოთლებიც, ყვავილებიც და გავამაგროთ, ქარმა რომ არ მოიტაცოს. ყველაზედ ჩვენ ვზრუნავთ, ჩვენზედ კი—არავინ, თუმცა მუყაითად ვემსახურებით ყველას. არც ერთ ვაჟბატონს, რომელიც ზემოთ წამოსკუპულა, არ მოუვა ფიქრად, რომ ჩვენც გვინდა სიამოვნება და მხიარულობა. გვესმის მათი ლაპარაკი გაზაფხულისა, მზისა და სხვათა შესახებ. ჩვენ ვერაფერს ვხედავთ. არც-კი ვიცით რა არის მზე, მზის შუქი. ვიცით მხოლოდ ის, რომ გაზაფხულზედ ყველა იმ ვაჟბატონს იმისთანა მადა აქვთ რომ ლამის ჩვენც გადაგვცლაზონ. ზამთარში კიდევ არა გვიშავს რა, საქმე იმდენი არ არის, მიწაშიაც თბილა. მაგრამ დათბება თუ არა, ვაი ჩვენი ბრალი. მაშინ ჩვენთვის აუტანელი ცხოვრება იწყება.

— ყური გვიგდე ფესვო!—დაუყვირეს ტოტებმა. — მაგრა მოექიდე მიწას, თორემ საცაა საშინელი ქარიშხალი ამოვარდება.

— შავო ფესვო! — ჩამოსჩურჩულეს ფოთლებმა. — შეტი საზრდო გამოგვიგზავ-

ნე.—ჯერ კარგა ხანი გავა, ვიდრე მთელი ოჯახი გაიზრდება.

ყვავილებმა კი დაიღლინეს:

მოდღულები,
მქანცულები,
მიწას დავეურებთ
თავ-დახრილები.
ფესვო ამაყო,
წურჭილით ვკვდებით
წულის ერთი წვეთი
გამოგვიგზავნეთ
გეშუდარებით!

—ჰმ! არ გეუბნებოდით?—აღშფოთდნენ ფესვები.—მთელი საქმე ჩვენ გვაწევს კისრად. უნდა ბოლო მოეღოს ამას. ჩვენც გვინდა ზევით, გვინდა წვიმა დაგვდიოდეს, გვინდა მზის მოალერსე შუქი; ჩვენც გვინდა იქ ზევით, ზევით: დეე, ხალხმა დაინახოს, რომ ჩვენც შეგვიძლიან გამოვიყენოთ სინათლე და წვიმა. ეპეეი, თქვე, სულელო ტოტებო! თქვენ ხომ არავითარი სარგებლობა არ მოგიტანიათ. და აი, ეხლა გიცხადებთ, რომ თქვენისთანა მუქთახორებისთვის აღარ ვიმუშავებთ. ჩვენც დასვენება გვინდა. გაფრთხილდით. ამას იქით ისე მოვიქცევით, როგორც გვსურს.

— ჩვენ, მუქთახორები?!—დაიჭრიალეს ტოტებმა.—საიდან მოგივიდათ ეგ აზრი თავში, ტუტუცო ფესვებო?

ჩვენ იმდენივე საქმე გვაქვს, რამდენიც თქვენ.

— თქვენ?—ჰკითხავდნენ გაჯავრებული ფესვები.—არ შეიძლება გკითხოთ, თუ რა საქმე გაქვთ?

— ჩვენ მთელი დღე იმის ზრუნვაში ვართ, რომ მზეს მივუშვიროთ ფოთლები.—მიუგეს ტოტებმა.—ჩვენ უნდა ყოველის მხრისკენ გავკიმოთ ჩვენი მკლავები, რომ არავის ვაწყენოთ. უნდა რომ

შეგეძლოს ერთი წუთით მაინც ზემოთ ამოხედვა, დაინახავდი, რომ ზოგი ჩვენგანი ბევრი მუშაობისაგან მთლად მოიხარა. არა, თუ ვისმეზე ჯავრის ამოყრა გინდა, ისევე ფოთლები გალანძღე. აი ისინია ნამდვილი მუქთახორებიო. დაფიქრდნენ ფესვები და ბოლოს სთქვეს: ტოტები მართალს ამბობენო.

— კიდევ დიდი ხანი ვიქნები თქვენ ყმაღ?—დაუყვირეს ფესვებმა ფოთლებს!?

— არხეინად ბრძანდებოდეთ, მალე ჩვენს სამსახურზედ ხელს ავიღებთ და მაშინ, ვნახოთ, ზარმაცო ფოთლებო, როგორ გაუძღვებით თქვენ საქმეს!

ტოტებიც ამხედრდნენ ფოთლების წინააღმდეგ და მორთეს ბურტყუნნი:—ფესვი მართალს ამბობს. თქვენ თვითონ უნდა გაისარჯოთ და იმუშაოთ; ამას ჩვენ ყველანი ვთხოვლობთ. მოგეწყინდა თქვენი ამდენი სამსახური. და რომ უფრო მეტი მნიშვნელობა მიეცათ თავიანთ სიტყვებისთვის, ტოტებმა მორთეს კრიალი და ტკაცუნნი.

— დამშვიდდი, შავო ფესვო.—ჩამოსჩურჩულეს ფოთლებმა.—თქვენც გრძელო ტოტებო ნუ იკვებით! ეგრე მალღაც ნუ ჰყვირით, თორემ სირცხვილია: ქვეყანას ხომ არ უნდა გააგებინოთ თქვენი სისულელე! ნუ თუ არ იცით, რომ ჩვენც ისევე ვმუშაობთ, როგორც თქვენ?

— აბა, გვიბრძანეთ,—წაიღუდუნეს ტოტებმა და კისრები დაიგრძელებს.

— გვიამბეთ, გვიამბეთ.—ამოსძახეს ფესვებმა და თან რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ ებლაუტებოდნენ მიწას.

— განა არ იცით, ჩვენ საქმელს ვამზადებთ,—ჩამოსძახეს ფოთლებმა.—ნუ თუ თქვენა გგონიათ, რომ პატროსანი ხალხი იმას იმ სახითა სკამს, რა სახათაც ფესვები გვადღევენ და ტოტების საშუა

ლებით გზავნიან ჩვენთან? სრულიადაც არა. როდესაც საქმელი ჩვენამდინ მოაღწევს, ჩვენც ვაგუზგუზებით ფეხს და ვხარშავთ მზის სხივებით იქამდინ, სანამ კარგათ არ მოიხარშება. ან იქნება თქვენ ესეც საქმე არა გგონიათ?

— აჰა! აი როგორ უოფილა საქმე! — წაიჩურჩულეს შერცხვენილმა ტოტებმა და თავები ძირს დალუნეს. — ეს კი გვესმის!

ტოტებმა ყველა ეს ფესვებს აუხსნეს, რადგან მათ თავდაპირველად ვერაღრი გაიგეს. ბოლოს კი ფესვებიც მიხვდნენ ამას და მიჩუმდნენ. მაგრამ რამდენისამეხნის უკან ფოთლებმა კვლავ დაიშრიალეს: — თუ რომ თქვენ უეჭველად ვისმეზედ გაჯავრება გინდათ, რატომ ყურადღებას არ მიაქცევთ ყვავილებს. ისინი კოპწიათ მორათულები წამოსკუბულან კენწეროზედ და შეჭხარაიან მზეს. რას აკეთებენ? აგვისსენით თუ ღმერთი გწამთ, თორემ ჩვენ არ გვესმის.

— სრული ჭეშმარიტებაა, — შეჰყვირეს ერთხმად ტოტებმა, — სწორედ რომ კოპწია ყვავილები არიან მუქთახორები.

— მართალი ბრძანებაა, — ბურტყუნებდნენ ფესვები, — გვეყო ამდენი მუშაობა. ეჭვი, ზარმაცო კოპწია ყვავილებო, რატომ თქვენ თავზედ თქვენ თვითონ არა ზრუნავთ? რა სარგებლობა მოგაქვთ? რისთვის ვმუშაობთ ამდენი ხალხი თქვენთვის? ახლა თქვენ თქვენთვის იმუშავეთ, თუ ბიჭები ხართ!

ყვავილები კი ნელ-ნელა ირხეოდნენ და გარშემო საამურ სურნელებას ჰფენდნენ. რამდენჯერმე კიდევ შეეკითხნენ და ბოლოს ყვავილებმა პასუხად დააღლინეს:

სიცხისაგან მოქანცულნი
მივცემივართ ნეტარ ძილსა.

— აჰა! აი რა. — აშრიალდნენ ფოთლები, — მაგას თქვენ მუშაობას ეძახით?!

ყვავილები კი კვლავ დინჯათ ღიღინებდნენ.

სიცხისაგან მოქანცულნი
მივცემივართ ნეტარ ძილსა;
ძილს ოცნებით გამოწვეულს,
ძილს საამურს, მეტად ტკბილსა.

გვესიზმრება სიყვარული,
გვესიზმრება მუდრეობა,
გვესიზმრება მომავალი
ცხოვრება და სიტკბოება.
თაფს დავადწვეთ რა ღრმა ძილსა,
ტკბილ ოცნებით მოქანცულსა,
სინამდვილე ღარ გვიმძიმს
ჭრელად მორთულ მოკაზმულსა.

— აი სულელები! — დაიშრიალეს ფოთლებმა, — სულელები! — ჭრიალებდნენ ტოტები. — სულელები! — ბუტბუტებდნენ ფესვები.

ყველა ლანძღავდა ყვავილებს; ყველა ბრაზობდა, რომ იძულებულნი იყვნენ ემუშავნათ ამ ზარმაც, სრულიად გამოუსადეგარ ყვავილებისთვის. აღშფოთებულნი ისინი ჭრიალებდნენ, შრიალებდნენ, ირხეოდნენ.

ყვავილები კი ნაზად იღიმებოდნენ და მხიარულად ღიღინებდნენ:

მადე, მადე მოისპობა
მითქმა-მოთქმა, ბორბტება,
და ყვავილებს ნაზის სმითა
ნანას ეტყუის თვით ოცნება.

* * *

გავიდა ზაფხული. დადგა შემოდგომა. ახალგაზრდა ტოტებმა ჩიცვეს ზამთრის ტანისამოსი. ფოთლებს კი არაფერი სათბილობელი არა ჰქონდათ. საწყლოებს შესცივდათ, ავად გახდნენ, გაყვითოდნენ და

დაიხოცნენ. მთელი ხროვა ფოთლებისა გადაეფარა ბებერ ბურტყუნა ფესვებს.

ყვავილები დიდი-ხანია განშორდნენ ამ წუთი-სოფელს.

იმათ ადგილზე ისხდნენ უცნაური, ულამაზო „რაღაცები“, რომლებიც ქარის ყოველსავე შემობერვაზედ ძლიერ შრიალებდნენ, და როდესაც ზამთრის სუსხიანმა ქარმა დაჰქროლა იასამნის ბუჩქს, ეს უცნაური „რაღაცები“ ჩამოცვივდნენ და ბუჩქზედ მხოლოდ ტიტველი ტოტები და ყლორტები ღა დაჩა.

— ბებერო, შავო ფესვო, — ამოხვრით უთხრეს ტოტებმა ფესვს. — ეხლა ჩვენ დიდის სიამოვნებით გაგიცვლიდით ადგილს: შენ ეხლა მანდ მყუდროდ და თბილადა ხარ!

ფესვებმა არაფერი უპასუხეს, რადგანაც გართული იყვნენ ფიქრებით. საქმე ის იყო, რომ გვერდით ეჯდათ უცნაური „რაღაცა“, რა? — ეს ვერას გზით ვერ გაეგოთ.

— საიდან გაჩნდი აქ? — ჩაეკითხა ფესვი, მაგრამ პასუხი არ მიიღო.

— რატომ ჰასუხს არ იძლევი, როდესაც პატიოსანი ადამიანი გეკითხება? — მკვახედ ჩაეკითხა ფესვი. — ჩვენ მეზობლები ვართ, და საკვირველია, რომ ერთმანეთს ვერ ვიცნობთ.

მაგრამ ეს უცნაური „რაღაცა“ სდუმდა. მთელი ზამთარი ფესვები თავს იმტვრევდნენ იმაზედ, რომ გაეგოთ ვინ იყო იმათი მეზობელი. ახლა მათ ფიქრიც შეეძლოთ, რადგანაც საქმე ძალიან ცოტა ჰქონდათ: აი დადგა გაზაფხული. პატარა მეზობელი დღით კი არა, საათობით იზრდებოდა, ძალიან გასივდა და ერთ მშვენიერ დღეს იქიდან ამოხტა მწვანე ღერო.

— გამარჯობათ. — დაუძახეს მას ფესვებმა. — მზეზედ მობრძანდით. იქნება ეხ-

ლა მაინც ინებოთ და მოგვცეთ პასუხი იმ კითხვაზედ, რასაც აგერ ნახევარ წელიწადია გეკითხებით: ვინა ბრძანდებით?!

— მე — ყვავილების ოცნება ვარ, — მიუგო მეზობელმა. — მე თესლი ვარ, შენ — კი ჩერჩეტი.

ფესვი ჩაფიქრდა. მას ჩერჩეტი დაუძახეს — ეს სრულიადაც არა სწყინდა — ფესვმა უნდა ყველაფერი მოითმინოს: დამცირება, გათახსირება: მხოლოდ ერთი რამ ვერ გაიგეს ფესვებმა, რა შუაშია აქ ყვავილების ოცნება. ამიტომაც მოსთხოვა მეზობელს განმარტება.

— მე ვხედავ, ჯერ მიწა იმდენად მავარია, რომ ზემოთ ასვლას ვერ შევძლებ, — უთხრა თესლმა, — ამიტომაც შემოძლიან ცოტა ხანს თქვენთან ვიბაასო. საქმე აი რა არის: შარშან, როდესაც თქვენ ყვავილებს ლანძღავდით, იმ დროს მე ყვავილის ფინჯანში ვიწეკი და მესმოდა ყველა თქვენი სიტყვები. გულში ძალიან მეცინებოდა თქვენზედ, მაგრამ ლაპარაკი კი არ შემეძლო: სულ უსუსური ვიყავი.

— ეხლა ხომ გაიზარდე და ლაპარაკი შეგიძლიან. მითხარი, რა გნებაეს — ჩაეკითხნენ მას ფესვები.

— დიად, ეხლა იმდენად დიდი ვარ, რომ ფეხზედ დადგომა შემოძლიან, — მიუგო თესლმა და პატარა ფესვი მიწაში ჩაურქო. — ეხლა მე ჩემი საკუთარი ფესვი მაქვს, შენ — კი, ურცხვო ბებერო, აღარ მინდისხარ. ბებერი ფესვი გაკვირვებული შესტკეპროდა და ხმა ვეღარ ამოელო.

— თუმცა კი, — დაუმატა თესლმა, — თქვენთან თავაზიანობა მმართვეს, რადგანაც, რაც უნდა იყოს, მამად მიმაჩნისართ.

— რაო, მამა?! — გაოცებით ეკითხებოდნენ ფესვები და მედიდური გამომეტყველება მიიღო.

— რასაკვირველია, — მიუგო თესლმა, — იასამნის მთელი ბუჩქი — ჩემი მშობელია. — შენ მიწიდან მიგზავნიდი საზრდოს, ფოთლები კი მზეზედ ხარშავდნენ. ტოტებმა ჰაერზედ და სინათლეზედ გამომიტანეს, ყვავილი საამურად მარწყვედა, ოცნებობდა ჩურჩულებდა. ყველა თქვენგანს ჩემთვის რამე გაგიკეთებიათ და ამიტომაც დიდი მადლიერი ვარ.

ეხლა კი ბევრი საფიქრებელი ჰქონდათ ფესვებს. სინამ ისინი ტვინს აამოძრავებდნენ, ნახევარი ზაფხული კიდევ გავიდა. მაგრამ, როცა ყველაფერს მიხვდნენ, მაშინ ძალიან თავაზიანის კილოთი ჩაეკითხნენ ტოტებს, არის თუ არა იმათ გვერდით პატარა, მშვენიერი იასამნის ბუჩქი?!

— არის, არის, — მიუგეს ტოტებმა, — მაგრამ, აბა, ყოჩაღათ იყავი. საშინელი ქარიშხალია და ვინძლო მაგრა მოექილო მიწას, რომ ძირიან-ფესვიანად არ ამოგვაგდოს.

— ნუ გეშინიანთ, — უთხრეს ფესვებმა. — მე მაგრა დაგიქვრათ.

მართლა, კიდევ უნდა გვეთქვა, რომ ეგ იასამნის პატარა ბუჩქი — ჩვენი შვილია.

— ჰა, ჰა, ჰა, — დაჰკვირნეს ტოტებმა. — ნუთუ მაგისთანა ბებერ შავ ფესვებს ამისთანა მშვენიერი შვილი ჰყავს? იგი ისეთი ნაზია, ისეთი ნორჩი, ისეთი მწვანე, რომ შენ ვერც კი წარმოიდგენ.

— მაინც — ჩვენი შვილია, — ამაყათ გაიმეორეს ფესვებმა.

აქ მათ უამბეს ტოტებს ყველაფერი,

რაც თესლისაგან გაიგეს, ამათაც თავიანთ მხრივ გადასცეს ეს ფოთლებს.

— ეს კი გვესმის, — დაიყვირეს ყველამ ერთხმად. ეხლა-კი მიხვდნენ, რომ ყველა ერთად შეადგენდა დიდ ოჯახს, სადაც მუშაობა განაწილებულია თითოეულ წევრთა შორის.

— ჩუმათ, ჩუმათ, — ეუბნებოდნენ ისინი ერთმანეთს, — ნუ უშლით ყვავილებს ოცნებას.

ყველაზე მეტად-კი მუშაობდა ბებერი ფესვი. ის მთელი თავისი ძალ-ღონით სცდილობდა მეტი საზრდო მიეცა დანარჩენებისათვის; იგი ისე გულ-მოდგინეთ, მუყაითად მუშაობდა, თითქოს ამაში ვინმე ფულს აძლევდესო: ტოტებიც სწორდებოდნენ, იქიმებოდნენ, იზნიქებოდნენ, სცდილობდნენ მეტი საზრდო ეშოვნათ ჰაერიდან და სინათლიდან; ფოთლები-კი ირხეოდნენ, შრიალებდნენ ცელქი სიოს წამობერვაზედ; იმათ შეხედვაზედ ადამიანს ეგონებოდა, რომ არაფერს აკეთებენ, ნამდვილად-კი ყველა მათ ურიცხვ პატარა საკუქნაოებში იხარშებოდა და დულდა საქმელი. ხის წვერზედ-კი ისხდნენ ყვავილები და ოცნებაში გართულნი ნაზად ღიღინებდნენ:

გაზაფხულია. მინდორი, ველი,
ვიშ, რა ლამაზათ ამწვანებულა,
გადაფურჩქვნდიან ხისა კოკრები,
ყვავილთ საშეფოც აევაგებულა:
იღიშებიან ნორჩი ბუჩქები,
ირგვლივ სდგას სუნი ყვავილებისა,
ყური დაუგდეთ! გესმით ქუხილი,
ქუხილი ჰირველ გაზაფხულისა!!

კატო ბაქ — ძე.

გაუჩარხავი ლექსები

ა

გულის კბილის ტკივილი.

— რა არის სიყვარულიაო — ჰკითხულობს ჰაინე და უპასუხებს, — ეს გულის კბილის ტკივილიაო.

თქვენი არ ვიცი და ჩემის მხრით-კი არ შემძლიან სავსებით არ დავეთანხმო მგოსანს, ვინაღან თვით ვიწვნიე მისი „სალმობა“.

სრულიად სახტსალამათი კაცი მომღვედა და ჩამომადნო სანთელივით.

გულ ამოსკვნით მაქვითინებს, თხილის ოდენა ცრემლებს შაფრქვევინებს და უყურეთ ქალის კერპობასა და გულ-ქვაობას — არა ჰსურს, ერთის წუთითაც არა ჰსურს დამიყუროს ტკივილი.

ნეტავი მცირე რამ მაინც არა მქირდებოდეს.

ტკივილს უებარ მალამოდ დაედებოდა და ძირ ბუდიანად მოსპობდა ერთი, მხოლოდ ერთი მისი კოცნა, რომლითაც ისე მდიდარია იგი, მაგრამ წუწურაქიცაა ზღაპრულ ძუნწივით.

ვაი, ვაი როგორ მიელავს, როგორა მტებს და ის ჩემი ცოდვით სავსე კი იცინის... იცინის ისეთის სიამით, თითქოს ჩემს ცრემლებს კი არა ჰხედავდეს, არამედ ფერიების ხელჩართულს ცეკვას...

ბ

გაზაფხული.

— გამარჯობით თქვენი, გამარჯობათ — ჩამოგვკიკიკია კულ-მაკრატელა მერცხალმა და გვახარა გაზაფხულის მოახლოვება.

მადლობა ღმერთს!.. გვეშველა... ესლა

კი ამოიძუებს კუდს კელამწუტა ბებრუხანა ზამთარი და ადგილს დაუთმობს მარად ნორჩს, მარად სიცოცხლის ციაგით შევლფერებულს გაზაფხულს.

მართალია, მას ვარდებთან ერთად მოაქვს ეკლებიც... სიცილთან ქვითინიც... გიჟმაჟ ნიაფთან ცოფიანი გრიგალიც, — მაინც საყვარელია და სანატრელი...

ათასჯერ მირჩევნია გაზაფხულის ქარიშხალიც. ფრთა-მკვეთრი ეღვით განგმირვა, ვიდრე მეფური სვე-სვიანობა უქმურ ზამთარში...

მო, გაზაფხულო, მოცქრიალდი კისკის-ქათქათით... სიცოცხლის წყურვილით ძალ-კვეთილი დავეწაფები შენს ახარფეშასს და შევსვამ ზრომდის თუნდა იყოს სამსალით სავსე...

გ

ბორკილები.

სწორეთ უცნაურნი ვართ ადამიანები...

მთელს სიცოცხლეს მონობასთან ბრძოლაში ვატარებთ, ვღეწთ ხუნდებს, რომელნიც გვისპობენ წმინდა თავისუფლებას და როდესაც ვიქანცებით, როდესაც ვუძლურდებით უთანასწორო ბრძოლაში, მყის სიკვდილს მივმართავთ, რომ ღამეში აღსასრულით, „უგნური სიმამაცით“ ერთხელ კიდევ შეგებრძოლოთ მონობას, ერთხელ კიდევ გავიცადოთ ნეტარი თრთოლა გამარჯვებისა...

მაგრამ საკმარისია გამოჩნდეს რომელიმე ქილი, შემოგვანათოს ვარდის ფერი შექვით, გავვიღიმოს ნისლოვანი ღამილით და მორჩა... აღსრულდა, ჩვენ უკვე

დამონებულნი ვართ... ჩვენ სიამტკბილობით ვეგებებით მისს ხუნდებს...

აბა შეჰხედეთ აიმ გოგონას... ისა სქედავს ჩემთვის ფოლადზე უმაგრეს ბორკილებს... ის მიმზადებს მონობის ხუნდებს და მე როდი მწყინს, როდი ვედრები გამძვინვებულს, ქანგ-გაბასრულს ლომს მისს შესამუსრად...

პირ-იქით... მიხარია... ღმერთო... რა რიგათ მიხარია... მე ნეტარებითა ვთრთი და აღტაცებით ვეგებები მისს ბორკილებს, თუმცა დარწმუნებული ვარ ვერ არასოდეს

ვეღირსებით მისგან განთავისუფლებას... უცნაური... სწორეთ უცნაური ვართ ადამიანები!..

მე, რომელსაც ისე მძაგს მონობის ბორკილები, რომ უთვალავი სიცოცხლეს რომ მომცა, — ყველას მსწრაფლ მოვისპობდი და ბორკილებს კი არ ვატარებდი, — სასოებით ვეგებები აიმ გოგონას, რომელიც მართალია ფრიად სუსტია, მაგრამ ისე მძიმე, შეუუმუსრავ ბორკილებს კი სქედავს ჩემს დისამონად...

დ. თურდოსპირელი.

მუნჯის აღსარება

სოტას ვამბობ! განა მისთვის, რომ სათქმელი ცოტა მქონდეს? და რაცა მაქვს, სხვა რამ ახალს გული ჩემი არ ითხოვდეს?!

არ იფიქრო! მხოლოდ სიტყვა, ჩემი სიტყვა სუსტი არის, რომ გამოსთქვას და დახატოს ტანჯვა ბედით განამწარის!..

მე მუნჯი ვარ! მაგრამ მიტომ კაცობრივი არ მაქვს გრძნობა? არ მიღელვებს სულსა და გულს კეთილის და ავის ცნობა?!

თუ ვერ ვიტყვი, განა მიტომ ვერ განვიციდი მე ცხოვრებას? — ჯოჯოხეთურ ტანჯვის წუთებს, ან სამოთხის ნეტარებას?!

და ჰფიქრობთ, რომ თუ ვერ ვგოდებ, — არ მიწამლავს სიცოცხლესა

მომმისგანვე დაუნდობლად გულ განგმირულ მოძმის კვნესა?!

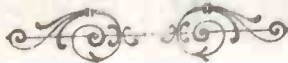
და თუ ენას რამ შემთხვევით პირუტყვობის კლიტე მიძევს, — განა გული უბედურთა სანუგეშოდ არ მიმიწევს?!

ნუ გგონიათ, რომ მარტო თქვენ გქონდესთ გრძნობა, გქონდესთ გული და მარტოდენ თქვენ შეგეძლოსთ სიძულვილი, სიყვარული!..

... ეხ, ვინ უწყის, ჩემო კარგო, თუ როდენ გულის ზრახვა საფლავს ჩააქვს მუნჯსა ვინმეს, რომ არ ძალუძს გამოსახვა!..

ეხ! ვინ უწყის, თუ როდენ ცეცხლი ღვივის ამ მკვდარს გულში, მაგრამ რამდენ წერტილს დავსვამ ამ სტრიქონთა დასასრულში!..

ილ. გოგია.

ს ო ნ ე ტ ი

(თ—კს)

მთვარეს შევეყურებ და შენს სინაზეს
მე მის სინაზეს ვადარებ, ქალო!
მთვარეს შევეყურებ და მსურს რომ თავი
ტკბილ მოგონებით კვლავ დავიმთვარალო!

ერთ ნეტარ ღამეს, როდესაც შენთვის
კიდევ უცხო-ლა ვიყავი ჯერ მე,—
მახსოვს თვალთაგან გადმოაფრქვნიე
სხივთა კოცონი რამოდენჯერმე!..

და იმ კოცონში ამოვიტრუსე,
მე იმ კოცონში ამოვიდაგე:—
ორ ქორთა ვარდასა, შენს ციურ ბაგეს
გრძნობით ჩავაწან ჩემივე ბაგე!—

და დაგემონე... დღეს მე მონა ვარ,
ვარ ყურმოჭრილი, მორჩილი მონა...
მაგრამ გამოდის ასეთ ნაირად:
მე ოტელო ვარ, შენ დესდემონა!—

და სწორედ ეჭვი, ეჭვი მკლავს მხოლოდ,
ეჭვი მიფლითავს, მისერავს გულსა,—
თორემ მე სევდას არც-კი დავიჩნევ,
თავს მივცემ შევებას და სიხარულსა!

მთვარეს შევეცქერი და შენს სინაზეს
მე მის სინაზეს ვადარებ, ქალო!
მთვარეს შევეცქერი და მსურს სრულიად
შენ გენაცვალო, შენ გენაცვალო!

ლადო გიგეჭკორი.

უკვდავება

(ედღუნის ნარ—კანს)

ჩემო კარგო! ქვეყანაზე—სამუდამოდ არვინ ჰკვდება,
შემოსილი ახალ ძალით, არც არავინ იბადება...

რა უყოთ თუ: შემოდგომით სევდით ყველა იმოსება.
ოქროს ჰანგად გაზაფხულზე—გაიშლება მიწის ქება...

თუ შენც მოჰკვდი... სახე შენი გაზაფხულზე მოფრინდება,
ვით პეპელა გაიხარებს, ვით პეპელა, კვლავ დასტკებება...

შენც გინახავს ხის ფოთოლი, შემოდგომით როგორ ჰკნება,
მაგრამ ვიცით გაზაფხულზე ისევ ისე აჰყვავდება...

ჩვენი სულიც—თუ ხანდახან: ღამის სუნთქვით დაიწვება,
განთიადის სარეცელზე, მას აღადგენს დილის შევება...

უკვდავება მარად დაგვდევს... ჩაწით ცამდის თანა გვყვება
და რა ვქნათ: თუ ხანდახანობით, ახალ სახედ შეიცვლება...

გ. ლეონიძე.

ოცნების წიაღში

ესკიზი

— ვიში რა მშვენიერება სუფევდა ამ დროს... სიცოცხლე სდულდა და გადმოდიოდა... ამ დროს ჰიმნი დიადი ეფინებოდა ტანჯულსა მხარეს... რა სევდიან მელოდებს გალობდა დილის მგოსანი.

ცელი სიო გაზაფხულის ეშხით ჰკოცნიდა ტრფობის ყვავილებს... ლაწვებზე აკრავდა მძლავრ გაზაფხულის კოცნას... ყვავილი კი მორცხვით თავს ხრიდა, წითლდებოდა, სიოს კალთებში თავს იფარავდა... ამ დროს ჩიტუნამ ერთხელ კიდევ მიიკრა გულზე თავის სატრფო და ჩაჰკოცნა, ბროლის გულ-მკერდი კოცნით დაუწვავა, მერე კი გრძნობით დამტკბარმა ცის სივრცეში გაისრიალა.

— ბაღში კი საოცრად გრილოდა. დილის სიო თმას უწნიდა დილის მგოსანს. სავეგ სხვა და სხვანაირი ხეხილებით და ყვავილებით გულ-წარმტაცათ დამშვენებული აყვავებულიყო.. თვალაუწვდენელი ალვის ხეები ალყასავით შემორტყმოდნენ ბაღს და მნათობთ მეფის მონათებულ სხივებს, მოწინავე ჯარსავით წინ უხვდებოდნენ, უკუ აბრუნებდნენ. მაგრამ სხივები უსხლტებოდათ და ოქროს ზოლებს ატარებდნენ ბაღის გულზე. ოქროს ბალები სრიალდებოდნენ... ცეცხლის ბურთი უფრო ნაღლა იწვედა, გაელვარებულ ისრებს სტყორცნიდა მწვანე მანტიაში შემოსილ კოლხიდის მთებს.

— რა მშვენიერი და სიცოცხლით სავეგ იყო ეს ბაღა ედემი. მერცხალთ ქიკიკი, ფუტკართ ბზუილი, ემბლემა ჰარმონიისა, ციურ ჰანგებით შეზავებული ოცნების სამთავროსკენ მიგაქანებდათ

ელვის უსწრაფეს. ყველა ესენი ერთმანეთში არეულიყვნენ და რაღაც ინსტიქტს ადამიანი ალტაცებაში მოჰყავდა.

* * *

მე განუძრევლივ ერთ წერტილს მივჩერებოდი. თითქოს მასში დამეტოვებინა ჩემი სულის კვეთება. თითქოს მასში ჩამარხულიყო ის, რასაც აედგერებინა ჩემი გული. თითქო ის იყო მგოსნის ლამპარი, თითქოს იქ მეფობდა ცხოვრების ღმერთი, იქ ყოფილიყო დასამარებული ადამიანის პირველი სიყვარული. იქვე მისვე გვერდით ესვენა მგოსნის იმედი... ადამიანთა იმედები...

იქ ხომ ნეტარება იყო. აქ, აქ ხშირად დავდივარ, ყურს უგდებ ნაკადულის ლიკლიკს. მე მესმის ყვავილების ფურჩული. ვიცი თუ, თითოული მათგანი რითი არის გამსქვალული; რას ფიქრობს ხოლმე;... რას ჩაფურჩულებს სატრფოს...

— მე ვიცი რაზე დაღვრემილა ეს ვერხვი... ვიცი ხოლმე რატომ აფრქვევს ცრემლებს გარიყრაყისას... მე ყურს უგდებ ხოლმე მის გულის ფეთქას...

— ვიცი რა საიდუმლოებას ინახავს ეს დაღვრემილი ტყე... რათ წამოიხურავს ხოლმე მზის ჩასვლისას შავ მანტიას... ვიცი, ვიცი... მე ვიგრძენი მისი სულის კვეთება... აქ ხშირად, ძალიან ხშირად დაიარება ახალგაზდა მგოსანი. მას ხელში ოქროს ქნარი უჭირავს. გარიყრაყისას დაუკრავს და იმღერს ხოლმე თავისუფლების სიმღერას... ის დარდს

უქარვებს ამ ტყეს... მას ერთი ადგილი აქვს ამოჩჩეული. ვერხვების ქვეშ უყვარს მას სიმღერა...

— მე მესმის ხოლმე, თუ რაზე ფურჩულობენ აქ დილას და საღამოს ბინდზე ორი ახალგაზდა შეყვარებული...

ღიახ! ყველა ეს ვიცი მე...

* * *

ოცნებებმა გამიტაცეს. მოგონებას თავი მივეცი. ზღვის ტალღებში შეეცურდი და თითქოს ვლამობდი სატრფოს ქარტეხილიდან დახსნას.

მომაგონდა ის დრო, როდესაც ჯერ კიდევ ბალღი ვიყავი; საოცნებოთ, მომავლისათვის ტოკავდა ჩემი გული... ის გამხდომოდა: მხოლოდ და მიზნათ, რომ მაშვრალთათვის ცრემლი მომეწმინდა. ხელში მიმეცა ცოდნის ლამპარი და გზა გამეკაფა. მერე კი თვით მიაგნებდა ალექსის ქვეყანას. მაშინ მე ბავშვი ვიყავი. ყველაფერი თვისკენ მიწვევდა. თითოეული ყვავილი, თითოეული ბალახი მომძახოდა: „ისწრაფე, ჩვენსკენ, აქ ბედნიერება სუფევს. დაეწაფე მას“. მეც დავეწაფე მას. მოვსწყვიტე პირველი ყვავილი და სიცოცხლე დაუბნე.

ვიმ რა მშვენიერი დრო იყო: რა ნეტარი და სანუკველი ჩემთვის. მე მიყვარდნენ ყველანი, ადამიანები... ახლა კი, ახლა?... მაგრამ არა, დე ეს გამოცანა მომავალმა ახსნას!..

* * *

გავიდა ხანი. დღემ დღე შესცვალა. წელიწადმა წელიწადი. მე გაგიზარდესხვა აზრმა და მისწრაფებამ დაიკავეს ჩემს გულში ფართო ადგილი. ჩემი წმიდათა-წმინდა გრძნობები აქ... აქ გულში ჩავმარხე და ზედ მძიმე ლოდი დავადევი

თავს. დეე, იყოს იქ, სამარადისო განისვენოს... მანამდი მხოლოდ, სანამ თვით ჩვენი მრავალტანჯული ერი მას არ მიაღწევს...— მაშინ კი, მაშინ ძალა-უნებურად იფეთქებს იდუმალი ნაპერწკალი ჩემს გულში, ადვილს დაამჩნევს, ნაპირებს გადალახავს. მინდოდა უძლიერ მონებისათვის ჰიმნი შეფრქვია, ჰიმნი ღიადი.

— ვხედავდი მათ ყოფას და თვალები ცრემლებით მევსებოდა. ვხედავდი რა მწვავე, მწუხარე აზრები უტრიალებდათ თავში, რა მაღალი იდეალი და გრძნობები იყო. ჩამარხული მათ სულსა და გულში და არ ძალუძდათ მათი განხორციელება. რა ჯოჯოხეთურათ, შეუბრუნებლათ ეპყრობოდნენ, ხუნდებს უკეთებდნენ და შორეულ ცივ ქვეყნებში ზზობდნენ გრძნობებს. ატოვებიებდნენ ახალგაზდას თავის სატრფოს... ატოვებიებდნენ მშობლებს, დებს, ძმებს, და ყველა ეს რისთვის? რისთვის? მომაგონდა ბევრი, ძალიან ბევრი გულ შემატკივარი ამბები... მომაგონდა, თუ როგორ ამოძრავდა ხალხი, მაგრამ როგორ მალე, ძალიან. მალე გაასწორეს მიწასთან... აგუზგუზებული კოცონი ჩაფერფლდა...

ღიახ!.. ის ჩაფერფლდა, მაგრამ იმედის სხივი ჯერ კიდევ ბეუტავს.

ეს ახსოვს მშობელ მხარეს.

ახსოვს ყვავილს, აი გუშინაც, დღესაც მოაგონდა წარსული ბედნიერება და თვალთაგან მარგალიტების ცრემლუბი გადმოსცვივდა, რომელიც სატრფოს დაცვა გულ-მკერდზე.

— ჰკითხეთ აი ამ ტირიფებს, ამ ვერხვებს... რაზე ოცნებობენ განთიადისას. რათ უხარიანთ მზის ოქროს სხივები და როდესაც მათ მზე სხივებს ჩააკვსებს

ისინი მაშინ გამოუთქმელ ნეტარებას
 იგრძნობენ...

ჰკითხეთ აი ამ ნაკადულს, ამმოლიკლი-
 კე ნაკადულს-რას ბუტბუტებს?... რატომ
 შესჩივლებს ხოლმე მის ნაპირებზე მდებარე
 ლოდებს-.. ჰკითხეთ; ის ყველაფერს
 გეტყვის. მას უყვარს ადამიანთან საუბარ-
 რი, მაგრამ ადამიანები ჯერ ვერ მიხვდნენ
 მის იღუმალ, ფარულ გრძნობებს...

— იქ კი, იქ ცის ტატნობზე ოქროს-
 ნავი ცეცხლით ნაქვდი დასცურავდა...
 მისრიალებდა...

ნაზი ზეფირი ყვავილთ ბუჩქებს ეა-
 ლერსებოდა, ბაგეებს უკოცნიდა.

ღმერთების შიკრიკი, დუმბილის ნისლი
 პატარა ნაკადს ჩახლართოდა, ჩაჰკონე-
 ბოდა.

იქ დილის მგოსანი ოქროს ქნარზე
 აკვნესებდა ტკბილ მელოდიებს...

ტრფობის ჩიტუნა მარად მღეროდა!
 პიტალო ჩამონაქროლი ნიავი მთა ბარს
 ურბენდა, ტყეს ელიმებოდა ყველაფერი
 გათავდა!..

ს. ტაიფუნი.

მშვენიერი ღამე

რა მშვენიერი ღამეა,
 გამოუთქმელი ენითა!
 ვუმზერ და გული ძევსება
 სიამითა და ღხენითა.
 მთვარის ეს ნაზი ნათელი
 რა რიგ უხდება არესა!
 როჯორი მყუდროებაა,
 რა ტკბილად სძინავს მხარესა!
 არცერთი შავი ღრუბელი
 არ ელობება მთვარესა,
 ნაზი ღიმილით შესცქერის
 ვარსკვლავებს მოელვარესა.
 ცა თავზე გადმოგზურვია,
 ცა უსაზღვრო, ცა უძირო...
 თვალები მალლა იწვევენ,
 სულ გინდა იმას უმზირო.
 ცაო, ამ შენსა ქვრეტაში
 რამდენი კითხვა შობილა!
 მსოფლიო იღუმალობა
 დასაბამითვე ყოფილა;
 რაა სამყარო, სად მიდის,
 ვისაგან წარმოშობილა?
 ჯერ ვერ ახსნილა, სიცოცხლე
 თუმც ბევრი ამოშრობილა.

გამოვერკვიე რულისგან...
 სხვა ხმებსა ყური მივაპყრე;
 შორს სერს გადაღმით ქარი ჰქრის,
 იმას ბანს აძლევს ტყე და ღრე.
 უფრო ვერკვევი... აწ მესმის
 ხევში მდინარის ხრიალი;
 ნიაფმაც დაიქიქინა,
 ფოთლებმა იწყეს შრიალი;
 ჩრდილებმა ცეკვა გამართეს,
 წაღმა უკულმა ტრიალი;
 ბალახზე ნამი ვარდება,
 ტოკავს, გაუდის ცქრიალი!
 დაბრუნდა აზრი და გრძნობა
 ისევ ამ ქვეყანაზედა.
 აქ მესმის ქებათა ქება
 ბუნების გაჩენაზედა.
 ამ წამს ვარ შეუღრეკელი,
 აღარ მაქვს გულის დარდები!
 ნაცვლად ნორჩ გულში გზნებულში
 მიყვავის ია ვარდები!
 სულის სიმტკიცით, ძალ-ღონით
 ბაყბაყს არ დაუვარდები!
 და მალლა ვიფრენ სულ ასე,
 სანამ არ ჩამოვვარდები!..

ს. აბულაძე.

მადგინდასთან ღრმად ჩაფიქრებული კალმით ხელში მეცნიერი სწერდა მის შესახებ, თუ რამდენად უღირსნი არიან ადამიანნი ერთი მეორის ხელის სასიკვდილოდ შეხების დროს...

— „ეს არ უნდა იყოს!... ეს ცოდვია!... ეს გარდურეცხავი ლაქაა კაცობრიობის გულ-მკერდზედ დაჩნეული!.. უნდა მოისპოს ადამიანის ხელით მკვლევლობა!..“

ვერ დაასრულა სიტყვები მეცნიერმა, რომ უეცრივ შემოიქრა ოთახში მისი მეგობარი და შეშინებული ხმით მიჰმართა: — „არიქა!.. შეილი მოგიკლეს!.. ძმა დაგიქრეს!.. მეგობრები დაგიხოცეს!.. გადაუხადოთ იმ მხეცებს იმათ!..“

— „ვინ მოჰკლა?.. სად არიან?!. საით წავიდნენ?!.“ — შეეკითხა ზეზედ წამომდგარი მეცნიერი და სახე მრისხანედ შე-

კმუხვნილი, ხელებ გაკაეებული გავარდა მეგობართან ერთად ჯავრის ამოსაყრელად!..

... ცოტა ხნის შემდეგ შემოვიდა მეცნიერი კვლავ თვის ოთახში მთლად სისხლით შემურულ ხელებით, სახის მხეცურ გამომეტყველებით და საჩქაროდ ეცა კალამს...

სინიდისის დასამშვიდებლად მან მხოლოდ რამოდენიმეჯერ განიმეორა: — „ეს უკანასკნელია!.. თავის დღეში ჩემი ხელი არ შეეხება სასიკვდილოდ სხვა პიროვნებას!..“ — სთქვა და კვლავ განაგრძო სისხლიან ხელით წერა, რომ ერის მომავალ შვილებისთვის გადაეცა სახსოვრად, თუ ადამიანს არავითარი უფლება არა აქვს შეახოს სასიკვდილოდ ხელი ადამიანსავე...

მ. კრელაშვილი.

ორი სიმღერა

1.

როდესაც ჰანგი, ვით ხმა ციური, მესმის იღუმალ სიმთა ჟღერისა; მასში ისახვის ამ ქვეყნიური სულის კვეთება მიწიერისა. როდესაც ჰიმნი ჰიმნს აიტაცებს ვით ნათლის სვეტი ცად აზიდული, — გრძნობას უმოწყობს გრძნეულ ჰანგებს გული კაემნით ვარემოცული და მავიწყდება მწარე წუთები, ტანჯვის წუთები აღშფოთებული — და რა მისწყდება ციური ხმები, კვლავ ძველ ვაებით ივსება გული!..

2.

ხოლო როდესაც ზეშთაგონებით გულში იფეთქებს ჰანგი ციური; მასში არაა სულის კვეთება და გულის ზრახვა ამ ქვეყნიური, — კვლავ სანეტაროდ ოცნების მხარეს სულს ეზიდება ციური ხმები, — გულს განშორდება მწველი ნაღველი და ეფინება შვების სხივები!.. ... და როცა უფსკრულს ჩაინთქმის კვალად ნაზი აკკორდი იმ ტკბილ ხმებისა, გულში უკვდავად იცოცხლებს მარად განცდილი წუთი ნეტარებისა!..

ილ. გოგია.

„ქეშმარიტ გზასზე“

შელლერ მიხაილოვიდან

(თარგმანი)

ძვირფას ხალით დაფენილ ფართო კიბეზე აღიოლა გაცვეთილ ტანისამოსიანი ყმაწვილი კაცი, მოკლე შარვლიანი, ძველ-დამტვერიანებულ ფეხსაცმლით—იმნაირი მოკრძალებულის ნაბიჯით, როგორითაც მიდიან ხოლმე უმნიშვნელო, ბედისაგან დაჩაგრული კაცუნები—უმაღლეს პირებთან. როგორღაც მოიკუხა და უფრო დაბალი ტანის შეხედულება მიიღო, როცა გაჩერდა მდიდრულ სახლის კარების წინ და ხელით შეეხო ბრინჯაოს ზარის დასარეკს. გაუელვა ფიქრმა, რომ, შესაძლოა ის მთხოვარათ, ან მაწანწალათ ჩეთვალათ, აქედან გაეგდოთ; დამუქრებოდენ პოლიციისადმი მიმართვითაც—კი; ასეთი შემთხვევა არა იშვიათათ შეხვედრიათ თვით გენიოსებსაც, როცა ვერ მოუსწვრიათ ახალი ტანისამოსის შეძენა.

ლაქიაშ გააღო კარი და ხმა ამოუღებლივ შეიყვანა დიდ-ნათელ ოთახში. ეტყობოდა ჩვეული იყო ამ გვარ ღარიბულად ჩაცმულ ადამიანების მიღებას. მგონია, ამ ყმაწვილს არაოდეს არა სცმია ასეთი ლაზათიანი ტანისამოსი, როგორშიაც იყო გამოწყობილი ეს ლაქია, და, ბედნიერად ჩასთვლიდა თავს, რომ ამნაირი ოთახი მასაც ჰქონოდა. დარცხვენით, სიჩქარით გაიხადა პალტო, რომ ლაქიას არ შეესწრო თვალი პალტოს დაგლეჯილ ადგილებისთვის, საიდანაც აქა-იქ ბამბა გამოსჩანდა; საჩქაროდვე შევიდა კარებ გაღებულ მეორე ოთახში.—ეს ახალგაზდა ვიყავ თვით მე—აღუქსანდრე

ნიკოლოზის ძე არისტიდოვი,—მოსული აქ—არა მოწყალების, ან ადგილის სათხოვნელად—უფროს მოხელესთან, უმაღლეს პირთან,—არამედ, მოველ რედაქციაში, პირველი ნაწილით—ჩემ მიერ დაწერილ რომანით ხელში,—შევდიოდი ჩემსავე მსგავს მწერლის სახლში, ივანე ივანეს-ძე ტერეშინთან. ისიც ოდესმე ჩემებრ დახეულის სახელოებით დადიოდა, ახლა კი მდიდარი იყო, ჰქონდა საკუთარი ეტლი, ძვირფასი ავეჯი,—რაიცა იქნება იყო ნაყოფი გაიძვერაობისა, მოხერხებულობისა, ან და, ნაყოფი ჯაფისა, მრავალჯერ უძილოდ გატარებულ ღამეებისა, ასს და ათასს ჩემისთანების მსგავსთა, რომელთაც მოჰქონდათ ახლა იმასთან თავიანთი ნაწარმოები მისაყიდათ და რომელთაც ის გამოიყენებდა. ყველა ეს შეგნებული მქონდა და, მაშ, უნდა შემძლებოდა ამ სახლში თამამად შესვლა, სადაც ჩემი ნაშრომი მიმქონდა მისასყიდლათ, სარგებლიან პირობებში, მაგრამ მაინც შეეკრთი: სიმდიდრე რა გზითაც უნდა იყოს შეძენილი, მაინც იჯაბნის ღარიბს. მრავალ ხელთ-ნაწერ ქალღმერთთ მოთენილ მაგიდის წინ იჯდა კაცი მომეტებულის სისუქნისა, წითური,—კმაყოფილის, თანაც მზრუნველობითი აღბეჭდილის სახით: ასეთი გამომეტყველება სჩვევიათ საზოგადოთ სეკრეტრებს, მდივნებს, აღიუტანტებს, „განმგებლებს“, განსაკუთრებულ თანამდებობის აღმსრულებელთა, და საზოგადოდ მათს მსგავს ბატონებს,—რომელთაც

მიუღიათ კარგი-პატარა ადგილები, ვინმე პირთა „შემწეობით“ და შემდეგში იღებენ ისეთ სახის მეტყველებას, ვითომ კისრამდის საქმეში ჩაფლულნი არიან.

ეს ვაჟბატონი ალბად მოყვარული იყო სასმელებისა, ლოკოკინებისა, და ჰქონდა თან დაყოლილი ეს ღირსება, რომ იცოდა ქლესაობა სუბუქ გონებიან ქალბატონებთან და ქედის მოხრა უფროსებთან. ამ ვაჟბატონის წინ იდგა სუსტი აგებულების, ქალარა თმინი—მოტუტუტო თვალთა გამომეტყველებიანი მოხუცი კაცი, გაწითლებული სახით. საცოდავად მოდიმარე,—ვით შეშინებული ბავშვი მასწავლებლის წინაშე. გამხდარი ხელით ხან ამოიღებდა დახეულ ჯიბიდან გულ-მოდგინეთ დაკეცილ ქაღალდებს, ხან ისევ ჩაილაგებდა; თანაც მალ-მალ პირში რალსაც აცოდვილებდა, ალბად ერთად-ერთ უკანასკნელ მონძრეულ კბილს.

ეს ოპერაა „ჯალმა—ანუ ღვთისაგან განდგომილი და შემდეგ მოქცეული“. ხუთ მოქმედებათაა. წინასიტყვაობაში ჯოჯოხეთია გამოყვანილი, ეპილოგში—ზევა. მუსიკაზე მინდა გადაღება, თუ კრმპოზიტორი მოიძებნა.“—საჩქაროდ და მორიდებულის—ვედრების კილოთი ჩაილაპარაკა მოხუცმა.

— ოპერებს არ ვღებულობთ—გადაწყვეტით უპასუხა და არც შეუხედავს, ისევ განაგრძობდა ქალაღდების თვალიერებას. ყოველთვის ასე იქცევა გამოცდილი ადამიანი, როცა უნდა გამოიჩინოს, რომ საქმეში არის ჩაფლული და მცირე ქრთამებს არ იღებს.

— ცენზურისაგან ნება დართულია. შხოლოდ ოთხი ლექსია წაშლილი. ნიშანიც დავუსხი ორივე მხრიდან... ასოთ ამწყობთათვის, მოგეხსენებათ...

— გეუზნებით, არ ვღებულობთ ოპერებს.

— სამწუხაროა!—ამოიოხრა მოხუცმა. საუცხოვო რამაა, ბევრმა გავლენიანმა პირმა მოიწონა... აი, ეს კი დიდაქტიკურს გემოვნებაზეა.—მგონია თან წამოვიდე. „ოდა აღექსანდრე ნეველის გამარჯვებაზე, ანუ ფიქრით განსჯა შემოქმედის სიბრძნეზე—გამოწვეული მდინარე ნევის მდებარეობის მიხედვით“.—მოხუცმა იწყა ჯიბების ჩხრეკა.

— ბ-ნო შენვიც—როდზევიჩი, ტყუილად იწუხებთ თავს,—უთხრა მოთმინებიდან გამოსულმა, მრისხანედ: ისედაც თავზე საყრელი გვაქვს ლექსები.

— პროზაც მაქვს, პროზაც!—სწრაფლ მიაგება სიტყვა—მოხუცმა.

— თქვენი თხზულებანი არ შეეფერებიან ჩვენი ჟურნალის მიმართულებას. მოხუცმა გაოცებით შეხედა:

— რით არ შეეფერებიან? თუ შეიძლებოდეს ამისხენით და შევიძლებ ყოველნაირი მიმართულება მივსცე—ძნელი არაა. ახლა მეადვილება წერა, ხელი გავიშარეთ.

— უკაცრავად. მელოდებიან.—მოუქრა სიტყვა და მე მომმართა კითხვით: რა გნებაეთ?

მოხუცმა ნაღვლიანად ჩაჰკიდა თავი და უმატა კბილის ცოდვილს.

— ნება მიბოძეთ გკითხოთ, არ შეიძლება რედაქტორის ნახვა?—დავეკითხე მორიდებულის კილოთი.

— რა გინდათ?—ახლა კი ამათვალისწინებდა ჩამათვალისწინებდა და ისევ იწყა ქაღალდების ფათური. ისე უკმეხად იყო ეს კითხვა მოცემული, რომ უნებლიედ გავიფიქრე: ალბად გენიოსი არაა ეს კაცი, მაგრამ ყოველს შემთხვევაში, არა მცირე, ჩინის პატრონი უნდა იყვეს.—მეთქი,

და უფრო მივეუხლოვდი მაგიდას, რომ არ შეენიშნა ზოგ ადგილას დახეული ჩემი ტანსაცმელი და, მივუგე,—ხელთ ნაწერი მაქვს მეთქი.

— დასტოვეთ. პასუხს ორი კვირის შემდეგ მიიღებთო,—ჩაიბუტბუტა და თანაც თითქო ძირიანად დაუპირა ქალღმებს გადაქოთება.

— უფრო ადრე არ შეიძლება?—ხელნაწერი ვრცელი არაა, და მე კი... ის იყო დავაპირე თქმა „საქმელი არ გამაჩნია“—მეთქი, რომ, მკაცრად გამაწყვეტინა სიტყვა:

— ჩვენ ასეთი წესი გვაქვს და არავისთვის არ შევცვლით.

— აჰა, ასეთ საქმეებში თქვენ მკაცრი ბრძანდებით! მივუგე დაცინვით, მაგრამ მე რედაქტორთანა მაქვს საქმე, იმასთან მესაჭიროება მოლაპარაკება.

— რედაქტორს არა სცალიან.

— დღეს ხორ მიღების დღეა!

— პასუხისთვის როცა მოხვალთ, მაშინ მოელაპარაკებით.

— მაშინ არც მოსალაპარაკებელი მექნება.

— ეგ ჩემი საქმე არ არის.

თან და თან გული ამემღვრა.

— ნება მომეცით, ვკითხოთ ვისთანა მაქვს პატივი ლაპარაკისა?—შევეკითხე.

— რედაქციის სეკრეტართან.

— აჰა!—გაზვიადებით წარმოვსთქვი და გავიფიქრე: ჩიტი პატარაა, მაგრამ ბრკყალეები ბასრი აქვს. შორს წავა—მეთქი! და, ხმა მალლა დავუმატე:

— მივხვდი, რომ ვლაპარაკობდი არა მწერალთან, არამედ რედაქციის კანცელიარიის მოხელესთან! სეკრეტარი გაწითლდა და წამოხტა სავარძელიდან ყვირილით: შეურაცყოფას მაყენებთ! დაიკარგეთ აქედან!

სისხლი ამივარდა თავში და ერთი

წუთით გადამავიწყდა, რომ ღარიბი ვიყავ.— ხომ არ გნებავთ გახეთში შენიშვნის მიღება?— ვუთხარ დაცინვიდ და გაბედულად გავხდე გვერდზე. სწრაფლ ჩაჩუმდა, კილოც შეიცვალა. ალბად მართო აქლა შენიშვნა ჩემი მაღალი ტანი, ფართო ბეჭები და ბურსაკული მუშტი.

— თვითვე დამეთანხმებით, რომ— დაიწყო ახლა კი მშვიდობიანად.

— არა, ჩემი თქვენთან შეთანხმება კი არაოდეს არ მოხერხდება, მაგრამ ცოტა ზრდილობით კი იყავით, თორემ, ხომ შესაძლოა კიდევ შევხვდეთ სადმე ერთ-მანეთს და ეს უხერხული იქნება თქვენთვის...

შევუბრუნე ზურგი და გამოველ ოთახიდან.

მომესმა, ბერმა კაცმა როგორ იწყო ხელ-ახლავ ვედრების კილოთი სიტყვების შეპარება: ამისხენით როგორა გსურთ ვწერო და ვეცდები იმნაირად შევადგინო.

— როდის მოგვასვენებთ?—შესძახა სეკრეტარმა რედაქციისა;

არ მოგვეშვებთ! გინდათ, რომ ძალას მივმართო! შემებრალა ქკუაზე მწყურალი და სწრაფლ გამიარა ფიქრმა: „რა იქნება, რომ მეც?...“ არ დავასრულე ფრაზა, სიჩქარით შევუდექ დახეულ პალტოს ჩაცმას. თითქო განგებ, მკლავი სახელოში არ ჩადიოდა, ჩაქვლო ამონახვე პალტოსა და სარჩულ შუა. ამ დროს ჩემმა თვალებმა შეასწრეს ძალზე წითელ—გაოფლიანებულ პირი-სახეს, საცოდავად და ტუტუტუკურად მოღიმარეს, აჩხირულს ჩემს ცხვირ წინ. დიდი ხანია აღარ დავმტკბარვარ იმის დანახვით—ხარკის უქონლობის გამო, მაგრამ უმაღ კი ვიცან: ეს იყო ჩემი ვადაშლილი პირი სახე,— ფართო შუბლით, ოღნავ დამცინავი—გა-

მომეტყველი ლურჯი თვალებით, ქერა ხუჭუჭა—ქუდივით ჩამოფხატული თმით. ამ სამი წლის წინედ ვაჭრის ქალები ამ სახეს თვალს ადევნებდნენ, სობოროს კლიროსზე რომ გამოვცხადდებოდი ხოლმე: ახლა კი, თვით ამ სახის პატრონმა სწრაფლ ზურგი შევუბრუნე სარკეს, რომ თვალი მომერიდებია ჩემს—ასე საცოდავად შეშინებულად გამომცქერალო ფიზიონომიისათვის. სიანჩხლე—ამ უზრდელ მიღებაზე, შიში—თუ რა ბედი მოელოდა ჩემს ნაწერს, დარცხვენილობა დახეულ პალტოს გადამკიდე—ყველა ეს ერთად არეულიყო ჩემ პირი სახეზე და მძძვედა კომიკურ—ბედითი შეჭედულეზას, ისე, რომ ვერაფერ—ჩემი დამნახველი სიცილს ვერ შეიმავგრებდა, თუ არ მხოლოდ „ბევრი რამ სანახავების მნახველი“ პეტერბურგელი ლაქია, როგორიც იყო ლაქია ტერემინისა. გულ-გრილად იცდიდა სანამ მოვრჩებოდი პალტოს ჩაცმას და არც ცდილა მოხმარებას. ხსნიდა ქურქებს და პალტოებს მხოლოდ „ბატონთ“, მე კი ვიყავ მხოლოდ ახლად დამწყები მწერლობისა. ვერა მოუხერხებრა ჩემს პალტოს, გამოვიღე ჯერ მკლავი სახელოდან, მოვიგდე ბეჭებზე და გავიბრინე კარებში, დავაღწიე თავი იქაურობას!

ტერემინს აგონდება ნეტა, როდისმე, რომ ოდესმე თითონაც უვლია ამ გზით?

II

გავრბოდი შარა გზაზე, თითქო გასაჩხრეკათ მომსდევდა ვინმე, ხომ არა წაგილია—რა იმ საუცხოვო სახლიდანაო. ამაზე უმეტესად რომ შევემკრთალიყავ ხომ უარესის ლანძღვით ამიკლებდა რედაქციის სეკრეტარი, მეთქი, ვფიქრობდი. დაწესებული გვაქვს პასუხის მიცემა ორი კვირის შემდეგ; მაგრამ, ისეც წე-

სად აქვს, რომ უდიერად მოექცნენ ადამიანებს? თუმცა, ერთის მხრით, ეს არც ცუდათ მოხდა... ისე რომ არ მოქცეულიყო, იქნება გარეგანი შეხედულეზით საქმის კაცად ჩამეთვალა, ლიტერატორათ, და აზრადაც არ გამეტარებინა, რომ არის მხოლოდ ქალაქლების გადაწყვერი.

ან რამ შემაკროთ? ბავშვი ხომ არა ვარ! თითქო არ ვიცოდე, რომ ტანისამოსის უქონლობის გამო დარცხვენა, სასაცილოცაა. ეს ხომ ჩვენზე გამოუსვლელეზობის ბრალია, შეუგნებლობისა! სდგე ხარ გამდიდრებულ რეგვენის წინაშე, იცი, რომ თავხედია, უვიცი და მინც წითლდები ძველი ტანისამოსის გადამკიდე. კიდევ კარგი, რომ გამაანჩხლა უგვანო მოქცევით, თორემ ხომ იმ აზრით დარჩებოდა, ვითომ ვილაც უგუნური კაცი დაამარცხა თავის უზრდელეზობით. თხუზულეზათა მიმტანთ ის ალბად ისე უყურებს, როგორც მთხოვნელებს და თავის სიცოცხლეში არ დაეკითხება თავის თავს-თუ, ბევრს იმათვანს როგორი წილი უდევთ იმის უფროსის გამდიდრებაში, არც წარმოიდგენს, რომ მათივე წყალობით უქირავს თვითონაც ადგილი რედაქციის კანცელარიაში. ალბად მას თვითონ ხშირად მოხვდება ხოლმე თავის უფროსისაგან...

როცა ადამიანი მიუჩვეველია ტუქსვას, ის თვითონაც სხვას იშვიათად დატუქსავს; თუ თითონ სხვის მონობასა ჩვეული, —სხვასაც ადვილად თავის მონად მიიჩნევს...

გზას კი მაინც გაიკვლევს, —ისეთი ადამიანები შორს მიდიან...“
ამ ფიქრებში წასული, თან და თან დაფოშმინდი, ზომიერი ნაბიჯით განვაგრძე გზა. კარგს გუნებაზე მოვდივარ, როცა

კი მომიხდება ხოლმე დაქერა ამა თუ იმ ადამიანის პიროვნების კომიკურ მხარისა. ახლაც მეცინება იმაზე, პალტოს რომ ვებლაუქებოდი. სახე აწითლებული ლაქის წინაშე. ხომ საკმაო იყო, თამამის კილოთი, მკაცრად მეთქვა: „მომართვი პალტო“—და, მაწანწალა გადიქეოდნა იმის თვალში, ბატონად. ცხადთ მებატებოდა სურათი, თუ როგორ პირქუშათ მომაწოდებდა ჩემს დახეულ პალტოს—ფრანტათ გამოწყობილი ლაქია.

„თავხედობა არ შემეწევს, არც გამბედაობა და უამისოთ კი, შორს ვერ წახვალ... ქვეყნად საჭიროა ყვირილი, ან სხვისი ყვირილის მოსმენა, ან თვისი ზურგის სხვის მუშტებისთვის დათმობა.“

ეს ყველა-ყველა, მაგრამ რით ვისახდროვო ამ ორი კვირის განმავლობაში? —გამიელვა სწრაფად თავში. (კინალამ დავწერე „კუქში“—მეთქი); რადგან, უნდა ვსთქვა, თავი ფიქრობდა ყველა ფერზე, მხოლოდ სადილზე კი არა; ეს უკანასკნელი ფიქრი მარტო კუქს ეკუთვნოდა, რომელმაც თვითონ გაახსენა თავის სავალალო არსებობა—ძრიელ მშვიერი იყო...

ორი კვირა სახელის მოსახვეჭად არ არის ხანგრძლივი დრო, ორი კვირის უსაზრდოობა კი, მთელი საუკუნეა.“

იქნება ორი კვირის შემდეგ, ჩემს რომანში აღებული ფული მოხმარდეს შიშობილისაგან გარდაცვლილ რომანის ავტორის ძეგლს. და ეს ხომ მეტის-მეტი ბოროტი ოხუნჯობა იქმნებოდა ბედისა, რომ მართლა ორ კვირაზე მოგვკვდ, როდესაც მეტი ნაწილი რომანისა და თავებულისა მაქვს და რედაქციაშიაც მიტანილი! ეს ოხუნჯობა მით უფრო ბოროტ-სვიანი იქმნება, რომ, სამი წელიწადი ვიცოცხლე, სანამ ვთხზავდი და

ვწერდი რომანს, როდესაც ნაყოფი ჩემი შრომისა და აზრებისა ჯერ ისევ დაუმწიფებელი იყო, როცა ჯერ შეუძლებელი იყო გამოცნობა—როდის დადგებოდა დრო მომკისა... და ახლა, ახლა უნდა მოგვკვდ?!“

თუმცა, რატომაც არ იოხუნჯოს ჩემზე ბედმა? ხომ ოხუნჯობდა წინედ!

ჩემი წარსულის მოგონებანი მიხატვენ ხოლმე თვალწინ ბედის მრავალნაირ ოხუნჯობას.—თითქო იცოდა, რომ მიყვარს ცელქობა და მართობდა ლალ ყმაწვილს.

მამა ჩემი იყო დიაკვანი სოფელ „ცივ წყაროს“ ეკლესიისა და უნდა მოეცა ჩემთვის მაგალითი თავმდაბლობისა, თავშეკავებისა, სათნოებისა; და ის კი, მუდამ ბედსა სწყევლიდა, რომ ქვრივი იყო, ეჩხუბებოდა მახლობლებს, მუდამ ეძინა და უყვარდა მხოლოდ ერთად-ერთი ღვინომე დაუდგარი, თვით ნება და მოჩხუბარი ვიყავ და მიმცეს კი სასულიერო—სემინარიაში, რათა მომზადებულვიყავ მომავალ სულიერ მწყემსათ. მცემდენ და მცემდენ მაშინაც კი, როცა მათრახებ ქვეშ მოისპო სრულიად ჩემში მიდრეკილება ჩხუბისადმი, გავხდი თან და თან მორჩილი, წყნარი; როდესაც შევეჩვიე ყოველ კაცის წინაშე ძრწოლას—ვისაც კი ჩემზე მეტად მოჰქონდა თავი. გამომრიცხეს სასწავლებლიდან ლათინურ ენის უცოდინრობის გამო. უმეტესად კი, საერო წიგნებისადმი გადამეტებულ სიყვარულისთვის, რომელთაც საერთო არაფერი აქვსთ სემინარიის სწავლასთან, და ამისთანავე, გაზეთში მოთავსებულ ერთ-სახელ მოუწერელ სტატიის გამო, რომელსაც საერთო ძრიელ ბევრი ჰქონდა სემინარიის ცხოვრებასთან.

სათქმელად აღვილია სიტყვა გამორი-

ცხვა, მაგრამ რა უნდა ყოფილიყო ჩემთვის—ჩვიდმეტი წლის ყმაწვილისათვის შარაზე დარჩენა, როდესაც შევიგნე, რომ ქვეყანაზე ერთ მოხუც დეიდას გარდა არაინა მოიძეოდა, რომ დაფიქრებულიყო ალექსანდრე ნიკ—ძე არისტოდოვის ბედსა და მიმავალზე. და თითქო საგანგებოთ, იმ დროს ჩემს თავში იმდენად მოთავსებული იყო გეოგრაფიულნი ცნობანი, რომ მქონდა წარმოდგენილი ამა ქვეყნის სივრცის მიუწოდომლობა და მასში მყოფ ადამიანთა სამძიმო მდგომარეობა; ადამიანისა, რომელიც არავისთვისაა საჭირო, და წარმოადგენს სხვას არას, თუ არ მუშაობს—ქიას.

მაგრამ პირველ ყოვლისა ჰამა მინდოდა. ამ საკითხზე კი წინედ არაოდეს არ დაფიქრებულვარ და კიდევ დიდ ხანს ვიქმნებოდი უმეცარი, თუ არ არსებულიყო ლათინური ენა ქვეყნად; სემინარიის მიერ ათვალწუნებული საერო წიგნები და, ის მამხილებელი პატარა სტატია, რომლის ავტორად მე შემიცნეს. თუ არ ეს მიზეზები, უთუოდ გამოვიდოდი სულიერ მამად—და ვწყყესავდი შეძლებისა დაგვარად—ჩემს ფარას. ლათინურ ენას, რომელიც იყო გამოცხადებული უმთაყვარეს მიზეზათ ჩემი გამორიცხვისა, უნდა გავეცნობებოდე კლასიკურ პოეზიასთან, შბლალ იდეებთან და მოხდა კი ისე, რომ სწორედ ამ ლათინურის გადამკიდე დამტოვეს შუა გზაზე. და გავეცან ნამდვილ პროზას, მეტად არა მაღალ იდეებს;—მომიხტა ტალახში ცხოვრება, მარტო საზრდოზე ფიქრი და მისვლა იმ დასკვნამდის, რომ ადამიანმა ყოველს შემთხვევაში უნდა თავისით ეძიოს ლუკმა. და აბა, სცადეთ იმნაირის მოწმობით, რომლითაც არსად არ მიგიღებენ,—საზრდოს შოვნა, წმ. მამების თხზულებათა, ღვთის მეტყველებისა და ფილისოფიის

ცოდნით და, იმავე დროს, ახალ მეცნიერთა ნაწარმოების არ ცოდნით! მოჯამაგირეთაც არავინ დაგიყენებს, რადგან გლეხი არა ხარ და გლეხის საქმის კეთება არ იცი. ნოქრათაც არ მიგიღებენ, რადგან ვაჭრული საქმის—დაწვრილებით შესწავლა თავიდანვეა საჭირო. ამასთანავე, თავიანთი მუქთა მჭამლებიც არ იციან სად წაიყვანონ. ლაქიათ არ გლეხობენ იმიტომ, რომ, რაც უნდა იყოს, მაინც სასულიეროთაგანი ხარ, განათლებული—და, მასთან ყველა „ბურსელები ლოთები არიან.“ ხელოვნათ ვერ შეხვალ, რადგან ხელობა არ იცი, ქალაღდების გადამწერათ იქნება მოხერხდებოდა შესვლა სადმე, ხუთ თვეს გამოსაცდელად და შემდეგში შესაძლებელი იქნებოდა თვეში ხუთ მანეთიან ადგილის შოვნა. რკინის გზაშიაც მოხერხდებოდა, იმ დროს რომ ჩვენს ქალაქშიაც არსებულიყო რკინის გზა და ყოფილიყო ისეთი ვინმე, ვინც შეიძლებდა საპროტექცია წერილის მიწოდებას მის მფლობელებთან. ისევე „თავისუფალ მხატვრად“ უნდა გამხდარვიყავე ე. ი. ფართო გზას დავდგომოდი,—გამხდარვიყავე ადამიანთა ჰკუის დამრიგებელი,—მასწავლებელი, ან მწერალი.

ჩემს გარშემო მყოფ წრის გავლენით ისეთი შეხედულებანი მივიღე, რომ შეუძრწუნებლად ვერ წარმოვიდგენდი ჩემს თავს ქურდის ან ავაზაკის როლში, და იმავე დროს, ვოცნებობდი კი გავმხდარიყავე მასწავლებელი, ან მწერალი. ე. ი. შემავანებელი და მასწავლებელი იმისა—რაც თვით მე არ ვიცოდი.—და, ამ გვარად ხომ მათი გონების მკვლელი ვხდებოდი!

ცხადია, ბედი ოხუნჯობდა ჩემზე.

ნ. გიგაურის ასული გაბაევა-გაბაონელისა.

(შემდეგი იქნება)

დიობანის კვალით

(ხაღსრნით)

მეცა აღვანთე ლიფლიფი და მის ოქროსფერი
შუქით მიდამო გამოვანათე, ნისლით მოსილი,
ბილიკებსა და შარა გზებზე ვიარებოდი,
იმისი შუქით საგანგებოდ წინ წაძლოლილი.

ყველგან ვიყავი: სოფლის კერპთა კვარცხლ-ბეკისა წინ,
გავეცან ბევრს გყამს პატივცემულს, ნასწავლს და ჭკვიანს,
მოძულებული მონებისა ჭერქვეშაც გახლდით,
ყველგან ვეძებდი გულმოდგინედ მე ადამიანს.

ნისლი უსაზღვრო და პირქუში დედამიწასა
სამარისებურ აჩრდილივით ეფინებოდა,
და აჩრდილები სისხლით სვრილი ნისლის საფარსკვეშ
საზარელ სახით ხან აქ, ხან იქ ევლინებოდა:

გამხდარ-ფერმკრთალნი, მძიმე ჯაჭვით შებორკილები
გზად მოდიოდნენ ძნელის ჯაფით შეწუხებულნი,
დაღლილ ხელებით მოათრევდნენ ოქროს ხბორებსა
შავისა სევდით მოცულნი და დამმარებულნი:

ვთქვათ ორსა ვისმეს მოუვიდა რამ კინკლაობა,
ფიცხელსა ბრძოლას დაიწყებენ მსწრაფო ღვიძლი ძმები;
იღვრება სისხლი და ჩუხჩუხებს ნაკადულივით
და ბრბოსა თავზე წყევლა-კრულვის ისმის სიტყვები.

ამაოდ მსურდა გაშველება უგუნურების,
ღვთის და სიმართლის შესახებ მათ ვუქადაგებდი,
მაინცა დულდა ქვეყანაზე ფიცხელი ბრძოლა,
და ძმების მტრობას ვერცა ვსპობდი, ვერც ვანელებდი.

სრუ სიბოროტით აღვსებულის მტრულის ღამილით
თვისი კვარცხლბეკის სიმალღეზე წამოსკუპული
მეფობდა გარყვნილ ბრბოსა ზედა იგივე აჩრდილი,
ბრმა ბაალისა სრულის ძალით თავაშვებული.

სადღაა, სადღა, მაშ, მარქვით მე, ადამიანი?
ვერსად ვხედავდი უანგარო მე სიყვარულსა,
ვერცსად აღერსსა... მხოლოდ დაღლილ მიწისა პირზე
ვისმენდი კვნესას ტანჯვისასა გახშირებულსა.

ყველგან ღხინისა და ქეიფის ხმა გაისმოდა,
იმას თან ახლდა უგუნური დროს გატარება...
სად არს სიცოცხლე?! ნუ თუ წყვილიაღს, იდეალისა
სხივისა მოკლებულს, ეს სახელი შეეფერება?..

და ბაალისა შესაზარი საბრძანებელი
 უკვე დავტოვე, გამოვბრუნდი მძებნელი შვების.
 მსურდა შემეტკობო მოსვენება ველთა სივრცეზე
 შემდეგ დიდის ხნის უნაყოფო კვლევა-ძიების,
 იმის შემდეგ, რაც მე ვიგემე დაღუპულ კაცთა
 სიბოროტე და გარყვნილება აღუწერიელი
 და გამოვცადე სიავესთან ფიცხელი ბრძოლა,
 გულის აღმრევი და ცრემლების გამომწვეველი.
 ჩემ წინ ეფინა ნისლიანი შორეული გზა,
 დედამიწაცა ყველგან ტკბილის ძილით სტკებოდა
 და თანამგზავრი ჩაფიქრების, ყრუ სიმწუხარე
 ჩემს სულსა და გულს როგორცა ქვა ზედ აწევბოდა.
 გარშემო მეფობს მხოლოდ სევდა და ვერვის ვხედავ,
 რომ განმიქარვოს შეგროვილი გულის ტანჯვები;
 რომ თანამიგრძნოს ესრედ ძნელის ბრძოლისა ეამსა,
 გამომიწოდოს მეგობრულად შველის ხელები.
 ძმებო კაცებო! ბაალისა კვარცხბეკისა წინ
 ნეტავი როდის დასრულდება ბრძოლა საზარი?!
 და დაღლილს მიწას ნეტავ შუქსა როდისა მოჰყენს
 იდეალისა ოქროს ფერი დიდის ცისკარი?!
 ილ. ფერაძე.

ოჰ, შემეძლოს!..

სევდის ბაღში დაბადებულს, გულსა მიღრდნის ფიქრი მწველი
 სიყრმის დღიდან უღვთოთ ჩაგრულს, არ მიხილავს დღე-ნათელი!..
 ვხედავ დემონს დაუპყრია მთლად სამყარო, მთა და ველი,
 შვების კვარცხლბეკს დასწოლია შავ-წყვედიადის ნისლი ბნელი!..

ოჰ, შემეძლოს მიწის მკერდზე დავაშხხვრიო ის ბორკილი,
 რომელსაც რომ შეუბოჭავს ტანჯული და შრომის შვილი!..
 და მიწის შვილთ ვაგრძნობინო შვების წამი ყოვლად სრული,
 მიმოვფანტო ტანჯვის სიო, გავემეფო სიყვარული!..

მაგრამ ვხედავ, რომ ტლანქ ძალას გაუშლია ირგვლივ ფრთები,
 არსით ისმის სიიმედო, წრფელი სიტყვა, წრფელი ხმები!..
 სათნოებას და სიმართლეს ავსულთ ბრქვალში კვლად სძინავს
 და ჩემს წადილს, მისწრაფებას კვლავ იჭვები თავს დაჰფრინავს!..

ბ. ვარდოშვილი.

მოდო, კარგო!..

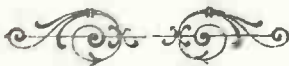
მგოსნის ხელმა დაამშვენა,
ყოფნის ია ბაღში დარგო,
გულს იმედი ჩაესვენა—
გელოდები, მოდი, კარგო!..

ტბის ზედა-პირს, სარკედ ქცეულს
მთვარის შუქმა ღებნივთ არგო,
მე შენს სახეს დაამებულს
გელოდები,— მოდი, კარგო!..

მარგალიტი, მზის მარცვლები
მინდა ვკრიფო, არ დაუკარგო,
შენ მოგიძღვნა გრძნობის თვლები,
ნუ, ნუ მტანჯავ, მოდი, კარგო!..

გელა.

ასტრახანი.

ლადო გვგანაღს

(მასუსად)

კასუხს თხოულობს სალაში—
საკაცობრიო წესია—
მედლობას გიძღვნი, მუშაკო,
ამის გამო ესთქვი ლექსია.
მასწავლებელის ბედზედა
მრავალჯერ დამიკვენესია,
ღმერთმა გიკურთხოს მარჯვენა,
თესლი კეთილი ხატიია!

თანა-მომძენიც გიცოცხლოს
ვინაც გიღვანან გვერდშია;
რა უყვით მასწავლებელი
დღეს არა ფასობს ჩვენშია.
თუმცა ხსნა ჩვენის ერისა
მხოლოდ და მხოლოდ თქვენშია,
სული გასუქდეს ბევრით სჯობს
ვიდრე გასუქდეს ლეშია!

ვაჟა-ფშაველა.

აკაკის

მაშინ, როცა შენს სამშობლოს
ჩახვეოდა ღამე ბნელი,
და არსაით არა სჩანდა
ღამხმარე თუ მისი მხსნელი,

მაშინ, როცა მიძინებულს,
დაჩხაოდა თავზე ყვავი,
სისხლს წუწნიდა, აწვალებდა,
უმძღარი, ბილწი სვავი,

მაშინ, როცა ყვავილებში
დაცოცავდა შავი გველი;
შხაპს ანთხევდა, სისინებდა
უკუეგლო თვისი ხერელი,

მაშინ, როცა... მაგრამ რა ვსთქვა,
სულს დაფავდა შენი ერი,
სიხარულით ხარხარებდა
მოწოლილი კარზე მტერი...

აი ამ დროს შენც გამოჩნდი,
ჩამორეკე მაგრათ ზარი,

ძილი უფრთხე, განალვიძე
შენი ხალხი, ცოცხალ-მკვდარი.

და ამცნე მათ: კაცს არ შეენის
ცოცხლობდეს და იყოს არა,
სალათა ძილს გამოერკვით,
რაც იძინეთ ისიც კმარა.

და გაცოცხლდა შენი ერი,
ხელთ აიღო ნათლის ხმალი,
ახალ ძალით გაიკაფა
ცხოვრებისა გზა და კვალი.

და დღეს, თუმცა სამარეში
განისვენებ, თითქო მკვდარი,
იმავე გმირებს კვლავ უყვის
მძლეთა მძლევი შენი ქნარი.

და მივდივართ... იქ მივდივართ,
სად არ ხვდება მზისა სხივი...
ამირანის ასაშვებათ
წინ მივვიძღვის შენი გივი...

ლ. ძიძიგური.

აკაკი—მოწაფე და იმ დროის სკოლა

თქვენი არ ვიცი, ჩემო მკითხველო,
და მე კი გული ბოღპით და სევლით შევ-
სება, როდესაც ა. ფრონელის თხზულებ-
ბებს ვკითხულობ: ყოველ გვერდზე, ყო-
ველ სტრიქონზე გხვდებით სისასტიკე,
დამცირება და აბუჩათ აგდება ეროვნულ
წმიდათა-წმიდასი; გონების თვალწინ გააქვს
ზუზუნის ტყვიას, გესმით როზგების ტყლა-
შუნი, ხედავთ თავ-ჩაქინდრულ ქართველს

ციმბირისაკენ გამგზავრებულს; და თქვენ-
და უნებურათ ამოცურდება დიდრონი,
შავი ასოებით დაწერილი რომაელთა
თქმულება: Vae victis!

მაშინ, როდესაც უხეში ძალა შეეხო
ენას, სასამართლოს და ეკლესიას, განა
სკოლას კი კარგი დღე დაადგებოდა?
ხელთა მაქვს აკაკის „თავგადასავალი“ და

მინდა ვესაუბრო მკითხველს იმ დროის სკოლაზე.

წარმოიდგინეთ ბავშვი, რომელიც სულ მუდამ დარბის, დასდევს პეპლებს, ჰკრეფს ყვავილებს, უცინის მზეს, ეალერსება და ეტიტინება ხეს, ბუჩქს, ჩიტს. მას თავი მეფეთ წარმოუდგენია. ოხ! რა კარგია მისთვის ცხოვრება! რა ბედნიერია ის! მაგრამ აი მოახწია საშინელმა დრომ: ის სკოლაში შეიყვანეს. მოსწყვიტეს ბუნებას, მოაყლეს მხიარულებას და თავი უკრეს ოთახში, სადაც ერთათ შეუკრებიან ორმოცი ორმოცდაათი ბავშვი. შეხუთული ჰაერი, სულ მუდამ გულ-მოსული, დაღრეჯილი მასწავლებელი, მოსაწყენი ანბანი, მკვდარი სიჩუმე, სიმშობილი—ყველა ესენი შეერთებულან, რომ მოსტაცონ მას, ლალ ბუნების შვილს, ნეტარება. აი ჩვენი მგოსნის სიტყვებიც: „წარმოიდგინეთ 7—8 წლის ბავშვი დილის შვიდი საათიდან ნაშუადღევის ორს საათამდე მშვიდმწყურვალი, და მაშინ იგრძნობთ, თუ რა ტანჯვაში იყვნენ ის საწყლები. ზოგს გულს ეყრებოდა, ზოგს თავ-ბრუ ეხვევოდა და ეცემოდნენ ძირს, მაგრამ ყურადღებასაც არავინ აქცევდა“.

უბედურება აქ არ თავდება. სკოლაში ახლად შესულმა რუსულად უნდა ილაპარაკოს. სად შეუძლიან მერე მას ასე უცბათ რუსულათ ლაპარაკი? და ბავშვიც დამუნჯებულია. მაგრამ, აი შეხედა სასიამოვნო ნივთს, სახე გაუბრწყინდა, გაურბინა მხიარულმა აზრმა, გადაავიწყდა ქართულად ლაპარაკი რომ აღკრძალულია და ამხანაგს გამოესაუბრა. მსწრაფლ სურათი იცვლება, იშხამება წუთის სიამოვნება და სცენაზე გამოდის საძაგელი „მარკა“. ვალაპარაკოთ თვით მგოსანი: „იმ დროს შემოდებული იყო საზოგადოდ თუნუქის ფირფიტა, რომელსაც „მარკას“

ეძახდნენ. ვინც ქართულად ხმას ამოიღებდა, მიაჩნებდნენ ხელში და თანაც გრძელ ფიცარს—სახაზავს დაჰკრავდნენ ხელის გულზე. მერე ის უნდა ცდილიყო, რომ სხვისთვის გადაეცა როგორმე იმ რიგადვე ე. ი. ჩაბარების დროს „ლინეიკა“ დაერტყმია ხელის გულზე. ამ გვარად ეს საცოდამობის ფირფიტა გადადიოდა ხელიდან ხელში“.

ამ იეზუიტურ საშუალებაზე უარესი მეთოდი უცხო ენის შესასწავლათ განაკიდევ იქნება? თითქოს იმას სცდილობდნენ მოწაფეებისათვის შეეძლებინათ სწავლა და სკოლიდან გაერეკათ. საგნების სწავლას არ იტყვიან მერე როგორი იყო! ვინდა ფიქრობდა ინტერესის გაღვიძებაზე, აზრის გაგებასა და გონების განვითარებაზე? მიღებული იყო ზეპირობა და საფუძვლად ამას ასეთი დებულება ჰქონდა: დამწერზე უკეთესს მოწაფე ვერაფერს იტყვისო: აი ფაქტიც: „ერთი რუსის შვილი იყო—ვოლკოვი და იმას საღმრთო წერილიდგან გაკვეთილი ჰკითხეს. საბრალომ ზეპირად არ იცოდა, მაგრამ თავისი სიტყვით მშვენებდა ახსნა. მასწავლებელმა უგდო, უგდო ყური და გაიცინა:—შენი სიტყვებით რომ ბრძანებ, განა სწუნობ მაგის დამწერის სიტყვებს?! გაუჯავრდა გააგდო, ცუდი ნიშანიც დაუსვა. მერე მეორედ გაიყვანა, როდესაც გაეზეპირებინა და სულ-მოუბრუნებლად, სულ სხაპა-სხუპით უთხრა, თუმცა კი არ ესმოდა, რას ამბობდა. მოუწონა: „აი როგორ უნდა დაისწავლოო!“ და კარგი ნიშანიც დაუსვა.

ყველას არ შეეძლო ეს ზეპირობა, აგრეთვე ყველა ვერ ემორჩილებოდა იმ საშინელ წესებს, რომელიც გიმნაზიაში იყო გამეფებული. ბავშვი უსულო საგანი—ტიკინა ან საათი—არ არის, რომ იმ

დონეზე დააყენო, რომელზედაც შენ მოისურვებ. მოუსვენარი ბუნება ბავშვისა ველარ ითმენს, ის ცელქობს, თამაშობს და ამისათვის მასწავლებელმა განა სულ მუდამ საშინელ სასჯელს უნდა მიჰპაროს? რასაკვირველია არა! მაგრამ ეს ასე არ ესმოდათ „ველურ“ ქართველების განათლებლათ რუსეთიდან ჩამოსულ პედაგოგებს...

ძველს რუსულ სახელმძღვანელოებში ხშირად შეხვდებით ასეთ სურათს: დახატულია მრისხანე მასწავლებელი, რომელსაც წაუქცევია მოწაფე და „როზგებს“ უშენს. აგრეთვე ხშირად შეხვდებით წინასიტყვაობის ნაცვლათ ამგვარ ლექსს:

„Въ предисловія мѣсто сіе полагаемъ:
Розга Духъ Святыи дѣтище бити велить,
Розга убо ниже мало здравія вредить.
Розга разумъ во главу дѣтямъ вгоняеть,
Учить молитвъ и злыхъ всѣхъ встѣгаеть.
Розга родителемъ послушны дѣти творить,
Розга Божественаго писанія учить.
Розга аще и біеть, но не ломить кости,
А дѣтище оставляетъ отъ всякія злости...
და სხვა და სხვ...

ეს „როზგი“ მთელი თავისი სიძლიერით გადმოვიდა ჩვენს სკოლებშიც. „როტაში“ არ უნდებოდათ იმდენი წკეპლა, რაც თვითველ კლასში — სწერს აკაკი — „სტოროჟებს ურბებით მოჰქონდათ ყოველ დღე ახალ-ახალი. მოსწავლეს გალახვა ყველას შეეძლო დირექტორიდან დაწყებული, სტოროჟებამდე... ხშირად მოხდებოდა ხოლმე, რომ ერთი და იგივე ბავშვი, ერთი დღის განმავლობაში სამჯერ-ოთხჯერ „გაროზგეილყო“ სხვა და სხვა უფროსებისაგან: ერთი რუსის ბავშვი იყო — კრიჟანოვსკი, — ძლიერ მოუსვენარი რამ, მაგრამ სხვებ კარგი იყო. ერთხელ ნახევარი საათით დაავიანდა

კლასში. მოსვლა და დირექტორმა „გაროზგეინა“; იმ დღეს გაკვეთილი არ იცოდა და მასწავლებელმა „გაროზგეინა“: სწავლა რომ გათავდა, ზედამხედველმა „გაროზგეინა“; სახლში გიცელქნია და ბავშვისთვის ქვა გისროლია — გიჩვიღესო! ამითაც ველარ გადარჩა. ყველამ ერთად დააბეზღეს ინსპექტორს და იმანაც მოუნდომა „გაროზგეა“... კრიჟანოვსკიმ, ტანჯვა რომ ველარ აიტანა, იშვირა ხელი და ფეხი და გადავარდა რიონში. რომ შემთხვევით იქვე არ დასწრებოდა ერთი მეგრელი მოსწავლე, ძალიან კარგი მკურავი, დაიღუპებოდა“...

აქ ვერ ხედავთ თქვენ ნამდვილი პედაგოს, რომელსაც ბავშვი უყვარს ისე ვით საკუთარი შვილი. ბრაზ-მორჩული ადამიანი შეპყრობილია მხოლოდ ერთი აზრით, დაიმონოს ბავშვის სული, სტანჯავს უსუსურ ბავშვს. მერე რა საშინელი შედეგები მოჰყვებოდა ხოლმე ასეთ მოპყრობას! „ერთხელ რომელღაც მოწაფემ ხაქაპურები მოიტანა კლასში და ლატარიაში ჩააგდო თითო კაპეიკად. ყველამ მოაწერა ხელი. წამძლია სულმა და მეც მოვაწერე. შემოგვესწრო მასწავლებელი და იწყინა, როგორ გაგიბედიათ ხელის მოწერაო! აიღო დიდი, უშველებელი „ლინეიკა“ ხელში. თვითო-თვითოდ გაჰყავდა ხელის მომწერლები. ჰკითხავდა: რომელი ხელით მოაწერეო? და პასუხს რომ მიიღებდა, დაჰკრავდა ხოლმე რაც ძალი და ღონე ჰქონდა!.. იმ განყოფილებაში წერის გაკვეთილი იყომე ვითქვამ, რომ თუ მარჯვენა ხელი მეტკინა, წერა გამიფუჭდება და მოდი მარცხენას გავიმეტებ მეთქი. მეც, რასაკვირველია, მითხრა: აბა დამნაშავე ხელი გამოაშვირეო! მე მარცხენა გაუშვირეჯერ დამკრა და მერე ეკვი შეიტანა, რა

საკვირველია განგებ, მარცხენა ხელით როგორ მოაწერდიო? რომ გამოეუტყდი, მარჯვენა ხელზედაც დამკრა და გამიშვა... ნაწერები რომ გაარჩია მასწავლებელმა, დამიწუნა და კიდევ დამკრა „ლინეიკა“ — უკეთ დაწერეო! კლასის გათავებამდი ოთხჯერ კიდევ დამკრა!.. ის დღე იყო და მას აქეთ ველარ გამოვბრუნდი. არ იქნა, ველარ გადავიგდე გულზე ეს შემთხვევა. წერაში ხელი გამიფუჭდა და დღესაც კიდევ გაურკვეველად ვწერ; ვინც ჩემ ნაწერებს დახედავს, გაუკვირდება, რომ ზოგან კარგი ხელია და ადგილ-ადგილ კი ნაჯღაბნი და გაუგებარი. ეს მაშინ შემართება, როცა ინსტინქტიურად მაგონდება ხოლმე მაშინდელი ჩემი ტანჯვა — აი ნაყოფი სისასტიკისა.

გადახედეთ ეხლა მასწავლებელთა სურათების გალერეიას. აი რუსული ენის მასწავლებელი საპევა, რომელიც სულ ჯავრობდა, ცხვირი ჩამოუტიროდა და სხვა რომ ენახა მომკინარი, გადაიჩეოდა. გაიხსენეთ ის სურათი კ...ლ...ს... უკანდან რომ მიეპარა, როცა ეს მოწაფე პასუხზე შეფიქრიანდა, ჰკრა თავში ხელი და ცხვირ-პირი დაფაზე მიახლევიანა: რას უკვდი კითხვაზე ჩქარა მიპასუხეო!

აი, პოზანოვსკიც... ყმაწვილმა ჰკითხა — „პუშკინი უკეთესი მწერალი თუ გერცენიო? წამოვარდა ზეზე შეშინებული, დაიცვა თითები ყურებში და გააბა ყვირილი: აქ, აქ არ ვყოფილვარ, არ გამიგონია რა, არცა გითქვამს რაო... და ამ გვარად გავიდა კარში“.

ნუ დავივიწყებთ ბუზიდგან დაშინებულ ლათინური ენის მასწავლებელსაც. „თუ რომელიმე მოწაფეთაგანმა გაკვეთილი არ იცოდა, მოიყვანდა უცბად მახარობელას და ჩუმად გაუშვებდა კლასში;

მასწავლებელი დაფრთხებოდა, მოსწავლეები წამოვარდებოდნენ ზეზე, ზოგი სტოლზე შეხტებოდა, ზოგი ამ ბუზს დაუწყებდა ვითომ და კლასიდან გამოდენას; ხან ერთ კუთხეში მიაგდებდნენ, ხან მეორეში და ამასობაშიც კლასი თავდებოდა.“

ინსპექტორი... „ეს ისეთი შეუბრალებელი ვინმე იყო, რომ ყმაწვილის „გაროზვას“ არა ერჩია რა. სულ უბრალო მიზეზი საკმაო იყო; რომ ოთხში ამოელო. ერთხელ ერთსა და იმავე დროს ორი ბავშვი „გაროზვა“; ერთი მიტომ, რომ თმა წამოგზღიაო და მეორეც მიტომ, რომ მეტად ძირში მოგიჭრიაო!“.

განა ასეთი ადამიანების ადგილი სულით ავადმყოფთა თავშესაფარი არ არის? მაგრამ დახეთ ისტორიის ირონიას! ისინი გვევლინებიან როგორც აღმზრდელები მომავალი თაობისა. ძალა-უნებურად უნდა წამოიძახო ცეზარის სიტყვები: „*o tempora, o mores!*“

იწამლებოდა ახალგაზდათა სიცოცხლე, უმეტესობა ველარ იტანდა, თავს ანებებდა სკოლას და შორდებოდა განათლებას. დანარჩენი კი სულით მახინჯდებოდნენ, ჯანით სნეულდებოდნენ და ავადმყოფნი უბრუნდებოდნენ თავიანთ სამშობლოს.

ბევრი სამსალა შეასვა იმ დროის სკოლამ ჩვენს მგოსანსაც... მაგრამ საერთო სიბნელეში იყო ერთი მნათობი, რომლის სხივებმა ძლიერათ ჩაანათა მგოსნის სულში... ის იყო პოლონელი როდზიევიჩი. დაჩაგრულმა სამშობლოს შეიღმა იცნო მეორე ასევე დაჩაგრული სამშობლოს შვილი. სულმა მონახა მონათესავე სული...

გიმნაზიის უკანასკნელ კლასს თავს ანებებს მგოსანი და ოთხი თვის განმავლობაში როდზიევიჩის აღარ შორდება. რას ასწავლიდა ამ ხნის განმავლობაში

როდზიევიჩი, ჩვენ არ ვიცით, მგოსნის სიტყვით კი, „ეს ოთხი თვე უფრო ნაყოფიერი იყო მისთვის, ვიდრე რვა წელიწადი გიმნაზიაში მყოფობის დროს“... ვინ იცის იქნებ სამშობლოს ასეთი ღრმა სიყვარული ჩვენს მგოსანს ამ პოლონელმა ჩაუნერგა!.. ერთში ძალიან სჩანს იმის გავლენა. აბა გაიხსენეთ ის პოლონელი მოწაფეს რომ ეუბნება: „ჩამოუარე ლეკური! როგორ თუ შენ ნაციონალური

ცეკვა გეზიზღება? არ იცი, რომ ხალხურ სიმღერებსა და ცეკვაში მისი სული და გული იხატება?“ სიცოცხლის გაზაფხულზე ჩანერგილმა აზრმა აკაკის გულში ნაყოფიერი ადგილი მონახა. გაღვივდა და შემოდგომის მიწურულში მგოსანს ანუ დერძათ დაატოვებინა: „არ მინდა გვირგვინები, მისი საფასურით ზეპირ-სიტყვაობის ფონდი შეადგინეთო“.

პროკლე ტაბიძე.

სევდის შვილი

ვუძღვნი ი. გოებაშვილის სამარადისო ხსოვნას

ჩემო კარგო! შენ გსურს ამ მწუხრის ამსაც მხოლოდ სიყვარულის დაუსრულებელ ზღაპრებს გიამბობდე? მაშ უცქირე, უცქირე მზის მკრთალ სხივებით გაბრწყინებულ, ყვავილის ყლორტზე მოციმციმე ცვარს, მე კი დაწყულულებულ სხეულს მოვაყრდნობ შენს მკერდს და ოხვრით გიამბობ ისტორიულ ზღაპრებს.

— გოლიათზე გამარჯვებულ დავითს არას დროს არ უკრთოდა გული ბრძოლის კიჟინში, მაგრამ ლბილ სარეცელზე ისე თრთოდა ვნებით, ვით ნამი ყლორტზე. მოხიბლა ვირსავიას მშვენიერებამ და დაავიწყა მცნება მრისხანე იელოვასი: მოხუცებულ დავითის სხეული ვერ გაათბეს მონებმა თბილ სამოსელით; შემდეგ მოგვარეს სუმანიტელი ახალგაზდა მშვენიერი ქალი ავისაგა. ავისაგა თვისი სხეულით ათბობდა მოხუცებულის გვამს, ნეტარებას გრძნობდა დავითი, როდესაც დაეყრდნობოდა უძლიერი ხელით ავისაგას მხარს და უახლოვდებოდა მის ნაზ ტუჩებს.

პოეზიის სულის ჩამდგმელი, თვითვე სულით ძლიერი ბაირონი არვის წინაშე არ იხრიდა ქედს, მშვენიერ ქიოლის ფერხთა წინ კი განერთხოდა და ეუბნებოდა:—ნუ მეტყვი „ჩემო სიცოცხლე“—სთქვი „სულო ჩემო“ სული უკვდავით ჩემი სიყვარული!—

ეჰ, მომწყინდა ეგეთ ზღაპრების სიმღერა, ეხლა გიამბობ ერთს მეგობრის ცხოვრების რვეულის შინაარსს...

წაგიკითხავს მოკლე, მაგრამ გრძნობის სტიქონები სამგლოვიარო დეპეშეებში „ჩემი ცრემლნიც, ცეცხლად ფრქვეულნი უერთდებიან უკვდავ მოძღვრის გარდაცვალების გამო შექმნილ გუბეს“. სევდი შვილი.

ეს ადამიანი ძლიერი იყო სულით იმედით ადვილი უშიშრად ებრძოდა ქვეყნად გამეფებულ მონობას, ღალატს მაგრამ ვიდრე ძალ ღონით აღიჭურვებოდა, დაამარცხეს ცხოვრების ველზე და ცხოვრებისავე უფსკრულ წუშპეში გადასროლეს. ეხლა ის მიაგავს იმ ფრთა გაღ

იაკობ გოგებაშვილი,
გარდაცვალებიდან სამი წლის შესრულების გამო.

ესა თაჳსი
კობოდა მშობელი ხალ-
კიზღობისა და აღორძინების

ზრდელ არწივს, რომელიც ვიდრე გამოი-
ცდებოდა, გაუმძლარ ყვავის მსხვერპლი
გახდა.

ჩვენ ბავშვობიდანვე ვიცნობდით ერთ-
მანეთს ჯერ კიდევ სკოლაში, როდესაც
მონებად გარდაქცეულნი თუთიყუშით
ვიმეორებდით უცხო ენაზე გაუგებარ
„ფრაზებს“. ის არწივით მგზნებარ თვა-
ლებს არ აშორებდა საყვარელ „დედა-
ენას“. გვიკრძალავდნენ, მაგრამ ის უში-
შრად „დედა-ენის“ საშუალებით ითვისებ-
და ყოველსავე დიად მცნებას და ამიტომ
თუ ჩვენთვის მოუხეშავი და ტლანქი
იყო გონებრივი ვარჯიშობა, მისთვის
ყოველივე ნაზი და მომხიბლავი იყო.
უყვარდა „დედა-ენა“ და ის ვისაც ამ
წიგნზე თვისი ძალ-ღონე არ დაეშურებია
სათაყვანებელ კერბად ჰყავდა მიჩნეული.

ჩვენ ვიზრდებოდით სულიერად დამა-
ხინჯებულნი, მასში კი ლალად შლიდა
ფრთებს ძლიერი სული. ჩვენ გონებით
დაავადმყოფებული გამოვცილდით სკო-
ლის დარბაზს, ის კი საღი და ნათელ
მფრქვეველი დარჩა.

როდესაც მოვიხვეჭეთ გამბედაობა და
ვიკრიბებოდით საიდუმლოდ, რომ გაგვე-
ზიარებინა ერთმანეთისთვის ჩვენი გულის
თქმა, ფარულად გვეამბნა ერთმანეთის-
თვის რაც იზიდავდა ჩვენს სულს, ამ
დროს ის იყო ჩვენი წინამძღვარი, თვალ
წინ გვიშლიდა თუ რა რიგ დაბეჩავე-
ბულნი ვიყავით ცხოვრების კლანჭებში
და გვიწვევდა საბრძოლველად, გვიზრდი-
და გამბედაობას, რომელიც ოდნავ, ოდ-
ნავ გამოკიაფებდა ჩვენს დაავადებულ
არსებობაში!

ქაღალწი ასულნი იყვნენ, გულ
ვითი, როდესაც დაეყოფათ თვალთა ის-
ხელით ავისაგას მხარს და უახლო ვერვინ
და მის ნაზ ტუჩებს.

დმოგვაველებდა არწივით მგზნებარ თვა-
ლებს და იკარგოდა მაცდურების ღიმი,
ასულთა ეშხით სავსე, საკოცნელად გა-
პობილი ბაგენი იკუმშებოდნენ მის თვალ-
თა გამომეტყველებით.

მაგრამ მძლავრ ვნების ნდომის მონე-
ბას ვერც ის გაექცა. ამაყ შედიდურის
შეუღრეკელი გულიც განგმირა ასულის
თვალემა, რომლის სიღრმეში მბრწყინა-
ვი შუქი გამოჰკიაფებდა.

შეუყვარდა ლილა მთელი გრძნობით
მთელი სულით. ლილა შეიქმნა საწმისი
მისი სიყვარულისა. უძლველმა სტიქიურ-
მა სიყვარულმა ვერ გადაახრევინა იმ
გზიდგან, რომელზედაც სვლა მიზნად
დაესახა სიყრმიდგანვე. გრძნობის სიყუ-
რულმა ვერ დაჩრდილა, მასში ჩაგრულ-
თადმი სიყვარული...

ბრბომ კი გაჰკიცხა მისთვის მებრძოლი,
სატრფომ გესლი ჩააპარა ნექტარების
ფიალაში, ლალათით დაამარცხა უძლველ-
ლი ვნების სურვილი...

როდესაც იდუმალებით სავსე ფერი
შეუკრთებოდა ლამეს, ისე ვით ქორწი-
ნების სარეცელზე გამოღვიძებულს ასულს,
როდესაც ცის ჰორიზონტს ნაზი მოწო-
თალო სხივები ეტმასნებოდა, ვარსკვლავ-
ნი იცრიცებოდნენ, ის ვით ქოტი იძუ-
ლებული იყო უღრან ტყეში დამალული-
ყო. რადგან ბრბო უგუნური ჩაქოლეს
უქაღდა და განრისხებით გუგუნებდა!

— სიკვდილი! სიკვდილი! ანათემა! ანა-
თემა!

სიკვდილით დასჯას ემუქრებოდნენ, რა-
დგან ამსხვრევდა უგუნურ ბრბოს მიერ
აღმართულ კერას. ამსხვრევდა სიმბოლოს
ბოროტებისა და გარყვნილებისას. თვით
მშობელი დედაც, რომლის მკერდზე ის
პირველად დაეწაფა სიცოცხლის წყაროს,
მისდევდა ბრბოს და გაიძახოდა:

— სიკვდილი! პირველად მე ვესვრი ლოდს. თვით სატრფოც ამ დროს უცხო ყმას ეჩურჩულებოდა:

— სიამოვნებით ამოვგლეჯ მკერდს ჩემის ხელით. და ამ ბრბოს მრისხანე გრვენივამ, მწუხრის შარავანდელი მოჭფინა მის სულს, ბრბო უგუნური ქმნიდა კერას, ის კი ამსხვრევდა...

მაგრამ ჩემო კარგო! ამბობენ დროთა მსვლელობაში მზეც ჰკარგავს სიმბურვალესო და მისმა მგზნებარე თვალემაც დაჰკარგეს ამაყი გამომეტყველება, დასუსტდნენ, მიილულენ, ტანჯვა ვაებამ წელში მოხარა შეუპოვარი ყრმა.

უკანასკნელად ის მე სოფლად ვიხილე, როდესაც დაღლილ დაქანცული წაველ იქ ბუნების წიაღში განსასვენებლად, გარს გლახობა შემოხვეოდა; ის მათთვის მოძღვრის „ბუნების-კარს“ უკითხავდა. პირველ დანახვისთანავე შევამჩნიე მის თვალეში მგზნებარე ცეცხლის ნაცვლად სევდა გამოჰკრთოდა. უკანასკნელი მისი იტყვები, რომელნიც სამუდამოდ გულს დამშთენია იყო: „მიყვარს სევდის კუბო, რომელშიდაც საუკუნოდ განისვენებს ჩემი გული, მიყვარს სევდის ბალი, სადაც

სამარადისოდ ფარფატებს ჩემი სული, მე სევდის შვილი ვარ“.

აჰ, მოსწყდა ყვაილს ცვარი? შენს უმანკო ტუჩებსაც დაეკარგა მკრთალი ღიმილი?

მითხარ! გებრალვის მწუხრის შვილი? მე ვიცი დედაკაცის გული ცივია ვით ქვა, რომელიც მხოლოდ იმ დროს ისვრის მხურვალე ნაპერწყლებს, როდესაც მაგრად სცემენ გრდემლს. მითხარ, გებრალვის მწუხრის შვილი?

ჩემო კარგო! დაუგდე ყური? გესმის გლოვის ხარი? გესმის რა გულ-ჩათხრობილად გაიხმაურა მთამ? ამჩნევ რა რიგ ათრთოლდნენ ფოთოლნი? რა რიგ ქვითინებს ლალი ნიავი? ეხლა მისვენებენ სასაფლაოზე დიდებულ ადამიანს გვამს. წავიდეთ! წავიდეთ, ჩემო კარგო! ჩვენც შევეურთდეთ მწუხრის ბურუსში გახვეულ ერს, ჩვენც ბანი მივსცეთ მათ მწარე მოთქმას. წავიდეთ იქ, თვის მოძღვარის გვამთან ჩვენ ვიხილავთ ცეცხლის ცრემლების მფრქვეველ სევდის შვილს.

წავიდეთ! წავიდეთ, ჩემო კარგო!..

მის. ბოჭორიშვილი.

მვირთგას მასწავლებლის ნიკო ლომოურის სსოფნას

ზეცა განრისხდა, ბედი გვალაატობს!.. სხვა ათასგვარ გაჭირვებასა და უბედურებასთან ერთად თანდათანობით გვშორდებიან, ხელიდან გვეცლებიან ჩვენი მწერლობის ქურუმნი და საზოგადო მოღვაწეთა ბელადნი. ბედაურნი გვეხოცებიან!..

ვინც გასცნობია ნიკო ლომოურის საკულისხმიერო ნაწერებს და ერთხელ მანც დამტკბარა მისი მომხიბვლელი ქარაულით, იმას კარგად მოეხსენება, რომ

განსვენებული ჩვენი საზოგადოების ერთი ასეთი ბელადთაგანი იყო.

ნიკო ლომოური ღვიძლი შვილია იმ თაობისა, რომელმაც მესამოცე წლებში დაიწყო მოღვაწეობა და ჩვენ მწერლობასა და საზოგადო ცხოვრებაში ახალი ხანა შეჰქმნა. განსვენებული მთელი თავისი სიცოცხლე ემსახურებოდა მშობელი ხალხის გამოფხიზლებისა და აღორძინების საქმეს.

ნიკო ღრმად განათლებული ადამიანი იყო, ახალგაზრდობაშივე ჰქონდა შემუშავებული პოლიტიკური მსოფლმხედველობა და თავიდანვე „ხალხოსნათ“, ანუ „ტეტიათა მოტრფიალედ“ იყო ცნობილი. სოფლის შვილი, იგი ზედმიწევნით იცნობდა მდაბიო ხალხს, მისს ცხოვრებას და სწორედ ამიტომაც მისი ნაწერებში ასე მშვენივრად არის დახასიათებული ჩვენი ხალხის ყოფა-ცხოვრება.

ჩვენს ლიტერატურაში მეორეს ვერ შეხვდებით, რომ ხალხის ჭირვარამი ნიკოსავით გრძნობით მომწიბვლელი ქართულის ენით აეწეროს. მისს ნაწერებს ყველა—დიდრიც და პატარაც, ყრმაც და მოხუციც დიდის ხალისით ჰკითხულობს და სტკებდა. რომელი წიგნის მცოდნე ქართველი იქნება, რომ მისი „ქაჯანა“, „ალი“ და „ყოველ მხრიდან“ არ წაეკითხოს, ჩვენი ხალხის უმწეობასა და სიბეჭავეს მისთვის გული არ აეკვნესებიოს და გაჭირვებულ მოძმეების ბნელ ცხოვრების განათების სურვილი მაინც არ აღძვროდეს, რომელი სკოლა იქნება, სადაც ნიკოს „ვედრება პატარა გლეხისა“ და „ყინვა და პატარა მოწაფე“-ს არ ასწავლიან. ხოლო ნიკოს ამაგი სამშობლოს წინაშე მარტო მწერლობით არ განისაზღვრება. დიადი და ფასდაუდებელია მისი ღვაწლი, როგორც მომავალი ქართველი დედებისა და სახალხო მასწავლებელთა აღმზრდელ-მასწავლებლისა. ნიკოს არა ერთი მომავალ სახალხო მასწავლებლის ბუნებაში ჩაუნერგავს კეთილი გრძნობები, ღვთიური ცეცხლი აღუნთია და მამულის საღი სიყვარული გამოუწვევია.

შეუძლებელი იყო ნიკოს გასცნობოდით, მისი ენატკბილი საუბარი მოგესმინათ და მისდამი რაღაც იღუმალი სასოებით და ღრმა პატივისცემით არ გამსჭვავ-

ლულიყავით სწორედ ასეთი ნაზი პატივისცემას გრძნობდენ ნიკოსადმი გორის სამასწავლებლო სემინარიის ქართველ მოწაფეებთან ერთად სხვა ეროვნებათა შეგირდებიც.

სემინარიაში ქართული ენა „ქალაღზე“ ისეთივე სწორ უფლებიან საგანთ ითვლებოდა, როგორც მაგალითად, რუსული და კვირაში ყოველ კლასში სამსამი გაკვეთილი ჰქონდა დათმობილი. ოთხი წლის განმავლობაში გაკვეთილების ასეთ რაოდენობასთან და ისეთ მასწავლებელთან, როგორც იყო ნიკო, მეტად ბევრის გაკეთება შეიძლებოდა—მთელი ჩვენი ლიტერატურისა და ისტორიის ზედმიწევნით შესწავლა მოხერხდებოდა, ხოლო სამუშაოთ, ქართული ენის ნაყოფიერების გასაქარწყლებლად, როგორც მოსალოდნელი იყო, იმ თავითვე ყოველივე ღონე იხმარეს და ეს გაკვეთილები ლამის ფიქციით აქციეს. სემინარიაში ქართული ენის სახელმძღვანელოთ მხოლოდ „ბუნების კარი“ და ხუცური წიგნები იყო ნებადართული და სასწავლო მასალაც ამ წიგნებით იფარგლებოდა. ეს წიგნები, ცხადია, დამაკმაყოფილებელ სულიერ საზრდოს ვერ მოაწვდიდა ყრმა მოსწავლეებს და ნიკოც ცდილობდა ზეპირი საუბრებით შეევესო ეს ნაკლი. მაგრამ ნიკოს აქაც არ შეეძლო ფრთები თავისუფლად გაეშალა, რადგან ხშირად საუბრის შინაარსი „უფროსების“ ყურამდი მიადწევდა ხოლმე და მასაც წყრომა და რისხვა არ ასცდებოდა. კანონით სემინარიის მოწაფეებსაც უნდა ესწავლათ ერთად-ერთი ადგილობრივი ენა და ზოგი მათგანი ქართულს სწავლობდა. „თითო მახინჯი ყოველს ოჯახშიაო“ ნათქვამია და იმათშიაც გაზოგეროდენ სულმდაბალ-

ნი, რომელთაც ნიკოს მზვერაობას დააკისრებდენ ხოლმე.

ნიკოს სდევნიდენ სემინარიის გარედაც, თვალყურს ადევნებდენ კრებებზე, საზოგადო დაწესებულებებში, ეკლესიაში და ყოველი მისი სიტყვაში სახელმწიფოებრივ ღალატს ხედავდენ. ამიტომ მოწაფეებს მასთან ოჯახში სიარულიც გვიძნელდებოდა და დიდის გაჭირვებით იშვიათ შემთხვევაში თუ მოვახერხებდით მისვლას.

ამნაირად ნიკოს მოქმედება სავსებით შებორკილი იყო და არ აკეთებინებდენ იმის მცირე ნაწილსაც კი, რისი გაკეთებაც შეეძლო და სურდა. მიუხედავად ამისა ღირსეული მასწავლებელი მაინც ახერხებდა თავის მოწაფეებზე ღრმა წარუშლელი კვალი აღებეკდა: მშობელ ხალხის მხურვალე სიყვარულის გაუქრობელი ცეცხლი აღენტო მათში და თავისი ქვეყნისადმი ცხოველი ინტერესი აღებდა. ყველამ უწყის, რომ სასწავლებელს საზოგადოთ, რაც უნდა რიგიანათ იყოს იქ დაყენებული საქმე, არ შეუძლია სავსებით ამოსწუროს ამა თუ იმ სასწავლო საგნის მასალა. სასწავლებელი თავის და-

ნიშნულებას სავსებით მიღწევს, თუ კი შესძლებს სწავლება ისე დააყენოს, რომ მოწაფეებში თვითოეულ საგნისადმი ინტერესი აღიძრას და დამოუკიდებლად მათი შესწავლის და მიღებული ცოდნის გაფართოების და გაღრმავების ხალისი გამოიწვიოს. ამას კი განსვენებული ნიკო შეუძლარებლად ახერხებდა. მისი საუბრები, ეს ის ბრწყინვალე წამებია თვითოეულ მის მოწაფის ცხოვრებაში, რომელთა ტკბილი, ნეტარი მოგონება ყოველთვის კუბოს კარამდე დაუვიწყარი იქნება. მუდამ დაუვიწყარი იქნება ის გაკვეთილები, როდესაც თავდავიწყებით ხარბათ ვისმენდით ნიკოს ყოველ სიტყვას და მხოლოდ ზარის ხმა გამოგვარკვევდა სანეტარო მდგომარეობიდან და უკმაყოფილების გრძნობას გამოიწვევდა ასეთ საოცნებო წამების დარღვევისათვის.

განისვენე მშვიდათ, ჩვენო ტკბილო უებარო მასწავლებელო. შენი ნამოწაფარნი ვეცდებით შენგან დათესილ თესლს შესაფერი ნაყოფი გამოვალდებინოთ. ეს იქნება საუკეთესო ჯილდო განსვენებულ ნიკოსათვის.

მ. კაკაბაძე.

კ. პობედონოსცევის აზრი მასწავლებელზე *)

თავის პედაგოგიურ შენიშვნებში განსვენებული კ. პობედონოსცევი სკოლის სულად სთვლის მასწავლებელს, მაგრამ არა მასწავლებელ „ხელოსანს“ და „მასწავლებელ—ჩინოვნიკს“, არამედ მასწავლებელ-მოღვაწეს. „მასწავლებელი“ „ხელოსანი“ და „ჩინოვნიკი“ არ ვარგა ცოცხალი საქმისათვის. მასწავლებელი უნდა იყოს თავისი საქმის მოღვაწეთ;

მას უნდა ჰქონდეს ყოველთვის სული და გული გადადებული სწავლა-აგიზრდის საქმისათვის. მასწავლებელი სკოლის უბრალო კუთვნილება კი არ არის, არამედ შინაარსია იმისი და ის შექმნილი უნდა იყოს სკოლისათვის. მასწავლებლის შექმნა რომელსამე სასწავლებელში არ შეიძლება. იტყვიან: „დავარსოთ სპეციალური სასწავლებლები მასწავლებელთა მოსამზადებლოთ“, მაგრამ ასეთი ცოც-

*) კ. პობედონოსცევი იყო უწმ. სინოდის ობერ-პროკურორად.

ხალი საქმისათვის საჭიროა ცოცხალი მასწავლებელი, ცოცხალი ხელმძღვანელი. ამოად ფიქრობენ, რომ გახსნან მარტო ასეთი სასწავლებლები; ეს არ კმარა. გაიხსნება ახალი სასწავლებლები, მაგრამ ცოცხალი სული ამ სასწავლებლებში არ იქნება, სანამ მათთვის არ შექმნიან ცოცხალ მასწავლებლებს.“

რასაკვირველია, ასეთი შეხედულება მასწავლებელზე გვიჩვენებს, რომ ის უნდა იყოს ყველაზე უწინ აღმზრდელი თავისი მოსწავლეებისა და ცოცხალი მაგალითი იმისი, თუ როგორი უნდა გამოვიდნენ ბოლოს მისი მოწაფეები. აი უმთავრესი მოთხოვნები, რომელთაც უნდა ემორჩილებოდეს და ასრულებდეს მასწავლებელი, თუ სურს მას, რომ იქმნეს ნამდვილი მასწავლებელი:

1) „მასწავლებელი ცდება, თუ ფიქრობს, რომ იმის საქმეს შეადგენს მარტო გაკვეთილების მიცემა კლასში. ბევრად საყურადღებოა გაკვეთილებს შუა და გაკვეთილების შემდეგ მეცადინობა ბავშვებთან: ამ დროს იკრებება მდიდარი მასალა აზრისა და გონების ასამოძრავებლად და სხვა და სხვა ცნებათა შესასწავლად.“

2) თუ გინდა, რომ შენი კლასი იქმნეს წყნარი და თვალ-ყურის მადევნებელი, შენ თვითონ იყავი მშვიდობიანი და ყურადმღებელი. ახალგაზდა ცხენი კარგად გრძნობს და სცნობს თავის გამოუცდელ მხედარს და იწყებს ეშმაკობას და ტლინკაობას.

3) უნდა იცოდეს თვითოეული მოსწავლის სახელი და ყოველთვის სახელი უნდა დაუძახო მათ. ცუდი და გულგრილი მასწავლებელი უსახელოდ გამოუძახებს თავის მოსწავლეებს. კარგ სკოლაში მე მინახავს კეთილი მასწავლე-

ბელი, რომელიც უგვართ უძახოდა ბავშვებს მოფერებითი სახელებს: „ვანო, საშა და სხვა...“

4) არაოდეს არ დაივიწყო, რომ შენ გყავს კლასში ბავშვები: ეცადე იქმნე მათთან ჰაბტუკი და ისინი ამას იგრძნობენ.

5) ნუ გახდები მონა მეთოდისა, როდესაც აძლევ კითხვებს მოსწავლეს; როდესაც შენ იცნობ მას და მისჩგრებიხარ თვალეში, თვითონ ის ჩაგიჩურჩულებს, რაზედ უნდა ჰკითხო.

6) როდესაც რვეულებს ასწორებ, იყავი მომთმენი და დაკვირვებული: ნუ მოეწონი და ნუ მოითხოვ ყოველივეს ერთად და თვითოეულისაგან ერთნაირად. იფიქრე, რამდენად ნიჭიერია იმ დროს შენი მოსწავლის თავი: რაც ვერ გაიგო მან დღეს, შეუძლია გაიგოს სხვალ—ნუ გაუფუჭებ მას სიხარულს თვით შეგნებისას, როდესაც ხედავ, რომ ისიც სკდოლობს გაიგოს და მუშაობს თავით.

7) ნუ იკვნეულობ წარმატებაში, როდესაც აკეთებ შენ საქმეს იმ აზრით, რომ ის არ უნდა იქმნეს უნაყოფო, და მუშაობ მტკიცე ნებით, რომ მოსწავლემაც სინამდვილით შენგან შეისწავლოს.

8) ნუ განრისხდები წვრილმანებით და ნუ მისცემ მათ მნიშვნელობას. ბავშვმა დახატა მაგიდაზე შენი ფიგურა და კიდევ თან ქვეშ მოუწერა; მშვიდობიანად მოშალე ის, ან და უბრძანე მეორე მოსწავლეს მოშალს, თუ გაჯავრდი და გამოძიებას შეუდექი, მაგალითი გადამდები შეიქნება.

9) როდესაც ზიხარ კლასში და ხედავ შენს წინაშე 30—40 ბავშვს, ნუ დაივიწყებ, რომ ოდესმე შენც იყავი ასეთი.

10) მე ვიცნობდი მასწავლებელს, რომ

მელიც მოსწავლეებს უყვარდათ და თან ერიდებოდნენ მას იმიტომ, რომ ენდობოდნენ მას, და ისიც იყო ამაში დარწმუნებული. ის არ შეძრწუნებულა ერთხელ ეთქვა მოსწავლეთათვის; „აი თქვენ გადათარგმნეთ სწორედ, მე კი მომივიდა შეცდომა“. ბავშვები გრძობენ სიმართლეს.

11) იყავ ბუნებრივი: უნდა ელაპარაკო ისე, რომ ყველამ, რასაც ელაპარაკები, ყოველივე ცხადათ გაიგოს. როდესაც ლაპარაკობ, შენს თავზე კი ნუ ფიქრობ. არამედ —ვისაც ელაპარაკები.

12) მოერიდე განყენებული ფრაზების ხმარებას, ერიდე კანონების კანონებზე ასხმას, გზას, განყენებულებითა და კანონებით მოკირწყლულს, მიყავს ადამიანი დაჩლუნგებისაკენ.

13) მასწავლებელს ყოველთვის უნდა ახსოვდეს, რომ ის აკეთებს დიდებულ საქმეს, რომელსაც არ უნდა ეკიდებოდეს დაუდევრობით.

14) როდესაც მუშაობა შემოღებულია სკოლაში სასჯელის მსგავსად, —ეს ცუდი მაჩვენებელია, და იმას ნიშნავს, რომ ასეთი მუშაობა მოსწავლეთათვის სამძიმო და მოსაწყენია.

15) ყოველ მოწოდებაში ადამიანი უნდა უკვირდებოდეს თავის თავს, რათა სული და მხნეობა არ ჩაქროს.

16) აგრეთვე გახსოვდეს: რასაც შენ თხოულობ თვითოველ მოსწავლისაგან, თვითონ შენც უნდა იცოდე იმისი გაკეთება და შესრულება. ყოველივე სამუშაო, რომელსაც შენ მისცემ მათ, ჯერ შენ თვითონ გადაათვალიერე და გააკეთე; რამდენადაც შესაძლებელია უკეთესად, ამაშია სიმართლე, და უსიმართლოდ კი რას ვარგა მასწავლებლობა!

ვინც დაუჯიბდება ზემო ჩამოთვლილ

მოთხოვნილებათა მუხლებს და კარგად ჩაუფიქრდება, უსათუოდ დაეთანხმება ბევრში ავტორს. ვინც შეასრულებს ამ დარიგებათა რამოდენიმე ნაწილს, დიდ სარგებლობას მოუტანს სკოლას, ააცილებს მას მშრალ ფორმალიზმებს და დაიჩქმევს მოღვაწე-მასწავლებლის სახელს. როდესაც კ. პობედონოსცევი ასე მალა აყენებს მასწავლებელსა და იმის შრომას, თხოულობს ამავე დროს, რომ მასწავლებლის შრომა დაფასებული და პატივცემული იყოს ყოველთვის მისი უფროსების მიერ. მათ აძლევს დარიგებას, თუ როგორ უნდა ექცეოდნენ ისინი თავის მასწავლებლებს. „შენ დაგაყენეს მეთვალ-ყურედ, —ელაპარაკება ის უფროსს — როდესაც მიდიხარ სკოლაში, მარტო. რვეულებისა და მოსწავლეების ნიშნების გადათვალიერებით ნუ განსაზღვრავ შენს მოვალეობას; ვალდებული ხარ ახლო გაცნო მასწავლებელს, მოეპყრო მას ადამიანურად და ამხანაგურად; უნდა იცოდე, რომ ის უმთავრესი იარაღია სკოლისა. შენი მოვალეობაა, გაამხნეო ის და ხელი შეუწყო, თუ რამე უჭირს და სწუხს. თუ სცივა, შიან, და სცხოვრობს გაჭირვებულად. გულგრილად ნუ შეხედავ, თორემ ღვთის-წინაშე პასუხის მგებელი იქნები.“

„ფორმალისტა და ჩინოვნიკ“ მეთვალ-ყურე — ინსპექტორებს ის აფრთხილებს და წინადადებას აძლევს არავითარი ვნება არ მისცენ მოღვაწე მასწავლებელს, თუ მეთოდი მისი მაცადინობისა არ ეწყობა და არ შეესაბამება მეთვალყურე — ინსპექტორების მიერ შედგენილ პროგრამას. „როდესაც ხედავ ისეთ მასწავლებელს, რომელიც სულითა და გულით მისცემია მოსწავლეთა სწავლა აღზრდისა და განვითარების საქმეს, ფრთხილად

იყავ, რომ ხელი ზრ შეუშალო მას შენი სახითა და მოთხოვნილებებითა. სკოლა კანცელარია არ არის,—და თუ კანცელარიის წესები გაამეფე შიგ, სკოლა დაიღუპება,—მასწავლებელი მანქანაა სკოლაში, როდესაც ის თავისი უფროსების დავალებითა და ბრძანებით ფორმალის მისდევს და სახელმძღვანელო წიგნებსა და პროგრამას ვერ გასცილებია.“

ჩვენდა სამწუხაროდ ჩვენში ძვირად მოიძებნებიან ისეთი მასწავლებლები, რომლებიც ამართლებდეს კ. პობედონოსცევის შეხედულებას; მათში 80% „ხელოსანი“ და „ჩინოვნიკი“ მასწავლებელია, რომლებიც უსულლო მანქანასავით მოქმედებენ ინსპექტორ-მეთვალყურეების გავლენის ქვეშ.

ლადო ბზვანელი.

ჩვენი დროის გმირი პედაგოგები

(პასუხად ბ.ბ. ვ. ჯაფარიძეს და ი. ზედგინიძეს)

პამპულაი შეიკმაზა თოფითა და ჯინჯილითა, უნდა ქალაქსა მივადგე ამოვზოცო შიმშილითა... ხალხური.

ჩვენში თავიანთი მიმართულებით კარგად ცნობილია პედაგოგებმა ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძემ და იაკობ ზედგინიძემ სერიოზული ომი გამოგვიცხადეს. მათ „შადრევანის“ № 18-ში დასტამბეს ინსინუაციით სავსე წერილი პირადად ჩემს წინააღმდეგ. მართალი მოგახსენოთ, ასეთი წერილი პასუხის ღირსიც არ არის, მაგრამ ვინაიდან შესაძლებელია ზოგიერთმა „შადრევანის“ გულუბრყვილო მკითხველმა მართლა დაიჯეროს მათი ნათქვამი, როგორც ეს მოუვიდა ჟურ. „კლდის“ ერთს თანამშრომელს ბ.ნს გ—ახ—ელს, მეც იძულებული ვარ პასუხი გავცე, რადგანაც გაზეთ „შადრევანის“ სწორუპოვარი რედაქცია კი ნიშნის მოგებით ისეთს შენიშვნას უკეთებს წერილს, თითქოს დავიწყებია, რომ ვ. ჯაფარიძისა და ი. ზედგინიძის წერილი საპირადაო და სრულიად არ ეხება საკამათო საგანს; „შადრევანის“ რედაქციას კი წინად საგანი მიაჩნდა საყურადღებოდ,

ახლა კი პიროვნების უსამართლოდ შებღალღვა გაუხდია საგნად, რადგანაც, როცა საგანს ვერ სწვდება, მეტი რა ღონეა, თუ პირადობაზე არ იჯერა გულის ბოლბო. თავდაპირველად ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძე და ი. ზედგინიძე უსაყვედურებენ „შადრევანის“ რედაქციას, რომელიც „გულუბრყვილობას იჩენს, როცა იმედოვნებს, რომ ზემოაღნიშნული დავა, პრინციპიალურ დავას გამოიწვევს და ჩვენი პედაგოგები საგანს არსებითად შეეხებიან და გააშუქებენ, ვიდრე არ გაწმინდება ის სულის შემზუთველი ატმოსფერო, რომელიც კარგა ხანია ტრიალებს ჩვენში პედაგოგიური საკოცხების გარშემო“ (ხაზი ჩემია). თუ ბ.ბ. ჯაფარიძე და ზედგინიძე ჰფიქრობენ, რომ მართლა დღევანდელი ატმოსფერო ქართულს მწერლობაში სულის უხუთავს ნიჭიერსა და რიგიანი მიმართულეების პედაგოგების აზრს, რასაკვირველია, ასეთი მოვლენა დასაგმობია და გასაკიცხი; ვინც ნიქს გზას არ აძლევს და ძე

ლად ახშობს, არავინ მოიწონებს ასეთს საქციელს და კიდევ გაჰკიცვენ ამისთვის, მაგრამ თუ კი ვინმე შემცდარს გზას ადგას პედაგოგიურს საკითხებში და სიტყვით თუ საქმით ღალატობს საღ პედაგოგიურს პრინციპებს, ყველანი მოვალენი არიან ასეთს პირს ამხილონთვის ცდომილებანი, რადგან ნათქვამია „ფარვა სიავისა ქვეყანას არ მოუხდები-სო“. სწორედ ქურნალი „განათლება“ და თქვენი უმორჩილესი მონა ამ უკანასკნელ გზას ადგას და შეძლებისა-დაგვარად კიდევ იცავს საღ პედაგოგიურ პრინციპებს, რომელიც, რასაკვირველია, დაშორებულია ჯაფარიძე—ზედგინისებურ პედაგოგიურს აზრს.

ბ. ბ. ჯაფარიძე და ზედგინიძე ამბობენ: „თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ პედაგოგიურ საკითხებში პირდაპირ ტერორია გამეფებული ჩვენი შოლვაწეების მიერ, რომელსაც დღეს მეთაურობს ბ. ბოცვაძე. ვაი იმას, ვინც ბ. ბოცვაძის „საღ პედაგოგიურ“ აზრებს არ იზიარებს და მისებრ არ აზროვნობს! მას ასტრაკიზმი მოელოს“ და სხვა და სხვა... დიდ ძლიერა-მოსილ უფლებას მანიჭებენ ბ. ბ. ჯაფარიძე და ზედგინიძე, მაგრამ ერთი მიბრძანონ, ვინ ყოფილა ისეთი, რომლის წინააღმდეგაც უსაბუთოდ ამხედრებულვიყავი; თუ თავიანთ თავზე იტყვიან რასმე, მეც იძულებული ვარ განვმარტო, რადგანაც ძალაუნებურად მიწვევენ და მოვაგონო ბ. ბ. ზედგინიძესა და ჯაფარიძეს, რომ 1913 წლის „სახალხო გაზეთის“ № 1033-ში დაწყებული და შემდეგ გაგრძელებული ვეება მათი საისტორიო წერილები „კადნიერება თუ პედაგოგიური სიბეცე“, რომელშიაც განსვენებულს გოგებაშვილს სრულიად უსაბუთოდ ცილი დასწამეს, ვი-

თომც იგი ოდესმე გალაშქრებულ იყვეს მათი სახელ-მძღვანელოების წინააღმდეგ, მტკნარი სიცრუე იყო და არც მე მოეუწონე. (იხ. ჩემი „მცირე შენიშვნა“ „სახ. ფურც.“ № 1045 და 1047 1913 წ.) თვითონ მათი, წერილი „კადნიერება თუ პედაგოგიური სიბეცე“ ნათლად ხატავს, თუ რა პატივით იხსენებენ ისინი მოპირდაპირის პიროვნებას და სხვას კი უკვირებენ „მოპირდაპირის სახელის გატეხას საზოგადოებაში.“

მოვაგონებ აგრეთვე ბ. ბ. ზედგინიძეს და ჯაფარიძეს მათი ნაცოდვილარ რუსულ სახელმძღვანელოების შესახებ გამოთქმულს საზოგადო აზრს საზოგადოებაში და პრესაში, რომ ხსენებული წიგნები მუხჯურ მეთოდზე აგებულად და უვარგისად ცნობილი იქმნა პრესაში და საზოგადოებაში. გაიხსენეთ სახალხო გაზეთის“ 1913 წლის № 1014-ში მოთავსებული ბ-ნი კორდელის წერილი ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა, „პედაგოგიური თაღლითობა“ არჩილ ჯაჯანაშვილისა (№ 1051), „პედაგოგიური პასუხი თუ თავის ნაწარმოების რეკლამა“ (№ 1054, 1055, 1058, 1061 „სახალხო გაზეთის“, ბ-ნ „სიტყვას“ წერილი „ძალად დარაჯები“ (№ 1040 სახ. გაზეთი) და ბოლოს „ჩემი დასკვნა“ გამოცდილისა და ნიჭიერის სახალხო მასწავლებლის ლადო ბუყანელისა, რომელმაც მთლად დაასამარა ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძისა და ი. ზედგინიძის ნაცოდვილარი სახელმძღვანელოები, რომელნიც სამართლიანად სცნო მუხჯურ მეთოდზე აგებულად და ქართულ სკოლებისათვის უსარგებლო წიგნებად. ბ. ბ. ზედგინიძე და ჯაფარიძე, წინააღმდეგობის ნაცვლად მხარი დაუჭირეს იმ უკულმართ მიმართულებას, რომელიც გამეფებულია

რუსული ენის სწავლების შესახებ ჩვენს სკოლებში და ბ. „სიტყვას“ თქმისა არ იყოს, ამით ფიქრობენ „ასეთი სახელმძღვანელოს შედგენა დიდ მოღვაწეობად უნდა ჩაგვეთვალოს“. ან შეიძლება კერძოდ ბ-ნ ჯაფარიძის ისიც „დიდ მოღვაწეობად“ მიაჩნია, რომ რუსულ ჟურნალ „Кавказ. Школа“-ში მოღვაწეობს და სოფლის მასწავლებლებს უჩვენებს ამ ჟურნალის გამოწერას, სადაც, როგორც ბ-ნი ვასილი ზელენკო ზრდილობიანად შენიშნავს, ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე ათავსებს პლაგიატურს წერილებს: „Есть въ ней нѣсколько такихъ мѣсть, около которыхъ должны бы, справедливо говоря, быть кавычки, потому что они принадлежать не всецѣло Г. Джапаридзе“ (იხ. Русская школа“ № 2—გვ. 53).

იქნებ ბ-ნ ჯაფარიძეს ჰგონია, რომ ქართველ საზოგადოებას დავიწყებული ექნება 1911 წელს მის მიერ ჩადენილი ოინები თელავის კურსებზე, როცა დირექტორი პირველ განყოფილებაში არითმეტიკის გაკვეთილების მიცემას ქართულად ავალებდა 81 წლის გეგმის მიხედვით და თვითონ კი მეტის გულმოდგინებით სანიმუშო გაკვეთილებს რუსულ ენაზე აძლევდა დამსწრე მასწავლებელთა სახელმძღვანელოდ. და ამ საქციელით რაღაც მკირე უფლებასაც კი სთელავდა ქართულად სწავლების შესახებ. იქნება ბ-ნ ჯაფარიძეს მივიწყებული ჰგონია ის სამედიატორო სამართალი, რომელიც გაიმართა მისსა და ბ-ნის დ. შემოქმედელს შორის თელავის კურსების გამო (იხ. ამის შესახებ ვრცელი ოქმი სასამართლოსი, დაბეჭდილი ჟურნალ „განათლების“ 1912 წ. თებერვლის ნომერში“. და ნუ თუ ყველა ამ საქციელი-

დან ეინმე დაინახავს ბ. ვ. ჯაფარიძის „სალ პედაგოგიურს მოსაზრებას“, რომლის დამყარებასაც იგი დაჟინებით სცდილობს.

ან სხვა რაში გამოიხატა ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის მოღვაწეობა ქართველთა სასარგებლოდ, კულტურულ საზოგადოებათა წევრობაში, ქართულ სკოლებში სამსახურში, ქართველ მოზარდთაობათა აღზრდაში, თუ რუსული ენის მუნჯური მეთოდით სწავლების განმტკიცებაში, რასაც გვაძახებენ საქმენი მისნი. და როცა ასეთს მიმართულებას ეწინააღმდეგებოდა ჩვენი საზოგადოების საუკეთესო წევრნი, ბ-ნი ჯაფარიძე ნიანგის ცრემლებსა ღვრის და ისევ თავის დუხჭირ პედაგოგიურს აზრებს ებლაუტება, რომელსაც ლილახანა კარგი ხანია გაუცვდა.

ახლა ორიოდ სიტყვას მოგახსენებთ კერძოდ ბ-ნ ზედგინიძის შესახებაც. ეს განსვენებული იანოვსკის სკოლის მოხელე პედაგოგიც სჩანს სრულად იზიარებს ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის აზრს და ხელს აწერს ცილისწამებით სავსე წერილს ჩემს საწინააღმდეგოთ. მისგან კი უფრო მეტს სიღინჯეს და დაფიქრებას მოველოდით, რომ ვისიმე პიროვნების შეურაცხყოფისათვის ცხოველი ფაქტებია საჭირო და არა მიკიბულ—მოკიბული უსაბუთო აზრები, რასაც ქვემოთ უფრო ნათლად დაეინახავთ. მაგრამ უნდა შევნიშნოთ ბ-ნის ზედგინიძეს, რომ მასაც არა ერთი ცოდვა მიუძღვის განსვენებული გოგებაშვილის „დედაენის“ წინაშე. აი ამისი ფაქტი. მოგახსენებთ, რომ ამ უკანასკნელ ხანებში ბ-ნი ი. ზედგინიძე გულ-მოდგინედ მუშაობს „განათლების“ საზოგადოებაში და ამბობენ დიდი ღვაწლიც მიუძღვის ამ საზოგადოების სკო-

ლის წინაშეო. მაგრამ პედაგოგიურს საკითხებში აქაც თურმე ზოგჯერ კოკლოზს. საქმე ის არის, რომ ამ ვაჟბატონმა დაჟინებით მოითხოვა „განათლების“ საზოგადოების სკოლიდან „დედაენის“ განდევნა და ნაცვლად ი. როსტომიშვილის „ნერგის“ შემოღება და რომ სკოლის პედაგოგიური საბჭო თხიზლად არ დახვედროდა და სასტიკი წინააღმდეგობა არ გაეწია, იგი თავისას გაიტანდა და „დედაენის“ ნაცვლად „ნერგს“ შემოაღებინებდა სკოლაში. ახლა გავკადნიერდებით და ვკითხავთ ბანს ი. ზედგინძეს რომელ „სალი პედაგოგიური“ მოსაზრებით ჰსურდა მას „დედაენის“ განდევნა და გამხმარი „ნერგის“ წამოსკუპება მის ნაცვლად?! ან როგორ შინაურ მოკეთეთ მიაჩნიათ თავიანთი თავი ბ. ბ. ჯაფარიძესა და ზედგინძეს, როცა ისინი გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს სდევნიან და სხვებს კი მისს ნამდვილს დამცველებს გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შინაურ მტრებად ჰსახავენ.

აი რა სიტყვებით გვამკობენ ეს სწორუბოვარი პედაგოგები: „ბ. ბოცვაძეს ყველგან ი. გოგებაშვილის მტრები ელანდება. ჩვენ კი გვგონია, რომ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს შინაურებში მხოლოდ ერთი მტერი ჰყავს და ეს მტერი ბ. ბოცვაძეა (ხაზი მათია), რომელსაც ჰგონია, რომ გოგებაშვილის სახელმძღვანელონი რაც უფრო დაძველებიან და ხელშეუხებელი დარჩებიან, მით უფრო მოსაწონი და სასარგებლონი იქნებიან ჩვენი მოზარდი თაობისათვის. ეს ბ. ბოცვაძის ხალი (ხაზია მათია) პედაგოგიური შეხედულობაა „და სხ. (შადრეანი № 18). ამ ამოწერილ ადგილში, რაც სიტყვაა, ყველგან ბოროტი ცილის-წამებაა, განძრახ შეითხინილი, რომ

მოპირდაპირეს მკითხველის თვალში სახელი გაუტეხოს და მტრად დასახოს. მაგრამ ასეთის საშუალებით ჩვენი მოკამათენი, შორს ვერ წავლენ, ფონს ვერ გავლენ და თვითვე ჩაიხრჩვებიან თავის-სავე წუმპეში. „ბოცვაძე ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შინაური ერთად ერთი მტერიო“ ხაზ გასმით და ღელად გაიძახიან ჩვენი მოკამათენი ზედგინძე—ჯაფარიძენი. თუ როგორი მტერი ვარ განსვენებულის ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებისა, ამის შესახებ ლაპარაკი ზედ მეტად მიმაჩნია, ეს კარგად უნდა იცოდეს ფართე საზოგადოებამ და იმ მასწავლებლებმა, რომელთაც თვალ-ყური უდევნებიათ საზოგადოთ ჩემი ნაწერებისა და კერძოთ განსვენებული ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შევსებულ-შესწორებულ გამოცემათა შესახებ, რაშიაც უმთავრესი შრომა თქვენს უმორჩილეს მონას ხედა წილად. ამას ნათლად ჰმოწმობენ თვით საქმენი და არა მარტო სიტყვეთ, მაგრამ განა ეს საიდუმლოებაა თვით ჯაფარიძე—ზედგინძისათვის, რომელნიც განძრახ გაურბიან სინაძლეს, რომ მოპირდაპირეს მეტი ჩრდილი მიაყენონ! დიად, ვისიმე მტრად დასახვა და ისიც ხაზ გასმით; ცოცხლად დამარხვას მოასწავებს, მაგრამ მოწინააღმდეგენი ასეთის საშუალებით, თავისივე ხელით თვითონ ითხრიან სამარეს.

„ბ. ბოცვაძის აზრით გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს ძალიან მოუხდებათ ანაბიოზი, იგინი უნდა გაიყინონ და ასე გაყინულნი იყვნენ ქვეყნის დასრულებამდისო“. (შად. № 18) საიდან გამოჰყავთ ეს უცნაური დასკვნა ჩვენს სიმართლისა და სინათლის მოყვარე პედაგოგებს? აი საიდან, შარშან „განათლე-

ბის“ № VIII-ში ერთმა სახალხო სკოლის გამოცდილმა და დაკვირვებულმა მასწავლებელმა კოტე სენხიაშვილმა პატარა შენიშვნა დაჰბეჭდა „დედაენის 1 და ზნაწილის სწავლების შესახებ. მან გამოსთქვა თავისი დაკვირვება, რომ ზოგიერთი მასწავლებლები ხსენებულ სახელმძღვანელოს ღირსებას კარგად არ იცნობენ, არ აქვთ შესწავლილი და შეთვისებული ისე, როგორც მას საქმე თხოულობს; შიგ მოთავსებულ სასაუბროებს და საპასუხოებს ხელალებით სტოვებენ იმ მოსაზრებით, რომ ეს ბავშვებმა იციანო, ან ამას ბავშვები ვერ გაიგებენო. მოთხოვნებისა და ლექსების შესწავლასაც ესევე ემართება. სტოვებენ ზოგიერთ მოთხოვნებს და ლექსებს თითქმის ყოველი ორი გვერდის ან სამი გვერდის შემდეგ. ბევრჯელ რამდენიმე ფურცლის შემდეგაც გადახტებიან და მიდიან ასე უკზო-უკვლოდაო“ და სხვა და სხვა „განათლება“ № VIII—1914 წ. გვ. 429). ამის შემდეგ ბ-ნი სენხიაშვილი თხოულობდა, რადგანაც ყოველს მასალას სახელმძღვანელოში, ლექსებს თუ მოთხოვნებს ერთი ერთმანეთზე დიდი კივშირი აქვთ, შეხორცებული არიან ერთმანეთზე და ერთს მთლიანს ორგანიზმს წარმოადგენენ, ამიტომ გამოტოვებაც ბუნებრივი და პედაგოგიური კანონების დარღვევააო“ და სხ. და რადგანაც ამ წერილს მე შენიშვნა არ გავუკეთე, ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძესა და ზედგინიძეს ის დასკვნა გამოჰყავთ, თითქოს „დედაენაში“ პირადად ყველაფერი მომწონდეს და მის ანაბიოზსა და ხელ-შეუხლებლობასა ვქადაგებდე, რასაც არც ერთი სახელმძღვანელო არ განიცდის, თუ იგი კვალდაკვალ მისდევს აწინდელ პედაგოგიურ საკითხების ევოლუციას,

რაც განსვენებულის გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებსაც არა ერთხელ განუცდიათ და განიცდიან კიდევ.

ამას წინაღობა მასწავლებელთა ერთს კრებაზე ქალაქის სკოლის ერთმა გამგემ საჯაროდ წარმოსთქვა „დედაენის“ ორივე ნაწილს ჩემს სკოლაში ერთს წელიწადს ათავებენო. ორივე წლის კურსი რომ ერთ წელიწადს ასწავლო, რამდენი მასალა უნდა გამოტოვო წიგნიდან და ამაში ბ-ნი კოტე სენხიაშვილიც მართალია. გარდა პირადი რჩევისა, რაც არა ერთხელ საყურადღებოდაც მიუღია განსვენებულს გოგებაშვილს, მწერლობაშიაც კი შეეხებოვარ სახელმძღვანელოების საკითხს და მათ შორის გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებსაც. ოცდაერთის წლის წინადა გოგებაშვილს ვურჩევდით შეედგინა მეთოდური სახელმძღვანელო „დედაენისათვის“, „რადგანაც ის ასწავლიდა მასწავლებელს და მოუმზადებელს ოჯახს წიგნის საუკეთესოდ ხმარებას და ამასთან ასეთს მეთოდურს სახელმძღვანელოში შეიძლება მოქცეული იქმნას ისეთი სავარჯიშოები, მაგალ. ვრცელი „სასაუბროები“, რომელიც განუშარტებლად აზნევს ბევრს მცირედ მომზადებულს მასწავლებელს. მე მარტო ერთი არ მინახავს ისეთი მასწავლებელი და სკოლა, სადაც „დედაენაში“ მოთავსებულს სასაუბროებს ისე აკითხებენ მოწაფეებს, როგორც რომელსამე სტატის იმავე წიგნიდან“ (იხ. „მწყემსი“ 1894 წ. № 17, გვ. 10.)

რასაკვირველია, არ შეიძლება ყველა ის მასალა ზედ მიწევნით საუკეთესო იყოს, რაც მაგ. „დედაენაშია“ ამ ჟამად და რომ ამ მასალებსაც გაცხრილვად და შევსება ესაჭიროება, ამის წინააღმდეგ არაოდეს არ ვყოფილვართ, მაგრამ ვიდ-

რე ვაიცხრილებოდეს, უკეთესი იქნება მასწავლებელი იმ გზას ადგეს, რასაც ბ-ნი კოტე სენხიაშვილი ურჩევდა იმ მასწავლებლებს, რომლებიც „დედაენიდან“ „უდიერად სტოვებენ მასალებს და ამით ნამდვილს ბრძოლას უცხადებენ ჩვენს ენას, სახელს უტეხენ სკოლებს და სამარცხვინოდ ჰხდიან ხალხის წინაშე“ („განათლება“ № VIII 1914 წ.)

გამოცდილსა და საქმეში ჩახედულს სახალხო სკოლის მასწავლებელს, რომელსაც მრავალ-წლობით ხელში სჭერია გოგებაშვილის წიგნები და თავისი დაკვირვებანი აღუნიშნავს, უფრო მეტი დაეჯერება, ვიდრე ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძესა და ზედგინძეს, რომელთაც გოგებაშვილის წიგნები ერთხელაც ხელში არ აუღიათ და თვისნი სიყმაწვილის დღენი თათრისა და სომხის სკოლებში მუნჯურის მეთოდით რუსული „აზბუკის“ სწავლებისათვის შეუწირავთ.

მეორე საზიზლარი ცილის წამება, რომელიც თავს მოგვახვია ჩვენმა ზრდილობიანმა მოკამათებმა ის არის, როგორც თვითონ თავისივე სიტყვებით აღიარებენ: „ბ. ბოცვაძესა ჰგონია, რომ მთელი (ი) საქართველოში მოიძებნება მხოლოდ ერთი სალი პედაგოგიური შეხედულობის მქონე მასწავლებელი და ეს მასწავლებელი ბ. ბოცვაძეა, დანარჩენნი მასწავლებელნი კი სულ ყველა წყალ-წალბუღნი უფიცნი და ზნეობა დაცემულნი არიან! („შადრ. № 18). (ხაზი ჩემია). ტყუილად ჰგონიათ ბ. ბ. ჯაფარიძე-ზედგინძეებს, რომელნიც ამ შემთხვევაში ნახევრად „შადრევანის“ რედაქციის აზრს იმეორებენ, რომ ბოცვაძეს თავისთავი მარტოდ მარტოდ მიაჩნდეს იმ პედაგოგიურს საკითხებში, რომელსაც თვითონ აღიარებს ქურნალ „განათლება-

ში“. თანამოაზრეთა რიცხვი, რომელნიც განიზიარებენ ჩვენი ქურნალის მიმართულებას, მრავალზე მრავალია, მას არ იზიარებენ მხოლოდ ჯაფარიძეები, ზედგინძეები, „კოლხიდის“ ცნობილი „პედაგოგი“ და თითო ოროლა ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელი. მაგრამ ეს განდგომილნიც, თუ კარგად ჩაუკვირდებიან საქმეს, უმრავლესობის ბანაკისკენ მიიქცევიან და ყოველს შემთხვევაში მარტოდ მარტო ლელოსმინც ვერ გაიტანენ და ჩვენს გამოფიხილებულს ხანაში ვერც ბევრს თანამოაზრეს იშოვნიან, რადგანაც როგორც მოკახსენეთ ჯაფარიძისა და ზედგინძისებური მიმართულება პედაგოგიაში დასაგმობია, დაგმობილია და სამარდისოდაც უნდა დაიგმოს. ამაში ღრმად დარწმუნებულნი ვართ. რაც უნდა ღობე-ყორეს მოედენენ ზედგინძე-ჯაფარიძეები თავიანთი მრუდე მსჯელობით ვერავის დაარწმუნებენ. ჩვენს მტრობაში პედაგოგიურის საკითხების შესახებ და ვერც იმაში, თათქოს მე სადმე გამომეთქვას ისეთი აზრი, რომ სახალხო მასწავლებლები „ლატაკნი არიან გონებრივად და ზნეობრივად“. ვიცით რა განზრახვით მოგვაწერს ეს ფრაზები ბ. ბ. ჯაფარიძემა და ზედგინძემ, მაგრამ ჩვენი მკითხველებიც ადვილად მიხვდებიან იმას თუ, რა არა საკადრის ღონისძიებას მიმართავენ ჩვენი მოპირდაპირენი. ვინც იმ წერილს ჩაუკვირდება, საიდანაც ეს ფრაზა ამოღებულია, დარწმუნდება, რომ ავტორს ყველა მასწავლებლები არ ჰყოლია მხედველობაში, მაგრამ მაინც მოკლედ მოვაგონებ, რომ ეს პოლემიკა აღიძრა ორ სახალხო მასწავლებლის ბ. ტატო კრიხელისა და გ. ანს შორის. პოლემიკა დაიწყო გაზეთ „თემის“ წარსულ წლის № 192,

სადაც ბ-ნ ტიტოს დამნაშავედ გამოჰყავდა სოფლის მასწავლებელი და მღვდელი, რომ ისინი თავიანთ დანიშნულებას პირნათლად არ ასრულებენო და სხვა... ამაზე ჟურნალ „განათლებაში“ (იხ. № IX 1914 წ. გვ. 709) პასუხი გასცა ბ-ნმა გ. ა—ნმა. ამ ორივე სახალხო მასწავლებლის შენიშვნები იმდენად მნიშვნელოვან საკითხად მიაჩნდა რედაქციას, რომ მის შესახებ კამათი არ იქნებოდა საზოგადო მნიშვნელობას მოკლებული, ამიტომ ამ წლის „განათლების“ № 1 რედაქციამ, წარმოდგენილ საბუთების განხილვის შემდეგ, ადგილი მისცა ჟურნალში ტიტო კრიხელის პასუხსაც! „რანი ვართ“, მაგრამ ამით პოლემიკა არ დასრულებულა. ბოლოს რედაქციამ „განათლების“ № IV-ში ადგილი მისცა განის პასუხის პასუხს—**აი, რანი ვართ!** ამით მოსპო რედაქციამ კამათი თავისის შენიშვნებით, რომლიდანაც მკითხველი მიხვდება ჩვენს აზრს სახალხო მასწავლებლებზე და არა იმას, რაც ინებეს ბ. ბ. ზედგინიძემ და ჯაფარიძემ და ჩვენ მოგვაწერეს. მათ აღბად არ ინებეს გაეთვალისწინებიათ პოლემიკის დედა აზრი და ბოლომდის ჩაჰყოლოდნენ, რადგანაც ეს მათთვის ხელსაყრელი არ იქნებოდა და მიზეზსაც ხომ ვერ გვიპოვიდნენ რასმე.

ბ. ბ. ზედგინიძე და ჯაფარიძე სახუმაროდ არ გამოდიან ბრძოლის ველზე, მათ უნდათ „თავისებური სალი ატმოსფერის შექმნან“ პედაგოგიურს საკითხებში, მაგრამ დაეკითხნენ მაინც თავიანთ

თავს თუ რამდენად „სალი პედაგოგიური აზრები“ უტარებიათ მათ დღემდის და რამდენი აბები გადუღლაპავთ მათი ვითომდა „სალი პედაგოგიური აზრები“ სათვის“.

ტყუილად გვწამებენ ბ. ბ. ჯაფარიძე და ზედგინიძე ტერორის მეთაურობას. თუ ვინმე საბუთიანად დაგვიგმია ლალატისათვის, უეჭველად ღირსიც იქნებოდა. ღირსეულთან და ქვეყნის მოკეთებთან ყოველთვის ღმობიერება და მოკრძალება გამოგვიჩენია. ესე იგი მოქცეულვართ ისე, როგორც უნდა მოიქცეს ყველა, ვისაც თავის ქვეყნის მომავალი აინტერესებს. უეჭველია ჩვენ მიერ გაკაცხულნი ჩვენთან კეთილ განწყობილებით აღკუთრვილნი არ იქნებიან და შეიძლება მათ შორის ბ. ბ. ვ. ჯაფარიძე დე ი. ზედგინიძეც იყვნენ. მაგრამ ყველას უფლება აქვს ღირსეულის ღონისძიებით თავი იმართლოს და ცილის წამება იარაღად არ გაიხადოს.

როგორც სჩანს ბ. ბ. ჯაფარიძისა და ზედგინიძის წერილი, „შადრევანის“ № 18-ში დაბეჭდილი, შესავალია იმისი, რასაც მომავალში გვპირდებიან. დეე ასე იყოს, მხოლოდ აქედანვე ვაფრთხილებთ ბ. ბ. ჯაფარიძესა და ზედგინიძეს, როცა პიროვნებას ეხებიან მეტი უტყუარი საბუთია საჭირო და არა ისეთი მოკიბულ-მოკიბული აზრები, რასაც ისინი ხშირად მიჰმირთავენ ზოლზე. არც ჩვენ გავექცევით. ვნახოთ!

ლ. ბოცვაძე.

ბიბლიოგრაფია.

„Яковъ Гогобашвили. „Русское слово“ для грузинскихъ школъ, Часть первая, изд. 24-ое. Общества распространения грамотности 1915 г.*)

სულ ერთი არაა, რომელი მეთოდის საშუალებით ასწავლიან ქართველს ბავშვებს რუსულს, მათვის უცხოა, არა მშობლიურს ენას... განსვენებულმა, დიახ ფრიად დამსახურებულმა პედაგოგმა იაკობ გოგებაშვილმა, დაგვიტოვა ჩვენ ერთი თავის მიერ მრავალ წელთა განმავლობაში შემუშავებული მეთოდი ქართველთათვის რუსული ენის სწავლებისა. ეს მეთოდი გახლავსთ თვალსაჩინო თარგმნითი მეთოდი, რომელიც თავის შორის შეიცავს სხვა ორის მეთოდის, თვალსაჩინობითის და თარგმნითის, საუკეთესო ღირსებებს. ეს ღირსებანი არიან: თვალსაჩინობა, ცოცხალი საუბარი უცხო ენაზე, რომლის ეამს სავალდებულოა თავისუფლად ისარგებლოს მასწავლებელმა მოწაფეთა მშობლიური ენით, და თარგმნა რუსულიდან მშობლიურ ენაზე და მშობლიურადან რუსულს ენაზე. ამ ღირსებათა მეოხებით ქართველი ბავშვების რუსული ენის ცოდნას შევანებელი საძირკველი ედგმის, და მათ მიერ ცოდნათა შედეგის შეძენა მომავალში უზრუნველყოფილია. საღი პედაგოგიური მეთოდი, მიმართული ბავშვის სულიერი ბუნების თავისუფალი განვითარების მოთხოვნილებათა მიხედვით, არ სჩაგრავს, არ სტუქსავს, არ ამახინჯებს მის სულიერს ძალთა და ნიჭთა. ამ ფრიად მნიშვნელოვანი მოთხოვნილებათა განხორციელებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქართულს სკოლებში, სადაც ქართველი ბავშვი პირველი დღიდანვე ხვდება სიძნელეს, რომე-

ლიც უნდა სძლიოს. ეს სიძნელე გახლავსთ მის მიერ უცხო, არამშობლიური რუსულის ენის შესწავლა, იმ ენისა, რომელიც თავისის ლექსიკონით, გრამატიკული აგებულებით და მართლწერით ძირითად განსხვავდება ქართული ენიდან... რამდენი ქართველი მოწაფე ცუდის მეთოდის და სწავლების მეოხებით უდროვოდ წელში იხრება, ვერას იგებს რუსული ენისას, სხვა მეცნიერებისას და ეთხოვება სამუდამოდ სკოლას გულდაწყვეტილი. „არ უნდა დავივიწყოთ—ამბობს ბ. სებასტიანე, ფორი—რომ ბავშვის ტვინი ძლიერ პატარაა, და ამის გამო ბევრი ცოდნის შეთვისება არ შეუძლია. უფრო კარგია ადამიანმა ცოტა რამ იცოდეს, მაგრამ საფუძვლიანად. მეტად უნდა ვთვასებდეთ ცოდნათა ვითარებას, სანამ რაოდენობას. ისა სჯობია, რომ ბავშვის ცოდნას სიღრმე ჰქონდეს, სანამ სიგანივრე“. (Своб. воспит. 1914—1915 г. № 6). ნუ დავივიწყებთ, რომ ამას ბ. ფორი ამბობს საფრანგეთის სკოლების შესახებ, სადაც სწავლება მშობლიურს ენაზე სწარმოებს. რაღა უნდა ვთქვათ ჩვენი სკოლების შესახებ, სადაც ორს ენას სწავლობენ მოწაფენი: მშობლიურს და რუსულს? ცხადად სჩანს, რომ კარგი მეთოდი რუსული ენის სწავლებისა ჩვენს სკოლებში დიდი თანაგრძნობის ღირსია. მხოლოდ ერთს მტკნარ უფროვობას და სავალალო ზერე-ქვრელობას ძალუძს გაილაშქროს ასეთი საღი მეთოდის წინააღმდეგ.

თვალსაჩინო თარგმნითი მეთოდი ცნობილია შეგნებულ პირთა მიერ რუსული ენის შესწავლისათვის არა

*) ებეჭდავთ ამ წერილს გაზეთ „თემიდან“ ბ-ნი „ძველი პედაგოგის“ საყურადღებოდ.

რუსთა სკოლებში საუკეთესო მეთოდად, რომლის მეოხებით მოწაფის ბუნებრივი განვითარება დაუბრკოლებლივ მიმდინარეობს. ქართველი ბავშვები ამ მეთოდის მეოხებით სწავლობენ რუსულს ენას ხალისით და შეგნებით... არაფერი არაა ისე მავნებელი და მომაკვლინებელი, როგორც სწავლების ჟამს თუთიყუშური ზეპირობა სიტყვებისა და წინადადებათა, მათის შინაარსის შეუვანებლად. საზოგადოდ თუთიყუშური ზეპირობა თითქმის დღესაც კი გამეფებულია სკოლებში, დღესაც უთხრის ის ახალთაობას სამარესა. ამის მეოხებით, ვიტყვით რუსთა პედაგოგის ი. გორბუნოვ-პოსადოვის სიტყვით: „ჩვენი ერთფეროვანი თაობანი გარინდებულნი მოსდევენ ერთმანეთს; მათი სულიერი ფრთები შეკვეცილია; მათი ტვინი და ნერვები ან გამოფიტული, და ან დამახინჯებულია; მათს გულში საღმრთო ცეცხლი არაა; მათ არ შეუძლიათ მედგარი შემოქმედება და ახალ ცხოვრების შექმნა“. (იხ. Свободное воспитание 1914--1915 г. № 3.). ასეთს მდგომარეობაშია საზოგადოდ დღეს სკოლა რუსეთში, თუმცა სასიამოვნო ნიშნები მისის მომავლის გაუმჯობესებისა აქა-იქ კანტი-კუნტად მოსჩანს. უფრო სატირალ მდგომარეობაშია სკოლა ქართველთა შორის ჯერ ერთი საზოგადო საერთო რუსულ მიზეზთა გამო და შემდეგ იმის მეოხებით, რომ ქართველმა ბავშვებმა უნდა შეისწავლონ მათთვის უცხო, არა მშობლიური, მაგრამ საჭირო და გამოსადეგი რუსული სახელმწიფო ენა... არც ერთს ზემოდ ჩამოთვლილი მეთოდის მიერ არაა უარყოფილი მშობლიური ენის დახმარება არა რუსთათვის რუსული ენის სწავლე-

ბის ჟამს... ასე წარმოიდგინეთ, რომ თვით შელცელი, ეს მუნჯური მეთოდის მესვეურიც კი, სთვლის სასარგებლოდ მშობლიური ენის დახმარებას რუსულის სწავლების ჟამს, მაშინ, როდესაც მასწავლებელი საჭიროდ დაინახავს... მაგრამ ამის და მიუხედავად, მისი მეთოდი არსებითად მაინც მუნჯური მეთოდია. მშობლიური ენის დახმარება მის მიერ სავალდებულო პრინციპად არაა აღსარებული... ბ. შელცელს სურდა მშობლიური ენისთვის რუსულის შესწავლის ჟამს მავნელი როლის მიკუთვნებით თვისი მუნჯური მეთოდი გაესაღებინა და მისთვის მეტი მომხრეები მოეპოვებინა... ი. გოგებაშვილის მეთოდში კი მშობლიური ენის დახმარება თვალსაჩინოების შემდეგ მეორე სავალდებულო პრინციპადაა აღსარებული... მაგრამ ამასთანავე იგი აფრთხილებს იმის შესახებ, რომ მათ ბოროტად არ მოიხმარონ ეს პრიციპი და მიმართონ მას მაშინ, როდესაც მათის აზრით, ეს საჭიროების მიერ იქნება გამოწვეული... მშობლიური ენის დახმარების სავალდებულო პრინციპად აღიარება — მაჩვენებელია ამ ენის უფლებით მოსილობისა, მისი დიადი როლისა მოწაფის განვითარების საქმეში! ეს საკითხი სახუმარო საკითხი არაა. აღრე იქნება თუ გვიან, ცუდი მეთოდების მეოხებით ქართველს ერს გონებით დამახინჯებული შვილები გაუმრავლდება, თუმცა მათი რიცხვი დღესაც საკმაოდ საგრძნობია... ი. გოგებაშვილმა სხვათა შორის დაგვიტოვა თავის რუსული სახელმძღვანელო: „Русское слово“. ეს სახელმძღვანელო უანდერძა საკუთრებად „ქართველთა შორის წერაკითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“. ამ წიგნის წინამდებარე

გამოცემა ეკუთვნის ამავე საზოგადოებას. ამ გამოცემის შედარებამ წინანდელ გამოცემებთან დაგვარწმუნა, რომ გამოცემელს მოუხდენია წიგნის პირველი ცვლილება, რომლის მოხდენაც აუცილებლად საჭირო იყო. უნაკლოა არა არის რა ქვეყნად. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებსაც თან ახლდათ ნაკლულევალება, რომელთა შესწორებას დიდ დროს ანდომებდა პედაგოგი. ამ ნაკლულევალებათა შესწორება მისი გარდაცვალების შემდეგაც აუცილებლად საჭირო იყო. ახალს გამოცემელთ ეს საქმე, შეძლებისადაგვარად, შეუსრულებიათ. ობიექტიური, მიუკერძოებელი და საპირადად ანგარიშებს განშორებული შედარება „Русское слово“-ს პირველ ნაწილის 24 გამოცემისა წინანდელს, თუნდა 21 გამოცემასთან, ცხადად დაარწმუნებს ადამიანს, რომ ფრიად საყურადღებო ცვლილებანი შეუტანიათ გამოცემლებს ახალს გამოცემაში. ჩვენ აქ განძრახ არ აღვნიშნავთ ამ ცვლილებათა თვით მკითხველი, და უფრო კი დაინტერესებული პირველ დაწყებითი სკოლის ქართველი მასწავლებელი, ცხადად შენიშნავს ამ ცვლილებათა, უკეთეს სიწრფოების და ქეშმარიტების სათვალეებით განიხილავს ახალს გამოცემას და ძველს გამოცემებთან შეადარებს.

კარგის მასწავლებლის ხელში, რომელსაც მეთოდის უმთავრესნი დებულებანი შეგნებული აქვს, „Русское слово“-ს პირველი ნაწილის მეოხებით შეუძლია რუსული ენა ძალდაუტანებლად და საფუძვლიანად შეასწავლოს ქართველს მოწაფეს. ჩვენ აქ არ გვსურს შეგვხოთ „Русское слово“-ს მეორე ნაწილს. ჩვენს ყურადღებას უმთავრესად იპყრობს ამ სახელმძღვანელო წიგნის პირვე-

ლი ნაწილი, რომელიც მიგვაჩნია ორიგინალურს, განსხვავებულს მოუხდენად საპედაგოგიო მწერლობაში. იმის მეოხებით შეიძლება ჩაიდგას რუსული ენის შესწავლის მტკიცე საფუძველი. ეს ჩვენს ღრმა რწმენას შეადგენს, რომელიც დამყარებულია 1896—1907 წლების განმავლობაში ჩვენს პირადს დაკვირვებასა და გამოცდილებაზე: სამაგალითო სკოლაში და ხუთი საზაფხულო სამასწავლებლო კურსების ეამს წარმოებულს მუშაობაზე... ვალდებულნი ვართ მოვიდრიკოთ თავი საღი პედაგოგიური ქეშმარიტების წინაშე, რომელსაც შეუძლია, ჩვენის ფიქრით, ნამდვილი სარგებლობა მიანიჭოს ქართველს ახალ თაობას. ჩვენ შორს ვართ იმ აზრზე, რომ „Русское слово“-ს პირველი ნაწილის 24 გამოცემა ყოველად უნაკლოა. ფხიზელი თვალი მასშიც გამოძებნის ნაკლულევალებას... ყველა მასწავლებელი, ვისაც კი ღრმად შეგნებული აქვს ი. გოგებაშვილის მეთოდის დიადი მნიშვნელობა ჩვენის სკოლებისათვის, ზნეობრივად ვალდებულია თვისი შენიშვნები და მოსაზრებანი გამოცემის მომავალი გაუმჯობესებისათვის მიაწოდოს წერილობით წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებასთან არსებულს სასკოლო სექციას. დარწმუნებული ვართ, რომ ყოველი სამართლიანი შენიშვნა და დასაბუთებული მოსაზრება კომისიის მიერ სახეში იქნება მიღებული. განსაკუთრებით ძვირფასი დარჩება სოფლის გამოცდელ მასწავლებელთა აზრი ამ წიგნის შესახებ, — აზრი დამოუკიდებელი, მოუფერებელი, მიუკერძოებელი, ობიექტიური. ამ მეთოდის არსებობის გასამტკიცებლად ი. გოგებაშვილმა მრავალი იმოდვაწა. ცნობილს ვოსტოროგოვს სურ

და, რომ ი. გოგებაშვილს თვისი წიგნიდან განედევნა ქართული სიტყვები, და ეს უკანასკნელი მოეთავსებინა ან ცალკე წიგნაკში, ან წიგნის ბოლოში და ან, უკიდურეს შემთხვევაში, სტრიქონების ქვემოლ შენიშვნებში... მაგრამ განსვენებული პედაგოგი მედგრად წინააღმდეგა მედროვე დეკანოზის მზაკრულს სურვილს და ქართული სიტყვების თარგმანი თავ-თავის ალავას დასტოვა. ახალს გამოძეგმელსაც არ უღალატნია ი. გოგებაშვი-

ლის შეხედულებათათვის, და ქართული სიტყვები ისევ თვით ტექსტში დაუტოვებია. წიგნის ბოლოში დართულია ცნობები იმის შესახებ, თუ მასწავლებელმა როგორ უნდა შეადგინოს და მოაწყოს სასკოლო მუზეუმი იმ საგანთა კოლექციისათვის, რომელთა სახელებს სწავლობს რუსულად ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების მიხედვით.. ამ მუზეუმის შედგენა არც ისე ძნელია. („თემი“)

ი. ფერაძე.

ძოწერილი აბბები

წერილი მეჯვრისხევიდან *)

შინ არ იცის, თუ რა დიდი ზსუხ-სიგები მოვალეობა აქვს დაკისრებული სახალხო მასწავლებელს საზოგადოდ და კერძოდ კი ისეთ ერთგულების მასწავლებელს, როგორიც არის ჩვენი მკავალ-ტახჯული ქართველი ერი. ვინ არ იცის, თუ რანაირი ფრთხილი და დაკვირვებული შრომა ესტინრება მასწავლებელს, რომ მოზარდთა აღზრდა-განვითარების საქმე ნორმალურ კალაბრტში ჩააყენოს და სწორ გზაზე ატაროს, რათა ამ მსვლელობამ დაიხშულს მიზანს მიახწიოს და სასურველი ნაყოფიც გამოიღოს. სამწუხაროდ, ზოგიერთს ჩვენებურ მასწავლებელს საკმაოდ ვერ შეუგნია ეს სახანაო ტკმაართება თავისი მოღვაწეობისა. ეს კიდევ არაფერი. ასეთი მასწავლებელი თან და თან შეიგნებს და განვითარდება, უკეთუ მას ღვთიური ნაპერწკალი უღვივის გულში. სამწუხაროდ და საგადალო მხოლოდ ის არის, რომ ჩვენებურ სახალხო მასწავლებლებში ისეთ ქალბატონ-ვაჟბატონებსაც შეხვდებით, რომლებიც, ჩვენდა საუბედუროდ, მაჯღაჯუნსავით თავზე დასწოლიან მოზარდ თაობის აღზრდა-განვითარების საქმეს, და რომელნიც უფელთვის მზად არიან ჩასწიხლონ უფელეივე სვინდისი და პატოსნება, უკეთუ ამს „სამასხური“ მოითხოვს და რომელთა წმიდათა-წმიდასაც მხოლოდ და მხოლოდ ერთად ერთი კარიერა შეადგენს. ამათ არავითარი მაღალი მისწრაფება არ უღვივის გულში, სამასწავლებლო მოღვაწეობას მოხელის თვალთ უტკერინს, ცოდნა-განვითარებაზედაც მწერალად არიან, სამაკიეროდ, უფროსების წინ დაქუცი მათი ხელობა, თვით განვითარებაზე სრულებით თავს არ იწუხებენ და განათლებას მხოლოდ იმით ჭზომავენ, თუ რამდენად მოსწონხარ შენ უფროსს, ან და რამდენად ხარ მასთან დახლოვებული ამა თუ იმ „წარჩინებულ“ კვამის საშუალებით; უკეთუ უფროსთან რაიმე „ნათლიამური“ ან ნათესავური კავშირიც გაქვს, მაშინ ხომ შენს ბედს ძაღლიც ვერ დაჭკეუეს. ასეთია ამ ხალხის ფისიხლოცა, და ვაი იმ მოზარდ ემწვილების ბედს, რომელთა სწავლა-აღზრდის საქმეც ამ ჯურის მოლხადინების სელში ჩავარდება...

რების საქმეს, და რომელნიც უფელთვის მზად არიან ჩასწიხლონ უფელეივე სვინდისი და პატოსნება, უკეთუ ამს „სამასხური“ მოითხოვს და რომელთა წმიდათა-წმიდასაც მხოლოდ და მხოლოდ ერთად ერთი კარიერა შეადგენს. ამათ არავითარი მაღალი მისწრაფება არ უღვივის გულში, სამასწავლებლო მოღვაწეობას მოხელის თვალთ უტკერინს, ცოდნა-განვითარებაზედაც მწერალად არიან, სამაკიეროდ, უფროსების წინ დაქუცი მათი ხელობა, თვით განვითარებაზე სრულებით თავს არ იწუხებენ და განათლებას მხოლოდ იმით ჭზომავენ, თუ რამდენად მოსწონხარ შენ უფროსს, ან და რამდენად ხარ მასთან დახლოვებული ამა თუ იმ „წარჩინებულ“ კვამის საშუალებით; უკეთუ უფროსთან რაიმე „ნათლიამური“ ან ნათესავური კავშირიც გაქვს, მაშინ ხომ შენს ბედს ძაღლიც ვერ დაჭკეუეს. ასეთია ამ ხალხის ფისიხლოცა, და ვაი იმ მოზარდ ემწვილების ბედს, რომელთა სწავლა-აღზრდის საქმეც ამ ჯურის მოლხადინების სელში ჩავარდება...

*) ვებებდავო ამ წერილს მცირე შემოკლებით, რომლის სრული პასუხის მგებელია წერილის ავტორი.

რუსული ანღზა აბობს: „ოჯვანში ერთი მახინჯი წვერი მაინც გამოერევა“, და ეს

რედ.

სრული სიძარტლავა. მხოლოდ ჩვენი მოკა-
 ლეობაა ასეთ მანინჯებს შირბადე ავხადოთ,
 მათი სხე საზოგადოებას დაფანანოთ, სჯა-
 როდ დავკომოთ მათა ,,საქმენი საგმირონი“
 და სამარცხვინო ბოძეუ გავაკრათ. დე, ამ
 ქალბატონ-ვაჟბატონებმა იცოდნენ, რომ ქვე-
 ყანა ჩაღით დახურული არ არას... და არც
 შეჯვრისხეგია დახურული... ამ წერილში
 მსურს პატივცემულს შვითხველ საზოგადოე-
 ბას გავცნო შეჯვრისხეგის ორკლასიან სამი-
 ნისტრო სკოლას მასწავლებლები: ბ-ნი ივ.
 მთიულეშილი და ქ-ნი ეკ. გიორგობიანი.
 აქვე უნდა აღვიარო, რომ მე ამ წერილის
 დაწერის დროს მხოლოდ მშობელი ხალხის
 სიუფრუღათ ვხელმძღვანელობ და არა რამე
 შირადის სიძულვილით. მხოლოდ ამ სიუფ-
 რულმა ამაღებანა კაჯამი, რათა მთიულე-
 შვილებმა და გიორგობიანებმა კარგად გაი-
 გონ, რომ სამშობლო ქვეყნის ინტერესების
 ფეხ ქვეშ გათელავა და მშობელა ხალხის
 მისწრაფებათა აბუნად ატლებს არც ისე ადვილა
 გასაბედი საქმეა, როგორც მათ ჭეონიათ.

მთიულეშილი და გიორგობიანი გასულ
 წლის შემოდგომაზე მოეჯინენ მეჯვრისხე-
 გის სკოლას. ამ სკოლას წინანდელ მასწავ-
 ლებელთაგან ორი დაითხოვეს და ერთი ბა-
 გურიანში გადაიფანეს. აქ გადმოსვლამდე
 მთიულეშილი ს. ლამისყანაში მსახურებდა,
 ხლო გიორგობიანი კი ერევნის გუბერნიის
 ერთ-ერთ სომხურ სოფელში. შირველს ორი
 წლის შრატოკა აქვს, მეორეს ოთხას. მე-
 ჯვრისხეგის სკოლაში შირველი მეIV-ე გან-
 უოფილებას ასწავლიდა, მეორე კი მხო-
 ლოდ შირველ განუოფილებას. აქვე უნდა
 აღვნიშნოთ, რომ მთიულეშილის და გიორ-
 გობიანის გარდა ამ სკოლაში სხვა მასწავ-
 ლებლებიც არიან.

როგორც ვიცით, 81 წლ. შროგრამის
 თანხმად, ჩვენებურს სკოლებში შირველ წე-
 ლიწადს სწავლა მხოლოდ სამშობლო ენაზე
 უნდა სწარმოებდეს. რუსული ენის სწავლება

ამ განუოფილებათა მხოლოდ იანკრიდან იწყე-
 ბა, რასაც უნდა მოხმარდეს კვირაში 5 ან 6
 ნახევარ საათიანა გაკვეთილა. სწორედ ასე
 უნდა მოქცეულიყო ქ. გიორგობიანიც. მაგ-
 რამ მან ეს ნამცვენი შეღავათიც კი ვერ
 გაიმეტა თავის თანამომე შევირდებისათვის
 და სულ სხვა კილოზე დაიწყო მღერა. თუმ-
 ცა ინსპექტორს სრულებითაც არ უთქვამს,
 რომ შირველ განუოფილებათა რუსული ენ-
 ლავა შემოიღეთო, მაგრამ ქ. გიორგობიანმა
 ამ განუოფილებათა ოქტომბერშივე დაიწყო
 რუსული ენის სწავლება, რასაც კვირაში
 ოცნა თუ ათ გაკვეთილს ანდომებდა. გარდა
 ამისა, ანკრიშის სწავლებაც რუსულად დაი-
 ეო. დაინკრა ქართული ენა, ის ტკბილა
 და ნარნარიენა, —, რომლითაც თამარ ბრძა-
 ნებას სცემდა“, დაინკრა ისევე ქართველის-
 გან... ვაი, სირცხვილო! უველამ კარგად
 იცის, რომ მასწავლებელმა ან-ბანის შესწავ-
 ლას ორ-სამ თვეზე მეტი არ უნდა მოანდო-
 მოს. ქ. გიორგობიანმა კი ამას ხუთი თვე
 მოანდომა, იანკრის დამღვემდე ძღავას გა-
 ათავეს ან-ბანი. ქ. გიორგობიანმა ,,დედა-
 ენის“ შირველ ნაწილის გათავება
 მარტამდე ძღავას მოასწრო. გარდა ამისა,
 მისი მოწაფენი კითხვის დროს თათქმის მუ-
 დამ ხმის სახმალლებელს სიტუვას ბოლოში
 უკეთებენ, გეგონება სომხურს ან ფრანგულს
 კითხულობენო. ქ-ნი გიორგობიანი ასეთ ერ-
 თგულ ,,სამსახურისათვის“ უფროსისგან
 რამე განსაკუთრებულ მაღლობას ან ყურად-
 ღებას მოელოდა, მაგრამ ვერაფერი მაილა...

ბ-ნი მთიულეშილია მოკვლანა თუ არა
 სკოლას, მაშინვე თავასს მოწაფეებს ქარ-
 თულ ენაზე ლაპარაკი აკრძალა, ერთგვარი
 ,,ბილეთი“ შემოიღო (თარული ფულს
 და რომელი მოწაფეც ქართულად დაილაპარაკ-
 ებდა, მას ამხანაგი ბილეთს ჩასწრიდა ხელ-
 ში; ახლა ამას უნდა ეტყუნა ისეთი ამხანაგი,
 რომელიც ქართულად გაჭებდა ლაპარაკს,
 რომ ეს წიგნული ბილეთი მისთვის გადაეცა;
 გაკვეთილების გათავებისას, ვისაც ბილეთი

შერჩებოდა, ის უსადილოდ უნდა დარჩენილიყო. უნდა გეხსნათ დასველებების დროს ეს სხვადასხვა ბავშვები როგორ დამუჩქებული იდგნენ და ერთმანერთს შესტკეეროდნენ. საწყალ ბავშუს უნდა გაუზიაროს თავის ამხანაგს თავისი აზრი და სულიერი განცდანი, მაგრამ რუსულ ენაში ვერ არის საამისოდ გავარჯიშებული, ხოლო სამშობლო ენაზე დაპარაკი კი აკრძალული აქვს, და ამიტომაც თავის სურვილს გულშივე იკლავს. ან კი რა უნდა ქქმნას საბრალდომ, როდესაც მასწავლებლის რისხვისა ემინიან... ამავე მათ— ის კლასში ქართულ ენას უკანასკნელი ადგილი უქონდა, მთელი წლის განმავლობაში მოწაფეებს მხოლოდ ორიოდე ლექსის გარდა სხვა არაფერი უსწავლიათ; ან კი რას მოასწრობდნენ, როდესაც კვირაში მხოლოდ ორი გაკვეთილი და ქქონდათ. თუმცა ეს ასე იყო, მაგრამ მაინც მთიულთში იმდენი რუსულ ენაშია ვერაფერი გააკეთა. ანგარიში ხომ უგელაზე ცუდად არის დაუენებული: მე IV კანუ შევირდებმა გამრავლება— გაყოფის ტაბულაც კი არ იციან ზირველ ასეულის ფარგლებში. მე-V კანუოფილებაში ანგარიში სრულებით არ უსწავლებია, მარტო გეომეტრიას ასწავლიდა, თუმცა კი ამ კანუოფილებაში, ზრგარამის თანხმად, როგორც გეომეტრიის, ისე არითმეტიკის სწავლებაც სავადებულია.

რამდენადაც ვიცი, ჩვენებურ სკოლების მე-IV და V კანუოფილებაში, სხვათა შორის, სამშობლო ქვეყნის მოკლე გეოგრაფია და ისტორიაც ისწავლება. ბევრი ისეთი ერთკლასიანი სკოლაც კი ვიცი, სადაც მასწავლებელი მესამე კანუოფილების ბავშვებს ცნობის სამშობლო ქვეყნის აღწერას და თავგადასავლს. ბ. მთიულთში იმდენის კლასში კი სამშობლოს შესწავლას სრულებითაც ადგილი არა ქქონდა. ბავშვები წიგნიდან თუთიუთით იზეპირებდნენ სხვა ქვეყნის ისტორიკეოგრაფიას, ხოლო თავიანთ საუფარულ ქვეყნის შესახებ კი არაფერი ცოდნა არ მიუ-

დაიათ. თუ რამდენად შეესაბამება სწავლების ასეთი წესი სად ზედაგოგიურ პრინციპებს, — ამისი გარკვევა— დაფასება პატივცემულ შკოთხველ საზოგადოებისათვის მიმინდვია;

31 იანვარს ადგილობრივი წვრილი კრედიტის დარბაზში შეიკრიბა საზოგადოების შეკრებული ნაწილი. ამ კრებაზე მსჯელობა იყო იმის შესახებ, თუ როგორი პატივი ენათ ახლად გარდაცვალებულ შკოსხის და სამშობლო ქვეყნის სიამაუის დიდებულ აკაკის ხსოვნისათვის. ბ. მთიულთში იმდენი და ქ. კკ. გიორგობიანიც აქ ბრძანდებოდნენ. კრებამ, სხვათა შორის, დაადგინა ფული შეკრებიანთ პატივის სახელობის ფონდის სასარგებლოდ და მასწავლებლებს ქ. ქ. ნ. არსენაძეს და გიორგობიანს სთხოვა, რათა ფულის შეკრება მათ ეთავათ. ზირველმა სიამოვნებით მიიღო ასეთი დავალება, ხოლო მეორე კი დიდ უარზე დადგა. ქ. გიორგობიანს საზოგადოებამ მაინც კიდევ განუშორა თავისი თხოვნა. ამ დროს წამოდგა ბ-ნი მთიულთში იმდენი, არც აცივა, არც აცხელა და იქ მეოფთ ასეთის სიტუკებით მიმართა:

— „პატონებო! ერთი რომ ქ. გიორგობიანს მაგისთვის მოცალება არა აქვს და მეორეც ის უნდა მოგახსენოთ, რომ ინსტრუქციის ძალით მასწავლებელს ადგილთარი უფლება არა აქვს, რომ რომელიმე სქველმოქმედო მიზნით ფულის შეკრებაში მონაწილეობა მიიღოს!“

ამ სიტუკებმა საზოგადოება მეტად გააცინა, მკითხველმა საზოგადოებამ დასდომ მსჯავრი და შესაფერისად დაფასოს მათი მოქმედება. აქვე უჩებლიედ მკარნდება ერთი ქართული ანდაზა: „სემ სთქვა: ეს რკინის ცუდი მე ვარას დამაკლებდა, რომ ჩემივე შკოშიც არ ქქებოდესო“...

ბაგრატ ბეთანელი:

რედაქტორ-გამომცემელი

ლ. გ. ბოცვაძე.

სნობუბი

ქ. უ. წერს-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ზუგდიდის განყოფილების 4191 წლის
ანგარიში

1. გამგეობის შემადგენლობა და მისი სხდომები.

გამგეობა საანგარიშო წლის დაწყებიდან 15 მარტამდე შესდგებოდა 6 წევრისაგან. საანგარიშო წლის 15 მარტს განყოფილების წლიურმა კრებამ აირჩია კიდევ ორი გამგეობის წევრი—ბ. ბ. ანდრია პატარაია და ბაგრატიუგულავა, -და გამგეობის წევრთა რიცხვი ავიდა 6-დან 8-მდე. გამგეობის მდივანი ბ. ნიკო ბუკია სამსახურის გამო საანგარიშო წლის დაწყებიდანვე გადაიყვანეს ზუგდიდიდან, და მის მაგიერად გამგეობამ მდივად აირჩია ბ. სოკრატი კეშელავა. შემდგომ, აგვისტოს პირველ რიცხვებში გამგეობას გამოაკლდა კიდევ ორი წევრი. პ. პატარაია (ომში გაიწვიეს) და გამგეობის ხაზინადარი გ. ხერხეულიძე (გადავიდა ქუთაისში); ამავდროის უკანასკნელ რიცხვებში გამგეობას გამოაკლდა მდივანი ს. კეშელავა, რომელიც გაემგზავრა რუსეთში სწავლის გასაგრძელებლად. ამ რიგად, გამგეობის წევრთა რიცხვი შემცირდა 4-მდე, რომელთა შორის ბ. უგულავა არჩეულ იქმნა ხაზინადრად და მასვე მიენდო მდივნობა ღრეობით, ხოლო წევრთა შესავსებად გამგეობამ მოიწვია ერთ-ერთი კანდიდატ-აკანნი, რომელსაც კრებაზე მეტი ხმა ამოუვიდა; სახელდობრ. გრ. რეიკინი. 26 ოქტომბერს გასული წევრების სამაგიეროდ განყოფილების საგანგებო კრებამ აირჩია 4 წევრი: ქ-ნი მარიამ ყორდანიას ასული, ბ. ბ. მიხეილ პატარაია. ილარიონ მიქელაძე და ივანე ოსიძე; უკანასკნელი გამგეობამ აირჩია მდივნად. ამ რიგად, საანგარიშო წლის ბოლოს გამგეობაში შედიოდნენ: 1) გამგეობის თავმჯდომარე აქსენტი ფაღავა, 2) მისი ამხანაგი ძლიმენტი ლორთქიფანიძე, 3) ხაზინადარი ბაგრატი უგულავა, წევრი: 4) ქ-ნი ეკატერინე კვიციას ასული, 5) ქ-ნი მარიამ ყორდანიას ასული,

6) ბ. მიხეილ პატარაია, 7) ბ. ილარიონ მიქელაძე და 8) წევრი-მდივანი ივანე ოსიძე.

საანგარიშო წლის განმავლობაში გამგეობას ჰქონდა სულ 17 სხდომა.

II განყოფილების კრებები:

ა) განყოფილების წლიური კრება.

განყოფილების წლიური კრება მოხდა საანგარიშო წლის 15 მარტს. ამ საზოგადო კრებამ განიხილა რა 1913 წლის ანგარიში და გამგეობის მოქმედება და მოისმინა რა მომავალი 1914 წ. ხარჯთ-აღრიცხვა, ყოველივე რიგიანად სცნო და დაამტკიცა. ამასთან, კრებამ აირჩია თავიანთ შორის ორი გამგეობის წევრი, ერთი სარევიზიო კომისიისა და მიიღო 58 ახალი წევრი.

ბ) განყოფილების საგანგებო კრება.

26 ოქტომბერს განყოფილების თავმჯდომარის თ-დი აქვსენტი ფალავას მოწოდებით მოხდა განყოფილების საგანგებო კრება. რომელმაც თავიანთ შორის აირჩია 4 გამგეობის წევრი, ერთი კანდიდატი და მიიღო 23 ახალი წევრი.

III გამგეობის მოქმედების უმთავრესი მხარეები.

ა) გამგეობამ თავისი წევრების და წარმომადგენლების დახმარებით გაამრავლა განყოფილების წევრთა რიცხვი და შესძინა მას 57 ახალი წევრი. 1913 წელს განყოფილებას ყავდა 102 წევრი.

1914 „ „ მიემატა 57 „ „

ამ რიგად, განყოფილების წევრთა რიცხვი საანგარიშო წლის განმავლობაში 102-დან 159-მდე ავიდა. ამ რიცხვიდან გამოსაკლება 11 წევრი, რომელნიც, თუ სამსახურისა და თუ სხვა მიზეზების გამო, გადავიდნენ სხვა ქვეყნებში და მომავალი 1915 წლის წევრებად აღარ ჩაითვლებიან. მაშასადამე წლის ბოლოს განყოფილება შესდგება (159-11) 148 წევრისაგან. განყოფილების წევრებზე საანგარიშო და იშვიათად (ორი-სამი) 191 წლების გადასახხადი ვალად ითვლება 174 მანეთი.

ბ.) 1914 წელს 27 მარტს გამგეობამ დაადგინა— შიკრიბოს ადგილზე ბრივი მცხოვრებნი, იქონიოს მასთან მსჯელობა სააღდგომო დარბაზობისა და სუფრის გამართვის მვენებლობაზე და შესცვალოს ეს არასიმპატიურ ჩვეულება სხვა სასარგებლო საქმეთი. გაიმართა ხელის მოწერა მცხოვრებთა შორის „სააღდგომო სუფრის“ ნაცვლად და შეგროვდა 54 მ. 50 კ. რომელიც გადავიდა მომავალი შკოლის სასარგებლოდ.

გ.) საანგარიშო წლის 25 მაისში გამგეობამ გამართა ქართული შკოლის სასარგებლოდ დ. ზუგდიდში საჯარო სეირნობა ბედის კასრით, რისთვის წინდაწინ მოაგროვა სხვა და სხვა პირთაგან ნივთიერი შემოწირულება და აგრედვე სხვა და სხვა პირთაგან კომისიის თავმჯდომარემ ქ-5. რ.

ტ. ჩერნოვისამ, რომელსაც დიდი ღვაწლი და შრომა მიუძღვის ამ სეირნობის გამართვაში, მიიღო შემოწირულება ფულად სეირნობამ წმინდა შემოსავალი დასტოვა 70 მ. 50 კ., რომელიც სააღდგომოდ ხელის მოწერით შემოსული 54 მ. 50 კ.—იანათ შეადგენს სკოლის გასახსნელ და მოსაწყობ ფონდს.

2) სახალხო წიგნთსაცავ-სამკითხველოების გახსნა.

საანგარიშო წლის პირველ იანვრიდან ზუგდიდის განყოფილების მზრუნველობაში იმყოფებოდა მხოლოდ დ. ზუგდიდის წიგნთსაცავ-სამკითხველო. წარსული 1913 წლის ბოლოს დადგენილი იყო გახსნილიყო ორი სამკითხველო — ერთი დ. ხობში და ერთი ს. ქვალონში. ეს სამკითხველოები საანგარიშო წლის პირველ თვეებშივე გაიხსნა. ხობის სამკითხველო დღეს უკვე ნორმალურად მოქმედობს და უკეთესობა ემჩნევა; ხოლო ს. ქვალონის სამკითხველოს მისი გამგის გულგრილობა აფერხებს, და გამგეობაც ვერ აქცევს ჯეროვან ყურადღებას, ვინაიდან დ. ზუგდიდზე ს. ქვალონი მეტად დაშორებულია და საერთოდ არეულ დროებმაც ხელი შეუშალა. ამათ გარდა 1914 წლის განმავლობაში გამგეობამ გახსნა კიდევ ორი სამკითხველო — ერთი ს. წალენჯიხაში და მეორე ს. დარჩელში. ამ რიგათ, საანგარიშო წლის ბოლოს გამგეობის მზრუნველობაში იმყოფება სულ ხუთი წიგნთსაცავ-სამკითხველო: 1) დ. ზუგდიდში, 2) დ. ხობში, 3) ს. დარჩელში, 4) ს. წალენჯიხაში და 5) ს. ქვალონში ყველა ამ სამკითხველოებს, გარდა უკანასკნელისა, საკმაოდ აქვს გამოწერილი ქართულ-რუსული ჟურნალ გაზეთები მხოლოდ, ქართული საკითხავი წიგნებით, სამწუხაროდ, მეტად ღარიბია. თითქმის მარტო ზუგდიდის ბიბლიოთეკაში თუ იპოვნი ქართულ წიგნებს, თორემ სხვა ბიბლიოთეკებში ჯერაც არ არის. გამგეობა ყოველ ღონისძიებას ხმარობს შეავსოს სამკითხველოები ქართული წიგნებით, გაუღვიძოს ხალხს კითხვის სურვილი და მით ხელი შეუწყოს მის განვითარება — შეგნებას.

3) წიგნთსაცავ სამკითხველოებისათვის ნიკთიერი ზრუნვა.

გამგეობას 1914 წლის განმავლობაში განყოფილების მზრუნველობაში მყოფი წიგნთსაცავ-სამკითხველოებისთვის ნიკთიერი დახმარება არ აღმოუჩენია, თუ იმას არ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ახალ გახსნილი წიგნთსაცავ-სამკითხველოებს, დაუმზადა საქმის წარმოებისათვის საჭირო წიგნები და საკვიტანციო წიგნაკები რომლებიც დაუგზავნა უფასოდ. ხოლო წლის ბოლოს გამგეობამ დ. ხობისა, ს. ს. დარჩელი და წალენჯიხის სამკითხველოებს გამოუწერა 1915 წლის ქართული ჟურნალ-გაზეთები, რაზედაც ერთად გამგეობას დაეხარჯა 26 მ. 25 კ.

4) ს კ ო ლ ი ს ს ა კ ი თ ხ ი.

გამგეობის მზრუნველობის საგანს, განყოფილების დაარსების დღიდანვე შეადგენდა ქართული სკოლის გახსნა დ. ზუგდიდში, სადაც ქართული — ადგი-

ლობრივი მკვიდრთა—დედა-ენა, სამწუხაროდ, მეტად დაბეჩავებულია. აქ ქართული შკოლის გახსნა, მისი მოწყობა და კარგ ნიადაგზე დაყენება თითქმის მიზნად გარდაექცა გამგეობას. არ გვიზოგავს ჩვენი ძალ-ღონე მივლწევოდით ამ მიზანს. ყველასათვის ცხადია, რომ შკოლის გახსნა და მისი შენახვა დიდ თანგას თხოულობს. გამგეობის გამოანგარიშებით შკოლას მისი არსებობის პირველ წლებში (სანამ ერთი მასწავლებელი იქნება საკმარისი) წლიურად ასი თუმანი უკანასკნელი უნდება. განყოფილების თანხა ამისთვის სულ უღონოა. გამგეობა არ შეუშინდა ასეთ მდგომარეობას. მან მიმართა მთავარ გამგეობას და სთხოვა დახმარების აღმოჩენა. მთავარ გამგეობისაგან მივიღეთ ცნობა, რომ ის დ. ზუგდიდის ქართული შკოლის მასწავლებლისათვის გაიღებს წლიურად 400 მანეთს. გამგეობამ, ამას გარდა, გამართა საჯარო სეირნობა, რომლის მოსაწყობად მოუწოდა ადგილობრივი გაველენიან პირთ. სეირნობამ დასტოვა წმინდა შემოსავალი 709 მ. 50 კ.—ასე რომ თითქმის შკოლის გახსნა საიმედო შეიქნა, ამის შემდეგ, გამგეობამ აიღო მთავრობისაგან ქართული შკოლის გახსნის ნებართვა,—და ენკენისთვეში მზად იყო გაეხსნა შკოლა, რომ ომიანობას არ შეეშალა ხელი. ბოლოს, 27 XII-ს გამგეობამ იმ იმედით, რომ, როგორც განყოფილების წევრნი ისე დ. ზუგდიდის და მისი მაზრის მცხოვრებნი, ერთის სულით და გულით შეუწყობდნენ ხელს ამ ფრიად კეთილ საქმეს,—გაბედა და დაადგინა გახსნას 1915 წ. 7 იანვრიდან შკოლა და კიდევ შეუდგა საჭირო თადარიგს.

IV 1915 წლის სავარაუდო შემოსავალი.

1915 წლის განმავლობაში გამგეობა მოელის შემდეგ შემოსავალს.

1) 1915 წ-ს საწევრო ფული 148 წევრიდან	444 მ.
2) წინა წლების შემოუტ. საწევრო ფული 55 წევრიდან	165 მ.
3) წარმოდგენები, სეირნობა, შემოწირულება და სხვა წყაროები	300 მ.
სრულად 1915 წ. შემოსავალს მოველით	909 მ.

V 1915 წლის სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვა.

1) 1914 წ. ანგარიში და კრებებისათვის მოსაწვევი ბარათების დაბეჭდვა	20 მ.
2) კანცელიარიისათვის შკაფის შექმნა	15 მ.
3) დეპეშებისათვის	10 მ.
4) ღერბის მარკები თხოვნებზე	10 მ.
5) შკოლის შენახვა	500 მ.
6) დახმარება ნივთიერი სამკითხველოებს	100 მ.
7) მოულოდნელი ხარჯები	45 მ.
სრულიად 1915 წ. ხარჯებისათვის	700 მ.

VI მომავალი მოქმედების ბეგმა.

1915 წლის განმავლობაში გამგეობას აქვს განზრახვა გაამრავლოს განყოფილებს წევრთა რიცხვი; გამართოს წარმოდგენები, სეირნობა და სხვა გასარ-

თობები და ამით გააძლიეროს განყოფილების თანხა, გახსნას წიგნთსაცავ-სამკითხველოები ს. ყულისკარში, ცაიში და სხვაგან; უშეტეს ყოვლასა კა გამოიხსნოს წყარო ადგილის შესაძენად შკოლისათვის საკუთარი სადგომის ასაგებად.

VII სარევიზიო კომისიის მოხსენება.

1915 წლის 18 თებერვლის დღესა ჩვენ სარევიზიო კომისიის წევრებმა განვიხილეთ რა ქ. შ. წ. კ. გაშავრცელებელი საზოგადოების ზუკდილის განყოფილების დღიური თავი და საკვიტანციო წიგნები მასთან შევამოწმეთ. შემოსავალ-გასავლის ჯამი მათი გასამართლებელ საბუთებით, ყოველივე ვსცანით. სწორად. ვსთხოვეთ საზოგადოებას გამგეობის მიერ წარმოდგენილი 1914 წ. ანგარიში და 1615 წ. სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვა დაამტკიცოს. მოქმედობა და შრომა გამგეობისა ამა 1914 წლის გენმავლობაში ვნახეთ წარმატებულად; მასთან უნდა მივაქციოთ საზოგადოების ყურადღება იმ მორზდილ თანხას, რომელიც დასტოვა საჯარო სეირნობამ და ამისათვის უნდა მოვანსენოთ საზოგადოებას, რომ საჭაროთ, მიგვაჩნიე მან მადლობა გამოუტყალოს გამგეოვას და მასთან გაუგზავნოს მადლობის წერილი ქ-ნ რ. ტ. ჩერნოვისას, რომელმაც მხურვალე მონაწილეობა მიიღო სეირნობის მოწყობაში.

1914 წ. შემოსავალ-გასავლის ხარჯთაღრიცხვა.

შემოსავალი:

	მან. კაბ.
1914 წ. დამდევს განყოფილებას ჰქონდა	583—00
საწევრო ფული 1913 წლისა	45—00
„ „ 1914 წლისა	276—00
ფულის პროცენტი 1914 წლისა	13—82
სააღდგომოდ ხელის მოწერამ	54—50
სეირნობიდან	709—50
<u>ჯამი</u>	<u>1681—82</u>

გასავალი:

დებეშებისთვის	4 — 50
ანგარიშის დასაბეჭდათ	9 — 00
მისაწვევი ბარათების დაბეჭდვა	1 — 70
ფოსტის ხარჯები	4 — 37
კრების ფურცლების დაბეჭდვა	1 — 50
მარკები თხოვნებისათვის	4 — 50
საკანცელარიო ხარჯები	5 — 00
წერილმანი ხარჯი	4 — 00
გაზეთების გამოწერა	26 — 25
სასოფლო ბიბლიოთ. წიგ. დაბეჭვ.	5 — 00
	65 — 92
შემნახველ-გამსესხ. ამხანაგ. კასაში ინახება	1615 — 90
	<u>სულ . 1681 — 82</u>

გამგეობის თავმჯდომარე ავქსენტი ფაღვა.

გამგეობის ხაზინადარი ბ. უგუჯავა.

მ ქ მ ი

ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების ზუგდიდის განყოფილების საზოგადო კრებისა 1914 წ. 15 მარტში.

კრება გაიხსნა საღამოს 8 საათზე ადგილობრივ საკრებულო დარბაზში ქ. შ. წ. კ. გ. ს. ზუგდიდის განყოფილების თავმჯდომარე თ-დ. ავქსენტი ფაღვას თავმჯდომარეობით. კრებას დაესწრნენ შემდეგი ხმის მქონი საზოგადოების წევრნი: 1) ა. ფაღვა, 2) კატო კედია, 3) კ. ლორთქიფანიძე, 4) ს. კეშილავა, 5) კნ. ესმა ფაღვა, 6) ი. ოსიძე; 7) ა. პატარაია, 8) ნ. გეგელია, 9) ლ. დარასელია, 10) პ. ნადირაძე, 11) ზ. ჟორდანია. 12) გ. რეიკინი, 13) ა. ჯიქია, 14) პ. კედია, 15) მ. პატარაია, 16) ა. ხაბურზანია, 17) გ. ხერხეულიძე, 18) მ. ჟორდანია, 19) ა. მაკალათია, 20) მ. გოგობია, 21) ს. დგებუაძე 22) ნ. დავითაია.

კრება, რადგინაც მას დაესწრონ მეოთხედზე მეტი საერთო ხმის მქონი წევრთა რიცხვი თანახმად წესდების მე 17 მუხლისა, კანონიერად ჩაითვალა. მოწონებულ და მიღებულ იქმნა გამგეობის მიერ წარმოდგენილი შემდეგი რიგი განსაზღვრული საგნებისა: 1) ახალი წევრების მიღება, 2) წარსულ 1914 წლის შემოსავალ-გასავალის ანგარიშის დამტკიცება, 3) მომავალი წლის სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვის მიღება, 4) დ. ზუგდიდში ქართული სკოლის გახსნის საკითხის განხილვა. წინადადება შესახებ იმისა, რომ აღრძეული იქმნას მთავარ გამგეობის წინაშე შუამდგომლობა რათა არ მოგვთხოვონ წელს წმინდა შემოსავლის

20% ამის შემდეგ წაკითხულ იქმნა სია იმ პირთა, რომელთაც სურვილი ჯანა-
 ცხადეს ქ. შ. წ. კ. გ. ს. წევრობისა: ამისთანები აღმოჩნდნენ: 1) ივანე ქავთარა-
 ძე, 2) ნესტორ ცანავა, 3) ბლალ, ევ. შენგელაია, 4) ბლალ. სამ. თათარიშვი-
 ლი, 5) ბაგრატი უგულავა, 6) ლავრენტი საბახტარიშვილი, 7) ქეთევან ხერხეუ-
 ლიძე, 8) ნადეჟდა ტყეშელაშვილი, 9) ნინა მღებრიშვილი, 10) იოსები ჭკელია,
 11) ალექსი ბერიძე, 12) ივანე ბერიძე, 13) თევდორე ძიგვაია, 14) ჩაგუ ბოჯ-
 გუა, 15) ქ. გამრეკელი, 16) გრიგორი გვაჯავა, 17) დავით დადიანი, 18) დავით
 დავითია, 19) ბლალ. სამსონ თვალთვაძე, 20) თეოდოსია თვალთვაძე, 21) მიხა
 იოსავა 22) პეტრე კალანდია, 23) ყარამანი კვარაცხელია, 24) პარმენ კიბორ-
 ძანიძე, 25) დოროთე კიტია, 26) თენგიზ კორტავა, 27) ილარიონ კუხალაშვი-
 ლი, 28) ვასილ კუტალია, 29) ქეთევან მარგველაშვილი, 30) გრიგორი მყავანა-
 ძე, 31) ალექსი ნოდია, 32) გაბრიელ ოგანეზოვი, 33) ბიქტორი პაქკორია,
 34) ერასტო პაქკორია, 35) ბიქია უვანია, 36) მუხრანი რეკვაია, 37) გრიგორი
 სამელია, 38) ევგენი სიქინავა, 39) ილარიონი ტოლანიძე, 40) ათანასე ფიფია,
 41) ივლიან ფილიპია, 42) ესტატე ქუჩულორია, 43) იოსები შანავა 44) გრი-
 გორი შანავა, 45) პავლე შეილია. 46) შირინ-ოღლი-ხუსეინ-დურსუნ-აღა,
 47) გვანჯი ჩიქვანი, 48) ელადიმერ ცინდავა, 49) პავლე ცქირია, 50) გრიგორი
 ჯიქია, 51) ეკატერინე ჭედიასი, 52) ბარდლუ ქოქუა, 53) პავლე ხარჩილავა,
 54) თომა ხარჩილავა, 55) სპირიდონ ხუბულავა, 56) ივანე ჯალალონია.

კრებამ ყველა ზემოხსენებულნი პირები სიამოვნებით და ერთხმად მიიღო
 წევრებად და ვინც იმათგანი კრებაზე აღმოჩნდა მიიწვია მონაწილეობა მიეღოთ
 დანარჩენ კითხვების გარჩევაში. ამ რიგად ახალი წევრების მიწვევის შემდეგ
 კრებაში მონაწილეობას ღებულობდა სულ 32 პირი, სახელდობრ: 1) ა. ფაღავა,
 2) ეკ. კელია, 3) კლ. ლორთქიფანიძე, 4) ს. კეშელავა. 5) ესმ. ფაღავასი,
 6) ი. ოსიძე 7) ა. პატარაია, 8) ნ. გეგელია, 9) ლ. დარასელია, 10) პ. ნადი-
 რაძე, 11) ზ. ყორდანია, 12) გ. რეიკინი, 13) ა. ჯიქია, 14) კ. კელია, 15) მ.
 პატარაია, 16) ა. ხაბურზანია, 17) გ. ხერხეულიძე, 18) მ. ყორდანია, 19) ა.
 მაკალათია, 20) მ. გოგობია, 21) ს. დგებუაძე, 22) ი. ქავთარაძე, 23) ნ. ცანა-
 ვა, 24) ზლ. ე. შენგელაია, 25) ბ. ს. თათარიშვილი, 26) ბ. უგულავა 27) ლ.
 საბახტარიშვილი, 28) ქ. ხერხეულიძე, 29) ნ. ტყეშელაშვილი, 30) ნ. მღებრი-
 შვილი, 31) ი. კელია და 32) ნ. დავითია.

შემდეგ კრებას მოხსენდა წარსული წლის შემოსავალი-გასავლის ანგარიში
 აღმოაჩნდა რომ, წარსულ წელს განყოფილებას ყოლია 102 წევრი, ხოლო მათ-
 გან საწევრო ფული შემოსულა სულ 243 მ., ზუგდიდის ბანკს შემოუწირავს
 100 მ.3 გამგეობის მიერ გამართულ სეირნობა და საღამოდან შემოსულა 150 მ.
 88 კ., აფრიკიონის სავაქ. სახლს შემოუწირავს 50 მ., სხვა და სხვა პირისაგან
 შემოსულა 15 მ. 13 კ. ხაზინიდან ფულის სარგებელი ყოფილა 4 მ. 99 კ.
 და დარჩენილა 1912 წ. 7 მ. 50 კ. სულ—608 მ. 50 კ. დახარჯულა წლის
 გინავლობაში მხოლოდ 25 მ. 50 კ. ასე რომ განყოფილებას ეხლა ქონია
 კასაში ნაღდათ 583 მ. ეს ანგარიში კრებამ ერთხმად დაამტკიცა.

შემდეგ ამისა ბ. ბ. პ. კელიამ შეჰოიტანა წინადადება, რომ ეგ ფულები საფოსტო კასიდან გატანილ იქმნას შესანახად წერილ კრედატის საამხანაგო ბანკში, მაგრამ ამის გადაწყვეტა კრებამ მიანდო გამგეობას.

რაც შეეხება მიმდინარე წლის სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვას, მაგალითად წლიური ანგარიშის და საზოგადო კრებისათვის მისაწვევი ბარათების დასაბეჭდათ-კანცელიარიისათვის შკაფის და ქალაღდების საყიდლოთ, მისალოცავ დეპუტების გასავზაენად და სხვა და სხვა, კრებამ ერთმადვე გადაწყვიტა მიეცეს გამგეობას სავარაუდო ხარჯათ ასი მანეთი.

ამის შემდეგ ბ. სოკრ. კეშილაგას მიერ წაკითხულ იქმნა გამგეობის მინდობილობით შედგენილი და მისივე მიერ მოწონებული მოხსენება ზუგდიდის მაზრაში სახალხო სკოლებში ქართული ენის უმწეო მდგომარეობის და დ. ზუგდიდში ქართული სკოლის გახსნის საჭიროების შესახებ. კრებამ მოიხსენა რა დასაბუთებული მოხსენება და აგრეთვე კრებაზე მყოფ განგებ ამ კრებისათვის თბილისიდან მოწვეულ ჩამოსულ ქართული სკოლების ზედამხედველი ბ. გრიგოლ ბურჭულაძის განმარტება დ. ზუგდიდში ქართული სკოლის უსათუოდ გახსნის საჭიროებაზე. ერთმად გადაწყვიტა ყოველი ღონე იღონოს, რომ მომავალი ენკენისთვის გახსნას ზუგდიდში ქართული სკოლა. პრაქტიკულად ამ საქმის ასრულება კი მიენდოს განყოფილების გამგეობას. მხოლოდ რადგანაც განყოფილების თანხა ძლიერ ცოტაა ამ დიდი საქმის ასრულებისათვის, მით უმეტეს თუ ამ თანხას გამოაკლდა 20% რომელაც უნდა გაეგზავნოს მთავარ გამგეობას, კრებამ დაადგინა ეთხოვოს მთავარ გამგეობას 1) არ გამოაღებოს ზუგდიდის განყოფილებას ეგ 20% წმინდა შემოსავლის და 2) საჭიროა დახმარება აღმოუჩინოს განყოფილებას სკოლის გახსნის საკითხში.

შემდეგ ამისა თავმჯდომარემ სთხოვა დამსწრეთ დახურული კენჭის ყრით აერჩიათ სარევიზიო კომისიის ერთი წევრი, ნაცვლად ბ. ფარნა ფიჩხაიასი, რომელიც სამსახურის გამო გადაიყვანეს დ. ოჩამჩირეში. და გამგეობის ორი ახალი წევრი. კენჭის დათვლის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ გამგეობის წევრებად არჩეულ იქმნენ: ექიმი ა. პატარაია (28 თეთრით) და მასწავლებელი ბაგრატ უგულავა (12 თეთრით), ხოლო სარევიზიო კომისიის წევრად ივანე ქავთირაძე (17 თეთრით) ბოლოს ბ. ბურჭულაძის მიერ გამოითქმა სურვილი, რომ განყოფილებას ჰქონდეს თავისი ხელუხლებელი ძირითადი თანხა, რასაც კრება დიდი სიამოვნებით დაეთანხმა და გადაწყვიტვა წელს შენახულ იქმნას წმინდა თანხად, თუ კი მთავარ გამგეობამ დაგვიტოვა ეგ ფულები, ის 20% წმინდა შემოსავლისა, რომელიც უნდა გაიგზავნოს თბილისის. საერთოდ კი ყოველ წლიურად უნდა გადაიდოს ხელ-უხლებელ თანხად 10% წმინდა წლიურ შემოსავლის. კრება დაიხურა 11 საათს.

მ ქ მ ი

ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების ზუკდილის განყოფილების საგანგებო კრებისა 26 ოქტომბერს 1914 წ.

კრება გაიხსნა დღის 1 საათზე აღვილობრივ საზოგადო საკრებულოს დარბაზში განყოფილების თავმჯდომარე თ-ლი ავქსენტი ფალავას თავმჯდომარებით. კრებას დაესწრნენ შემდეგი ნამდვილი მწევრები 1) თ-ლი ა. ფალავა, 2) თ-ლი ლ. ჩიჩუა, 3) კ. ლორთქიფანიძე, 4) ა. ხაბურზანია, 5) ფ. კობახიძე, 6) მ. პატარაია, 7) ა. ჯიქია, 8) პ. კელია, 9) ნ. გეველია 10) კნ. ე. ფალავასი, 11) ა. მაკალათია 12) მ. გოგოხია, 13) მ. ჟორდანიას, 14) ე. კელია. 15) ი. ოსიძე და 16) ბ. უგულავა. კრება კანონიერად იქმნა ცნობილი ვინაიდან ეს იყო მოწვეული მეორჯერ ნაცვლად 18 ოქტომბერს არ შემდგარისა.

კრებამ მოიწონა გამგეობის მიერ წარმოდგენილი შემდეგი რიგი განსახილავ კითხვებისა: 1) ახალი წევრების მიღება 2) მოხსენება დასაწყისი შკოლის გახსნის საკითხის მდგომარეობაზე დ. ზუგდიდში 3) მოხსენება თეატრის დაწვავზე თბილისში და მე 4) არჩევანი გამგეობის 4) წევრისა და ერთი კანდიდატისა. ნაცვლად თავის ნებით გასულებისა.

გადავიდა რა მორიგ საკითხთა განხილვაზე, კრებამ ერთ ხმათ მიიღო ნამდვილ წევრებათ შემდეგი მსურველი პირნი: 1) ლ. გვასალია, 2) ს. მესხია, 3) ი. სანიკიძე, 4) ი. პიტახია. 5) მ. საჯაია, 6) დ. მოლარეშვილი, 7) თ-ლი ვ. ანჩაბაძე, 8) თ-ლი ა. ჩიჩუა, 9) ა. დვისაძე, 10) ტ. თოხაძე, 11) გ. ქელია, 12) ი. ქობალია, 13) ი. დგებუაძე. 14) დ. კარტოზია, 15) კნ. პ. ლორთქიფანიძისა, 16) ა. ალანია, 17) პ. ლიფონავა, 18) ვ. თოფურიძე, 19) გ. კელია, 20) ს. თოფურიძე, 21) ი. ბუკია, 22) მღვდ. გ. ჯიქია და 23) მიხ. ჟორდანიას და შემდეგ ერთი მათგანი კნ. პელაგია ლორთქიფანიძისა, რომელიც კრებაზე აღმოჩნდა, მიწვეულ იქმნა დანარჩენ კითხვების განხილვაში მონაწილეობის მისაღებად; ამ რიგად დანარჩენ კითხვების გარჩევაში გარდა ზემოხსენებული მწევრებისა მონაწილეობას იღებდა მე 17 წევრი კნ. პელაკია ლორთქიფანიძისა.

შემდეგ თავმჯდომარემ მოახსენა კრებას შკოლის გახსნის საკითხის მდგომარეობაზე, რომლიდანაც გამოიჩინა, რომ განყოფილებას უკვე ეწყენისთვის მეოცე რიცხვებში მოსვლია ნებართვა დასაწყისი შკოლის გახსნის სათანადო მთავრობისაგან, რომლის მასწავლებლის ჯამაგირს (400 მ. წელიწადში) კისრულობს მთავარ გამგეობა, მაგრამ განყოფილების გამგეობას მიუღია სახეში ახლანდელი არეული მდგომარეობა, რომლის მიზეზითაც ზუგდიდი შეიძლება გახდეს საომარ ასპარეზად და დაუდგენია, რომ შკოლის გახსნა გადაიდოს მომავალ წლის იანვრამდე ამ საკითხზე კრებამ დაადგინა მიენდოს გამგეობას, რომ შკოლის გახსნაზე იქონიოს თადარიგი გარემოების მიხედვით მასთან ეცადოს, რომ ვადა არ გაუვიდეს დირექციის მიერ მიცემულ ნებართვა და აგრედვე არ დაკარგოს განყოფილებამ მთავარ გამგეობის მიერ დაპირებული მასწავლებლის ჯამაგირი.

შემდეგ თავმჯდომარისვე წინადადებით კრებამ მსჯელობა იქონია იმ ზარად

ზე, რომელიც მოუვიდა ქართველ საზოგადოებას თეატრის თუ წ. კ. გ. საზოგადოების ქონების დაწვით და დაადგინა მიენდოს გამგეობას ხელის მოწერით შეაგროვოს ფული სათეატრო ფონდისათვის და რა კი რამოდენიმე წევრმა განაცხადა, რომ შეიძლება მთავრობამ ხელი შეგვიშალოს ნება დაურთველად ხელის მოწერის გამართვაზედაო, გამგეობა უნდა დაეკითხოს ამაზედ თუ საჭიროდ დაინახავს წ. კ. გ. ს. მთავარ გამგეობას.

ბოლოს თავჯდომარემ თხოვა კრებას, რომ ბარათებით დაესახლებინათ ხუთი პირი, 4) გამგეობის წევრად და ერთიც მათ კანდიდატათ, ნაცვლად გასულეებისა (ა. პატარაია გაწვეულ იქმნა ომში, ნ. ბუკია და გ. ხერხეულიძე სხვაგან იქმნენ გადაყვანილნი სამსახურში, სოკ. კეშილაევამ განაგრძო სწავლა უნივერსიტეტში, ხოლო კანდ. იუსტ. კობახიძე ქუთაისში გადავიდა საცხოვრებლად) ბარათების დათვლის შემდეგ აღრჩეული აღმოჩნდნენ გამგეობის წევრებად 1) მარჯორდანი, 2) მ. პატარაია, 3) ი. მიქელაძე 15 ხმით და 4) ივ. ოსიძე 15 ხმით. ხოლო კანდიდატათ პ. კედია 14 ხმით; კრება დაიხურა 3 საათზე.

სამდვილთა სწორთა

მდივანი ი. ო ს ი ძ ე.

ს ი ა

ზუგდიდის განყოფილების 1914 წლის წევრთა.

- * ადამია აკაკი
- ალანია ანტონი შამილის ძე
- ალექსანდრია ნესტორი. ბახვას ძე
- ალშიბაია ვლადიმერი კონსტანტინეს-ძე
- ანჩაბაძე გრიგორი მანუჩარის-ძე
- ანჩაბაძე ვარლამი
- ბერიძე ალექსი ნიკოს-ძე
- ბერიძე ივანე ალექსის-ძე
- ბერიძე ნიკო ალექსის-ძე
- * 10. ბერიძე ნიკო კონსტანტინეს-ძე
- ბესელია პავლე სიკოს-ძე
- ბიგვავა ილარიონი
- ბუკია ბარნაბა კონსტანტინეს-ძე
- ბუკია იონა საბას-ძე
- * ბუკია ნიკოლოზი საბას-ძე
- ბოჯგუა ჩაგუ ლუკას-ძე

- გაბუნია ალექსანდრე გიორგის-ძე
გვასალია ლუკა
- * გვაჯავა ალექსანდრე ივანეს-ძე
20. გეგელია ნინო თედორეს ასული
- * გოგობია მარიაში მიხეილის-ასული
გურალია ავქსენტი გუთის-ძე
დადიანი დავითი ნიკოს-ძე
დადიანი გრიგოლი პლატონის-ძე
დადიანი მიხეილი მელიტონის-ძე
- * დავითაია დავითი
- * დავითაია ნესტორი ზაალის-ძე
დარასელია ლიუბა კონსტანტინეს-ასული
დგებუაძე ანდრია კონსტანტინეს-ძე
30. დგებუაძე იასონი სპირიდონის-ძე
- * დგებუაძე სევერიანი გიორგის-ძე
დეისაძე ალექსი ბეჟანის-ძე
ზაქარაია რაჟდენი იაგორას-ძე
- * ზიგვავა თედორე
- * ჟვანია ბიჭია
ჟვანია ლავრენტი შარვანის-ძე
ჟორდანია ზინაიდა ივანეს-ასული
ჟორდანია მიხეილი გიორგის-ძე
40. თელია გიორგი გაბრიელის-ძე
- * თვალთვაძე სამსონი დეკანოზი
- * თვალთვაძე თეოდოსია. მაქსიმეს ასული
თათარიშვილი სამსონი ეგნატეს-ძე
- * თოდუასი ანნა კირილეს-ასული
თოფურიძე სანდრო ბეჟანის-ძე
თოფურიძე ვლადიმერ ბეჟანის-ძე
თოხაძე ტრიფონი ბუჭუას-ძე
იოსავა მიხა გვაჩილიას-ძე
- * კალანდია პეტრე
50. კანკავა ესტატე ქაქუჩას-ძე
კარტოზია დავითი ლევანის-ძე
კედია გრიგოლი გვადიას-ძე
კედია ეკატერინე მალხაზის-ასული
კედია იოსები მანუჩარის-ძე
კედია პეტრე მანუჩარის-ძე
კედია ფილიპე გვადიას-ძე

- * კეკელიძე დიომიდე ანტონის-ძე
კეშელავა ვლადიმერი ივანეს-ძე
კეშელავა სოკრათი ივანეს-ძე
- * 60. კვარაცხელია ყარამანი
კიკიანი ყათრანი გიორგის-ძე
- * კიბორძანიძე პარმენი
- * კიტია დოროთე
- * კობახიძე თეოდოსია დავითის-ასული
- * კობახიძისა იუსტინა
- * კობახიძე კალისტრატე
- * კორტავა თენგიზ
- * კუტალია ვასილი
- * კუხალაშვილი ილარიონი
70. ლეფონაეა პახვალა როსტომის-ძე
ლორთქიფანიძე კლიმენტი დავითის-ძე
ლორთქიფანიძისა პელაგია გრიგორის-ასული
- * მაკალათია აპოლინარია იოსების-ასული
- * მარგველაშვილი ქეთევანი
მაშია კონსტანტინე ივანეს-ძე
- * მალლაკელიძე სარდიონ ნიკოლოზის-ძე
მეუნარგია იონა მიხეილის-ძე
მესხია სანდრო.
მგელაძე ბეგლარ ასალოს-ძე
- 80. მირცხულავა ვლადიმერ პახვალას-ძე
მიქელაძე ილარიონ ვატას-ძე
- * მჟავანაძე გრიგორი
მოლარიშვილი დავითი
- * მუჯირი იასონ ნიკიფორის-ძე
- * მუჯირისა ნინო ნიკოს-ასული
მღებრიშვილი ნინა სტეფანეს-ასული
- * ნადირაძე პავლე დიმიტრის-ძე
ნიჟარაძე სპირიდონ გიორგის-ძე
ნოდია ალექსი ბახვას-ძე
- * 90. ოვანეზოვი გაბრიელ

ცნობები

- ოსიძე ივანე ივლიანეს-ძე
პატარაია ანდრია პეტრეს-ძე
პატარაია მიხეილ პეტრეს-ძე
- * პაქკორია ბიკტორი
 - * პაქკორია ესტატე
- პიტახია ილია იაკობის-ძე
რეიკინი გრიგოლი ტრიფონის-ძე
- * რეიკვაფა მუხრანი
- საბახტარიშვილი ლავრენტი თემურაზის-ძე
100. სამელია გრიგოლი
სანიკიძე იაგორა.
საჯაია მიხა
- სიხარულიძე ალექსანდრე ალმასხანის-ძე
- * სიკინავა ევგენი ალექსის-ძე
- ტყეზბუჩავა ვლადიმერი კონსტანტინეს-ძე
ტყეშელაშვილი ნადეჟდა ერეკლეს-ასული
უგულავა ბაგრატ კონსტანტინეს-ძე
ფარულავა გრიგორი ხარიტონის-ძე
ფალავა ავქსენტი ხახუას-ძე
110. ფალავასი ესმა მანუჩარის-ასული
- * ფილიპია ივლონი
- ფიფია ათანასე ბახვას-ძე
- * ფიფია მათე ასლანის-ძე
- ფიჩხაია ფარნაოზი ნიკოლოზის-ძე
ქავთარაძე ივანე იოსების-ძე
ქირია იორდანე
ქობალაია იოსები ტოტიას-ძე
- * ქუჩულორია ესტატე
- * 120. შანავა გრიგოლი
 - * შანავა იოსები
 - * შელია პავლე მიქელის-ძე
შენგელაია ევგენი გიორგის-ძე დეკანოზი
 - * შუშანია ანასტასია იაკობის-ასული
 - * ჩიქოვანი გვანჯი ალექსის-ძე

ჩიჩუა ანტონი ბახვას-ძე
 ჩიჩუა ლევანი ივანეს-ძე
 ჩხოლარია ალექსანდრე კონსტანტინეს-ძე
 ძეფიშვილი ალექსანდრე
 წულეისკირი ბათუ როსტომის-ძე
 წულეისკირი ვლადიმერი კონსტანტინეს-ძე

- * ქაქია გიორგი
- ქედია გიორგი მელიტონის-ძე
- * ქედია ეკატერინე
- * ქოქუა ბარდლუ
- ცანავი ნესტორი სიკოს-ძე
- * ცინდავა ვლადიმერი მოსეს-ძე
- ცქირია პავლე ჯათუს-ძე
- ხაბურზანია ანტონი სტეფანეს-ძე
- * ხარჩილავა პავლე
- * 140. ხარჩილავა თომა
- * ხოქოლავა კალისტრატე
- * ხუბულავა სპირდონი
- ჯიქია სოლომონ ნესტორის-ძე
- ჯიქია აპალონ გაბრიელის-ძე
- * ჯიქია გრიგოლი
- ჯიქია გაგრიელ მღ.
- * ჯალაციანი ივანე.

ვარსკვლავით აღნ. 1914 წ. საწ. თეკლა გაღაუხ. აქვთ.

განცხადება

ქ. შ. წერა-კითხვის საზოგადოებასთან არსებული სასკოლო სექცია, რომელიც ასწორებს განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის სასელმძღვანელოებს, სთხოვს სახალხო სკოლის მასწავლებლებს და საქმის მცოდნე პირთ მიაწოდოს სასკოლო სექციას თავისი შენიშვნები ი. გოგებაშვილის ამა თუ იმ სასელმძღვანელოს შესახებ. დღემდის სექციის მიერ შესწორებულია და შევსებული რუსული სასელმძღვანელოები — ორივე ნაწილი „Русское Слово“-სი. ამ ჟამად ასწორებს „დედა-ენის“ ჰირველ ნაწილს და შექმნე შეუდგება „დედა-ენის“ მეორე ნაწილისა და „ბუნების კარის“ გადასინჯვას. ყოველს სამართლიანს შენიშვნას გამოცდილ მასწავლებლისას სასკოლო სექცია სიამოვნებით მიიღებს მხედველობაში შესწორების დროს. დაწერილი შენიშვნები უნდა გამოგზავნოს წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში სასკოლო სექციის სასელზე.

სასკოლო სექცია.

განცხადება

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება აცხადებს, რომ წელს, ნ. ლოლბერიძის სახელობის თანხის სარეგულიდან დანიშნულია პრემიათ 300 მანეთი.

1. პრემია მიეცემა იმას, ვინც დასწერს და წარმოადგენს საკონკურსოდ საუკეთესო თხზულებას შესახებ ქართული ენისა, ისტორიისა, გეოგრაფიის ეთნოგრაფიისა, ლიტერატურისა და საზოგადოდ თხზულებას საქართველომ შესახებ. ლოლბერიძის სახელობის პრემიის მისაღებად უპირატესობა ეძლევა ქართულ ენაზე დაწერილს თხზულებას. ხოლო საკონკურსოდ შეიძლება წარმოდგენილ იქმნას რუსულსა, ან რომელიმე ევროპიულ ენაზედაც.
2. თხზულებას ქართული ენის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ისტორიული გრამატიკა ქართული ენისა — ეთიმოლოგია ან სინტაქსი, ბ) შედარებითი ამოკვლევა ქართული ენის შტოებისა, გ) გამოკვლევა ქართულის ენის უცხო

ენებთან შედარებით, დ) ქართული ენის შტოების შედარებითი ლექსიკონი, ე) ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი; ვ) უცხო ენებთან მონათესავე ქართული სიტყვების ლექსიკონი; ზ) უცხო ენათაგან შემოსული სიტყვების ლექსიკონი.

3. თხზულებას ქართული ისტორიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) პოლიტიკური ისტორია საქართველოს მთელი წირსული ცხოვრებისა ან რომლის სამე მის ეპოქისა; ბ) სოციალ-ეკონომიური ისტორია, სრული ანუ რომელისამე ეპოქისა; გ) საეკლესიო და საზოგადოდ სარწმუნოების ისტორია, როგორც სრული, ისე რომელისამე ეპოქისა; დ) სამხედრო ისტორია; ე) იურისპრუდენცია, ვ) მითოლოგია.

4. თხზულებას ქართული მწერლობის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ქართული მწერლობის სრული ან რომელისამე ეპოქის ისტორია, ბ) მწერლობის ერთ-ერთი დარგის სრული ან რომელისამე ეპოქის ისტორია, გ) რომლისამე ერთის ან რავდენისამე მწერლის ნაწარმოებთა სრული და ყოველ მხრივი შესწავლა და გამოკვლევა; დ) ქართული მწერლობის დამოკიდებულობა უცხო მწერლობაზე და უკანასკნელის გავლენა პირველზე, როგორც მთლად მთელის ქართულის მწერლობისა, ისე რომელისამე კერძო ეპოქისა; ე) სახალხო სიტყვიერების გამოკვლევა.

5. თხზულებას ქართული ეთნოგრაფიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ეთნოგრაფიული აღწერა ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა; ბ) შეგროვება და შესწავლა ან გამოკვლევა უკვე შეგროვილ მასალისა ქართული ენას სხვა და სხვა კილოკავებიდგან, ხალხურ სიტყვიერებიდგან, ცრუმორწმუნოებიდგან, ზნეჩვეულებებიდგან, ფიზიკურ აგებულებებიდგან და სხვა და სხვა დარგებიდგან ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა—გამოსარკვევად: ან ქართველი ერის რომელიმე შტოს ნათესაობრივი დამოკიდებულობისა დანარჩენ მის ნაწილებთან, 2) ან მთელი ქართველი ერის ნათესაობრივი ჩამომავლობისა სხვა ერთა შორის.

შენიშვნა: საკმარისია, თუ მკვლევარმა დაამუშავა მასალა მარტო ერთ-ერთ შემოხსენებულ დარგიდგან და ეს მასალა გამოიკვლია ქართველი ერის მარტო ერთი რომელიმე ნაწილის შესახებ.

6. თხზულებას ქართული მუსიკის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) გამოკვლევა წარმართდროინდელი ქართული მუსიკისა; ბ) გამოკვლევა ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ქართული მუსიკისა; გ) გამოკვლევა იმისა, თუ რა გავლენა იქონია სხვა ერთა მუსიკამ ქართულ ენაზე.

7. საკონკურსო თხზულება უნდა იქმნას წარმოდგენილი წერა-კითხვის საზიგადოების კანცელარიაში 1-ლ იანვრამდე 1916 წლისა.

8. საკონკურსო თხზულება შეიძლება იყვეს ხელთნაწერიც და დაბეჭდილიც მხოლოდ იმ პირობით, რომ დაბეჭდილი არ იყვეს 1912 წელზე ადრე გამოცემული

